Niculae Gheran

arta de a fi păgubaş

...

îndărătul cortinei

Biblioteca Bucureștilor

www.dacoromanica.ro

NICULAE GHERAN

ARTA DE A FI PĂGUBAŞ

* * *

www.dacoromanica.ro

NICULAE GHERAN

ARTA DE A FI PĂGUBAŞ

* * *

ÎNDĂRĂTUL CORTINEI

BIBLIOTECA BUCUREŞTILOR
Bucureşti • 2012

www.dacoromanica.ro

Redactor: Rodica Lăzărescu
Tehnoredactor: Cezar-Octavian Diță
Coperta: Nicoleta Negruț

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

GHERAN, NICULAE
Arta de a fi păgubaș / Niculae Gheran. – București : Biblioteca Bucureştilor, 2008
vol.
ISBN 978-973-8369-27-6
Vol. 3 : Îndărătul cortinei. - 2012. –
ISBN 978-606-8337-24-1

821.135.1-31

www.dacoromanica.ro

Cristinei, Violetei şi lui Niculiţă,
mult prea cuminţi

www.dacoromanica.ro

Cuvânt-înainte

Volumul de faţă încheie fresca unei lumi apuse, aflate la graniţa arbitrară dintre ce a fost şi ce ne-am aşteptat să fie. Buldozerele au ras aşezarea personajelor pestriţe din Târgul Moşilor, lăsând arheologilor grija de a reconstitui imaginea vechiului cartier. În bună măsură, mahalaua de odinioară s-a mutat urbanistic în centrul metropolei, mulţi locuitori risipindu-se în patru vânturi, în căutarea unei lumi mai drepte. Unii îmi scriu din Israel, alţii din Franţa, Germania, Italia, S.U.A., ba chiar şi de la capătul lumii, din Noua Zeelandă. Cu toţii par să îndreptăţească versul lui Goga: „Să ne mutăm în altă ţară". Nostalgic, ei revin adesea pe vechile locuri, rămase mai mult în amintirile lor şi-n cârca urmaşilor, încă prezenţi la apel.

Cartea îmbogăţeşte galeria de portrete din Oameni şi javre*, alese precumpănitor*

din domeniile culturii şi artei, unele dintre ele fiind abia schiţate în volumele de foiletoane Sertar *(2004),* Cu Liviu Rebreanu şi nu numai *(2007).*

Şi la apariţia celui de-al doilea tom cartea a beneficiat de cronici şi recenzii elogioase, semnate în paginile revistelor Acasă, Apostrof, Cultura, Dacia literară, Literatorul, Mesagerul literar, Mişcarea literară, Observatorul literar, România literară, Saeculum, Tribuna*, ori prezentată la* „ProTV" *şi* „Radio România". *Încă un motiv pentru a aduce mulţumirile mele unor confraţi de generaţie, precum Ion Vlad, Gheorghe Grigurcu, Alexandru Săndulescu, C. Stănescu, Mircea Muthu, Mircea Popa, Constantin Coroiu, Mihai Neagu-Basarab, Ion Moise, Mircea Dinutz, Ion Creţu, Virgil Raţiu – unii prematur îmbătrâniţi de mine prin această clasificare –, dar şi mai tinerilor Horia Gârbea, Cristina Manole, Dan C. Mihăilescu şi Andrei Moldovan, nici ei prea tineri, în comparaţie cu junele Cosmin Ciotloş, care „vine, vine, vine, calcă totul în picioare".*

Cum de la primul său tom Arta de a fi păgubaş *are şi un caracter memorialistic, se cuvine să repet că majoritatea paginilor alăturate poartă girul realităţii, cel puţin în privinţa cadrului istoriografic şi topografic. Nu întotdeauna şi onomastic, întrucât structura tipologică a personajelor a*

depăşit ficţional profilul arhetipurilor literare, motiv pentru care, uneori, am simţit nevoia schimbării numelor reale. De aici tradiţionala precizare că „orice asemănare este neintenţionată şi inoportună“. Mai ales în cazul numelor frecvent întâlnite.

Mulţumiri se cuvin şi prietenilor Maria Graciov, Corin Klein-Kiriţescu, Paul Lampert, Teodor Popa şi Andrei Vaculin, sondaţi cu lecturi pe parcursul scrierii paginilor, pentru a preveni dezamăgirea cititorilor de mai târziu.

La hotarul dintre Epoca de Aur şi actuala Epocă de Arginţi, trilogiei i s-ar cuveni o completare pe măsură: Bordel nou cu dame vechi*, justificând titlul păgubaşului, care, după ce s-a rătăcit o viaţă întreagă într-o pădure sălbatică, se întoarce în lumea de unde a plecat. Reuşita rămâne exclusiv în mâna Domnului, căruia de prea multe ori i-am solicitat o prelungire de mandat, ca să mai bat la uşa Lui, astfel încât fiecare zi ce trece a devenit bacşiş.*

N. Gh.

www.dacoromanica.ro

I. BUNE ŞI RELE

– Ceva, ceva trebuie să fi meşterit tu pe la comunişti, dacă te-ai aflat printre ispravnicii de stat!

– Ai să râzi, când m-au săltat în grad, nu eram nici membru de partid. Că ulterior aveam să devin îi altă gâscă.

– Curios!

– Curios şi nu prea, că în conjunctura anilor 1964-1965 se părea că ieşisem din apocalipsul sovietic şi al birocratismului cadrist. Venise sorocul schimbărilor, de sus până jos, începând cu cele din vârful piramidei.

– Ce mi-e Tanda, ce mi-e Manda. Se deghizau dracii între ei, dar infernul rămânea acelaşi. Istoriceşte, atunci nu s-a petrecut nimic esenţial.

– Numai că una e să scrii istoria – mereu altfel de la o perioadă la alta –, şi alta s-o fi trăit, zi de zi, cu toate năzuinţele, bucuriile şi poticnirile ei. Cel puţin pe tărâmul artei şi culturii, al căror martor am fost. Pe teren, nu la galerie. Şi-apoi, să nu uităm: indife-

www.dacoromanica.ro

rent de context, eram tineri şi pulsam la tensiunile vârstei, veci pururi aceleaşi pe toate meridianele. Măcar de-am lua-o de la capăt...

– Dar cu mintea de acum!

Paradoxal, anii de dezgheţ cultural care au urmat morţii lui Gheorghiu-Dej s-au datorat, în bună măsură, iniţiativelor luate de răposat. Şchiopătând pe ultima sută de metri, el a încercat să democratizeze reţeaua instituţiilor artistice, odată cu renovarea ministerelor, menită să le primenească rânduiala cu tineri mai apropiaţi de râvnita independenţă naţională. O situaţie aparte avea Ministerul Culturii, care, potrivit indicaţiilor sale, trebuia restructurat, încât răspunderea activităţilor specifice să revină creatorilor înşişi. În locul vechii organizări, se crea un Comitet de Stat pentru Cultură şi Artă, format din numeroase personalităţi literar-artistice, cu un birou coordonator din care făceau parte conducătorii uniunilor de creaţie şi preşedinţii consiliilor domeniale – arte plastice, aşezăminte culturale, edituri, muzică, răspândirea ştiinţei şi culturii, precum şi teatre –, organisme alcătuite la rândul lor din scriitori, fruntaşi ai vieţii ştiinţifice, compozitori, dirijori, pictori, sculptori, regizori, actori, cântăreţi, instrumentişti ş.a. Toate planurile şi repertoriile anuale pe tărâm

www.dacoromanica.ro

editorial, teatral, cinematografic, organizarea de expoziţii în ţară şi peste hotare, repartiţia bugetului alocat culturii şi artei erau supuse dezbaterii şi aprobării lor, instanţe proiectate cu un dublu caracter: *obştesc şi de stat*. (Peste şase ani, deranjat de extinderea unor libertăţi generate de o atare politică culturală, Ceauşescu va schimba caracterul *obştesc* al instituţiei, desemnând-o ca organism de *partid şi de stat*. Înlocuire de rău augur, care a limitat drepturile creatorilor în coordonarea acţiunilor de până atunci.)

În noua organizare, conducerea era încredinţată unui preşedinte, în persoana Constanţei Crăciun, şi vicepreşedinţilor Virgil Florea, Ion Moraru şi Dumitru Popescu. De asemenea, în desfăşurarea activităţii curente şi de perspectivă a fiecărui consiliu, statul desemna un secretar, care, la rândul său, făcea parte din conducerea operativă a instituţiei. Practic, acestei instanţe îi revenea grija administrării unităţilor aflate în subordonarea C.S.C.A.

Graţie noilor ajustări, se ajunsese ca în aparatul mixt al instituţiei să-şi afle locul un fost ministru de Interne naţional-ţărănist, juristul Mihail Ghelmegeanu, reciclat preşedinte al Consiliul Răspândirii Ştiinţei şi Culturii, actorul Radu Beligan, preşedinte al Consiliului Teatrelor, ori sculptorul Boris Caragea, preşedinte al Consiliului Artelor

www.dacoromanica.ro

Plastice, alături de foşti brutari, mecanici şi tipografi, şcolarizaţi intensiv şi reprofilaţi în activişti culturali. Important este că prezenţa autenticilor oameni de artă a fost benefică, vizibilă în sălile de teatru, librării şi expoziţii. Schimbări bine-venite, dar şi limitate în privinţa răspunderilor administrative, sugerate cu umor de Beligan:

– Eu sunt obştescul, Nae e statul!

Aluzie la Nicolae Munteanu, secretarul Consiliului Teatrelor, cu ştampilă şi drept de semnătură.

Apropierea celei de a 20-a aniversări a zilei de 23 August fusese precedată de numeroase proiecte propagandistice. Cu un an înainte, întors de la Paris, şeful statului primise în dar câteva albume de prezentare a Franţei, adevărate opere de artă fotografică şi de realizare poligrafică.

– Noi nu suntem în stare să facem aşa ceva?

Cine din pletoră să nege? Doar când solicitarea, indirect formulată, ajunse peste barierele de partid la Ben Marian[1], acesta răspunse printr-un NU categoric.

– Dumneavoastră nu vedeţi calitatea materialelor folosite? Nu vedeţi ce hârtie,

[1] Director tehnic al Editurii Meridiane, create prin preluarea fostei Edituri în Limbi Străine şi a redacţiei de arte plastice de la Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, secţie condusă de Ionel Jianu.

www.dacoromanica.ro

cerneluri, cartoane şi pânzeturi folosesc franţujii? Dar acetofanul care acoperă volumele? Nu spun de folioul auriu, argintiu şi de toate culorile, imprimat în blind, care presupune maşinării şi o tehnologie aparte în tipografii. Ca să nu zic nimic de celofanarea coperţilor, folosită de ei şi la execuţia colecţiilor de masă, precum „Livre de poche“.

Fineţuri poligrafice ignorate de investitorii noştri, care, până atunci, cheltuiseră bani pe rotative de mare performanţă, precum „Super-Albertina“, proiectată să tipărească, ultrarapid, tiraje uriaşe, nepracticate în România. Fusese achiziţionată de un farmacist, Mihai Alexandru, secretar general în minister, iar la introducerea bolidului în hala Casei Scânteii a fost nevoie să se dărâme un zid. Dar, aşa cum nu se pricepuse el, nu se pricepeau nici superiorii lui. În situaţia dată, s-a alcătuit un referat de necesităţi – aprobat personal de conducătorul statului –, precum şi un „plan special“ de tipărituri consacrate amintitei aniversări, elaborat sub egida Biroului politic al partidului. Printre necesităţi, Marian trecuse şi vreo 20 de redactori şi corectori de limbă engleză, franceză, germană, italiană şi rusă, convins că surplusul de personal nu i se va aproba.

– P-ăştia de ce i-ai cerut? Că şi-aşa redacţiile n-au ce lucra!

www.dacoromanica.ro

– De teamă! Ce mă fac dacă mi se aprobă toată aparatura, toate materialele poligrafice şi nu apar cărţile programate? Aşa că pun răul înainte şi-mi rezerv dreptul să-l explic prin lipsa cadrelor.

– Şi dacă ţi se aprobă suplimentarea?

– Imposibil. Săptămâna trecută am fost la Zeiger, la Comitetul de Muncă şi Salarii, pe care-l cunosc personal, să-mi aprobe un post de portar, să-l pun în capul culoarului, să nu se mai vânture lumea la bufet pe la noi; să mai urce şi prin spate, pe la etajul şapte. Păi, dacă nu mi s-a aprobat un singur portar, cum să-mi mărească schema cu zeci de salariaţi?

S-a înşelat, căci unde mersese mia, a mers şi suta. Peste noapte, Editura Meridiane a fost înzestrată cu personalul solicitat, recrutat de Marian dintre cele mai drăguţe absolvente ale Facultăţii de Filologie, nevoite să facă faţă altor cerinţe, deoarece lipsa manuscriselor, încă neangajate, le scutea de orice prestaţie editorială. Majoritatea fetelor şi-au găsit debuşeu pe tărâm sindical, alcătuind o formaţie artistică, participantă la mai toate concursurile de cântece şi dansuri.

Numai că timpul trecea, fără ca volumele proiectate să apară. Erau mai toate cărţi de sinteză, de tipul *Istoria României*, *Teatrul românesc*, alături de panoramele celor mai importante domenii social-economice ale

www.dacoromanica.ro

ţării, dar şi numeroase albume, precum *Bucureşti*, *Valea Oltului*, *Scenografia românească*, *Sportul în România* ş.a. De altfel, nici n-aveau cum să apară, deşi pe parcursul a doi ani, cât trecuseră de la lansarea planului, câteva lucrări apucaseră să intre în redacţie. Vina consta în circuitul împleticit al manuscriselor, stabilit la partid, care hotărâse ca „bunul de tipar“ să-l dea o comisie specială, alcătuită din miniştri, şefii unor uniuni de creaţie, activişti cu înalte responsabilităţi în aparatul central ş.a. Or, redacţia n-avea autoritatea să-i adune, după nevoi, la o zi şi oră anume, cu atât mai puţin să-i şi oblige la lecturi prealabile. Şi, cum laţul se strângea în jurul gâtului, directorul editurii, un anume Petre Nicolae, a dispărut brusc, plecând la Moscova în aparatul C.A.E.R. Prevenind imputările pentru nerealizarea planului aniversar, conducerea C.S.C.A. a hotărât demiterea succesivă a redactorilor-şefi, Ghiţă Wolf şi Dan Baran, mai puţin a lui Dan Grigorescu, urcat târziu pe puntea vasului.

Într-una din zile, ne pomenirăm la Centrala Cărţii cu vizita lui C. Părăluţă, maimarele sectorului edituri din direcţia de propagandă a P.C.R.

– Dacă voi credeţi că prin îndepărtarea câtorva şefi de la „Meridiane“ conducerea de partid se va mulţumi, vă înşelaţi. Când va afla că lucrările programate nu există, va

www.dacoromanica.ro

fi vai şi amar de toţi. În protocolul stabilit pentru primirea delegaţiilor străine la 23 August, am văzut că printre darurile ce urmează să li se ofere figurează şi cărţile aniversare, proiectate în toate limbile de circulaţie universală. Prevăzându-şi soarta, Petre Nicolae şi-a luat hamul şi praştia şi a dispărut fără să sufle o vorbă.[2] S-a evaporat înainte de a fi măturat. Noi rămânem la vedere şi vom zbura care încotro, ca şi păsările măiestre din conducerea C.S.C.A. Planul de apariţii este al Biroului politic, nu-i de joacă, iar pentru realizarea lui s-a dat tot ce s-a cerut. Eu m-am şi împăcat cu gândul că voi rămâne cu funcţia mea de la catedra din A.S.E.

Cu ani în urmă, fusesem promovat şef al serviciului „Edituri de artă şi literatură". Împreună cu Ion Marinescu – desemnat director al producţiei editoriale –, formam un cuplu de bază în coordonarea planurilor de apariţie, el aplecându-se îndeosebi asupra literaturii tehnico-ştiinţifice. Fuseserăm numiţi la propunerea lui Constantin Prisnea, în urma dialogului său cu mahării propagandei de partid.

– La edituri puteţi numi şi un surdomut, că de lucrat tot băieţii ăştia lucrează.

[2] Plecase la fel precum venise, neavând nicio experienţă editorială. La Moscova a lucrat în calitate de consilier economic şi în secretariatul C.A.E.R. După o călătorie cu avionul în Iugoslavia, a fugit în S.U.A., unde s-a stabilit cu numele de Peter Nickolsohn.

www.dacoromanica.ro

– Şi-atunci de ce nu-i numiţi pe ei?

– Că nu-s membri de partid.

– Cine vă opreşte să-i faceţi?

În realitate, niciunul nu ne înghesuisem cu vreo adeziune, nu neapărat din frondă, ci de teama răscolirii dosarelor de cadre, destul de şubrede prin ce nu declarase fiecare. Ca să nu spun că singur mă excluseseм dintr-un partid în care crezusem, ceea ce m-ar fi obligat la imposibile mărturisiri. Continuam să rămânem neîncadraţi, cu atât mai mult cu cât şi noii colegi, muncitori reprofilaţi la Academia de partid „Ştefan Gheorghiu“, nu prea ne vedeau cu ochi buni.

Editura Meridiane, cu un director-dezertor, cu un redactor-şef demisionat şi cu altul pe ducă, era în derivă. Nici Dan Grigorescu nu se omora cu serviciul, preocupat mai cu seamă de cursul ce-l ţinea la Filologie. Când, ca vechi coleg, i-am imputat pasivitatea, mi-a răspuns cu cinism:

– Nae, când cu ani în urmă lucram pe spetite la seriile clasicilor universali, m-au dat afară ca pe-o măsea stricată, m-au trimis să împachetez cărţi în depozitul Centrului de Librării. Noroc cu H. Maxy, care m-a angajat ghid la Muzeul Naţional, că altminteri rămâneam un filolog ratat, nicidecum critic de artă. Acum mi-a venit rândul să mă îngrijesc în primul rând de

www.dacoromanica.ro

mine şi apoi de alţii. Am ajuns să-i dau dreptate lui Oprescu.

Se referea la o mai veche discuţie, purtată cu George Oprescu, în jurul monografiei *Nicolae Grigorescu*, aflată în fază redacţională:

– De ce m-aţi chemat pe mine pentru detalii? Ar trebui întrebat Remus Niculescu[3]. În tinereţe scriam eu şi semnau alţii. Acuma se mai întâmplă şi invers.

Cu Părăluţă şi Dumitru Trancă, directorul general al Centralei Cărţii, am ajuns la singura concluzie la care mă ducea capul:

– Numirea unui nou director la editură ar fi dezastruoasă, deoarece, din capul locului, ar fi scutit de răspunderea cărţilor întârziate. De asemenea, ideea de a apela la comisia-fantomă de supervizare a lucrărilor este catastrofală. În doi ani nu s-a-ntrunit o dată. Unica soluţie este de a sacrifica un bun editor – numit director interimar –, care să citească toate manuscrisele, contând şi pe lecturile noastre, apoi să le trimită rapid în tipar, fără avizul comisiei de brontozauri. Ne pierdem timpul de pomană,

[3] Critic, cercetător la Institutul de Istoria Artei, colaborator apropiat al acad. George Oprescu. În 1956, au semnat împreună lucrarea *Nicolae Grigorescu*. Colaborarea s-a extins şi după această dată, numai că arestarea, condamnarea şi detenţia politică a lui R.N. au făcut ca numele lui să dispară de pe coperta cărţii, apărute în două volume, în anii 1961-1962.

www.dacoromanica.ro

cerându-i lui Duma[4] să silabisească un text – pe care, oricum, îl va pasa unui subordonat, după citirea a două, trei pagini –, de asemenea, lui Dan Dumitrescu[5], un individ complexat, pus pe şicane, ca s-arate că-i ceva de capul lui. În rest, ce-o fi să fie!

Îmi semnasem demisia în alb, căci pe loc s-a hotărât detaşarea mea la „Meridiane“ pentru o perioadă de patru luni.

– În cazul tău, nici nu-i nevoie de-o delegare aparte, ci de rezolvat juridic dreptul de semnătură în acte oficiale. În atribuţiile tale de serviciu, îndrumarea şi controlul editurii oricum se impun, mai ales în condiţiile descompletării conducerii. Dacă apar obiecţii, te retragem din funcţie. Practic, revii de unde ai plecat.

Am acceptat, cu trei condiţii: 1. odată cu mine să mai fie detaşaţi trei redactori din celelalte edituri, precizaţi nominal; 2. să se amâne demiterea lui Dan Baran, editor priceput, compromis tocmai fiindcă luase în serios un stupid circuit cenzorial; 3. să fiu degrevat de alte solicitări, şedinţe şi vizite plicticoase. În schimb, mă angajam ca, înaintea trimiterii lucrărilor în tipar, să le prezint directorului general, fără să-i invoc numele, în cazul vreunei încurcături. „Salto mortale“ sub cupola unui circ aniversar, cu

[4] Preşedintele Comitetului de Stat pentru Cultură Fizică şi Sport.

[5] Din aparatul C.C. al P.C.R., şcolarizat la Moscova.

www.dacoromanica.ro

controale triplate de partid şi de stat, pe care urma să le ignor.

Din prima lună predasem la tipar toate manuscrisele ce zăceau în redacţie, care, deşi trecute prin cenzura oficială (D.G.P.T)[6], n-aveau viza „comisiei speciale". Hotărâsem să-i consult individual pe membrii ei, mai mult pentru a-i informa asupra stadiului în care se aflau lucrările şi de a-i scuti să le verifice personal, ceea ce le convenea perfect. Unele sugestii de-ale lor se băteau însă cap în cap, ca în cazul albumului *România*:

George Macovescu (ministru de externe): „Realizaţi o carte de lux, frumoasă, să se impună prin prestanţa ei grafică, fiindcă fotografiile lui Miclea şi Dan Eremia Grigorescu sunt, într-adevăr, superbe".

Dan Dumitrescu: „Faceţi o carte populară, s-o poată cumpăra şi omul de rând, că-i păcat să n-aibă şi el în casă frumuseţile ţării".

De regulă, mergeam însoţit de Dan Baran, care, nu ştiu pe ce cale, aflase de hotărârea demiterii, ca şi de solicitarea mea de a fi amânată.

– Nu mă întreba de unde cunosc decizia şi intervenţia ta de a-i întârzia aplicarea. Dar îţi spun ce nu ştii: îndepărtarea mea n-are nicio legătură cu mine. Vizată e ne-

[6] Direcţia Generală a Presei şi Tipăriturilor.

www.dacoromanica.ro

vastă-mea, care lucrează în aparatul Comitetului Central. Compromiterea mea urmăreşte să-i clintească poziţia. Ca la biliard: dai cu tacul într-o bilă, ca să bagi alta în buzunar. Cauza e sfânta unitate a partidului, totuna cu solidaritatea de haită. Băieţii care au venit din Uniunea Sovietică, şcoliţi în multe privinţe, extind sfera de dominaţie şi lovesc concentric, mai rău ca ceata lui Piţigoi, unde – cum zice refrenul – „dai într-unul, ţipă doi“. Dacă vrei să m-ajuţi, dă-mi o recomandare din partea editurii să urmez cursurile Academiei „Ştefan Gheorghiu“ şi, efectiv, ne scapi pe amândoi din ghearele lor. Trebuie să-ţi spun că am un chef să merg la o şcoală de partid ca de mere pădureţe. Dar altă soluţie nu văd, cel puţin acum. Şi fii atent, că o vreme şi tu ai fost în colimatorul băieţilor. Norocul tău a fost rusoaica!

– Ce rusoaică?

– Svetlana, colega ta, considerată de inimă albastră, nevastă – pare-se – cu un grad mai mare decât toţi, că i-a pus cu botul pe labe. Nu mişcă unul în faţa ei. Pe cât de important în administraţie, nici bărbat-su nu suflă o vorbă în casa lor. Nu cerceta aceste legi! Totul ţi se trăgea de la orarul vostru de lucru, singuri-singurei, miercurea şi vinerea, după-amiaza, în sediul din Piaţa Amzei. Zile de post, nu de dulce.

– Dane, ştii ce ştie şi portarul din

Centrală, că el ne deschidea uşa de la intrare. Restul e fantezie, care, ca bărbat, zău că mă flatează, fiindcă rusoaica face toţi banii. Însă modul tău insinuant de a mă privi printre gene mă face să te bănuiesc că şi tu eşti înşurubat în jocuri periculoase, extraeditoriale. Nu degeaba te au în evidenţă. Creadă oricine ce-o vrea, mă lasă rece; ea venea după-amiaza de două ori pe săptămână la serviciu, ca să recupereze orele predate la politehnică, iar eu din pricina convenţiei cu directorul general: picam la robotă dimineaţa cu o oră mai târziu şi o recuperam după orarul său, când ne avea pe amândoi la îndemână. Altminteri, orice-aş fi făcut, tot întârziam la serviciu.

– Plăcută femeie! Marfă de export!

– Dacă zici că are un cuvânt greu de spus printre rusofilii tăi, o rog să te scoată de sub obroc.

– Las-o moartă, că povestea-i complicată: care pe care. Nu-i vorba doar de mine!

Omul ştia ce spune. Oricum mai mult decât cunoşteam eu despre culisele puterii. Când, spre vară, s-a transferat la „Ştefan Gheorghiu“, mi s-a reproşat recomandarea dată, ceea ce m-a determinat să răspund cu naivitate:

– Dar ce deranjează? Şi-aşa se hotărâse demiterea lui! Şcoala n-are ce să-i strice!

Ca şi cum de şcoală era vorba!

www.dacoromanica.ro

Pe derdeluşul puterii, nu ştii niciodată care dintre săniuţe va câştiga concursul, fiindcă nu toate iau startul din acelaşi loc şi, mai ales, la aceeaşi oră. Peste doi ani, întors de la cursuri, Dan Baran va fi promovat în aparatul Comitetului Central pentru relaţii externe, în timp ce mulţi dintre foştii săi beligeranţi fuseseră mătrăşiţi.

Băiat harnic şi isteţ, Dan Baran suferea de boala disciplinei, împinsă la limitele penibilului.

– Şi dacă se află c-am dat drumul la lucrări fără viza comisiei fixate la partid?

– Pagubă-n ciuperci. Importantă e apariţia cărţilor. Chiar dacă va crăpa una, două, fie şi trei, urma scapă turma. De împuşcat n-o să ne împuşte. Care-i problema? Oricum, nu este a ta, că la data apariţiei lor vei fi departe.

– O păţeşti!

– Nu păţesc nimic. Cine l-a numit pe Nicolae Petre director? Ce legătură avea el cu profesia de editor? Obligatorie la o redacţie de profil enciclopedic! Cine i-a semnat transferul? Când a fost numit el căpitan de vapor şi când m-am urcat eu pe covertă? În afară de echipa de dansuri şi de cântece, cu care s-a prezentat la concursuri sindicale, ce-a mai făcut? Nu-mi purta de grijă: nedisciplinat, nedisciplinat, dar nu idiot. Şi-apoi, ce te face să crezi c-am venit

să rămân aici? Am cerut mână liberă pentru patru luni, după care: valea. Oi fi eu născut în Obor, dar nu la ţară. N-ai să mă vezi la raport ţinând pălăria în dreptul prohabului.

– Mai ales de când la oraş se poartă şapca! Aşa că las-o baltă!

Când nu citeam pe brânci în editură, ne deplasam, preot şi dascăl, la autori. Uneori pentru un biet cuvânt introductiv. Prima deplasare am făcut-o la Geo Bogza, prefaţator la albumul *Valea Oltului*.

– De doi ani ne amână. Stăm nepermis pe tuşă cu un album superb, aflat în *handruck*, de florile mărului. Văzând că timpul trece, ne-am adresat altor colaboratori, ultimii fiind oltenii Alexandru Balaci şi Mihnea Gheorghiu, dar şi ei ne-au refuzat, considerând că l-ar jigni pe Bogza.

Convorbirea cu autorul *Cărţii Oltului* a fost scurtă. Îi propun să scrie o singură pagină, dacă timpul nu-i îngăduie să ne ofere mai mult. Politicos, îşi exprimă temerea că un asemenea travaliu l-ar scoate din atmosfera lucrării la care meditează, că nu ştie dacă fila dorită de noi i-ar răpi câteva minute sau săptămâni întregi. Şi toate astea pe nimic. Dan Baran face imprudenţa să-l informeze că tot albumul e gata şi să insiste asupra grabei noastre. Îi promite încadrarea cuvântului introductiv la maximum tarifar. Când află că o prefaţă

www.dacoromanica.ro

de mărime redusă poate fi remunerată cu maximum o mie de lei, refuză orice colaborare. Vin cu ideea să alegem un fragment din cartea sa şi să-l reproducem ca motto. Deşi propunerea ne-ar scoate din impas, o respinge categoric: „Nu vă permit să-mi puneţi numele, nici măcar *G.B.*“

Afirm atunci că nu vom solicita altcuiva vreo introducere şi ne vom rezuma la o notă redacţională, preambul la grupajul de fotografii artistice, grăitoare prin ele înseşi. Nici formula aceasta nu-i surâde şi, după un moment de tăcere, face ca banul să sclipească împăciuitor. Îi reproduc cuvintele, fără teama de a greşi o iotă: „Altfel ar fi dacă m-aţi onora regeşte“. Zâmbesc cordial şi mă adresez în legile lui Hermes:

– Maestre, rege n-am fost şi-s slabe nădejdi să devin, dar, dacă aş fi monarh, cât m-ar costa captarea bunăvoinţei?

– Zece mii de lei!

– Cam multişor, dar vă promit că veţi primi această sumă, cu o condiţie**:** să ne daţi prefaţa în maximum o săptămână. Obligaţii de onoare pentru ambele părţi, întrucât nerespectarea termenului ne va determina să trimitem cartea în tipar aşa cum v-am spus.

Dan Baran, stană de piatră. Abia jos, ajunşi pe trotuar, îşi îngăduie să se răţoiască la mine:

– De ce-ţi baţi joc de bătrân? Dacă ne

scrie o singură pagină – cum i-ai cerut – şi l-am remunera la maximum tarifar, îl vom răsplăti cu 250 de lei, şi ăia impozabili. De unde până unde 10.000? Nu spun că nu vei obţine prefaţa, dar modul cum ai dobândit-o e lamentabil. Efectiv mi-e ruşine c-am fost de faţă la un târg janghinos.

– O să-ţi treacă supărarea când, peste o săptămână, o să-i duci banii promişi. Plătiţi legal, conform cu două articole speciale din legislaţia dreptului de autor, care ne-ar fi permis să-i dăm toţi banii chiar adineauri.

– Dragă băiete, pe tine rusoaica te-a înnebunit de tot, dacă susţii o asemenea aberaţie. Nu există asemenea prevederi. Cum poţi să plăteşti o pagină cu 10000 lei? Când un „Fiat 850“ costă 45.000 lei. Înghit toată legislaţia drepturilor de autor din 1923, 1956 şi 1957, pe care o ştiu pe dinafară...

– Ia maşina şi du-te să te documentezi în privinţa articolelor 9 şi 10 – ori 10 şi 11, nu ştiu exact numerotarea – că eu merg la „Katanga“, la doi paşi de aici, unde se poate bea în tihnă un „Martel“ sau un „Hennessy“, mai cunoşti o fată frumoasă, vezi ce vrea şi ce-i oferi, mai afli ce-au scris băieţii, ce se spune în târg despre cărţile apărute, cine vine, cine pleacă – pe furiş sau dintr-odată –, te informezi de toate pentru toţi, până a doua zi, când revii la bistro să semnezi iarăşi condica. Ne vedem mâine la

www.dacoromanica.ro

editură. Şi ţine minte**:** plata rapidă a lui Bogza depinde în primul rând de tine!

– Eşti nebun de legat, ca şi cei care te-au trimis la noi.

A doua zi, Baran mă aştepta pe peronul Casei Scânteii. Ţinea în mână legea drepturilor de autor.

– Arată-mi unde-s articolele speciale, că nu le văd!

– Dar întreruperea numerotaţiei o vezi? Mai priveşte cum arată primele zece articole.

Se uită îndelung, ca şi cum ar învăţa pe de rost textul, apoi remarcă:

– Într-adevăr, lipsesc două cifre. Probabil greşeli de tipar.

– „Greşeală“ voită, stimabile, pentru ochii neaveniţilor. Textul complet al decretului se află la Consiliul de Miniştri şi, cu siguranţă, la Oficiul Juridic al C.S.C.A. Modificările aduse legii din 1956 sunt o palidă încercare de a corecta lacunele legislaţiei sovietice, care stă la baza decretului 321, unde cantitatea joacă un rol nefast în remunerarea operei de artă. De-ar trăi, Mateiu Caragiale ar primi şi-acum pentru *Craii* lui – fie şi încadraţi la maximum tarifar –, mai puţin decât trilogia lui Şerban Nedelcu *Pe malurile Dunării*, chiar şi încadrată la minimum. Eminescu, la fel, mai puţin decât industriaşii poeziei contem-

porane. Aşa s-a născut ideea articolului cu text nepublicat în *Buletinul oficial*. El dă dreptul Ministerului ca, la propunerea editurii, să aprobe şi *tarife speciale*, în afara baremurilor anexate la lege. Celălalt articol, şi el nepublicat, dă dreptul aceleiaşi instituţii să ordoneze plăţi peste procentele stabilite la încheierea contractelor. Asta înseamnă, repet, că lui Bogza i-am fi putut da şi o căruţă de bani, chiar înainte de-a fi scris un rând.

– Asta mai înseamnă şi că articolele în cauză anulează întreaga lege. Cine-i autorul din umbră?

– Iniţial, Ali Ştefănescu, fost profesor de franceză şi bun editor; ulterior, Mircea Voicana, jurist de profesie, asistat la corecturi de ucenicii care ne aflam în Direcţia producţiei editoriale – mai mult discreţi decât pricepuţi. E şi cazul tău, la fel de discret în privinţa relaţiilor „particolere“ pe care le ai cu Virgil Florea, ministrul nostru de resort din C.S.C.A. Eu îţi fac adresa către el – cu baza juridică pentru aprobarea tarifului fixat lui Bogza –, şi-l pui să semneze în deplină legalitate! *Znaite, balşoi komandir?*

– De unde ştii tu de amiciţia mea cu Florea?

– De la amicii tăi, care îţi poartă sâmbetele *pa russki i pa rumînski*. Şi, ca Virgil Florea să semneze liniştit, spune-i că banii daţi lui Bogza sunt incomparabili mai puţini

www.dacoromanica.ro

decât sumele cheltuite de voi în redacţie şi tipografie. Aşa se face că întreţinerea unui redactor, deştept sau idiot, costă statul mai mult decât banii oferiţi unui autor, fie şi excepţional.

Cu apariţia rapidă a albumului, urneam din loc şi celelalte albume proiectate.

Mai dificilă se dovedea colaborarea cu Eugen Schileru, prefaţator la *Scenografia românească*. Binevoitor, Dan Grigorescu se angaja, de la o zi la alta, să trimită cartea în tipar, spunându-ne că autorul a terminat ce-avea de spus, numai că simte nevoia să-şi actualizeze câteva date. Pe Ninel – cum i se mai spunea lui Schileru – îl vedeam seară de seară la A.T.M.[7], pe care-o frecventam cu actorul Ştefan Bănică, vecin şi prieten din cartier. Profesorul venea însoţit de studenţi, îmbrăcat modest, mereu în acelaşi tricou negru. Se spunea că este atât de îndatorat fostelor soţii, încât abia izbutea să facă faţă pensiilor alimentare. L-am atacat într-o seară, după un schimb de amabilităţi:

– N-aţi venit la editură să vă încasaţi banii!

[7] Asociaţia Oamenilor de Teatru şi Muzică, cu sediul în Calea Victoriei, deasupra restaurantului „Cina“. La preţuri modice, oferea membrilor posibilitatea de a lua masa după terminarea spectacolelor de seară, până dimineaţa. Adevărat privilegiu, atâta timp cât programul restaurantelor obişnuite se termina la ora 22. În epoca restricţiilor, devenise sediul boemei artistice, frecventat strict pe bază de legitimaţie.

www.dacoromanica.ro

– Ce bani?

– Nu ştiu pentru ce. V-am văzut însă pe statul de plată c-o sumă măricică, plus drepturi suplimentare de 50% pentru fiecare versiune tradusă.

– Exclus! N-am de încasat niciun franc.

– Dom'le Schileru. Încă-s zdravăn la minte. Bag mâna în foc că figuraţi pe statul de plată. Pariu pe zece baterii de vin, acompaniate la tonomat de aperitive şi mititei, başca escadrila de vânătoare care vă însoţeşte ca pe un bombardier.

În prealabil, aranjasem cu Mantaroşie, contabilul-şef al editurii, să-l treacă pe stat cu toate sumele ce i s-ar cuveni pentru prefaţa la *Scenografia românească*, încadrare la maximum, pentru versiunea originală, dar şi pentru traduceri. Bani mulţi.

A doua zi de dimineaţă, domnul Ninel venise la „Meridiane" înaintea salariaţilor, poate cu o vagă speranţă, dar sigur pe câştigarea pariului. Bem o cafea şi cer Contabilităţii să ne aducă statul de plată. Între multele colaborări, descoperim şi numele domniei sale, repetat de patru ori, cu sume frumuşele.

– Aţi comunicat autorului să-şi ridice drepturile?

– Nu, fiindcă în ultima clipă redacţia a anulat ordonanţarea, pe motiv că lucrarea n-a fost predată de colaborator.

www.dacoromanica.ro

– Păstraţi-i în casierie şi-i daţi domnului Schileru în ziua când v-aduce prefaţa, că traducerile le facem rapid în redacţie.

– Imposibil. Legea ne obligă să-i depunem în bancă!

Era prea mare suma, ca Schileru să nu intervină.

– Nu-i cazul. Mai bine de 90% din prefaţă e scrisă. Trebuie doar s-o caut printre hârtii, c-am abandonat-o când mi s-a spus că se adaugă planşe noi, după care dracu' ştie ce a mai intervenit. Însă, cu mâna pe inimă, în maximum două zile o aduc, că-i vorba de-o încheiere. Am o singură rugăminte: e scrisă de mână şi daţi-mi o dactilografă s-o dictez.

– Şi două.

Angajament respectat de ambele părţi.

Oameni şi oameni! Dacă întâlnirea cu Schileru a fost un adevărat regal, căci a deschis şirul unor fabuloase studii şi incursiuni în istoria artei universale, cu o avalanşă de anecdote legate de viaţa personală a unor artişti celebri, întrevederea cu un demnitar ca Aurel Duma, desemnat de Comitetul Central în comisia specială de control al tipăriturilor noastre, putea îmbogăţi paginile unei rubrici de umor. Domnia sa era preşedintele Comitetului de Cultură Fizică şi Sport, deşi la viaţa lui nu-l văzuse nimeni excelând pe vreo arenă sau

ring de box. L-am vizitat să-i arăt cum arată albumul aniversar proiectat să apară. El se deschidea cu o suită de imagini artistice, munţi, ape şi văi, sugerând relieful patriei, nicidecum cu secvenţe din activitatea sportivilor noştri. Uşor contrariat, mă întreabă**:** „Ce-i cu astea?“. Îi răspund că la Olimpiada din Melbourne, unde va ajunge şi acest album, participă oameni de pe toate continentele, care habar n-au de România, unde se află pe glob şi cu atât mai puţin cum arată.

– Avem tot interesul să demonstrăm tuturor că-i vorba de o ţară frumoasă, scăldată în soare, aptă pentru desfăşurarea tuturor activităţilor sportive, de vară şi de iarnă, cum nu sunt multe pe pământ. Acesta-i rolul peisajelor pe care le vedeţi.

Frunzăreşte albumul, cu nişte degete boante, pe care are grijă să le bage în gură înainte de a întoarce o planşă, şi se pronunţă:

– Băgaţi mai multe piesaje!

Ca să nu uit, notez şi subliniez în agendă cuvântul *piesaje* şi mă adresez cam în acelaşi gen de comportare:

– Tov preşedinte, am o rugăminte: daţi-mi şi mie un permis pe toate stadioanele şi arenele sportive.

După care îl pun să scrie şi să semneze pe ultima filă a manuscrisului: „Bun de tipar, *Aurel Duma*“. Ce-i solicit e un fleac

www.dacoromanica.ro

pentru isprăvnicia sa, aşa că dă dispoziţie secretarei şi mă fericeşte pe loc.

Ca şi cum n-am avea destui marinari pe covertă – mulţi dintre ei fără să ştie să înoate –, ne pomenim la bord cu un naufragiat. Este vorba de Leonte Tismăneanu – fost Leonid Tismeniţki[8] (1913-1981) cât a activat în Komintern, la emisiunea de limbă română a radioului moscovit. Venit în urma blindatelor armatei sovietice, s-a aciuit în cele din urmă pe lângă Valter Roman, cu care a şi luptat în războiul civil din Spania (ajuns, la rându-i, după alte căprării, director al Editurii Politice, graţie unui alt kominternist, Leonte Răutu, ce i-a avut pe amândoi în jurul aceluiaşi microfon). Vechiul politruc alunecase în hârdău după o replică rostită într-o şedinţă de activ a sectorului 1 de partid al Capitalei, la care participa şi Gheorghiu-Dej. De nu vor fi existat şi alte cauze. Cum conflictul ruso-chinez luase amploare, şeful P.M.R. a insistat în luarea sa de cuvânt asupra medierii

[8] Originar din Soroca, L. Tismeniţki a întreţinut în România întregită o campanie subversivă, fondând celule teroriste în favoarea puterii sovietice. Interesant este că în *Raportul comisiei prezidenţiale pentru analiza dictaturii comuniste din România*, Vladimir Tismăneanu nu pomeneşte nimic despre atrocităţile comise în Basarabia sub patronajul tatălui său, după cum nu spune nimic despre cea mai curajoasă grupare anticomunistă – „Arcaşii lui Ştefan" – originară tot din Soroca.

www.dacoromanica.ro

neînţelegerii ivite, subliniind rolul ce şi-l asumase. Leonea Tismeniţki n-are de lucru şi, la discuţii, vine c-o zicală:

– Eu ştiu una şi bună: când se ceartă leii, să tacă căţeii!

Căţelul tace, rumegă replica şi-l muşcă sângeros pe Tismeniţki, rămas de-a doua zi fără maşină la scară. O vreme suportă avatarurile „libertăţii de opinie“, după care, cu chiu şi vai, câştigă un post de redactor la Editura Meridiane, cât mai departe de ideologie, fiind pasat la sectorul de traduceri în limbi străine. Marian îmi spune că unii demnitari din aparatul de stat se tem că duritatea noii intervenţii poate prevesti o vânătoare antisemită. Poate aşa se explică şi graba lui Valter Roman de a-l lăuda pe Gheorghiu-Dej pentru înţelegerea dovedită în trecut faţă de ilegaliştii care au luptat pe baricadele revoluţiei în Spania, în momentul când Moscova nu i-ar mai fi văzut cu ochi buni. Faptul că el personal are bune raporturi cu nişte conducători comunişti din Occident îl fereşte de pericolul eliberării din funcţie. Ochii stăpânirii rămân însă dilataţi cât ceapa la tot ce se petrece în Editura Politică, trecută nu peste mult timp din structura de partid în administraţia statului, cu obiective ce nu transpar în acte oficiale, dar şoptite la ureche, pentru nevoia

www.dacoromanica.ro

„schimbării compoziţiei naţionale a cadrelor“.

În mai puţin de trei luni izbutisem să trimit la tipar toate lucrările proiectate să apară, îndeosebi albumele, adevărate opere de artă. De-acum, greutatea deplinei realizări a „planului special“ revenea întreprinderilor poligrafice. În aşteptarea exemplarelor de semnal – sosite şi transmise cu discreţie, fără vociferări –, mă aplec şi asupra pregătirii unui portofoliu serios, motiv pentru care invit câţiva autori de seamă, printre care Ion Frunzetti. Îl cunoscusem în cercul Crinei Coşoveanu. Nedumerit, îmi atrage atenţia că figurează printre persoanele *non grata*. Îi spun să stea liniştit, că oricum nu rămân în editură şi că, în răgazul cât stau la conducerea ei, îi pot publica rapid un volum. Îmi spune că a scris o carte, *Renaşterea*, şi, ca să revină în circuit, a convenit cu Andrei Oţetea s-o semneze împreună. A depus-o la Editura Ştiinţifică, dar nici aşa nu merge, că, şi în această formulă, zace de mult. Îi sugerez s-o aducă la noi şi-i promit că într-o lună îi dăm corecturi în pagini. Ne despărţim înţeleşi, numai că, după două zile, vine şi-mi spune că Gheorghe Constantinescu, directorul editurii, refuză să-i restituie manuscrisul şi-i promite că-l trimite urgent în tipografie.

– Auzisem de el c-a fost cizmar – spune

www.dacoromanica.ro

Frunzetti. Îmi părea însă om de acţiune, fiindcă deschisese seria rentabilă a dicţionarelor bilingve, istoriilor şi panoramelor disciplinare, aşa că m-am dat pe mâna lui. Perfect, pân' şi-a băgat dracul coada, făcându-l să scormonească dosarul cu excluderea mea din partid. Sătul de întrebările sale, am scurtat convorbirea. Nu de alta, dar mă întorcea la amintiri neplăcute: nu imputarea colaborării cu Legiunea mă deranja, ci amnezia unora că în timpul războiului m-am aflat în clandestinitate, la postul de radio „România liberă". Împrejurare de care nimeni nu-şi mai aducea aminte. Acum, când a aflat că vreţi să mă editaţi, s-a simţit frustrat.

După care a urmat un val de înjurături, care mai de care mai colorate, căci ce putea fi la gura lui Frunzetti ar fi scos din încălţări şi pe maeştrii sudalmei din gura Oborului.

Ca să nu rămân în pierdere, i-am adresat o rugăminte:

– Domnule profesor, eu n-am fost cizmar, cu dosar-beton în ochii cadriştilor, dar nici critic de artă. Sunt însă editor de vreo 15 ani. Mult, în comparaţie cu paraşutaţii din partid, puţin, în raport cu editorii occidentali, aflaţi ca atare şi la a treia generaţie, cum ar fi cei de la „Schott", care l-au tipărit pe Beethoven când încă mai trăia. Vă întreb – cu posibilitatea de a vă onora ca lumea consilierea: ce-aţi face dum-

www.dacoromanica.ro

neavoastră de-aţi fi director la „Meridiane“? În profilul editurii intră şi domeniul artelor. Mă refer la albume de pictură şi sculptură, românească şi universală – cu precizarea ordinei preferenţiale şi a colaboratorilor propuşi să le îngrijească –, dar şi la o colecţie populară, de texte, eventual traduceri, care să ne permită rentabilizarea lucrărilor de lux.

– De făcut ar fi destule, dar, ştii ceva? Lasă-mă câteva zile şi-ţi promit că vin cu proiectele a trei serii editoriale.

Promisiune respectată, urmată de contractări masive, ca în perspectivă redacţia să beneficieze de un portofoliu serios. Peste ani, când după stupide rătăciri conjuncturale Ion Frunzetti va deveni directorul editurii, putea să trimită în tipar numeroase titluri propuse de el însuşi şi angajate de alţii cu ani în urmă.

Lucrurile intraseră în normal, când, brusc, sunt chemat la Direcţia de propagandă a Partidului. Îngrijorat, Dumitru Trancă – directorul general al Centralei Cărţii – bănuieşte că ar putea fi vorba de *Istoria României*, cu trimiteri repetate la vechile fruntarii ale ţării, implicit la împrejurările modificării lor. Or, cenzura ne transmisese demult să nu amintim nicăieri războiul dus împotriva Uniunii Sovietice. Spre uimirea mea, constat că nemulţumirea

www.dacoromanica.ro

se referă la o planşă din albumul sportului. La hipercontrolul politico-ideologic al lui Dan Dumitrescu, se constată că într-una din fotografii un om are trei picioare. Mă uit atent la poză şi, într-adevăr, lucrurile stau întocmai. În loc să mă impacientez, izbucnesc în hohote de râs. Râd nervos, în contul unei satisfacţii nesperate, dacă la capătul drumului parcurs, extrem de periculos prin riscurile asumate, scap doar cu atât.

De fapt, ce se întâmplase**:** cu prilejul unei deplasări peste hotare, un sportiv s-a cărăbănit în zona liberă şi, la reproducerea fotografiei – făcute cândva în Gara de Nord –, i s-a şters chipul, uitându-se că unde nu-i cap, vai de picioare.

Râd mai puţin peste câteva zile, când acelaşi Trancă mă anunţă c-am fost definitivat pe postul de director la „Meridiane“. Sar ca ars:

– Nu aşa ne-a fost învoiala. În funcţia asta eşti la cheremul tuturor, fără nicio autonomie administrativă. Răspunzi de toate şi de nimic, inclusiv de comportamentul unor timoraţi, de tipul „lasă-mă să te las“, dar dispuşi oricând să te şmotrească.

– Dar te-ai descurcat perfect.

– Domnule Trancă, una este să petreci c-o muiere de folos obştesc şi alta-i să ţi-o dea de nevastă.

www.dacoromanica.ro

– Să-nţeleg că ai dori o damă de moravuri grele, de vreo sută de kile?

– De preferat două a cincizeci. Nu de alta, dar mai toate femeile dau lipsă la cântar, aşa că diferenţa de categorie e ca la box, unde se trece uşor de la semi-uşoară la uşoară şi de la semi-grea la grea.

Mă declar bolnav şi mă retrag la doctorul Cociaşu, directorul Policlinicii Artelor de pe strada Cristian Tell, să oficializăm un diagnostic pentru declinarea ofertei. Nostimada face ca, în urma controalelor, să mi se depisteze o tromboflebită avansată, ce pune pe tapet nevoia unei intervenţii chirurgicale. Om de treabă, doctorul Cociaşu umflă gravitatea afecţiunii, iar la rândul lor superiorii ce se interesează de soarta mea procedează la fel, de unde decizia de a fi operat la Paris. Deocamdată-s tras pe targă:

– Nu trebuie să te mişti, că rişti să pui în mişcare vreun cheag de sânge. Dacă ajunge la inimă, e perfect: termini cu viaţa instantaneu, dar, dacă o ia razna la creier, îi de rău, că depinde de locul unde cantonează, provocând, de regulă, paralizii şi, mai rar, muţenie sau orbire.

Prin intermediul Externelor, dosarul medical ajunge la o clinică pariziană, care, prudentă, spune că drumul comportă riscuri, întrebând: „Dar de ce nu vă adresaţi

dumneavoastră doctorului Tiberiu Ghiţescu?“

Care Ghiţescu? Din aproape în aproape, aflăm c-ar fi vorba de fratele profesorului universitar Gheorghe Ghiţescu (1915-1978), fondator al şcolii româneşti de anatomie şi antropologie artistică, al cărui tratat în trei volume tocmai se tipărea sub firmamentul E.S.P.L.A. Prin intermediul lui, izbutesc să intru în legătură cu frate-său, cândva în echipa legendară a doctorului Nicolae Hortolomei de la Colţea, sub a cărui aripă au crescut chirurgi de renume, precum Theodor Burghele, Gheorghe Olănescu, Ioan Juvara, Dan Setlacec, Tiberiu Ghiţescu fiind specializat în inimă şi vase. Toţi se vor remarca în cariera didactică şi ca şefi de instituţii, mai puţin ultimul, vinovat de a fi ginerele lui Constantin Sănătescu, fostul mareşal al Palatului, desemnat prim-ministru după lovitura de stat de la 23 August 1944. Ce contează că medicul se număra printre fondatorii chirurgiei cardiovasculare, că, în 1953, efectuase prima operaţie de stenoză mitrală şi de transplant al arterei abdominale? Şi mai grav era că Ghiţescu umbrea veleităţile noului ministru al Sănătăţii, Voinea Marinescu, dornic să se afirme la rându-i tot în domeniul cardiovascular. Şcolit la Moscova, acesta avea însă ghinionul de a descoperi în colegul său un rival imbatabil, care deja executase peste 60

www.dacoromanica.ro

de operaţii pe cord deschis, fără mortalitate, până ca el să-şi fi terminat studiile. Cum mulţi bolnavi refuză să fie operaţi de ministru, optând în favoarea celuilalt chirurg, Ghiţescu evită incomoda competiţie şi cere să fie transferat de la Fundeni într-un spital raional, „Griviţa Roşie“, unde îşi continuă cercetările pe animale.

Mic de statură şi uscăţiv, chirurgul se impune prin calmul lui suveran, prin încrederea ce ţi-o inspiră continuu cu un zâmbet încurajator, care de la început te fac să simţi că te afli pe mâini bune. Din stânjeneala mea pricepe că mi-e frică de operaţie.

– Pentru mine e foarte simplu.

– Domnule doctor, important e ca pentru mine să fie uşor.

– Nimica toată.

– Mai complicat decât un chiuretaj?

– Câte avorturi ai făcut dumneata, să poţi compara intervenţiile între ele?

– De făcut n-oi fi făcut, dar mă gândesc că unde femeile pot suporta atâtea chinuri, le-oi îndura şi eu.

– E cam la fel. Nu simţi nicio durere. Se face o anestezie, apoi două mici tăieturi la capetele venei safene, care se extrage, apoi se cos vasele între ele şi gata. Este o intervenţie superficială, subcutanată. Dormiţi şi vă treziţi la reanimare. A doua zi puteţi

coborî din pat, iar peste o lună puteţi juca fotbal. De ce vă temeţi?

Cam la fel îmi vorbise şi doctorul Cociaşu, numai că el pomenea şi de ceva dureri după operaţie.

– Care suferinţe? Ce să mai zică cei de li se amputează o mână, un picior, călcaţi de maşini, ori cu trepanaţii?

Prind curaj şi-i spun cu deplină sinceritate, rudă bună cu prostia**:**

– Dom'le doctor, când beau un coniac mai mult, credeţi-mă, îs dispus să mă operez pe loc, fără nicio ezitare.

– Perfect! Care-i problema?... Luaţi sticla cu dumneavoastră şi, înainte de operaţie, ciocnim până vă vine dispoziţia.

– Nici chiar aşa, câtă vreme aveţi bisturiul alături. Nu dumneavoastră aveţi nevoie de curaj, ci eu!

– Şi mai bine.

(Mai prost decât par la prima vedere, aveam să îngroş trusoul cărat la spital cu o sticlă de „Martel", înlocuită la timpul cuvenit cu o injecţie, care, încă înainte de a intra în blocul operator, mă va ameţi mai abitir de-aş fi dat toată sticla pe gât.)

La „Griviţa Roşie" mă întâlnesc cu Guţă Băieşu, internat pentru investigaţii. Din când în când, e vizitat de Coca Andronescu, interpreta lui din serialul *Tanţa şi Costel*. Râdem cu toţii de o păţanie petrecută la chirurgie. Un chelner ce urma să fie operat

www.dacoromanica.ro

de varice a fost deschis pentru o apendicită acută în locul unui alt bolnav. Când s-a constatat greşeala, ospătarul a fost tăiat şi pentru ce suferea. Partea umoristică avea să intervină abia după ce omul s-a pomenit bandajat şi pe burtă. Ieşit din supliciu, ne povestea în culmea fericirii**:**

– Noroc porcesc, dom'le! Când s-au dumerit că-s bolnav şi de stomac, m-au căsăpit ş-acolo. Baftă! Doi iepuri dintr-un foc! Altminteri, belea mare: mi-au zis că dădeam în peritonită, ce încurcătură de maţe o mai fi şi asta nu ştiu. Curios e că n-au vrut neam să primească şi alţi gologani, că eu deja cerusem acasă să iasă cu marinarii pe covertă!

Aş fi uitat întâmplarea, de nu mă pomeneam la rându-mi operat la ambele picioare. Să înnebunesc, când m-am trezit la reanimare cu dureri groaznice la gaibarace. Şi-aşa îmi făcusem socoteala că, de-o fi să rămân beteag de stângul, mă proptesc ca lumea în dreptul. Îmi ziceam că şi Zaharia Stancu şchiopătează puţintel – fără ca beteşugul să şocheze, părând a fi o neglijenţă a paşilor. Noroc că în aceeaşi reanimare o domnişoară se jelea şi mai abitir. De ruşinea ei, încercam să-mi stăvilesc văicăreala. Devenisem patetic, poate unde amândoi eram legaţi de-o suferinţă comună. Încercam să-i insuflu puterea de-a rezista, insistând asupra faptului că durerea va

trece repede. Implicit, mă autosugestionam, aşteptând să dau ochii cu nemernicul ce mă asigurase că operaţia-i un fleac. Poate că aşa şi era, numai că la cea mai mică mişcare, chiar şi la simpla încordare a vreunui muşchi, simţeam înţepături cumplite. Alături, fata se sufoca în suferinţă, gemând ca o fiară înjunghiată. O întrebam mereu unde e operată şi nici nu putea răspunde de dureri. Reveneam prosteşte cu aceeaşi întrebare, zadarnic, ca peste câteva zile să aflu că avusese hemoroizi. Nici după administrarea unor calmante şi somnifere nu puteam adormi, că două nenorocite, sora de noapte şi infirmiera, se spovedeau şi-şi blestemau bărbaţii infideli. Nenorociţii, când scapă de la muncă, aleargă ori la cârciumă, ori la gagici, iar bani de ţigări tot lor le cer, că ele, cică, au fonduri suplimentare, din bacşişuri. Una groasă ca o bute, alta scovergă îşi meritau pe deplin soarta, fie doar pentru pălăvrăgeala lor. Deranjată de gemetele noastre – ahuri şi ohuri şuierate prelung printre dinţi –, sora, ce ne păzea după un cearşaf, îl vântură într-o parte:

– Când terminaţi şi voi cuplăraiul, dragă? Că vă prinde dimineaţa încârligaţi!

– Taci, ’tu-ţi grijania mă-tii, cu spitalu’ vostru împuţit. Du-te în paştele mă-tii cu japiţa de lângă tine, plecaţi dracului în closet, la spălătorie, în curte şi vorbiţi cât vă ţine fleanca. S-a auzit?

Şi s-a făcut tăcere! Până şi dama mea de companie – care fusese operată unde bagatelizăm uneori că ne doare – nu mai scotea niciun piuit.

Scriitorii... Breaslă de solitari, despre care se zice c-ar fi bine să nu-i cunoşti: „Citeşte-le cărţile şi fereşte-te să le cercetezi viaţa, că te înfiori de ce dai!“ Palavre! În realitate-s îngeri pe lângă medici, când pe aceştia nu-i mai interesează banii şi rangul în ierarhia administraţiei, ci măreţia prestigiului dobândit, aureola creată în jurul personalităţii lor. Când Ghiţescu cerea să plece de la Fundeni, pe motiv că spitalu-i prea departe de locuinţa lui – casă modestă pe-o alee din spatele spitalului Colţea –, firesc ar fi fost ca aceia cărora li se adresase să-i respingă cererea. Câţi chirurgi cardiovasculari aveam noi atunci, ca o clinică universitară să-şi îngăduie luxul să se descotorosească de o mână ultracalificată, acceptându-i transferul la o bolniţă raională? Şi asta doar ca domnul ministru să nu fie eclipsat în practica sa medicală. Ca şi cum nu era suficient să fie general peste întreaga armată sanitară, ci şi şef de garnizoană. Desigur, se poate afirma că domnul ministru n-avea niciun amestec în aceste mutaţii dubioase, reţinut de îndatoririle sale din afara sporadicei sale prezenţe la

clinica amintită[9]. Ipoteză plauzibilă, deşi rămâne straniu că demnitarul n-a observat absenţa bruscă a unuia dintre veteranii chirurgiei de specialitate, aflat, ca şi el, în deplinătatea forţei creatoare. Autoexilat şi lipsit de logistica necesară, Ghiţescu s-a văzut nevoit să-şi continue adevărata sa pasiune prin experimente pe cobai. Roadele cercetărilor sale le-a adunat într-o carte, tradusă ulterior în Franţa şi U.R.S.S. Numai că, iniţial, autorul avea să întâmpine obstrucţii la Editura Medicală din Bucureşti, în virtutea aceluiaşi servilism. Resemnat, autorul a continuat să-şi invite la control foştii pacienţi, începând cu cei operaţi mai demult. De fiecare dată se bucura că îi găseşte în viaţă, că desfăşoară o viaţă normală. Între ei, o domnişorică tratată cu ani în urmă, despre care afla acum cu uimire că lucrează într-o trupă de „zburători“ la Circul de Stat. O examină cu migală, şocat de-o cicatrice urâtă în zona omoplatului.

– Cu asta cum te-ai procopsit?

– Am căzut în arenă de la trapez şi am fost operată.

Chirurgul era atât de fericit pentru reuşita mai vechii sale intervenţii pe cord, încât i-a promis că-i va corecta pecetea.

---

[9] Existentă, e drept, ca şi întregul bastion medical de la Fundeni, datorită proiectelor sale. Iniţial, mastodontul fusese proiectat ca un sanatoriu de tuberculoză.

www.dacoromanica.ro

– Eşti domnişoară, nu meriţi o asemenea podoabă. Vii şi te internezi două-trei zile şi te remaiez că abia o să se mai vadă urma păţaniei tale.

Pe mine mă linişteşte în privinţa tăieturilor de pe gambe.

– N-a greşit nimeni. Vă era frică de operaţie şi, dacă vă spuneam că trebuie intervenit la ambele picioare, vă pierdeam de muşteriu. Când iau pulsul venos sau arterial, degetele nu mă înşală niciodată. Pentru asta, cânt în fiecare zi la violoncel măcar o oră.

Între altele, îmi vorbeşte de greutăţile întâmpinate la editură. Îi promit tot sprijinul, solicitându-i manuscrisul aflat în litigiu. Pentru a-i fi de folos, am nevoie de opiniile unor somităţi medicale şi pentru asta mă voi adresa personal profesorilor Nicolae Lupu şi Theodor Burghele, iar în scris lui C.C. Iliescu, de la care primesc un lung referat elogios, semn că a avut răbdarea să parcurgă lucrarea. Ceilalţi nici nu se sinchisesc să citească vreo pagină, dându-mi pe loc două recomandări, la fel de favorabile colegului lor. Deşi octogenar, profesorul Nicolae Lupu (1884-1966) se dovedeşte extrem de ţanţoş în cabinetul său de la Colentina:

– Tinere, mă bucur că vii la mine pentru un alt fel de boală, care macină liota de lingăi din lumea noastră. Dacă zici că refe-

www.dacoromanica.ro

ratele vor fi puse în dezbaterea consiliul redacţional din editură, anunţă-mă când se va întruni şi cu bastonul ăsta îl pocnesc pe mizerabilul ce batjocoreşte un chirurg eminent.

Mai tânăr, Theodor Burghele (1905-1977) e balcanizat total: ştie pe ce lume se află şi, cinic, se descurcă în toate privinţele, de la vlădică până la opincă. Tocmai a venit de la Paris şi confraţii de la Panduri se înghesuie să afle noutăţi din lumea medicală. Este membru activ şi de onoare al câtorva academii franceze, la ale căror lucrări este invitat adesea, prilej de a-şi vizita un frate aflat pe aceleaşi meleaguri, dar nu face imprudenţa să se avânte în laude:

– Cum să fie în spitalele lor? Ca la noi: medicii se uşurează în chiuvete şi-şi regulează asistentele.

Anunţat din vreme, profesorul mă invită în cabinet, unde zâmbeşte caustic la ştirea că fostul coleg de la Colţea întâmpină greutăţi la editură.

– Dumneata eşti atât de naiv să nu-ţi dai seama de ce i se pun piedici? Dacă ar fi prezentat cartea şi sub semnătura bulgarothonului, acum era la ediţia a patra. Toţi cardiologii şi chirurgii ar fi ştiut cine a scris-o, iar pe copertă, paradoxal, tot primul s-ar fi găsit.

– De ce paradoxal?

www.dacoromanica.ro

– Regula muncii în colectiv este ca mahării să fie în faţă, iar Mucea care a scris cartea să stea în banca lui, să fie mulţumit că semnează la urmă şi el, alături de-o somitate în materie. În cazul de faţă, suprafaţa celor doi impunea o ordine alfabetică.

Întrerupem discuţia din pricina unui căpitan de miliţie, anunţat la rându-i, dar de care vrea să se descotorosească rapid, fără să-l invite să ia loc. Vine să-i ceară ca un anume medic, arestat pentru mită, să fie pus în discuţia Comitetului oamenilor muncii.

– Dacă zici că a condiţionat operaţia de primirea unui onorariu, îşi merită soarta. Dar cel care dă peşcheş păţeşte ceva?

– Potrivit legii da, numai că în acest caz a fost vorba de un flagrant, când bolnavul ne-a anunţat în prealabil.

– În dubla lui calitate: de operat şi de turnător, obligaţii de onoare ale oricărui patriot scăpat cu viaţa, că răposaţii n-au timp să vă viziteze.

– Cinstit este ca orice abatere de la lege să fie raportată, tăinuirea delictului fiind în sine o abatere.

– Atunci dă-mi voie şi mie să-mi fac o datorie cetăţenească. După ce l-am îngrijit pe tovarăşul Maurer, am primit de la dânsul un plic, pe care nu l-am desfăcut în faţa dânsului, că, după grosime, îmi scrisese

www.dacoromanica.ro

cam mult. Acasă am constatat că nu-i o epistolă de mulţumire, ci bani-bani. Şi nu puţini. Aoleo! Ce să fac? Să-l torn la Miliţie sau nu? Până să mă hotărăsc, i-am băgat în sertar, fără să-i număr, să nu las amprente. Liniştea patriotică mi-am găsit-o abia a doua zi, la spital, unde am aflat că şi ultima infirmieră din sala de operaţie fusese răsplătită regeşte. Nu ca amărâtul ăsta de care-mi vorbişi. Ai auzit bine. Aşa că vezi şi mata ce faci. Decât să dai drumul la dosar, mai bine dă-i un picior în cur omului, şi-l judecăm noi de la obraz. Mai ales că niciodată nu poţi fi sigur dacă, într-adevăr, a cerut bani bolnavului sau doar i-a primit, ca mai toţi. Oricum, lucrurile-s mai complicate decât par. Ne apucăm de socoteli sau ne vedem de meserie? Cu şase salarii primite de un medic în România nu faci o operaţie în Occident. Or, la noi sunt zile când un chirurg face şi trei operaţii pe zi. Cum îl plăteşti? Că după muncă şi capacitate – cum zice legea – n-ai cum. Te văd om cu fruntea lată. Fii băiat deştept, că de proşti nu ducem lipsă, iar când ai vreo nevoie treci pe la mine, c-am operat şi şefi de-ai voştri, oameni la fel de atenţi. Ai priceput, ce vreau să zic.

Deştept, deştept, până a tras uşa după el, că distinsul profesor avea să adauge:

– Şi du-te în p... mă-tii!

www.dacoromanica.ro

Cu picioarele bandajate sunt cărat la Academia „Ştefan Gheorghiu“, unde Emil Bodnăraş se adresează cadrelor de conducere din domeniul presei şi editurilor, al instituţiilor cultural-artistice despre poziţia partidului în problemele mişcării comuniste şi muncitoreşti. Concediul medical şi recenta operaţie nu mă scutesc de-o prezenţă obligatorie, motiv pentru care, cu picioarele aşezate orizontal, ocup trei scaune. Este prima oară când îl ascult pe Bodnăraş, mai ales că vorbeşte liber. Dintre toţi conducătorii de partid, fostul militar este înzestrat cu arta elocinţei mai mult chiar decât Ion Gheorghe Maurer, a cărui retorică face parte din recuzita profesiei de drept. Fiind o şedinţă „închisă“ – ca să folosesc un cuvânt din terminologia vremii – ea depăşeşte limitele oficialei „Declaraţii din aprilie“[10]. Paralel cu cerinţele politicii de independenţă şi ale egalităţii dintre statele socialiste, Bodnăraş insistă, surprinzător, asupra gravelor încălcări ale suzeranităţii naţionale de către ruşi, făcute în numele unei hegemonii păgubitoare. Câte ceva din cele zise le-am mai auzit şi din gura lui Ceauşescu, când Dej l-a pus să-l însoţească în ţară pe Katuşev, secretarul partidului bolşevic, care o fi blestemat ziua când s-a hotărât retragerea Armatei Roşii din România. Multe le

[10] Adoptată în Plenara C.C. al P.C.R. din 15-22 apr. 1964.

www.dacoromanica.ro

mai ştim şi noi, dar parcă niciodată „fratele cel mare de la Răsărit“ n-a fost judecat mai aspru ca acuma.

De la o vreme, numele lui Bodnăraş este însoţit de epitetul de spion sovietic. Nu fără temei, căci în februarie 1932, pe vremea când era locotenent în Regimentul 12 de artilerie din Basarabia, dezertase la ruşi, unde a dobândit cetăţenia sovietică, pentru ca mai apoi, în 1935, să revină cu misiuni dirijate de serviciile militare de informaţii (G.R.U.). Prea mulţi purici n-apucă să facă, deoarece are „norocul“ să fie recunoscut, arestat şi condamnat la 10 ani de muncă silnică, iar la rejudecarea procesului să i se reducă pedeapsa la cinci ani de închisoare, efectuată în închisorile din Braşov, Doftana şi Caransebeş. Curios este că membru al P.C.R. devine abia în 1940, când nu ezită să treacă de partea facţiunii naţionale din partid, nu a celei moscovite. Serviciu duplicitar? Tot ce se poate, numai că şi în activitatea de mai târziu va fi unul din mai apropiaţii lui Gheorghiu-Dej, care, cu zilele numărate, o va coti brusc spre independenţă. Oricum, în partid se dovedeşte a fi cu multe capete deasupra celor din jur. Antecedentele îşi spun cuvântul. Născut în Bucovina pe timpul ocupaţiei austriece, are parte de-o educaţie nemţească (mama lui fiind de această etnie, tatăl ucrainean). În liceul din Câmpulung Moldovenesc briază,

www.dacoromanica.ro

iar Şcoala Militară din Timişoara o termină ca şef de promoţie (în 1927), clasificare de vârf obţinută şi la Şcoala Militară de Ofiţeri de Artilerie (în 1930), ambele după ce urmase cursurile Facultăţii de Drept din Iaşi. În rapoartele cazone are parte de caracterizări excelente, începând cu cele din garnizoana din Cernăuţi, unde fusese repartizat iniţial. Va fi mutat însă disciplinar în Basarabia, după ce – se zice – se încurcase cu nevasta unui comandant. Faptul pare plauzibil, câtă vreme colonelul noului său regiment îi subliniază meritele ofiţereşti, dar şi beţiile, precum şi persoanele frecventate în timpul liber, cotate drept „nepatriotice“. În lumea militară a vremii, mai circula şi varianta că se cuplase cu o rusoaică fermecătoare, care într-o zi fugise cu documentele secrete pe care, imprudent, le cărase cu el acasă. Temându-se de represalii, tânărul militar, pe atunci de 28 de ani, şterge putina la ruşi, de unde este returnat ca spion în România. Personal înclin să adopt această versiune, deoarece în actul său de condamnare, în afară de litigiul dezertării, figurează şi acuzaţia sustragerii de acte.

Şi iată, peste trei decenii, când fostul locotenent devenise ditamai general-colonel, îl aud vorbind cu aplomb despre nevoia imperioasă de a ne redobândi demnitatea şi independenţa naţională, de a ne scutura de

www.dacoromanica.ro

tutela Moscovei, care, în mişcarea comunistă şi muncitorească, s-a dedat la cele mai abjecte forme de asuprire, împinse până la crimă. Ca şi cum, personal, nu s-ar fi găsit printre cei care l-au condamnat la moarte pe Pătrăşcanu, în cap cu noul „reformator", Gheorghiu-Dej.

Ce să cred acum, când vârsta – de-ar fi doar ea – mă invită să nu mai trag totul pe calapod? Din două una: ori a fost spion din prima până în ultima zi – şi în acest caz şi-a jucat rolul magistral, ori, dimpotrivă, ca românul cu fundul în două luntri, alesese din rele pe cea mai puţin nocivă. Şi-n „mama Rasia", în al cărei perimetru fusese cândva încetăţenit, alţi mahări procedaseră la fel, în cap cu Hruşciov, care, cum se ştie, a avut îndrăzneala să demaşte atrocităţile lui Stalin. Cadavrul lui Beria rămânea principalul martor al răspopirii lor.

Fără să fiu întrebat, sunt transferat la Comitetul de Stat pentru Cultură şi Artă, ca secretar al Consiliului Editurilor şi Difuzării Cărţii, deşi nu îndeplinesc condiţia obligatorie de a fi membru de partid. Cel care insistă pentru numire este Gheorghe Pană, la vremea respectivă cu însărcinări externe la Comitetul Central. Mai târziu aflu că au fost discuţii contradictorii între el şi doamna ministru al Culturii:

– Tovarăşa Constanţa, dacă am vrut să

www.dacoromanica.ro

ne descotorosim de un Luchian de la *Scânteia* sau de Bogdan de la Sănătate, i-am numit şefi în edituri şi-am încurcat lucrurile. Trebuie numiţi oameni de meserie, nu amatori. Ăsta lucrează de vreo cinşpe ani în domeniul cărţii şi a dovedit cu vârf şi îndesat ce poate la „Meridiane“.

– Ştiu, dar nu-i membru de partid!

– Cum să nu fie? A fost între timp exclus?

– Nu, că i-am văzut fişa de cadre!

– Mai daţi-le naiba de dosare. E membru de partid, că doar am lucrat cu el ani în şir la tineret şi-i cunosc activitatea.

Amândoi aveau dreptate. Nu eram membru, după cum nimeni nu mă exclusese din partid. Cine să-şi imagineze că la schimbarea serviciului dezertasem de bunăvoie, declarându-mă fără de partid la noile locuri de muncă?! Şi nu pot să mă plâng c-am dus-o rău, până când vestea isprăvniciei apucă să se răspândească în târg, fără ca oficial să mi se spună ceva. Ştirea îmi parvine şi mie de la cei care, neaşteptat, se interesează de starea picioarelor mele: cum a mers la operaţie, dacă m-am dat jos din pat şi umblu, dacă am nevoie de vreun ajutor etc., etc. Când mă felicită pentru noua funcţie şi află că-i un zvon lipsit de acoperire, mai toţi grijuliii se dezumflă şi scurtează discuţiile.

www.dacoromanica.ro

Singura ce se bucură c-am rămas pe loc este Vera Lungu, o tânără poetesă a cărei locuinţă de pe Spiru Haret devenise un club select al boemei literar-artistice bucureştene, frecventat deopotrivă de tineri scriitori, actori şi artişti plastici, precum Cezar Baltag, Ştefan Iordache, Ioana Bulcă, George Apostu ş.a. O cunoscusem încă de pe vremea când Direcţia Generală a Editurilor făcea parte din Ministerul Învăţământului şi Culturii, cu sediul pe aceeaşi stradă cu dânsa. Ne despărţeau doar câteva curţi şi mai toată ziua ne vizitam reciproc, mai ales că lumea ce se vântura pe-acolo era alcătuită cam din aceiaşi muşterii de la Casa Scriitorilor, călcată de noi seară de seară. Şi când ne-am mutat cu serviciul în fostele aşezăminte ale Brătienilor de lângă Piaţa Amzei tot aproape ne aflam, ca şi de locantele „Grădiniţa“ şi „Podgoria“, mai prietene cu buzunarele noastre, în comparaţie cu bătrâna „Capşa“, rămasă prin tradiţie a maeştrilor.

O femeie frumoasă e o adevărată instituţie, în faţa căreia mai toţi bărbaţii îşi închină steagurile, fără să ţină seama de precepte sociale, de partid sau religioase – de-ar fi doar ele –, chiar şi când starea înţelepciunii îi este precară. Femeia frumoasă impune, nu face niciun efort să placă. Aleargă în viaţă *hors concours*, nu-i pasă care din semene a câştigat o cursă sau

alta, fără s-o invidieze. Este dreptul ei din naştere s-o privească mărinimos. De ce, de nece, după ea întorci capul şi-ţi potriveşti nodul la cravată. O asemenea femeie era Vera Lungu, a cărei frumuseţe exterioară se maria cu isteţimea frunţii şi delicateţea regească a întregului comportament.

Precum păsările cerului, Vera zbura peste toţi şi toate fără să fie salariata cuiva. Micul dejun nu-l lua niciodată, că se scula mai spre prânz, când încerca să se dezmeticească la bordul unui ibric de cafea. De altfel, mâncarea nu era o problemă, câtă vreme Uniunea Scriitorilor oferea pe bani puţini, în locaşul din Calea Victoriei, un meniu cu trei feluri, plus plăcerea de a zăbovi acolo până noaptea târziu, serviţi boiereşte de doamna Candrea, iar mai târziu de Şapira. Şi cum nu era chenzină să nu se facă plăţi la Fondul literar, petrecerile se ţineau lanţ la restaurantele din jur, ca „Lido“ şi „Ambasador“, iar vara la „Bordei“ şi „Pescăruş“, cu preţuri deloc piperate. Acolo, ca şi la barurile „Continental“ sau „Melody“, Vera se mişca în voie, onorate fiind cunoştinţele la masa cărora se hotăra să se aşeze. În ciuda bârfelor muiereşti şi a boemiei sale, nu era o femeie abordabilă, preferinţele alunecându-i spre amorurile de lungă durată. Acum mă vizita cu acelaşi zâmbet discret, scuturându-şi pletele, coafate întotdeauna paj:

– Azi am profitat de numele tău şi-s venită la spovedanie. Dimineaţă am fost în trecere pe la editură, unde Gafiţa mă tot poartă cu vorba că-mi scoate volumul de debut. Mereu dă vina pe foruri superioare, care-i reduc plachetele de versuri. L-am întrebat atunci dacă n-ar fi bine să vorbesc cu tine. A făcut ochii mari şi m-a întrebat de unde te ştiu. Am tăcut cu parşivenie, după care, uşor deranjată, i-am spus că nu-mi face plăcere să fac confidenţe şi nici să mint. Mi-a zâmbit complice, clipind din ochi, cum îl ştii, şi m-a asigurat că mă trece în planul ferm al colecţiei „Luceafărul“.

– Şi cu ce-ai greşit?

– N-o face pe prostu', că pricepi care-i predicatul în propoziţie.

– Eventual ai greşit doar conjugarea, la trecut şi prezent, nu şi la viitor.

– Du-te dracului. Nu mai fac greşeala să mă combin cu prietenii la care ţin mult. Am făcut-o cu Mandric şi n-a fost bine, cu Apostu, la fel. Mi-ajunge! Pe tine nu vreau să te pierd. Dar, ca să nu fii în pagubă, te răsplătesc regeşte. Îţi codoşesc o grămadă de muieri, una şi una, să nu le poţi face faţă.

– Pielea vulpii din pădure!

– Nu din pădure... De la mine din casă, că toate vin să se jelească de ce duc lipsă. Toate insistă să le ghicesc în cărţi şi cafea. Că mă pricep să le spun ce se va petrece la drum de zi şi de noapte, în dragoste şi la

aşternut. Când cunoşti bine trecutul şi prezentul cuiva, e floare la ureche să-i prevezi viitorul, mai ales că ştii ce aşteaptă.

– Şi ce legătură am eu cu aşteptările lor?

– Una singură: să fii punctual, să vii acolo când îţi spun eu, aşa cum le va cădea în cărţi.

www.dacoromanica.ro

II. CĂPRĂRII

De la etajul 7 din corpul central al Casei Scânteii, unde lucrasem până deunăzi la „Meridiane“, coborâsem la al doilea cat, ocupat de eşalonul subordonat direct conducerii superioare a C.S.C.A., găzduită la primul nivel, ca şi sala de şedinţe unde, săptămânal, doamna ministru Constanţa Crăciun ne aduna pentru a pune în discuţie acele probleme ce se cereau urgent soluţionate. Ele puteau fi deosebite sau periferice, cum ar fi sesizările organelor de Miliţie cu privire la litigiile unor artişti aflaţi sub colimator. Soţul doamnei ministru, Gheorghe Vinţe, fusese sau încă mai era mahăr în structura M.A.I. şi subalternii nu-şi îngăduiau să treacă la măsuri represive, fără ca, în prealabil, să nu semnaleze cazurile departamentului de cultură şi artă. Multe se refereau la lesbienele şi homosexualii de la Opera de Stat, cu nume prea importante în distribuţia unor spectacole ca să se pună „relache“ pe uşa instituţiei. Chiar şi când anchetele îşi continuau cursul,

www.dacoromanica.ro

nu-mi amintesc ca muşteriii amorului zbârcit să fi fost trimişi îndărătul gratiilor. De altfel, când o balerină a reclamat într-un memoriu c-a fost nedreptăţită la repartiţia rolurilor, fiindcă preferata trăieşte cu regizorul spectacolului, replica nu putea fi decât:

– În sfârşit o veste bună de la Operă: un bărbat trăieşte c-o femeie!

De-ar fi să dau crezare celor auzite, din categoria păcătoşilor şi păcătoaselor surprinse în diverse delicte aveau să-şi recruteze serviciile de securitate colaboratorii, şantajaţi cu dosarele neîncredinţate justiţiei. Despre unii se spunea chiar că între timp crescuseră atât de mult în ierarhia galonaţilor, încât depăşiseră gradul celor care îi anchetaseră iniţial. De altfel, eram înconjuraţi de asemenea exemplare, amiciţia unora determinându-i să-mi atragă atenţia:

– Fii atent ce vorbeşti cu X, că te cântă.

– De unde până unde?

– Nu-i treaba ta.

– Nu cred.

– Te priveşte. Ştiu ca şi tine că omu-i capabil, spălat la minte. Numai că amărâtul a avut ghinionul să-i rămână dincolo o rudă apropiată. Din clipa aia, nu mai putea fi în aparatul central, aşa că i s-a oferit o şansă şi, de voie, de nevoie, a acceptat-o.

Cu „discreţie“, aceeaşi Miliţie informa

www.dacoromanica.ro

conducerea Comitetului de-o altă deviaţie sexuală, de data asta a unui laureat al Premiului de Stat. Într-o noapte, pe un peron mărginaş al Gării de Nord, distinsul se masturba sub privirile îngrozite ale unei fetişcane de vreo 12 ani, lăsată de maică-sa cu paza geamantanului. Când s-a întors de la biroul de informaţii şi a văzut cu ce se ocupă individul, a tăbărât pe el, făcând o halima de s-a adunat în jur o mulţime de călători. Poliţia feroviară şi-a făcut datoria, dar s-a mărginit să-i ceară doar o declaraţie scrisă, când laureatul s-a declarat şi autor al imnului R.P.R. Invitat ulterior la Miliţia Municipiului Bucureşti – pavăza slăvitului pământ strămoşesc cântat de el –, poetul şi-a exprimat nedumerirea faţă de cele semnate în Gara de Nord, invocând starea de beţie în care s-ar fi aflat. Numai că, spre surpriza lui, i s-a atras atenţia că fusese protagonistul unui incident similar în gara Sinaia. Umilit, versificatorul – în tinereţe şi prefect de Rădăuţi –, s-a milogit să fie iertat, cu rugămintea ca păţania să nu fie raportată mai departe.

Dacă astfel de ştiri ţineau de anecdotica vieţii publice, altele, grave, vizau aberaţia unui sistem certat cu ierarhia adevăratelor valori. Cum cerşetoria era considerată, ca şi azi, un delict, cu ani în urmă se prezentase la sediul central al Miliţiei un bătrânel cu solicitarea de a i se îngădui să stea în faţa

www.dacoromanica.ro

intrării Universităţii Bucureşti cu un afiş în braţe: „SUNT SIMION MEHEDINŢI“:

– Sper ca între profesorii de-acum să se găsească şi foşti studenţi de-ai mei, dispuşi să mă ajute!

Ştirea o deţin de la Costache Prisnea, ce susţinea că personal a intervenit la Gheorghiu-Dej pentru repunerea savantului în drepturi, după ce ilustrul profesor fusese alungat din locuinţa proprie. Intervenţie bine-venită, căci, până atunci, şapte ani fusese găzduit într-o cameră din casa parohială a bisericii Mavrogheni, obţinută prin bunăvoinţa preotului Balaur.[1] Părintele geografiei româneşti, cu studii strălucite în Germania şi Franţa, veteran al Academiei Române, avea să moară în 1962, la etatea de 92 de ani. Nu i s-a iertat defel că şapte luni a fost ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice în guvernul Marghiloman. Oricum, s-a stins în libertate, nu ca istoricul Gheorghe Brătianu, mort în închisoarea de la Sighet, fără să fi fost vreodată judecat şi condamnat, pentru a nu aminti soarta făuritorilor României Mari, zvârliţi la groapa comună a deţinuţilor politici. Desigur, orice regim dictatorial este judecat în cele din

[1] Simona Aslan (născută Mehedinţi), nepoata geografului, menţionează că restituirea imobilului, golit de orice mobilă, s-a datorat lui Petru Groza – la vremea respectivă prim-ministru –, informaţie ce nu anulează afirmaţia anterioară, întrucât asemenea operaţii se realizau printr-o decizie a Consiliului de Miniştri.

www.dacoromanica.ro

urmă prin jertfele lui (deşi victime au existat şi există deopotrivă în societatea liberei concurenţe), dar şi prin riposte. Chiar şi în Germania nazistă s-a găsit un ofiţer dispus să-i facă de petrecanie lui Hitler, precum şi nemţi care au sărit în ajutorul evreilor condamnaţi la moarte. De aici înţelepciunea de a nu confunda teroarea unor torţionari cu toţi indivizii aflaţi la un moment dat în respectiva societate, chiar şi în funcţii de răspundere. După cum orice om trebuie judecat în funcţie de bunele şi relele sale, opinia fiecăruia dintre noi fiind, desigur, determinată, inevitabil, de propriile contacte cu respectiva persoană. Ajuns la o vârstă înaintată, îţi poţi permite luxul să gândeşti liber, cu riscul de a greşi prin ignorarea altor aspecte străine cunoaşterii tale.

Astfel, pentru mine, înainte de a fi „tovarăşa ministru“, Constanţa Crăciun era o doamnă. Întreaga ei ţinută şi modul de-a gândi o recomandau ca atare. Pentru prima oară fusese desemnată ca ministru al Culturii în 1953, la vârsta de 39 de ani, funcţie ce şi-o va păstra ca şefă de departament şi după 1957, data unificării cu Învăţământul, ambele domenii fiind coordonate de Ilie Murgulescu.

Născută într-o familie de institutori, ea însăşi fusese profesoară de limbă şi literatură germană, profesie de pe urma căreia îi

www.dacoromanica.ro

rămăsese harul de a nu divaga, de a vorbi concis, concentrată asupra ideilor principale. Respira o anume distincţie intelectuală, accentuată poate şi de-o tristeţe lăuntrică. Nu-mi amintesc s-o fi văzut vreodată râzând, zâmbetul fiind singurul semn care-i marca uneori mulţumirea. De tânără se înregimentase în Frontul Studenţilor Democraţi, devenind la 21 de ani membră a Partidului Comunist, în 1935, pentru ca, în 1936, să fie cooptată în Comitetului Central. Coleg de facultate, cu doi ani mai mic, Alexandru Balaci şi-o amintea ca o fiinţă atrăgătoare. Ce căuta ea în minusculul partid care, la vremea respectivă, totaliza în jur de 800 membri, majoritatea alogeni, e greu să-mi explic. De-ar fi să aplecăm urechea la ce se spunea şi pe de lături, doar marea dragoste faţă de un ilegalist o apropiase de mişcare, deşi, pentru vârsta ei de-atunci, nu-s de ignorat nici idealurile socialiste, opuse celor de extremă dreaptă, de care s-a izbit în anii facultăţii. Acelaşi Alexandru Balaci, care în particular îşi îngăduia să-i spună Câţa, îmi relatase cum odată ar fi scăpat-o din mâinile unor colegi legionari, ce-o molestau pe culoarele Universităţii, încasând o bătaie în locul fetei. Imprudenţa de-a cădea în capcana Siguranţei, când a văzut într-o gazetă figura mutilată a iubitului său – chipurile „necunoscut găsit mort pe calea ferată“ –, avea

s-o ducă la Mislea, condamnată la 25 de ani temniţă, din care a apucat să execute doi (1942-1944). Tribut nemeritat faţă de un soţ infidel, care, ulterior, avea s-o înşele pe faţă, coabitând spre sfârşitul vieţii în trei. Nu este exclus ca umbra de tristeţe ce-i marca fizionomia să fi fost şi reflexul vieţii sale familiale. Ar pleda pentru o atare ipoteză şi duritatea cu care a intervenit în viaţa unor bărbaţi din subordinea ei, reclamaţi pentru abuz sexual sau tentative de viol. Pe Marin Mihalache, critic de artă, şeful unei direcţii generale, altminteri ilegalist ca şi dânsa, l-a determinat să se căsătorească cu şefa ei de cabinet, după ce băiatul o potcovise în premieră. Tot pe el l-a eliberat din funcţie, la reclamaţia doamnei R., aceeaşi cu persoana ce mă sechestrase la Pelişor în apartamentul domniei sale – fără ca eu s-o fi reclamat la minister sau la soţ. Chiar nu pricepeam de ce alţii umblaseră fără reproş la distinsa nevastă, iar Mihalache, bărbat prezentabil, trebuia să plătească scadenţele pentru o biată tentativă. De unde ispita comentariului lăturalnic, purtat peste ani:

– Nu vă înţeleg. Chiar nepronunţată, dorinţa de a poseda o femeie este implicit un omagiu ce i-l aduci. Nu pricep cum l-aţi putut reclama pe Mihalache, doar pentru că v-a dorit!

– Dragă prietene, una n-are legătură cu alta. M-am plâns Constanţei pentru bădă-

rănia lui. După moartea soţului meu, individul mi-a telefonat să-mi spună c-ar dori să transforme parţial imobilul în casă memorială, cu obligaţia statului de a prelua toate cheltuielile de întreţinere, ceea ce îmi convenea perfect. Pentru asta, dorea să vadă locuinţa, să convenim asupra spaţiului şi exponatelor. A venit, l-am tratat cuviincios, iar când îl conduceam prin apartament m-am pomenit luată de subţiori şi zvârlită în pat. Puteam să fac infarct. Am urlat de spaimă, motiv pentru care a plecat valvârtej.

Pus pe şotii, s-ar fi cuvenit s-o întreb dacă l-a reclamat pentru tentativa de viol ori pentru spaimă şi abandon. Peste ani, o altă doamnă ministru (T.D.), cu un grad secund, obişnuită să chefuiască în atelierele pictorilor până la orgie, s-ar fi amuzat de o asemenea împrejurare. O atare tovărăşeală nu sta în caracterul Constanţei, de-o sobrietate solemnă, de la ţinuta vestimentară – mai totdeauna purta un costum-taior – la cea comportamentală. Prin întreaga conduită şi distanţa ce ţi-o impunea, fără condescendenţă, părea să fi ucis femeia din-tr-însa. Altminteri, prin distincţia ei naturală te determina doar s-o respecţi. Şi nu degeaba, căci se străduise să obţină pentru creatori o seamă de înlesniri, deopotrivă pentru cei de vârstă înaintată, fără susţinere materială, ori pentru tinerii

www.dacoromanica.ro

talentaţi, majoritatea lipsiţi de locuinţe. Pe vremea cât s-a aflat la conducerea instituţiilor culturale, ministerul dispunea, în fiecare an, de un număr rezervat de apartamente pentru oamenii de artă, de 20 de milioane de lei pentru achiziţii directe din atelierele artiştilor plastici, de un substanţial fond nescriptic pentru plata autorilor ce frecventau nouă edituri de stat – la care se adăugau alte opt departamentale, nutrite de la acelaşi buget –, după cum existenţa a peste 3.000 de biblioteci publice, la oraşe şi sate, implica un sistem de aprovizionare cu circa 6000 de exemplare din fiecare titlu de largă răspândire, în afara sumelor alocate funcţionării teatrelor, studiourilor cinematografice şi aşezămintelor culturale. Niciodată statul n-a asigurat acestor sectoare o bază materială ca în acele zile. Azi, când prin buget se alocă aceloraşi instituţii o sumă care începe cu zero, e greu de înfăptuit o operă de culturalizare, în pofida libertăţii de expresie acordată creatorilor, mulţi dintre ei umiliţi de traiul zilnic. În mare măsură, amploarea acestor investiţii se datora Constanţei Crăciun, care se bucura de prestigiu în ochii stăpânirii. Mai puţin din partea lui Nicolae Ceauşescu, ranchiunos peste măsură, aşa cum vom vedea.

Desigur, într-un sistem excesiv centralizat, cu responsabilităţi difuze, o deplină libertate a creaţiei este de neconceput.

www.dacoromanica.ro

Nimeni nu deţine cheile împărăţiei. Cu atât mai mult într-un regim declarat ca dictatură a proletariatului, unde, de asemenea, nimeni n-are încredere în nimeni, iar etajele puterii sunt concepute în aşa fel, încât rezoluţiile fiecărui segment de conducere să se afle sub controlul altuia. Astfel, uniunile de creaţie sunt dublate de direcţiile din aparatul de stat, ambele de cenzură – învestită cu obligaţia de a controla manifestările artistice sub toate formele lor de exprimare, de la lectura textelor propuse spre publicare la vizionarea spectacolelor de orice fel şi a expoziţiilor –, toate trei supravegheate de sectoarele de profil ale organelor de partid, centrale şi judeţene, filate, la rândul lor, din întuneric, de serviciile de resort ale Securităţii. Cinci ceruri deasupra unui creator – obligate prin norii lor să-şi justifice existenţa – îl năşteau pe al şaselea: autocenzura, adesea mai constrângătoare prin propriile îngrădiri.

Pe un atare teren minat, Constanţa Crăciun era o uşă la care se putea bate. A făcut-o şi Tudor Arghezi, la a cărui repunere în drepturi a participat direct, după cum ne sugerează şi urarea adresată la 1 ianuarie 1955 „Tovarăşei şi Doamnei Ministru“, apelativ îndreptăţit:

Şovăiam de Moş Ajun,
Să-i colind Doamnei Crăciun,

www.dacoromanica.ro

La fereastra din pridvor.
De Anul Nou şi-al tuturor,
M-am gândit, cam îndrăznind,
Că primeşte să-i colind.
Vechi ţăran, cum îs de neam,
Vin cu sorcova la geam.
Doamnă bună şi frumoasă,
Bucurii şi spor în casă.

Desigur, „consecvent în inconsecvenţele sale“– superb definit ca atare de Dimitrie Vatamaniuc – Arghezi ştiuse dintotdeauna cui şi când să se adreseze. O făcuse şi pe vremea lui Carol al II-lea, cu ajutorul căruia izbutise să-şi achite datoriile contractate la cumpărarea „Mărţişorului“. Tot regeşte aveau să se poarte şi comuniştii, după ce îl târâseră într-o cumplită mizerie, pe vremea când partida moscovită domina întreaga suflare românească. Este însă de domeniul evidenţei că reluarea creaţiei originale a poetului – întrerupte în 1947 cu mult hulitele *101 poeme* – s-a petrecut sub mandatul Constanţei Crăciun, atentă la propunerile lui Alexandru Balaci, când era redactor-şef la Editura de Stat pentru Literatură şi Artă. Nu intenţionez să reiau polemica purtată cu Pavel Ţugui pe această temă, după cum nu exclud eventualele merite personale ce le-ar fi avut la reabilitarea lui Arghezi, necunoscute mie şi de natură să-l cinstească. Nimic nu s-a petrecut însă în afara voinţei

www.dacoromanica.ro

doamnei ministru, afirmaţie pe care o susţin ca martor al unor discuţii decizionale purtate între cei doi foşti colegi de facultate.

Libertatea sa interioară a determinat-o să intervină şi în cazul liceanului Florin Piersic, respins la Conservator din cauza dosarului „necorespunzător“. Pentru a scăpa de rigorile timpului cu privire la admiterea studenţilor în facultate, a păstrat direcţia învăţământului artistic în schema de organizare a ministerului condus de ea, cerându-i lui Crişan, şeful compartimentului, să anuleze criteriile restrictive ce barau promovarea autenticelor talente.

Într-o organizare supracontrolată, minuni n-avea cum facă. Deşi membră a Comitetului Central, partidul o garnisise cu o „legătură superioară“, în persoana unei ţaţe din Giurgiu, desemnată şefă de sector cu problemele de artă şi cultură în secţia de propagandă. Grosolană la port şi înfăţişare, cucoana se pare că avea merite ascunse în ochii unor aparatcici, fiind cotată ca rea de muscă. Fusese căsătorită cu un bărbat frumos, adjunct al Ghizelei Vass la secţia internaţională, numai că acesta a abandonat-o în favoarea primei soţii a lui Mihail Petri, ministrul Comerţului Exterior, cu care, după divorţurile de rigoare, s-a şi căsătorit. Forfecând prin jur, giurgiuveanca a dat şi de Vinţe, bărbatul doamnei ministru, acum cu două Constanţe, căci ambele purtau

acelaşi prenume[2]. Legătură obscură, de lungă durată, suportată cu stoicism.

Ochii şi urechile celor care pe faţă şi pe dos supravegheau totul se făceau simţite, invitând la continuă prudenţă. O dovadă a permanentei suspiciuni o ilustra faptul că nicio şedinţă dintre preşedintă şi vice-preşedinţii C.S.C.A. nu putea avea loc fără participarea directorului secretariatului, prezenţă justificată prin necesitatea de a încheia procese-verbale. Criticat pentru agramatismele puse pe hârtie, „fostul“ ofiţer de securitate, croitor la obârşie, se obişnuise să treacă pe la mine să-i corectez grafia, motiv pentru care cunoşteam din vreme ce se cere „de sus“, ce decizii urmează să fie luate. De aici şi prudenţa dregătorilor în conversaţii, supunerea faţă de superiori. Dacă în sport antrenorul unei echipe are libertatea să-şi selecţioneze echipa, de o atare îngăduinţă n-a beneficiat niciodată Constanţa Crăciun. I s-a dat ce i s-a dat, pornind la drum cu două bujii arse. În locul lui Costache Prisnea, om citit, umblat prin lume, pe deasupra cu relaţii în ierarhii superioare, ins dornic de schimbări benefice, doamna fusese blagoslovită cu doi

[2] Iniţial, prenumele doamnei ministru fusese ***Helena,*** înlocuit ulterior cu numele oraşului natal. Schimbarea onomasticii nu s-a datorat etniei greşit atribuite de unii comentatori, familia din care provenea fiind de naţionalitate română.

www.dacoromanica.ro

vicepreşedinţi de rară mediocritate, fără nicio tangenţă cu domeniul culturii. Unul era Virgil Florea – despre care am mai scris în *Oameni şi javre* –, propagandist de marxism-leninism, pus să coordoneze domeniul literaturii. Faţă de colegii din comitet, dotaţi cu nişte cabinete luxoase, cu separeuri şi duşuri, fusese înzestrat cu un spaţiu modest, deşi – după opinia directorului de secretariat – lui i s-ar fi cuvenit anexele sanitare şi de odihnă.

– De ce, Pojocare?

– Ştiu de la Tea, secretara lui Virgil, căreia îi cere să nu fie deranjat când îl vizitează diverse marţafoaie, cu ţinuta răvăşită la plecare, conduse de băiat cu cămaşa ieşită din pantaloni. Ăsta da bărbat, chiar dacă-şi plăteşte mendrele cu aprobarea unui transfer din provincie în Capitală, ori cu un paşaport. Nu ca nea Mitică – vizat fiind Dumitru Popescu – principial până în măduva oaselor, dornic să ajungă în Comitetul Central. Ăla nu pileşte, nu gagicăreşte. Aşteaptă lozul cel mare, ce va să vie, amin!

Virgil Florea ca Virgil Florea. Cu cât nu se pricepea la literatură, cu atât mai repede puteau să apară cărţile, incapabil să-şi motiveze deciziile.

Îngrozitor era Ion Moraru, vicepreşedinte pentru cultura de masă. Era poreclit *Ion Sforaru*, datorită plăcerii de a vorbi fără

www.dacoromanica.ro

a spune nimic. Se zicea că provine din activul de partid clujean, pare-se jurist de profesie. Cinic, ochise o vilă arătoasă de pe strada Avram Iancu, unde funcţiona o frumoasă bibliotecă pentru copii, preluând-o ca locuinţă personală. La umbra lui, crescuse şi un specimen asemănător, L. Ştefănescu, director al Muzeelor, care raporta acţiuni culturale inexistente. Programa în ţară conferinţe şi dezbateri cu participarea unor ilustre personalităţi ale ştiinţei şi culturii, care habar n-aveau de ce sunt în stare să facă fără să participe. Omul, mereu lăudat de ministru pentru strădaniile şi succesele lui, avea doar grijă să se deplaseze în Gara de Nord, să culeagă bilete de tren pentru a le deconta, urmând să primească în plus bani de cazare şi diurnă. Găinăriile au ieşit mai târziu la suprafaţă, motiv pentru care vicepreşedintele l-a morărit pe tovarăşul Liviu cu funcţia de custode la Muzeul de Istorie Naţională.

De numele lui Moraru se leagă şi schimbarea destinaţiei Palatului Poştelor, lăcaş istoric înrudit arhitectonic cu alte monumente de peste hotare, care şi-au păstrat menirea. Cu banii irosiţi la reprofilarea clădirii, dezafectată de o aparatură deosebită, statul ar fi putut ridica o nouă construcţie, fără să lezeze valorile trecutului. Noroc că în subordinea ministrului se aflau deja structuri bine consolidate, precum

www.dacoromanica.ro

Direcţia Aşezămintelor Culturale cu circa 3500 de cămine comunale şi cam tot atâtea biblioteci.

Troica vicepreşedinţilor o întregea Dumitru Popescu, tânăr arătos, provenit din mediul gazetăresc. În juneţe, cochetase cu versuri şi proze prin Teleormanul natal, dar, după terminarea liceului, paşii l-au condus spre Academia de Ştiinţe Economice şi Planificare. Nu a profesat însă în domeniul cifrelor. Dimpotrivă, vocaţia jurnalistică îl apropie de redacţia *Contemporanului,* unde lucrează câţiva ani sub conducerea lui Horia Liman, pentru ca ulterior să nu fie agreat de George Ivaşcu, noul redactor-şef al publicaţiei, revenit în forţă după stagiul petrecut îndărătul gratiilor şi la Canalul Dunăre-Marea Neagră, unde, potrivit uzanţelor, a fost şi reciclat. Cel căruia din pricina megalomaniei i se mai zicea Popescu-Dumnezeu se resemnează la cursurile universităţii de partid „Jdanov", de unde se întoarce în presă, săltat în grad: redactor-şef la *Scânteia tineretului,* iar apoi director general la „Agerpres". Desemnarea în conducerea Comitetului de Stat pentru Cultură şi Artă va fi tranzitorie, căci după doi ani este numit redactor-şef al ziarului *Scânteia*, oficiosul P.C.R. În lumea creatorilor nu dispunea de merite deosebite, însă avea o mare capacitate de adaptare, pe care la început şi-a manifestat-o vestimen-

www.dacoromanica.ro

tar. Oamenii cu care venea în contact proveneau îndeosebi dintre actori, regizori, cineaşti, pictori, muzicieni, prin definiţie nonconformişti, îmbrăcaţi lejer sau fistichiu. Or, din acest punct de vedere, tânărul de 34 de ani începu să cocheteze cu moda, ieşind din şablonul costumului de culoare închisă, ce s-ar fi asortat cu sobrietatea în deux-pièces a doamnei ministru. Dimpotrivă, prefera sacourile scurte, viu colorate, pantalonii înguşti, veşminte asociate perfect cu cromatica accesoriilor, de la cămăşi la cravate. I se mai spunea şi „Motanul încălţat“ după zornăitul pantofilor, ornaţi adesea cu catarame metalice. Zeflemitor, cultiva ironia acidă, lipsită de un zâmbet binevoitor, care să încurajeze o discuţie în contradictoriu.

Lipsit de umor, nu era în stare să se distanţeze de prostia oficializată. Când, ulterior, va deveni ministru al Culturii, va elimina din personal pe toţi ce apucaseră să-l vadă într-o postură liberalistă. Să tot ducem dorul moldoveanului Prisnea, care revenea cu un zâmbet blajin asupra unor indicaţii solare, după o întunecată plenară de partid, soldată cu o rezoluţie ce ne întorcea la foste canoane. Odată cu intrarea sa în supremul sinod executiv, îşi va schimba şi odăjdiile, asemănătoare acum cu ale ierarhilor Bobu şi Verdeţ, Mizil şi Mănescu, Postelnicu şi Gogu Rădulescu, ţinută

www.dacoromanica.ro

sobră de nuntă şi cimitir, după modelul Înaltpreafericitului, care, în timpul liber, nu bea, nu fuma, nu ciocănea, plăcându-i doar să se „împozeze“. Aş fi nedrept să-l aşez însă pe Dumitru Popescu, făcătoriu de minuni, pe acelaşi plan cu prelaţii partidului, cel puţin în privinţa orizontului cultural, cu excepţia lui Ştefan Andrei, mereu bucuros în compania creatorilor, figură benefică în diplomaţia românească.

Pe cât de dur cu subordonaţii săi, marele Mitică era extrem de obedient faţă de conducătorul suprem, căruia îi va datora şi rapida săltare în ierarhie. Disciplinat peste măsură, nu călca cu un milimetru „linia şi ordinea“, executând orbeşte orice indicaţie „de sus“ mai abitir ca Moş Teacă. O relatare a fostului preşedinte al Comitetului de Cultură şi Artă din Mehedinţi mi se pare grăitoare. Cândva, fusese ales Turnu Severin ca loc al unei întâlniri româno-iugoslave, la care conducătorii celor două state s-au deplasat cu delegaţii numeroase, membrii guvernelor simţind nevoia, la rândul lor, să fie însoţiţi de specialişti departamentali. Pe cât de pitoresc, oraşul de pe Dunăre nu dispunea însă de prea multe case de protocol, la proporţiile bunei găzduiri. Dintre oaspeţi, culturnicii au fost cazaţi cel mai prost, într-un hotel amărât, moştenit de pe vremurile când stătea la dispoziţia ţăranilor veniţi cu desaga la oraş.

www.dacoromanica.ro

Mai alarmantă era mărturisirea subordonatului local, îngrijorat de condiţiile oferite şefilor săi.

– Tovarăşi, eu am primit reclamaţii de la câţiva conferenţiari veniţi pe linia S.R.S.C.[3]-ului că în hotelul ăsta sunt ploşniţe. Cum stingi lumina, cum mişună ca pe cadavre. Eu vă fac o propunere: lăsaţi baltă hanul de-aici şi mutaţi-vă la Ghelmegioaia, la o zvârlitură de băţ. Am aranjat cu primarul comunei să vă pună la dispoziţie camere frumoase, curate, să nu vă lipsească nimic, mai puţin latrina – de, ca la ţară –, în fundul curţii. Vă transportăm seara şi dimineaţa, iar în restul timpului staţi la sediul nostru din Palatul Culturii.

Invitaţia a fost acceptată pe loc, cu surpriza meselor oferite de primar, adevărate chiolhanuri, susţinute de un taraf de lăutari, fericiţi să vină la chemarea barosanilor, de care depindeau atestatele de cântăreţi. S-a mâncat şi s-a băut ca la nunta Zamfirei, paturile fiind desfăcute mai mult spre zori.

Un singur om a lipsit de la petreceri: Dumitru Popescu. Soldat disciplinat, a rămas în hotelul unde i s-a fixat reşedinţa. La drept vorbind, de ce să se sperie de păduchii camerei de dormit şi nu invers? Atâta timp cât se aclimatizase perfect şi cu ploşniţele conducătoare ale propagandei şi agitaţiei de partid.

[3] Societatea pentru Răspândirea Ştiinţei şi Culturii.

www.dacoromanica.ro

Poate aşa se şi explică mecanismul său interior, umilinţa omului deştept – că prost nu era defel –, obligat să îndure carapacea inculturii ierarhice, de unde reversul de a păstra o distanţă imperială faţă de subalterni. Păstrând proporţiile noii sale funcţii în comparaţie cu cea a şefilor săi, încercarea mimetică de a le lua locul îl determina să fie mereu zeflemitor, cinic, totalmente refractar la o discuţie în contradictoriu.

Un exemplu: temătoare, Constanţa Crăciun se ferea să aprobe un act mai important fără să se consulte cu biroul de conducere al C.S.C.A. Numai că acest stil de muncă, deşi democratic, intra uneori în opoziţie cu mecanismul actului decizional. Bătea la uşă Anul Nou, iar editurile nu aveau încă aprobat planul de apariţii, deşi mai bine de un sfert din titluri se aflau în tipografii, în faze finale. În aceste împrejurări, mă deplasam la membrii biroului şi obţineam avizul pe loc – de fapt, o semnătură –, fără să întâmpin vreo obstrucţie. Nu şi de la Dumitru Popescu, care-şi avea cabinetul vizavi de biroul meu. Cum nu putea verifica un plan detaliat de peste 3000 de lucrări, însoţite de scurte prezentări, se mărginea să citească atent sinteza ce însoţea programul editorial, fiind sarcastic pe marginea unor exemplificări:

– Shakespeare, Dante, Goethe, Tolstoi... Excelent! Pe când Victor Hugo?

www.dacoromanica.ro

– Vedeţi mai jos şi Thomas Mann, Sartre, Bunin şi alţii, cu opere netipărite până acum.

– Nu-i suficient!

– Ce-aţi mai dori? Că planu-i deschis!

– Ce să vreau?! Lucrări mai noi, nu de când era bunica fată: Beckett, Saroyan, Tennessee Williams...

– Figurează în portofoliul editurilor şi, oricum, le vine rândul. Dar, până scoatem antologii mai ca lumea, bagă-i dumneata în repertoriu.

– Cu teatrul nu-i aşa de simplu!

– De unde până unde? Piesa se programează, se vizionează, se pune în scenă, până fluieră un nebun şi se dă stingerea. Care-i riscul? Se trage cortina şi-a doua zi se schimbă afişul. Se joacă *O scrisoare pierdută* sau *Livada cu vişini*. Pe când noi, dacă ne prinde cu un tiraj mare, ce trebuie retras din librării, „o frecarăm şi muri“ de Vasile Alecsandri.

Nu spun că n-avea dreptate prin ce propunea. Cred însă că mai curând exprima dorinţele directorilor şi regizorilor de teatru, decât opiniile proprii. Sau poate că mă înşel, fie şi pentru că niciodată nu i-am pus la îndoială capacitatea, ci doar caracterul. După cum la fel de adevărat e că, la ora promovării, nu avea o singură carte cu care să se laude. Şi asta într-o vreme când proza, la uşa căreia bătea, aflase de Petru Dumi-

www.dacoromanica.ro

triu, Marin Preda sau Eugen Barbu. De-ar fi fost doar ei... Remarcat pentru priceperea de a se descurca în lumea oamenilor subţiri, dar şi pentru rigoarea disciplinei impuse, tânărul Mitică va face un pas înainte – cum am mai spus – preluând funcţia care, cu ani în urmă, îl împinsese pe Sorin Toma în Biroul politic al C.C. al P.C.R. Odată cu venirea lui Ceauşescu la vârful partidului, Miticuţă se remarcă prin primenirea ziarului, robit până atunci sclerozatei *Pravda*. Câtă vreme noul şef de partid s-a dorit reformator, băiatul s-a dovedit mătură nouă. Bătrâna *Scânteie* începuse să nu mai fie ternă, să nu gelozească *România liberă,* cu mai multă deschidere gazetărească şi priză la public. Surprinzător, în paginile ziarului încep să apară anchete interesante şi foiletoane critice, cei luaţi în răspăr fiind şi oameni cu răspundere în partid, de unde şi gudureala multora pe lângă ziarist. Temător de reproşurile ivite, noul redactor-şef va lua însă măsura să nu se mai tipărească niciun articol critic fără să fie văzut în prealabil de primii-secretari de judeţe. Şi, pentru o sporită siguranţă a cozonacului său, va începe să strecoare printre coloanele gazetei o poză, două cu vizitele de lucru ale noului conducător, care, culmea, debutase veştejind cu asprime cultul personalităţii din jurul Răposatului, cu scopul, indirect, de a clătina autoritatea sacrosantă a bon-

zilor din partid. Pe nesimţite, în fiecare zi se mai adăuga o fotografie, până când, din pricina numărului şi mărimii lor, nu mai intrau pe pagina întâi, invadând corpul gazetei. Numai că marele pozar nu se mulţumeşte doar cu reproducerea imaginilor, ci manifestă şi o cuvioasă smerenie faţă de perlele gândirii ceauşiste, strecurate cu aleasă cinstire în mai toate articolele. Slugărnicia faţă de Gloriosul Conducător i-a netezit calea spre culmile superioare ale ierarhiei de partid. Sub atenta sa oblăduire s-a desfăşurat cea mai sinistră linguşire faţă de un ispravnic politic, cum nici pe timpul lui Sorin Toma nu se petrecuse, exceptând slăvirea lui Stalin. Pentru a nu ieşi din cursă, colegul de propagandă Valter Roman a încercat să-l prindă din urmă pe teleormănean, realizând serii editoriale de *Opere* legate în piele şi ample antologii tematice, în afara puzderiei de broşuri ce năpădiseră tiparniţa românească. Zeificarea „celui mai iubit fiu al poporului“, „legendarului erou“, aşezat alături de Mihai Viteazu şi Ştefan cel Mare, a alterat mintea celui care cu sinceritate începea să creadă că-i prea mare pentru o ţară atât de mică. O atare paranoia a netezit şi calea nevestei analfabete, devenită – cum se ştie – „savantă de renume mondial“, după ce alţi popeşti s-au grăbit să-i echivaleze repetenţia claselor primare cu Facultatea de chi-

mie, acordându-i titlurile de inginer, doctor şi, de ce nu?, academician. Spre ruşinea frunţilor înalte ale neamului, această sinistră metamorfoză a aparţinut unor intelectuali, tonul fiind dat de Dumitru Popescu, dumnezeul de căcat al unei slugărnicii sanctificate, devenită condiţie de existenţă, obligatorie întregului aparat de partid şi de stat. Măcar să fi avut în cinismul său un dram de umor, precum Daicoviciu la Cluj, care, după ce şi-a întâmpinat oaspetele la Universitate cu „Măria Ta“, n-a uitat să se autopersifleze între prieteni.

Este imposibil ca Miticuţă, venit din Turnu-Măgurele să rupă inima târgului dâmboviţean, să nu-şi fi dat seama ce face, dovadă permanenta lui nemulţumire, chipul său împietrit, duritatea faţă de subalterni, ura faţă de boemia creatorilor şi de libertatea lor de gândire, opusă totalmente înregimentării în sălbăticia unui regim dictatorial, patronat din umbră de o securitate dură, de sub raza căreia n-avea cum să evadeze. Mai ales că, în haremul măsliniu al padişahului, „blonda din Bakhcisarai“ – cum de asemenea i se mai spunea – nu era văzută cu ochi buni.

– Unde era ăsta, frăţioare, când făceam noi foamea prin ’47-’48, luptând pentr-o idee? – mă întreba retoric Gheorghe Pană, când mersesem la el să m-ajute să scot textul integral al romanului *Ion*.

Fusese, nu fusese, acum era secretar al partidului-unic, desemnat şi preşedinte al Comitetului de Stat pentru Cultură şi Artă. Într-adevăr, faţă de companionii din jurul său, chiar şi de vârstă apropiată, intrase în partid prin 1953, după ce se lecuise de gândul de a fi economist. Nu era bine văzut nici de alţi propagandişti din jur, ca Paul Niculescu-Mizil, la obârşie şi el finanţist, ori ca Ion Iliescu, inginer, solicitat adesea să intervină în sprijinul unor oameni de carte, călcaţi în picioare de noul ispravnic. De râsul lumii: Mitică revenise pe fostele plaiuri, acum cu sarcina de a stârpi liberalismul, la promovarea căruia participase cu voioşie, între 1962 şi 1964. Vorba lui Nenea Iancu: „Însuşi Nae Caţavencu va conduce manifestaţia". Şi a condus-o fără să şovăie, odată cu revenirea la vechile precepte de partid, reduse peste noapte la măreţele teze ale unui bolnav psihic, a cărui zdruncinare mentală i se datora în bună măsură. Multe dintre discursurile Celui mai Iubit fuseseră scrise de don Mitică, ofticat nevoie mare când acesta, furat de oralitate, îi uita cuvântarea în buzunar. Chiar şi atunci slugărnicia îl obliga să-i rafistoleze vorbirea în scris, astfel încât, bibliografic vorbind, adesea numele ilustrului conducător nu era decât pseudonimul lui Dumitru Popescu. Până n-a mai suportat, aducându-l mai aproape pe Mitea, fostul secretar general de

www.dacoromanica.ro

redacţie de la *Scânteia*. De la Mitea i se va trage şi declinul, killerul fiind Paul Niculescu-Mizil.

Urmând să plece într-o ţară africană, Ceauşescu şi-ar fi dorit scribul alături, bun pentru redactarea unor interviuri, cuvântări şi alte neprevăzute. Dar, în acelaşi timp, l-ar fi vrut şi aplecat asupra raportului pentru congresul ce bătea la uşă. Dilema a rezolvat-o Mizil:

– Lăsaţi-l să scrie la raport şi luaţi-l cu dumneavoastră pe Mitea, că în ultima vreme el vă scrie „materialele de bază“ – denumire dată articolelor şi discursurilor solicitate, acceptate ca atare, modificate ori rafistolate pe ici, pe colo de consilieri.

Nedumerit la început de veste, starostele l-a ascultat, iar Mitea a întrecut aşteptările slăvitului erou. I-a venit mănuşă, fiind mai apropiat de limbajul şi marotele gândirii sale. Ucenicul îşi întrecuse meşterul, acum tras pe linie moartă, rector la „Fănică Gheorghiu“.

Ce bine i-ar fi prins dacă, alunecând pe derdeluşul puterii, ar fi revenit cu fruntea sus printre scriitori, breaslă din care a refuzat să facă parte! Puţinii curtenitori din tagma literaţilor n-aveau cum să-l sprijine, fiind ei înşişi izolaţi în masa confraţilor de condei. Cândva o făcuseră în virtutea aceluiaşi oportunism:

– Vă mulţumim, tovarăşe Ceauşescu,

pentru că în fruntea culturii şi artei aţi promovat un poet de geniu!

Nu gazetar, nu prozator sau eseist, ci „poet de geniu“, având ca postament o firavă plachetă de versuri, *Pentru cel ales* (1968). Afirmaţia aparţinea unui distins romancier, care, deloc lipsit de umor, ştia la ce uşă bate, sperând să i se şi deschidă, pentru a zbura peste gardul opreliştilor dictatoriale. Să fie o întâmplare că şi acest confrate va fi cooptat în Comitetul Central, deşi lipsit de stagiul în partid prevăzut în statut? Conştient de ce se petrece în jurul său, confratele a stat ce-a stat în staulul puterii, după care a şters putina în Occident, fără să-i pese de ce lasă în urmă.

Te-ai fi aşteptat ca în organizaţia de partid a scriitorilor – o fidelă ambasadă a condeierilor, dovadă că a şi fost desfiinţată –, să se discute cazul celui ce uitase să se mai întoarcă în ţara. Aş! La porunca „executivului“, s-a preferat execuţia unui alt scriitor, socotit periculos prin agitaţia pe care o întreţinea în jurul său. Însuşi Mitică fusese delegat să conducă lucrările organizaţiei de partid, întâmpinat pe de lături cu voci îngroşate: „Pozarul, pozarul, a venit pozarul!“ Nicolae Crişan, prezent la adunare, îmi relata că la anunţarea ordinii de zi, vizând excluderea din partid a lui Paul Goma – fost şi el membru al gloriosului

www.dacoromanica.ro

hegemon, başca ginere de ilegalist –, sala a reacţionat:

– De ce Goma şi nu Breban? Că, de bine, de rău Goma e aici, pe când Breban s-a uşchit să construiască socialismul în Franţa!

Răspunsul a venit din mormăiala adunării:

– „Poet de geniu, poet de geniu!“

Sancţionat şi redus la proporţii reale, Mitică Popescu n-a mai cutezat să pună piciorul în curtea Uniunii Scriitorilor şi l-a desemnat pe Dumitru Ghişe să reprezinte instanţa superioară de partid. Imprudent, ca să nu zic altfel, Ghişe a acceptat ardeleneşte să scoată castanele din foc, fără să dobândească nicio autoritate printre breslaşii culturii. Izolat, Mitică a încercat să şi-l apropie atunci pe Mircea Horia Simionescu, cu bune relaţii în lumea scriitoricească, numai că nonconformismul acestuia a dus la un divorţ iremediabil. Scos din distribuţie şi înlocuit cu Mitea, marele pozar ieşea din scenă pe uşa din dos, jucând teatru mai la vale, în faţa învăţăceilor de la Universitatea de partid, acum pe postul lui Răutu – şi el trecut cândva pe linie moartă. Numai că asta se va întâmpla peste ani, după ce flacăra sanctificării perechii prezidenţiale fusese întreţinută de reformatorul *Scânteii*. Odată stârnită, pelagra n-a mai putut fi stinsă decât târziu, în iureşul evenimentelor

din decembrie ’89. Poate că răposaţii n-ar fi sfârşit la zid, dacă paranoia puterii supreme nu le-ar fi fost inoculată şi întreţinută cu vicleană smerenie de pozar, socotit de mulţi şi mărunţi dumnezeul presei şi culturii româneşti. După mine, vina lui depăşeşte isprava plutonului de execuţie din Târgovişte, cândva scaun domnesc, devenit între timp scaun electric.

Plecarea lui Dej la Judecata de Apoi n-a fost urmată de convulsii în conducerea ţării, bonzi ca Apostol, Bodnăraş, Chivu şi Maurer lăsându-l pe Prâslea să se ocupe cu viaţa de partid – în mintea lor totuna cu activitatea internă de organizaţie –, fără să bănuie o clipă cât de mult îi va creşte nasul. Aşa se şi explică relativa liberalizare a relaţiilor social-economice din următorii ani, toate convergente cu o mai dreaptă politică de cadre. La C.S.C.A., în locul Constanţei Crăciun – numită vicepreşedintă a Consiliului de Stat – este adus Pompiliu Macovei, fost arhitect-şef al Capitalei, iar apoi ministru adjunct la Externe. Postul lui Dumitru Popescu – rămas vacant după mutarea sa la *Scânteia* – va fi preluat de Mihnea Gheorghiu, scriitor, profesor şi şef de catedră la Institutul de Artă Teatrală şi Cinematografică „I.L. Caragiale“, după cum activistul Virgil Florea va fi înlocuit cu Alexandru Balaci, scriitor, profesor şi şef al

www.dacoromanica.ro

catedrei de italiană a Facultăţii de Filologie de la Universitatea Bucureşti. Schimbări benefice, cu un spor de calitate intelectuală. Cultura de masă rămâne în zestrea lui Ion Moraru, fost jurist şi demagog de nădejde.

Deranjat că la Externe, ca ministru adjunct, dispunea de un Chevrolet-Impala, iar acum, la Cultură, i se oferea o Volgă, Pompiliu Macovei a avut grijă ca la schimbarea funcţiei să se mute cu maşină cu tot. În fiecare dimineaţă, şoferul îi aducea *Scânteia* şi *România liberă,* necesare drumului dintre strada 11 Iunie şi Casa Scânteii. După ce fugea cu ochii peste paginile primului ziar, zăbovea cu stiloul în mână peste cealaltă gazetă, parcurgând „Mica publicitate", anunţ de anunţ, la rubrica de vânzări şi cumpărări. Neîndoios că lista marafeturilor aflate pe balanţa cererii şi ofertei te făcea să cunoşti starea naţiunii mai bine decât se reflecta în coloanele oficiosului de partid, numai că pe domnul ministru îl interesau exclusiv obiectele de artă, de la mobilier, la bucoavne şi porţelanuri, statuete şi picturi. Căsătorit cu Ligia Macovei, graficiană şi pictoriţă de autoritate, dispunea de o zestre inestimabilă prin propriul ei atelier, numai că pasiunea de colecţionar îl robise într-atât, încât pescuia zilnic pe malurile Dâmboviţei rarităţi luate de valul transformărilor cu iz proletar. În funcţie de ce descoperea în ziar, prindea

www.dacoromanica.ro

contur şi programul său de priorităţi, deplasându-se rapid la ofertanţi, pentru a evita posibila concurenţă.

– Cum pot să ajung la Macovei? Că sunt înscris în audienţă de două luni şi degeaba! se plângea poetul Emil Manu, umil colaborator al Editurii Muzicale, după ce-şi făcuse un stagiu de penitenciar pentru nu ştiu ce încurcături politice.

– Omule, să te bag la Macovei nu pot. Mai uşor îmi este să-l aduc pe el la tine. Uite ce faci. Te duci la *România liberă* şi anunţi că ai de vânzare două piese, stil Empire şi Biedermeier. Îţi garantez că te vizitează valvârtej, chiar dacă nu se va recomanda. Tu însă îl cunoşti şi-ţi verşi aleanul.

Întâmplarea făcea ca Emil Manu să fie la rândul său colecţionar de artă, mare amator de chilipiruri, de bunuri pe care bieţii oameni le vindeau adesea pe nimic, gusturile noii protipendade fiind mai apropiate de noutăţile din magazine, decât de „vechituri“. Întâmplarea am mai povestit-o cândva, fără s-o comentez până la capăt. De Emil Manu mă despărţeau, în Balta Albă, doar două blocuri. Pentru că figura printre persoanele *non grata,* fără drept de semnătură în presă, l-am sprijinit să publice o antologie de literatură patriotică la Editura Militară. O angajasem pe numele meu, dar, la „bunul de tipar“, mi-am înlocuit numele

pe foaia de titlu cu al lui Emil Manu, spre uimirea lui Eugen Bantea, pe atunci colonel, director de editură, mai târziu general, comandant al Institutului de Istorie şi Teorie Militară:

– Eugen, eu nu lucrez cu negri. Într-adevăr, planul antologiei mi-a aparţinut. Numai că timp de execuţie n-am avut şi, ca să nu vă încurc, am apelat la Manu; alegerea şi îngrijirea textelor îi aparţin. Propunerea lui de a semna împreună o socotesc inacceptabilă. În consecinţă, îi cedez contractul integral.

Mici servicii i-am mai făcut, dar, după vânzarea pontului cu mica publicitate de la *România liberă*, n-a mai fost nevoie. Manierat şi discret, poetul nu mi-a spus nimic. Întemeiată sau nu, am tras concluzia că lumea colecţionarilor constituie o sectă aparte, ca şi a bolnavilor de tuberculoză: oricând şi oriunde, membrii ei se sprijină, împărtăşesc crezuri comune.

Pe acelaşi palier sufletesc al domnului Pompiliu Macovei se aflase cândva catedra de la Institutul de Arhitectură. Cult şi dotat cu veritabile însuşiri pedagogice, era cotat de colegi şi studenţi ca un excelent profesor universitar. Golul de onoare al unui învins, care nu se putea lăuda cu nicio înfăptuire personală, prezenţa în profesie fiind bifată mai mult în catalogul lucrărilor executate în colectiv. Nu lipsa de capacitate i-a lipsit, ci

era prea împrăştiat în funcţii obşteşti şi de stat, mari în ochii lumii, dar sterile. De aici şi reacţiile buruienoase, rostite cu năduf:

– Să mi se arate un W.C. proiectat de domnul ministru să mă piş pe el – ţipa Fănuş într-o adunare, când venise vorba de şovăiala celui care întârzia să se pronunţe într-un litigiu.

Puţini ştiu că, în vara lui 1945, după desfiinţarea Uniunii Tineretului Comunist – cu scopul de a înlocui vechea structură ilegală cu o organizaţie de masă –, a fost creată „Mişcarea Tineretului Progresist“, avându-l în frunte pe domnul Pompiliu Macovei, pe atunci de vreo 34 de ani. Ea a funcţionat câteva luni, până la congresul din 22-24 octombrie, care hotărăşte crearea „Tineretului Progresist“, sub conducerea Constanţei Crăciun, spre marea dezamăgire a lui Nicolae Ceauşescu, fostul secretar general al Uniunii Tineretului Comunist, organism aproape mort în anii ilegalităţii sale. Un nod la batistă pe care „marele cârmaci“ îl va avea tot restul vieţii împotriva colegei de partid, pe atunci o doamnă de 31 de ani, plăcută la vedere, cultă şi deloc bâlbâită.

Pompiliu Macovei şi-a văzut de catedră, pe care – cum spuneam – o va trăda spre norocul şi ghinionul său în favoarea funcţiilor publice, precum arhitect-şef al unui oraş agitat, aflat în permanentă reconstruc-

www.dacoromanica.ro

ţie, preşedinte al Uniunii Arhitecţilor din România, ambasador şi ministru. Colindând prin lume, dobândise un lustru protocolar care-l va ajuta să treacă fără asprimi printre semenii de condiţie superioară. Voiajor prin viaţă, lipsit de griji şi însingurat, va trăi 97 de ani. A închis ochii într-o casă-muzeu, păzind în trei schimburi obiectele donate statului, care i-au ţinut loc de familie.

Cu o fire totalmente opusă, Mihnea Gheorghiu preluase vechile atribuţii ale lui Dumitru Popescu, având sub supraveghere teatrul, cinematografia, precum şi celelalte arte frumoase. Deosebirea dintre ei era ca aceea dintre un dulău ciobănesc şi un câine de vânătoare, ambii având în comun doar lătratul la pisici. Mihnea nu venise prefabricat, cu studii postuniversitare dresate la „Jdanov“, ci cu un doctorat în anglistică şi cursuri de specializare la Londra, în afara calificărilor auxiliare, obţinute în ţară ca profesor de franceză şi istoria artei. De talie mijlocie, încerca să recupereze centimetrii pierduţi printr-o impecabilă ţinută vestimentară, cu o croială de ultim jurnal. În pofida diverselor însărcinări vremelnice, mai totdeauna la vârf, îşi văzuse mereu de profesie, la început lector şi conferenţiar la Academia Comercială, apoi profesor şi şef de catedră la Universitate, ulterior, cu

aceleaşi funcţii, la teatrologie şi filmologie. Acum, promovat prim-vicepreşedinte la C.S.C.A., avea în jur de 55 de ani, la capătul unui alt mandat de preşedinte al Consiliului Cinematografiei, unde îşi consolidase poziţia printr-un tribut jenant: descoperirea şi promovarea unei noi actriţe de film, în persoana Licăi Gheorghiu, fiica lui Dej. Suficient pentru erata dosarului său de partid-unic, din care fusese exclus pentru „legături periculoase". Nu ştim împrejurările în care „alunecase pe-o coajă de pepene", oricum neobişnuite. Oltean isteţ, Mihnea făcuse şcoala de cavalerie în Craiova natală, apucând să cunoască puţin, ca ofiţer, şi din grozăviile războiului antisovietic. Fiu de anticar, trăise în lumea cărţii şi colaborase la publicaţiile de stânga, fapt ce-i motivează numirea, în 1944, ca redactor-şef al *Scânteii tineretului*. Numai că evoluţia politică i-a fost repede barată, rămânându-i să trăiască exclusiv din cariera didactică şi literară, ceea ce era mai mult decât onorabil. Numai că desele prefaceri conjuncturale îl vor afecta profund. Astfel, mi-l amintesc înnourat peste măsură în biroul lui Balaci de la E.S.P.L.A., relatând audienţa la Florica Mezincescu, pe atunci ministru adjunct la Învăţământ.

– Am intrat la dânsa şi, înainte de a-i vorbi, am deschis valiza cu toate volumele mele originale, versuri, proză şi eseuri,

www.dacoromanica.ro

precum şi traducerile din Dickens, Shakespeare, o puzderie de tălmăciri, la care am adăugat şi lucrările prefaţate. După ce le-am aşternut pe covor, m-am ridicat şi i-am spus: „Doamnă ministru, toate aceste cărţi îmi aparţin. Suficient pentru a mă scuti de alte referinţe. Drept răsplată, am fost dat afară de la catedra pe care am avut-o la Institut.“ Ce crezi că mi-a răspuns?

– …?

– „Marş afară!“ Mi-am strâns cărţile ş-am plecat fără să adaug un cuvânt.

Lume mică şi trecătoare. Peste ani, rolurile s-au inversat, întâlnindu-ne cu toţii la C.S.C.A., într-o adunare cu directorii din edituri. Prezidam şedinţa alături de Mihnea Gheorghiu, de data asta prim-adjunct de ministru, şi Alexandru Balaci, vicepreşedinte. În sală, toţi directorii, minus Valter Roman ce se obişnuise s-o delege pe Florica Mezincescu, pe atunci redactor-şef la Editura Politică, instituţie ce fusese trecută în sistemul instituţiilor de stat. Cum coana Florica începuse să se înfoiască, criticând fără temei noile aşezări organizatorice, m-aş fi aşteptat ca unul din stânga şi dreapta mea s-o pună la punct. Aiurea! Încurajată de tăcerea lor, muierea a început să pălăvrăgească şi mai aprig, împiedicată exclusiv de-o respiraţie astmatică, sufocantă. Văzând-o, mi-am amintit de nevestele din mahalaua copilăriei mele care-şi băteau

www.dacoromanica.ro

bărbaţii cu papucul, fiindcă aceştia, turtiţi de băutură, n-aveau cum să riposteze. La fel va fi fost când, cu ani în urmă, îl dăduse afară pe Mihnea din fostul cabinet ministerial. Vechea datorie şi dobânda necesară aveam să i le achit eu, odată cu trezirea Oborului din mine, unde plăţile se făceau pe loc:

– Tovarăşa Mezincescu, se spune că o femeie nu trebuie lovită nici măcar c-o floare, numai că e şi de datoria ei să aibă o ţinută responsabilă. Ne-aţi acuzat şi aţi pus întrebări despre lucruri care nu intră în competenţa Comitetului, vizând rosturile unor ministere deja avizate de noi pentru soluţionarea unor nemulţumiri, precum calitatea materialelor poligrafice sau suplimentarea fondului nescriptic. Aici nu vă aflaţi însă la Ministerul Chimiei şi nici la Comitetul de Muncă şi Salarii. Am însă şi eu o întrebare: cine v-a invitat la şedinţă? Că, dacă vă uitaţi în jur, la ea participă exclusiv directorii de editură. Ce se întâmplă cu Valter Roman? Mai e sau nu la voi? De ce lipseşte sistematic la şedinţele unde-i convocat ca şef al unei instituţii de stat? Se joacă de-a ilegaliştii cu noi? În cazul ăsta, îl întreb pe Ion Bănuţă: „Dumneata ce cauţi aici, magister? Că doar eşti ilegalist de la Griviţa Roşie, nu de la Radio Moscova“. Dacă nu vă convine trecerea instituţiei în sistemul organizaţiei de stat, protestaţi la

www.dacoromanica.ro

Comitetul Central, poate că astfel veţi afla şi mobilul pentru care aţi fost transferaţi la noi. Să nu lungim vorba: de mâine încolo vă rog să vă îngrijiţi de sănătate şi să nu vă mai deplasaţi la noi decât atunci când veţi fi invitată. Şi vă promit să vă chem, măcar pentru stocurile de broşuri cu care blocaţi spaţiile de depozitare ale Centrului de Librării. Pregătiţi-vă de pe acum să răspundeţi: cine le scrie, cum le scrie, pentru cine le scrie şi cine suportă pagubele provocate.

Dacă mai trăia atunci şi Dej, iar Lica s-ar fi răscrăcărat mai departe în cinematografia românească, poate că şi olteanul de Mihnea ar fi reacţionat altfel. Cu totul altfel se prezentase la reprimirea în partid, în organizaţia de la Uniunea Scriitorilor, unde decizia corectării dosarului de cadre venea de sus. Împotriva uzanţelor, la şedinţă nu el a fost criticat, ci Ury Benador, care avusese proasta inspiraţie să-l întrebe**:**

– Dar, de fapt, de ce-aţi fost exclus din partid?

– Pentru relaţiile avute cu un serviciu de informaţii englez. Numai că, în contextul războiului, obligaţiile pe care mi le asumasem reprezentau un mod activ de a-mi exprima convingerile antifasciste, iar acele relaţii mă puteau conduce îndărătul gratiilor, dacă nu şi-n faţa plutonului de execuţie.

www.dacoromanica.ro

– Dar, după Eliberare, v-aţi mai întâlnit cu vechii agenţi?

– Da, dar nu le-am mai dat nicio informaţie.[4]

De unde şi zicala: prinde orbul, scoate-i ochii!

Om cult, rafinat, Mihnea izbutise să fie reprezentativ şi în relaţiile culturale de peste hotare. Ca familist, avea toate temeiurile să se considere fericit: era căsătorit cu Anda Boldur, o femeie de rară frumuseţe, la rândul ei literată, căreia îi datorăm o mulţime de traduceri impecabile din marea creaţie universală. La timpul cuvenit, frumoasă era şi Aurora Cornu, nu mai puţin talentată. Doar că, metaforic vorbind, reprezenta o culme a idealului rustic, pe când Anda Boldur respira un aer nobiliar, suav, discret, onorând prin prestanţa ei breasla din care făcea parte.

Noua conducere a Comitetului de Stat pentru Cultură şi Artă era completat de Alexandru Balaci, obişnuit să crească şi scadă în ierarhii administrative precum cotele apelor Dunării, de la Sulina şi Calafat la Drencova şi Turnu Severin. Acum reintra în sistemul instituţiilor artistice, venind de

[4] Relatarea întâmplării are la bază spusele lui Ury Benador, scriitor interbelic respectat în breaslă pentru creaţia şi colegialitatea sa, şi tatăl unei colege de serviciu din Direcţia Generală a Editurilor (Ela Matei).

www.dacoromanica.ro

la Universitatea Bucureşti, unde fusese prorector, menţinându-şi funcţia de şef al catedrei de italiană. Rasat, excelând în politeţe, extrem de atent cu toate persoanele din jur, n-ai fi bănuit o clipă din ce mediu provine (tatăl plutonier, mama neştiutoare de carte). Cu trei ani mai tânăr decât Mihnea, frecventase ca şi el cam aceleaşi cercuri înainte şi după război, fiind colegi de universitate în studenţie şi profesorat, buni prieteni, predând mai întâi la Academia Comercială, apoi la Litere. O primă funcţie în administraţia culturală a avut-o la Radio, de unde a fost mătrăşit la intervenţia Ambasadei U.R.S.S., ca urmare a unei informaţii date pe post, considerată gafă politică. Redactor-şef la E.S.P.L.A., a făcut casă bună cu Ali Ştefănescu, Petru Dumitriu şi Ion Bănuţă, în al cărui directorat a trebuit să opteze între două funcţii ce nu mai puteau fi cumulate: editura sau catedra. A preferat învăţământul, anume postul de decan al Facultăţii de Filologie.

Cu trei profesori universitari, Pompiliu Macovei, Mihnea Gheorghiu şi Alexandru Balaci, intelectuali de marcă, Comitetul însărcinat să coordoneze viaţa instituţiilor cultural-artistice dobândise un alt prestigiu în ochii creatorilor. Câtă vreme au lucrat împreună, rezultatele n-au încetat să apară, dovadă explozia de tipărituri, începând cu

www.dacoromanica.ro

valorificarea patrimoniului literar şi sfârşind cu lansarea a zeci de opere originale, în poezie, proză, dramaturgie, istorie şi critică literară, concomitent cu efervescenţa activităţii pe platourile studiourilor cinematografice, pe scenele teatrelor, ca şi în sălile de concert şi expoziţii. Lucrând alături de ei, m-am simţit onorat.

Au fost ani de destindere culturală, perioadă de dezgheţ, în care s-a putut respira oarecum fără restricţii, dar, din păcate, nu a durat prea mult, din pricina încleştărilor ulterioare de a se guverna de pe poziţii de forţă.

A fost momentul în care, rând pe rând, au fost închinate toate steagurile, în tradiţia meşterului Manole. Precum Coriolan Drăgănescu, Pozarul revenea în forţă, de data asta nu ca deschizător de drumuri, ci ca inchizitor.

Să te superi iarăşi pe Caragiale că ne-a scris istoria în avans?!

www.dacoromanica.ro

III. ACASĂ

– ’Neaţa, domnu’ Gheorghe! Băiatu-i acasă?

– Un’ să fie? Că-i duminică!

– Eee, omu’ mai merje dumineca şi la biserică...

– El doar la botezuri, nunţi şi-nmormântări.

– Călător grăbit, nea Gheorghiţă. La vărsta lui opreşte în gări principale, nu şi-n halte.

– Da’ ce treabă ai cu fi-miu?

– Am! Di ci să n-am? Totă lumea trebuie s-aibă, când îi vorba s-ajuţi un amărât! Mata ci pensie ai?

– Am pă dracu’. Trăiesc ca păsările cerului din ce-mi dă Dumnezeu.

– Ca şi mini. Numai că, cine-o fost Gheorghe Ionescu, ehei, şi cine Herşcu Rudel? Deşi, să ştii, nu-i diloc uşor să cari din curte-n curte o valiză cu marfă, un jamantan cât un cufăr, ori să împinji la curucior! Treabă mare, treabă mică, important îi doar să pice. Acum nu curje mai

www.dacoromanica.ro

diloc, c-aşa-i rejimu' popular, bazat pe sărăcie şi promisiuni. Da' să ştii: nu peste tot i la fel. Îmi scrie Nicu Altarovici din Israel că o vreme o trăit mai zgăriat, după care i s-a fixat un beneficiu lunar, pentru anii lucraţi la bidinea. Că doctor n-avea cum să se declare! Unu' a lucrat la ruşi, altu' la noi, altu' la dracu-n praznic, da' toţi, absolut toţi, au parnusa asigurată.

– Tu de ce nu pleci?

– Să nu crezi că nu m-am gândit. Nu-i di lăpădat ca la bătrâneţe să n-ai grija păinii. Deocamdată, însă, nu-i cazu', că-s încă verde. Pi mini m-or băga imediat să muncesc în chibuţ.

– O avea şi ăsta un rost, că nu te-or vârî la muncă silnică!

– Silnică ori zilnică pentru mini-i la fel, din pricina meseriei. Acolo însă m-or face agricultor, or di tote am fost la viaţa me, numai ţăran nu. Şi-apoi ştii ceva? Decât să stau într-o baracă cu program, mai bine în magherniţa ma, împărţită cu două suflete.

– Nu ştiam c-ai familie.

– Aşa familie, ce să-ţi spun?!... Un motan şi un căţel. Doi bagabonţi care umblă totă ziulica hai-hui, da' sara vine să-şi ia serviciu-n primire; îţi potriveşti ceasu', nu alceva, după precizia cu care se prezintă la domiciliu. Eu plătesc chirie doi lei pi lună la stat, că Dolofanu o fost naţionalizat, aşa c-am şi drept la curte, cu ronduri di ceapă,

usturoi şi roşii, fasole întinsă pi gard, di s-o dus di nebună şi la vicini. Am chibuţul meu şi lucrez când vroi, dacă vroi şi cum vroi. Şi-ai să răzi: nu ostenesc cini ştie ce; mai mult adun. Cu săpatu' şi sămănatu' se ocupă Leanca, o muiere di la ţară care vine vara să-şi vândă pepenii şi ce mai are verdeţuri, iar eu o găzduiesc pi gratis până-n toamnă şi din când în când. În piaţă o ajut să dăsfacă ci aduce, iar dănsa dă cu lopata. Comerţ cinstit: fiecare dă şi ia, fără să intre în pagubă.

– Câți ani are?

– Are şi n-are. Dipinde cu cini-o compari.

– Ce te-ntreb şi ce răspunzi?! E tânără, bătrână, slabă, grasă, frumoasă, urâtă?... Ce negustor ai fost tu, de nu-ți poți prezenta marfa?!

– Ai atins un lucru delicat, numai că negustoreşte vorbind, calu' di dar nu se caută la dinți. Ca să nu-ți spun că nu-i di vănzare. Totuşi, am să-ți răspund: nu-i nici tănără, nici bătrănă, nici slabă, nici grasă, nici frumoasă, nici urătă. E precum o caisă coptă gata să pice din cupac. Are fo 45 di ani şi-i văduvă. Rău pentru ea, bini pentru mine, că nu scutur pomu' altuia. Ş-apoi tinereţa şi frumuseţa zboră. La debit şi credit, rămăi numai cu amintiri şi datorii. I-o fimeie simplă, cu trajere di inimă şi caracter. Mare lucru.

www.dacoromanica.ro

– Important e să tragă la căruţă.

– Parcă eu ci fac? N-o ajut la hamalăcu' din piaţă? Nu şi la săpat, că-mi fac neamu' di răs. În Israel nu-i uşor să găseşti aşa pomană di muiere. Bărbatu', chiar când îşi înşală nevasta, e bun familist. Nu-şi lasă balabusta pentru un amor trecător. În schimb nevasta, oricât di sărăntoc ai fi, se doreşte coconă. Să-ţi spun ce-mi scrie acelaşi Altarovici. Intră într-un magazin să-şi cumpere cravată. Nu mă întreba ci nevoie are el di aşa civa, pi căldura aia – că şi ăsta-i un motiv să rămăn aici, să mă bucur di patru anotimpuri, deşi românul le înjură pi rând pi toate, ca să le ducă doru' mai târziu. Vânzătora i-aduce lui Nicu zece cutii să-şi aleagă ştreangu' şi spune că, dacă ia două, primeşte p-a treia pi gratis. Şi-uite aşa, din vorbă-n vorbă dau în conversaţie. Nicu face un pas nainte ş-o invită să ia masa împreună. Ea acceptă. Di ci să nu accepte? Îl chiamă să vină după închiderea prăväliei şi, ci crezi? În loc să meargă la o grădină cu căţiva mici, o friptură ş-o bere, îl cară pi Nicu la cel mai mare restaurant din Tel Aviv, la „Dan Carmel", unde poţi să ti spânzuri când citeşti nota di plată. Ci mici, ci bere? Fimeia ocheşte din meniu nişte expresii străine şi comandă ci n-o mâncat în viaţa ei, plus o sticlă de şampanie adevărată. L-o scuturat pi Altarovici di aprope 800 di dolari, pi cari i-a completat cu-n

ceas di aur di la ta-su, lăsat amanet. La plicare, nibuna l-o liniştit c-o speranţă: „Ştiu c-ar trebui să ne culcăm împreună, da' lăsăm pi data viitoare, să nu-mi reproşezi măine, poimăine că ţ-am cedat din prima sară". Data viitore? Ci să-ţi spun?! Dracu' l-o mai văzut pi Nicu la magazin.

– Uite că s-a sculat şi fi-miu. Bună ziua, căciulă, că stăpânul n-are gură.

– Bună, tată!

Herşcu venise să-mi vorbească de-o veche cunoştinţă, de Ligi, acu rămas pe drumuri, cu povara unei neveste şi a trei copii.

– Domnu Nicu, văd că di la o vreme vini maşina mică să ti ia la servici. Iu zic că cini are şofer are şi cunoştinţe importante. Când eraţi mici di vro opt ani, amărătu' ăsta se juca de-a hoţii şi vardiştii cu voi, deşi era ditamai găligan. Prostu' satului, di trăia din mila omenilor. Cum şi di ci l-o luat în armată rămăne mister, că aşa un tămpit nu-s doi în lume. Miracolu-i că după ci-o terminat staju' militar l-o reţinut ca plotoner di miliţie. Auzi? Liji miliţian! Când ăsta are mintea pornită razna din moşi-strămoşi. Adevărată excepţie. Că evreu', ca să reziste, n-are voie să fie prost. E un lux ce nu şi-l pote permite. Ăsta însă a străns la un loc prostia întregului neam, încă dinaintea fujii din Ejipt. Auzi ci-i în stare să păţască un idiot: când l-au dat afară din Miliţie – lucru normal – i-o zis că-i mutat cu slujba-n

www.dacoromanica.ro

Capitală. I-o luat casa şi l-o îmbarcat cu căţel şi purcel într-un vagon di marfă, cu nevastă, copii şi mobilă, şi i-o zis ca la sosirea în Bucureşti să se prezinte la oficiu' din gară pentru domiciliu şi servici. Măcar să-l fi lăsat în vagon. L-o vărsat cu tot calabalăcu' între linii. S-o găsit un om di suflet cari i-o lăsat să steie într-o pivniţă di pământ, cu chepengu' ridicat să intre aer şi lumină.

Bietu' Ligi! Într-adevăr, la 16 ani încă se mai juca cu puştii pe uliţă, fiind primul descoperit la „de-a v-aţi ascunselea" şi ultimul la orice întrecere, din pricina unor picioare parcă ologite, după cum le împrăştia în mers. Serile, când în loc să dormim stăteam până spre miezul nopţii în faţa curţii, era singurul care încasa un baston pe spinare de la tata, ce se întorcea târziu din oraş, supărat că nu ne-am culcat. Toţi o zbugheam la fugă, mai puţin Ligi, ajuns din spate. Un singur lucru ştia să-l facă bine: să ducă crucea-n spinare la înmormântări. Mergând iavaş-iavaş, fericea babele şi moşii din urma dricului, spre bucuria mortului, care astfel mai zăbovea vreo două ore la lumina zilei. Cunoştea ritualul ultimului drum, căci se oprea la fiecare colţ de stradă, invidios pe copiii ce se înghesuiau s-adune câţi mai mulţi biştari din mărunţişul aruncat de pomană, ca răposatul să-şi poată plăti vămile. Cu părul roşu şi pistruiat până-n

vârful urechilor, Ligi părea să fie reprezentarea biblică a poporului ales. Numai la moartea lui Hadraski era s-o încurce rău, pentru că mârţoagele înhămate la dric, şase la număr, l-au dărâmat cu cruce cu tot, când Paulică de pe Smeului a aruncat o tiribombă în faţa cortegiului funerar. Acum, la fel, rămăsese în calea copitelor. Că milițienii erau ființe primitive, sursă inepuizabilă de umor, o ştiam de mult, dar ca printre ei să se rătăcească şi-o vrabie strivită, incapabilă să zboare, mi se părea imposibil. Cu siguranţă că un comandant abil îşi completase inventarul cu un rulment ruginit, ca să explice la nevoie defectarea maşinăriei. Totalmente plauzibil, după unele păţanii relatate de băiat.

– M-au trimis odată să însoţesc pe C.F.R. un transport cu peşte. Nici până-n azi nu ştiu cum mi-a dispărut marfa, că eu păzeam la capătul vagonului, cocoţat în cabină.

– Măcar te-ai ales şi tu cu ceva?

– Că n-oi fi prost! De la-ncărcare am dosit un peşte de vro două kile.

Altă dată, se mândrea cu respectul de care beneficia în ochii hoţilor.

– Guţă Santinelă era cel mai tare între bandiţi. De trei ori a fost prins, de trei ori a evadat. A patra oară s-a jurat în faţa comandantului că nu mai fuge. Cu o condiţie: să fie condus la penitenciar de plutonierul Ligi. Zis şi făcut, mai ales că mi l-a dat cu

www.dacoromanica.ro

brăţară la mâini. L-am luat cu acte în regulă să-l predau, numai că la înghesuială mi-a zburat din palmă. Vrabie s-a făcut.

Slab, deşirat, cu obrajii supţi şi pistruiat, arăta mai rău ca figurile de evrei de pe coperţile nemţeşti ale revistei *Signal,* din anii războiului. Unul din copiii săi, de vreo cinci ani, semăna leit cu el. Ceilalţi aduceau cu maică-sa, incredibil de frumoasă.

– Unde-ai găsit-o, Ligi?

Că nu puteam să-l întreb cum de l-a luat de bărbat. Singura explicaţie ce-mi umbla prin minte era c-o fi scos-o din beciul Miliţiei.

– Am găsit-o la poarta G.A.S.-ului[1], unde stătea pe bancă şi plângea. O vară lucrase ca sezonieră, iar toamna a pus-o pe făraş. Mamă nu, tată nu, casă nu, un' să se ducă? Aşa c-am adăpostit-o la mine, unde s-a ocupat de gospodărie, că ajunsesem s-avem de toate.

În pivniţă, copiii se jucau pe pământ cu nişte şuruburi şi piuliţe, fericiţi când le aşezau vertical, fără să se dărâme. Tot ei le prăvăleau, într-un râs clocotitor, luând-o de la capăt. Nu pricepeau nimic din tragedia părinţilor, zburdălnicia copilăriei recuperând orice tristeţe. În beci, tot ce mai intrase din avutul lor era un pat, folosit de întreaga familie.

[1] Gospodărie Agricolă de Stat.

www.dacoromanica.ro

– Bă Ligi, aici n-aveţi cum sta, mai ales că vine iarna. Ştiu undeva un depozit de cărţi al Esplei[2]. Sper să te ajut, nu cu vorbe.

În aceeaşi zi am vorbit cu Ben Marian, directorul adjunct al editurii.

– Ajută-mă să fac o faptă creştinească unui evreu de-al tău, care vă face neamul de râs.

Şi i-am spus totul. Cum casa din Popa Tatu o uitase Dumnezeu cu arhiva vechii edituri a Fundaţiilor Regale, i-a fost uşor să-l cazeze acolo, mai ales că spaţiul era locuibil, cu sobe de teracotă şi instalaţii sanitare. Mai mult: l-a angajat pe Ligi ca portar, tură de noapte, la sediul din Orlando, colţ cu bulevardul Ana Ipătescu.

– N-are nimic de făcut. La editură avem nevoie de portar doar dimineaţa şi după-amiaza, pentru primirea corespondenţei şi viermuiala colaboratorilor. Noaptea-i linişte deplină. Poate să doarmă dus în camera de la poartă, că totu-i încuiat. Are o singură grijă: la ora 6, să permită intrarea femeilor de serviciu pentru curăţenie, iar peste un ceas s-o şteargă acasă, că-i vine schimbul. Atât.

A fost imposibil să-l fac pe Ligi să închidă ochii noaptea, îngrijorat să nu-i dispară maşinile din editură, confundată c-o tipografie. Probabil că mai avea încă proaspătă amintirea vagonului cu peşte, operat

[2] Editura de Stat pentru Literatură şi Artă.

www.dacoromanica.ro

când va fi adormit în cabina vagonului de marfă. Pentru mine şi pentru Marian, era perfect. Noaptea, ne întâmpina ca la conac, când păcătoşi ni se făcea dor de editură şi-o vizitam după ce părăseam barul apropiat din subsolul blocului „Aro“, niciodată singuri.

– Mergi pe blat, Ligi! Nu vorbeşti cu nimeni c-am venit în control.

– Am înţeles. Secret de producţie!

Mai puţin docil era Boccegiul.

– Mulţumit, Herşcule?

– Pintru di ci?

– Pentru Ligi, că nu el a venit la mine cu jalba-n proţap, ci excelenţa voastră!

– Nu iu trebui să fiu mulţumit, ci mata. Când ajuţi un om la nivoie, primul cari trebui să se bucure eşti tu, ăl di faci bine. Nu contează pintru cini, că binele-i bine şi Dumnezeu vede, nu-i chior. Docamdată vezi şi mata ci faci cu băiatu' lui Gică Grăbitu, că s-o-ntors di la puşcărie. E slab ca un ţăr. Nu ştiu din ci trăieşte.

– Când s-a-ntors?

– Când, necând, s-o-ntors şi stă ca viermele-n hrean. Nu iese din casă, dar există. Ci-ţi spune Herşcu e sfânt!

Pe Puiu nu-l mai văzusem de opt ani, fără să cunosc motivul arestării şi condamnării. Mult mai târziu avea să-mi spună că, prin sentinţa Tribunalului Militar, fusese osândit la 12 ani de puşcărie pentru „crimă

împotriva umanităţii, participare la o organizaţie de tip fascist, paramilitară“, pedeapsă care, pe parcursul rejudecărilor, i-a fost schimbată în 15 şi apoi 18 ani de muncă silnică, petrecuţi parţial la Gherla şi-n Insula Mare a Brăilei. În realitate, vina era că aderase la un grup organizat din Cluj, cu scopul sprijinirii partizanilor din munţi, mai ales în privinţa aprovizionării cu alimente, pentru care se adunau şi fonduri, din aproape în aproape, până îi mutaseră pe donatori în puşcărie.

L-am vizitat. Cu faţa brăzdată de riduri, la 35 de ani părea mai în vârstă. Poate şi din pricina faptului că era slăbit. Ne bucurăm de revedere, vorbind îndeosebi despre părinţii lui. Taică-su, grav bolnav, n-are zile în faţă, dar îi fericit c-a apucat să-l vadă. Lucru curios: pe maică-sa bucuria, în loc s-o înalţe, a dărâmat-o total. Ajunsese la sfârşit cu răbdarea aşteptării.

– Acu, slavă Domnului, pot să mor, că-l ştiu acasă.

Mult n-avea să trăiască nici ea. Puiu, tăcut:

– Nu mă întreba nimic. A fost şi condiţia eliberării: să nu vorbesc despre temniţă, ca şi cum n-ar fi existat şi m-aş fi trezit dintr-un coşmar.

– De moment ce ţi-au dat drumul, se consideră că ţi-ai făcut pedeapsa şi-n consecinţă eşti un om liber.

www.dacoromanica.ro

– După capul tău. Nici bine n-am pus piciorul în casă şi m-am pomenit c-un grijuliu să mă întrebe ce fac, cu cine-am intrat în contact şi ce-am vorbit. M-a liniştit cu precizarea că va reveni.

– Vom conveni ce-ar fi de spus în privinţa întâlnirilor noastre.

– Ba nu. O vreme-i mai bine să nu ne vedem. E bine şi pentru tine.

Apoi am trecut împreună pe-acasă să-l vadă şi-ai mei, prilej de a-i da un costum de haine şi ceva bani, pe care mai târziu îi trimiteam prin soră-mea, când se ducea să ia borş de la maică-sa.

Bun camarad, cinstit şi corect, Puiu nu strălucise altcum. Colegi de şcoală primară şi de liceu, eram nedespărţiţi, el apărându-mă în ciondănelile cu băieţii, eu scriindu-i lungi epistole de dragoste, când a fost să se îndrăgostească de Simona, o tânără unguroaică, emancipată-n toate privinţele.

Totdeauna adevărata prietenie se căleşte în copilărie, fiind dezinteresată în toate privinţele. Vecini de stradă – ne despărţeau doar două imobile –, ne cunoscuserăm în jurul unei gropi, făcând castele de nisip, pentru ca peste ani să le clădim în gând, îmbătaţi de primele amoruri, cu prieteni şi peregrinări comune, dovedite cu acelaşi număr de absenţe în catalog, aceleaşi corigenţe şi eliminări din şcoală. Ca Stan şi Bran, mereu alături, zăboveam unul în casa

www.dacoromanica.ro

celuilalt, în saloanele de dans şi cârciumi, frecventate prematur, precum şi în casele de rendez-vous, raiuri preferate în locul manualelor de matematică, fizică şi chimie, nu şi de anatomie, învăţată acum pe pipăite. Înclin să cred că, de rămâneam împreună, Puiu n-ar fi făcut o zi puşcărie. Ori, cine ştie? Ne-am despărţit, la propriu şi figurat, fără să-i spun vreodată motivul, dând vina mereu pe programele sucite de la serviciu, prea încărcate.

– De ce nu mai vii pe la noi? Eu ca eu, dar Simona-i supărată foc.

Cum să-i spun că tocmai din pricina dânsei îl părăsisem? Că venise peste mine pe Bastiliei, unde ocupasem camera unui prieten plecat la armată, că se dezbrăcase ca o nebună – chipurile să nu-şi mototolească fusta –, paralizându-mi simţurile, că s-a pornit apoi pe un plâns isteric, acuzându-mă de laşitate: „Dacă tot am greşit, să-mi fi despovărat sufletul, să fi împărţit păcatul pe din două!“ Cum să-i spun c-a revenit cu o încăpăţânare diabolică, de fiecare dată cu alt motiv? Şi asta până şi-a domolit ispita. Ce să fi făcut? Poate doar să i-o cer de nevastă. Pe de altă parte, mă gândeam şi la ea, doar-doar i-aş înţelege rătăcirea. Mă întrebam ca prostul dacă nu cumva recunoscuse în mine autorul scrisorilor de odinioară, pornind de la curtea asiduă ce-o făceam acum, în prezenţa ei,

www.dacoromanica.ro

unei prietene, vecină de bloc. Cine ştie? Poate că involuntar refăcusem atmosfera vechilor stări în care se legănase, simţindu-le ulterior lipsa. Numai că unde dai şi unde crapă!

Nu i-am spus lui Puiu nimic, nici după ce a divorţat de ea, nici după ce s-a recăsătorit – de două ori –, lăsând ca Dumnezeu să ne judece.

Răsucită viaţă a mai avut până la închisoare. Tânăr, intrase în Ministerul de Interne, prin concurs, ca bibliotecar la Poliţie[3], în Direcţia Criminalistică, gestionată mai târziu de Miliţie. Credul, ca să nu spun prostănac, repeta obsedant aceeaşi vorbă: „Lasă, lasă, ca mâine vin americanii", până când o colegă, nevastă de general, l-a apostrofat să mai schimbe placa şi să renunţe la glumă:

– Ce glumă? Vă îndoiţi de venirea lor?

Suficient ca un vigilent să-l toarne, să fie

[3] Surpriză: comandantul Direcţiei Generale a Poliţiei era Mircea Brătucu, acelaşi cu profesorul de la Facultatea de Filologie a Universităţii Bucureşti, care, prin 1958, îl înlocuia pe George Macovescu la catedra de literatură. Că peste noapte fostul şef al Direcţiei Presei din Ministerul de Propagandă antonescian îşi reclamase vechimea în Partidul Comunist – deşi ambiguităţile gazetăreşti din perioada „războiului sfânt" fuseseră patronate de Mihail Antonescu, ca posibile alibiuri – ar fi de înţeles. Mai puţin prezenţa unui fost director general de poliţie printre universitarii Filologiei. Dar şi Savin Bratu – coleg de catedră – îşi abandonase o carieră similară.

www.dacoromanica.ro

înlăturat din serviciu, arestat şi consultat psihiatric, dar scăpat de belele graţie aceleiaşi soţii de galonat, de care nu-l apropiau doar treburile profesionale. S-a angajat apoi la Banca de Investiţii, pe un post de inspector. Umbla mai tot timpul prin ţară, prilej de a menţine legăturile cu un anume Raul Volcinski, cadru didactic la Universitatea din Cluj, pe care-l ştia mai de mult, din aparatul fostei poliţii. Poliglot, acesta preda filosofia, atunci totuna cu studiul marxism-leninismului. (Ca la noi, la nimeni!) Din organizaţia ilegală condusă de el, mai făceau parte şi justiţiari, precum Discăreanu, fost prim-procuror la Deva, şi fraţii Popa, avocaţi din acelaşi oraş, dar şi un tânăr geolog, Puiu Bălan. Se cunoscuseră între ei mai mult de-a lungul anchetei şi în boxa acuzaţilor, deoarece principiul conspiraţiei consta în relaţionarea unei singure persoane. Precum dintotdeauna la români, cu o apetenţă pronunţată faţă de restul naţiilor, trădarea îi strânsese pe toţi îndărătul gratiilor. Veriga zdrenţuită ar fi fost un student, cu numele Bucurenciu. În grupul lor, Puiu nu făcea figură discordantă; avea un curaj ieşit din comun, tact şi perseverenţă pentru stabilirea şi menţinerea contactelor cu partizanii din Munţii Făgăraşului. (De toate acestea aveam să vorbim târziu, după decembrie ’89, când ni s-au dezgheţat limbile.)

www.dacoromanica.ro

După eliberare, nu şi-a mai regăsit nevasta, prea ocupată în cantonamentele de hipism de la „Dinamo“, după ce-şi descoperise talentul de jocheu. Nici n-a fost nevoie de divorţ, deoarece, în lipsa bărbatului, îl obţinuse singură. Nicio nenorocire, fiindcă Dumnezeu ia, dar şi dă. Locul Simonei, cu doi ani mai mare decât Puiu, l-a luat Oana, cu 14 ani mai tânără, întărind zicala că în orice rău e şi un bine.

Tot pe româneşte s-au adaptat şi celelalte cerinţe ale bunei convieţuiri. Angajat la o cooperativă meşteşugărească, fostul inspector de bancă s-a ocupat de acte, iar responsabilul, fost muncitor, s-a îngrijit să dea cezarului ce-i al cezarului, în numele Domnului.

Într-un regim dictatorial de lungă durată, puşcăria poate fi socotită adevărată şcoală. Mai în glumă, mai în serios, ruşii o considerau universitate, datorită studiilor acumulate de mulţii absolvenţi. De regulă, cunoştinţele dobândite în spatele zăbrelelor depăşeau nivelul cursurilor obişnuite, anulând dictonul: „S-a dus bou şi s-a întors vacă“. Un du-te-vino fremăta şi cartierul nostru. La un an după arestarea lui Puiu Petrescu, se întorcea de la pension Vică – în cataloagele de la Liceul Cantemir Vodă: Octav Rădulescu. Fusese arestat încă din 1949, la vârsta de 20 de ani – pe când era

student la Facultatea de Drept din Bucureşti –, judecat şi condamnat la opt ani de temniţă şi eliberat în 1957. Dacă în libertate s-a remarcat printr-o ireproşabilă şcolaritate, în puşcărie a strălucit, învăţând cât pentru zece doctorate şi docenţe. Există noroc şi în ghinion, ceea ce în cazul lui s-a tradus prin bafta de a fi fost încarcerat împreună cu eminenţi profesori universitari, bucuroşi să-i predea dreptul, filosofia, limbi străine, istoria artelor şi... teologia. Ştia perfect istoria şi rânduiala bisericii, deopotrivă prin cunoaşterea canoanelor, cât şi în privinţa desfăşurărilor liturgice, după cum se încumeta să traducă în engleză şi franceză orice text, chiar şi în versuri. Istoria culturii universale o deprinsese bine, căci comentarea literaturii şi artei n-o făcea factologic, ci şi cu har artistic. Şi totuşi... dacă lumea o poţi împărţi în câteva categorii: buni şi răi, frumoşi şi urâţi, deştepţi şi proşti etc.– şi ele relative –, la fel poate fi pulverizată în sute de diviziuni, fără ca Vică să-şi găsească locul în vreuna. El nu putea fi decât El, n-avea cum să împartă cu nimeni un teritoriu, fie şi ipotetic, hainele sale n-aveau cum să se potrivească altuia. Şi asta nu din pricina orgoliului exacerbat, ci pentru că era imposibil ca pe faţa pământului să existe vreun exemplar asemănător. Desigur, fiecare om e unicat, nu se aseamănă întru pe de-a-ntregul cu altul, numai că

www.dacoromanica.ro

gradul de înrudire tipologică îl mai învecinează, totuşi, cu alţii. Nu era cazul său. Vică rămânea tipul exemplar al balamucului terestru, căci în numele sfintelor credinţe îşi bătea mama ca să gonească diavolul din ursita ei, iubea demenţial nevasta unui ofiţer de securitate, până când, divorţată, a determinat-o să se sinucidă, urmarea repetatelor plimbări nocturne prin cimitir – unde-o punea să-şi mărturisească păcatele din timpul detenţiei sale –, după care a condus-o la groapă, c-o jerbă uriaşă, pe a cărei panglică ticluise cinic: „Dragostea te-a ucis, dragostea te va mântui“. Apoi s-a recăsătorit, nevasta i-a făcut doi copii – pe care i-a terorizat în numele educaţiei spartane şi al fostelor suferinţe –, s-a produs divorţul, rămânându-i să se certe cu foştii camarazii de temniţă, acuzaţi de continuă trădare. Până să se însoare, se retrăsese în casa unui prieten, Toni, care, deşi evreu, acceptase să împartă patul cu un antisemit:

– Bă, ăsta nu-i nici prost, nici deştept, e de toate, la cel mai înalt nivel, deopotrivă la rău şi la bine. Ascultaţi-mă pe mine. E nebun de-a binelea. Boală curată. Feriţi-vă să nu se ia. Ne culcăm seara ciondănindu-ne, fără să fiu sigur că noaptea nu mă strânge de gât.

– Păi de ce l-ai oploşit la tine?

– De tâmpit. Da' habar n-aveţi ce interesant e în nebunia lui. Opiu, nu altceva.

www.dacoromanica.ro

Când vrei să te scuturi de el, îi simţi lipsa. Mă răzbun lăsând mucuri de ţigări prin odaie. Înnebuneşte, se înroşeşte la faţă ca sfecla, de zici că ia foc. Şi atunci îl las, scuturăm covoarele împreună.

La rându-i, Toni era o altă podoabă, numai că în boemia sa nu făcea rău nimănui. Trăia într-o mizerie lucie, dar nu contenea să facă socoteli, să adune şi să împartă sume imaginare, pe care, în mintea lui, urma să le încaseze în ziua când va apuca să execute picturile murale convenite la un pahar de vorbă cu nişte responsabili de restaurante. Făcea schiţe peste schiţe, la care îl mai ajuta şi Vică. De altfel, arta plastică era singura lor cratimă. Numai că înzestrarea le era diferită. Vică, de mic, desena magistral. Totul îl îndreptăţea să urmeze artele frumoase, nicidecum dreptul. Numai natura sa de justiţiar, convingerea mesianică de a fi fost un cavaler al sfintei dreptăţi – drapată în extremism naţionalist – l-au făcut să-şi trădeze vocaţia. Spre deosebire de Toni, mai apropiat de pictura de gang, Vică va trăi de pe urma artei aplicate, sculptând anexele mobilierului de lux, şi va câştiga mulţi bani, îngăduindu-şi să-şi cumpere un apartament deosebit, automobil şi tot ce-l putea diferenţia de simplii muritori. Toni se mulţumea cu puţin, uneori c-o pâine şi un borcan de iaurt, spre deosebire de zilele când oferea

www.dacoromanica.ro

celor dragi un „ceai“ dansant, în jurul unei pungi de biscuiţi şi al câtorva sticle de bere, pe fondul muzical al unui radio „Philetta“. Scaune nu avea, aşa că oaspeţii se aşezau pe marginea patului, singurul fotoliu, mustăţit de zegras, fiind oferit invitatei de onoare, distribuită în premieră. Cam tot pe-atunci ne procopsisem cu Ştefan Bănică, de pe cealaltă latură a Căii Viitorului, ce despărţea străzile Făinari şi Badea Cârţan. Îl luam seară de seară de la Teatrul Giuleşti, unde, la ieşire, era întâmpinat de un cârd de admiratoare, pe care, după ce le cântărea cu privirea, dicta:

– Tu şi tu!

După care ne îmbarcam toţi patru şi aterizam la A.T.M. (Asociaţia Oamenilor de Teatru şi Muzică). Rar mi-a fost să văd un bărbat cu un tupeu mai agresiv decât el. Din când în când, i se făcea şi lui dor de Toni.

– Hai să mergem pe la nebun, c-a trecut pe la mama şi mi-a lăsat bilet că azi dă serată cu prospături de la „Carpaţi“[4].

Printre obişnuiţii casei, Toni chema şi foştii amici din Tei, unde locuise demult, între care Andrei Blaier, viitor regizor, Ioşca Naghiu, poetul şi dramaturgul de mai târziu, dar şi „colegi de breaslă“, precum graficianul Ghiţă Popescu, decan de vârstă, c-avea vreo 45 de ani. Îl ştiam de la ştrandul

[4] Cămin de fete al Universităţii, de pe strada Academiei.

www.dacoromanica.ro

Oborului, unde făcuse înot de performanţă. Oameni paşnici, sentimentali, spre deosebire de Ştefan, cumplit de băgăreţ, care ochea cea mai arătoasă fată, se îndrepta glonţ spre ea, o lua de guşă, privind-o în ochii ca un fachir:

– Cu tine fac fapte mari în noaptea asta.

Să mă fi bătut şi n-aş fi îndrăznit să zic aşa ceva. Deloc supărate, fetele se hlizeau la el, iar băiatul, om de cuvânt, îşi respecta promisiunea. Mai puţin în ziua când i-am făcut o farsă de zile mari. Am aranjat cu Silva, fată frumoasă şi isteaţă, să se recomande *Zina*. Numele era al unei doamne ce ni se jelea mereu de gelozia soţului, altminteri prieten de-al nostru, care, cu serviciul în provincie, revenea la sfârşit de săptămână, obsedat că-n lipsa lui femeia şi-a făcut de cap. Atacat direct, Ştefan nu putea să reziste propunerii, mai ales că duduca n-arăta deloc rău.

– Nu plecăm împreună. Vii după mine, la jumătate de oră. Stau pe colţ, în blocul lipit de Calea Moşilor. Urci la etajul 2, apartamentul 8, unde îţi deschid ori eu, ori frate-miu. N-are importanţă. Şi aici fii discret; nu bate toba!

Zis şi făcut, numai că la un ceas după plecarea lui a revenit livid:

– Nu ştiu ce p... mă-sii am făcut, c-am greşit adresa. Am nimerit la doi nebuni, care s-au luat la ceartă de-au trezit tot blo-

cul. Noroc că m-au cunoscut nişte oameni, care mă văzuseră în *Doi tineri din Verona* – de piesă îmi ardea mie să discut! –, c-altfel se repeziseră amândoi la mine: unul să recunosc legătura cu nevastă-sa, că, zicea, prea am venit ca la mine acasă, c-aş fi încurcat doar ziua de distracţie –, ea c-am fost pus de alţii s-o compromit. Şi culmea, dom'le: pe nebună – să mor dac-am văzut-o în viaţa mea – tot Zina o chema.

Bineînţeles, n-am împins gluma mai departe, ci i-am spus falsului încornorat că Ştefan Bănică a fost pus să joace incognito, suveran pe întregul text. Era şi leacul unei gelozii stupide.

Ne ţineam de farse tot timpul, sub umbrela şi cu girul tinereţii comune. Înghesuiţi ca oile, stam smirnă pe covor, cu urechile ciulite la Ioşca Naghiu, care declama din Esenin. Insistam să repete, fără să ştim că atunci era aplecat şi peste propriul sertar. Încă nu publicase nimic, fiind angajat la „Decorativa", instituţie specializată pentru executarea expoziţiilor.

În boema de-atunci, care nu ţinea seamă de nicio oprelişte, fiecare cocheta cu nemurirea. Din cercul ăsta lăbărţat, cu mulţi veleitari pierduţi pe drum, se va detaşa peste ani un Sabin Bălaşa, Victor Rebengiuc, prezent mai mult în cercul graficianului Gheorghe (Ghiţă) Popescu, ori un ofiţer de carieră, viitor şef al Apărării Te-

www.dacoromanica.ro

ritoriului, general cu patru stele, Mircea Mocanu. La umbra viitorilor stejari exista însă şi-o floră de pădure, recrutată de Toni din zestrea căminelor de studente, dar şi a profesoarelor de la ţară, care, numai prin existenţa lor, te făceau să-ţi uiţi – vorba lui Topîrceanu – toate interesele.

De la Toni de pe strada Argeş, ne mutam în atelierul lui Ghiţă, situat pe Vasile Lascăr, deschis vara şi iarna aceleiaşi clientele, mai ales în jurul prânzului, când, ca din întâmplare, veneau destui artişti nevoiaşi. Gustările erau preparate de două fetişcane, angajate de Ghiţă ca modele, bune la toate, uneori să tragă şi un fond de culoare afişelor publicitare. Grafică de mântuială, pentru protecţia muncii, de tipul: „Legaţi-vă la păr în timpul lucrului“, sfat ilustrat cu chipul îngrozit al unei femei – surprinse cu părul între roţi dinţate –, dar şi politice, precum „Trăiască 8 Martie, Ziua Femeii“, urmată de 1 Mai, 23 August, 7 Noiembrie, zile de manifestaţie, când ne împrospătam agendele cu noi cunoştinţe, trăind la rândul nostru cu cine se putea, din dragoste de frumos şi iubirea aproapelui. Zilnic, tinereţea înnobila meniul lui Ghiţă:

– Ninocika, lasă bidineaua şi fugi la „Amilentara“ şi ia un kil de crenveş, juma de lebărbuş, cam tot atâta telemea, două sticloanţe de şase chiori, cu etichetă de vin

superior, şi niscai tobuşcă, muştar şi pâine neagră, pentru senveşuri. Treci apoi pe la „Legume şi fructe", să-ţi dea câteva cepe roşii, că sare avem.

Separat, se fierbea pe „rişeu" o oală mare cu fasole, răsfăţată cu „oseminte afumate", ori un borş de cartofi, „să ne cureţe sufletul şi maţele de păcate". Pe masa din mijlocul camerei, se aşezau blide şi cănuţe de pământ, luate din Târgul Moşilor, cu scuza că sticlăria de Murano şi serviciile de porţelan chinezesc se scot doar la Paşte, Crăciun şi Revelion. Nelipsiţi de la ospăţ erau doi comisionari, pilotaţi de Toni cu cinci modele de picturi: 1: *Pescari în munte*; 2: *Gondolă cu barcagiu şi chitară*; 3: *Vânător cu puşcă şi cerb la picioare*; 4: *Duo solittari* (cuplu de îndrăgostiţi pe un ponton, la lumina lunii); 5. *Ţigăncuşă cu sâni de piatră ş-o cireaşă-n gură* (în maniera lui Zogu Zaharescu). Ambii umblau din uşă-n uşă, prin blocurile nou ridicate:

– V-aţi mutat în casă nouă, să vă fie cu noroc. În afară de calabalâc, covoare şi mobilă, vi s-ar cuveni o pictură de valoare clasică. V-arătăm aici cinci modele romantice, pe care le puteţi comanda la dimensiunea dorită. Ca să înţelegeţi avantajul ofertei, este suficient să vedeţi picturile de la „Fondul Plastic", cu preţuri enorme. Pungăşie curată: statul ia cu zece mâini şi lasă pictorului ori colecţionarului te miri ce.

www.dacoromanica.ro

Acum, cu 500 de lei, puteţi achiziţiona o pictură originală, pe care în centru o achiziţionaţi cu 5.000. Aţi auzit bine: 5.000 de lei. Noi v-o dăm extrem de avantajos, chiar şi-n două rate. O pictură pe un perete înveseleşte casa, că doar nu-i capelă funerară. Văd c-aveţi şi-o domnişorică; mâine, poimâine se face mare. Nu strică deloc ca la măritiş s-aibă lângă trusou şi o pictură de tezaur, care, ca şi vinul, devine şi mai bună pe măsură ce se învecheşte. Cazul unor pictori ca Ion Andreescu, Nicolae Grigorescu sau Theodor Pallady, în trecut şi ei tineri, dar de care azi nu te poţi lipi. Firesc ar fi s-o puneţi pe fată să aleagă, deşi, dacă optaţi pentru două tablouri, nu rămâneţi nici dumneavoastră cu casa pustie. Dacă doriţi, putem să vă procurăm şi pictură nonfiguративă, suprarealistă, gen Picasso, dar la mobilierul dumneavoastră nu se potriveşte.

Băteau Bucureştii în lung şi lat, după cum Toni se deplasa în comunele de zarzavagii din jurul Capitalei. Gomos, nu umbla pe uliţele satului, cantonând direct în cancelariile şcolilor, c-o ofertă atrăgătoare: 30% din 600, preţul unui tablou, plus ce încasează profesorii peste preţ.

– Pentru lumea subţire, oferim şi ceva flori, natură moartă ori pictură astrală, că la modă-i taşismul, în tonuri dense, specifice neoimpresionismului occidental.

www.dacoromanica.ro

Adevărate lovituri sub centură, date unor navetiste, cu care Toni împrospăta inventarul muieresc.

Ghiţă n-avea nevoie de atari scălâmbăieli. Grafica publicitară a făcut epocă în toate regimurile dictatoriale, de la Mussolini şi Hitler la Stalin. Deşi bun grafician, se considera un zugrav, cochetând cu versuri, aşternute într-un carnet gros, de care nu se despărţea niciodată.

– Aici bate inima mea. Restu-i zugrăveală!

Numai că poezia lui nu sărea pragul unui diletant sârguincios, obsedat s-aşeze în rime fiorul dragostei eterne. În momente de răsfăţ bahic, ne citea cu ochii înlăcrimaţi din poeziile sale şi, când ne surprindea că râdem, ne lua la poceală:

– Să vă ia dracului de papugii! Habar n-aveţi ce-nseamnă arta!

Întreţinerea atelierului, devenit şi popotă, costa destul, astfel că amfitrionul mai intra uneori în tratative şi cu preoţii agăţaţi de impresarii lui Toni, pentru pictarea unor prapuri, steguleţe bisericeşti, folosite la solemnităţi religioase.

– Părinte, sunt şi eu creştin, aşa că vă fac steagul pe gratis – replică ce-i dilata ochii popii ca ai domnişoarei Pogany. Vi-l fac de pomană, cucernicia voastră, numai că, v-o spun p-a dreaptă: îl folosiţi doar la câteva procesiuni, după care, canci! – culoarea se

www.dacoromanica.ro

fleoşcăieşte, o spală ploaia şi zăpada, că n-o să vârâţi prapurul în chiloţi de nailon. Uite cum facem: ia mata şi scrie ce tuburi de vopsea îmi trebuie, dar, fiţi atent: să nu vă înşele, obligatoriu să poarte marca „I.G. Farben Industrie“ din Deutschland, c-ale noastre – pardon, părinte –, te pişi pe ele.

– Şi de un' le iau?

– Din piaţa neagră, că n-o să vă căraţi în Germania Federală după ele. Numai că, încă o dată, să fie originale, că se umblă şi cu falsuri. I-adevărat că vă costă 500 de lei, dar ştiţi pe ce daţi banii.

– Dar dacă vi-i dau dumneavoastră? Că pe mine mă poate păcăli!

– Bine ş-aşa, dar răbdaţi puţintel, pân' le găsim.

– Cam cât?

– Vreo zece zile, cu manoperă cu tot! Uneori îl facem şi mai repede, dar revenim pe detalii, să fie operă de artă, unicat, nu producţie de serie!

Nu ieşea bine popa din atelier şi Ghiţă tuna după el, după ce-şi freca fruntea cu cinci sutare albastre:

– Fie şi un lup mâncat de oaie, că azi nici să mori nu poţi fără să dai ochii cu Scaraoţchi. Bani la botez, bani la căsătorie, bani la înmormântare, bani la cutia milei, bani pentru pictura bisericii, bani pentru strane, bani pentru gard, bani de la lumânări, vândute cu preţ înzecit, bani adu-

www.dacoromanica.ro

naţi cu lopata şi cheltuiţi cu francul, cel mult la paritate.

– De când n-ai mai fost tu la biserică?

– De când cu moda nouă, mini-jupată. S-apleacă fetele-n genunchi şi-mi vine de blestemăţii tocmai în sfântul lăcaş.

– Mai uită-te şi-n fundul unei babe!

– Nu-i de-ajuns că mă uit la tine? Nina, adă şevaletul şi vopselele să terminăm cu steagul popii. Mai treci şi pe la „coloniale“, să ne răsfăţăm c-o gustărică şi cevaşilea băutură de împărtăşanie, că oameni suntem, nu fiare de călcat.

La pictatul prapurilor participa cu interes şi Sabin Bălaşa. Terminase prin 1956 Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu“, în clasa lui Ciucurencu, iar la sfârşitul cursurilor refuzase repartiţia în provincie, la o catedră de desen. Să se angajeze în altă parte n-avea voie, iar arta convenţională o refuza cu dispreţ:

– Ce să fac, Nicolo? Mame cu prunci în braţe? Asta a făcut-o Renaşterea, uluitor de bine. Nu mă prostituez, băiete, mai bine şomez.

Zicea şi tăcea. Picta-n picioare, asistat de Ghiţă.

– Renunţă la păpuşele, Sabine, mai stafideşte oleacă sfinţii, subţiază-i cu evlavie, nu-i face să plutească serafic, că nu-s călugăriţe, tinerele şi sărăţele la gust, bune

www.dacoromanica.ro

de înşurubat. Alea-s pentru noi, Sabine, nu pentru mucenicia lor.

De aici sumedenie de controverse cu Vică, bigot în materie de religie. În casa lui Toni şi în atelierul lui Ghiţă nu făcea notă discordantă, plăcându-i să zumzăie în jurul fetelor, să le măgulească, deşi stânjenit de îndrăzneala lor. Puşcăria ce-o făcuse îşi spunea cuvântul. Ce experienţă să fi avut? Dacă, arestat la 20 de ani, revenise în libertate la 28, cu grave tulburări hormonale, determinate de-o lungă abstinenţă.

– Numele Domnului nu trebuie luat în deşert. E blasfemie să vorbeşti aşa de sfinţii părinţi.

– Da' când o baţi pe mă-ta de-i sar capacele, cum e, preasfinte? Că n-am să uit – i-am replicat – cum mă vizita dânsa când erai la pârnaie, să vadă cum am crescut, să-şi închipuie cum arăţi alde matale. Acum nici nu poţi pune piciorul pe Lizeanu, în casa voastră, că te hulesc vecinii.

– Nişte idioţi. Faţă de mama mi-am împlinit o datorie creştinească, ca să-i alung Necuratul din trupu-i blestemat.

– Tot aşa gândeau şi anchetatorii tăi, de te-au făcut să le semeni. Ştii ceva? Dacă prin absurd se va întoarce vremea pe dos şi vei ajunge ce n-ai visat vreodată, te rog doar atât: să nu mă strângi de gât, pentru ce ştii că ştiu. Nu de alta, dar dacă noi, cu aceleaşi bune intenţii, am pune toroipanul pe tine

www.dacoromanica.ro

să-l izgonim pe Sarsailă din tine, ai avea de ce să ne ţii în evidenţă.

Discuţia am purtat-o de faţă cu Petre Pintilie, trecut şi el prin focul Gheenei, la fel de instruit în canoane bisericeşti. Au sporovăit între ei, cu trimiteri la concilii şi sinoade, de n-am priceput nimic. Octavian Rădulescu a rămas însă acelaşi. Peste mulţi ani, în Piaţa Universităţii, când amărâtul de Puiu, doborât de anii închisorii, venea să-i aducă ceai în termos şi de-ale gurii, Vică nu zăbovea să-i zică:

– Să nu crezi, colega, c-am să uit cândva c-ai lucrat în Miliţie.

De uitat, uităm cu toţii. A uitat şi Sabin de primele angajamente, când refuza să facă orice compromis, să zugrăvească mame cu copii în braţe, ca peste ani să picteze *Tineri în Ţara tinereţii* – adică pe Nea Nicu şi pe Coana Leana –, aşa, pe olteneşte, ca nuca-n perete. Au uitat şi impresarii lui Toni când şi mai ales unde i-au cărat prapurii pe 500 de lei, când azi ar face mii de euro. Important, până la urmă, este cu ce rămânem, ce nu uităm. În beneficiu sau în pierdere.

Mi-amintesc de ultima întâlnire cu Sabin. Era trecut de miezul nopţii, când ni s-au întreţăiat paşii pe platoul Pieţii Palatului, încă ud de maşinile municipalităţii, care spălaseră de zor asfaltul din faţa Comitetului Central. Ne-am îmbrăţişat, poate

www.dacoromanica.ro

cu dorul de noi înşine, cu dorul tinereţii irosite.

– Evenimentele se sărbătoresc!

– Unde, Sabine? Că-i două noaptea. Poate la A.T.M.

– Nu! La Athenée Palace!

– E-nchis de mult.

– Nu şi pentru noi.

Într-adevăr, uşile i s-au deschis ca unui prinţ, ca şi cum ne aflam în toiul zilei.

Am băut, ne-am amintit de foştii prieteni, risipiţi în toate zările, am râs în hohote de multe şi mărunte – precum odinioară când făceam haz de necaz, fără să ne pese de nimeni şi de nimic –, de faţă acum cu Valeria Dumitrescu, o prietenă mai aparte, distinsă şi mută ca o piesă de tanagra.

– E prea frumoasă, Sabine, ca să nu vin cu ea să-i faci portretul.

– Te-aştept la atelierul din Pangrati. Vino când vrei, fără să ţii seama de ce-am scris pe uşă, să nu fiu deranjat. Te aştept oricând.

– Am să vin. Vreau să-i dovedesc domnişoarei că azi e totul, dar nu şi mâine, când portretul o va umbri.

Nu l-am mai vizitat. Şi-i păcat, că timpul mi-ar fi dat dreptate.

Statuile lui Paciurea de la Bellu fac mai mult decât moaştele iluştrilor răposaţi.

www.dacoromanica.ro

IV. PE LOC REPAUS!

– Cum vă simţiţi în noua ipostază?

– Ca la pensie. Vegetez. În editură era cu totul altfel: fiecare carte, un univers, iar discuţiile cu autorii în avantajul ambelor părţi. Pe când aici, terapia se confundă cu autopsia. Sunt departe de profesie.

– Văd că primiţi exemplare de semnal din tot ce apare, tot să fiţi la curent cu spiritul cărţii.

– Post factum; nu particip cu nimic la spectacolul dinaintea premierei.

– Autorii fug de ingerinţe.

– Sătui de imixtiuni, mai toate cu un caracter cenzorial. Niciun autor nu fuge însă de-o lectură avizată, de-o discuţie pertinentă cu un prim cititor. La voi, la E.S.P.L.A., moştenitoarea Fundaţiilor Regale, cei care citeau erau Camil Petrescu, Păstorel Teodoreanu, Radu Cioculescu, consilieri editoriali de mâna întâi, a căror competenţă n-o puteai pune la îndoială. Şi când erau răutăcioşi, faţă-n faţă cu un concurent pe măsură, o făceau cu eleganţă.

www.dacoromanica.ro

Camil, de pildă, considerându-se capelmaistru în materie de roman, altminteri prieten bun cu autorul lui *Ion*, nu i-a contestat niciodată valoarea, dar ştia să-l amendeze c-o discretă parşivenie. De pildă, regreta imposibilitatea sintezelor de autori, vezi, mărite Doamne, ce mare scriitor ar fi avut mapamondul de l-ar fi contopit pe Rebreanu cu Sadoveanu. În opinia lui, fiecăruia îi lipsea ce avea celălalt, mod fin de a le imputa ambilor neîmplinirea. Acum floreta e înlocuită cu ţucalul, ţigănia primează, cu lovituri sub centură, în numele vigilenţei revoluţionare. Vezi atacurile lui Eugen Barbu împotriva lui Preda.

– Polemici veninoase au existat dintotdeauna.

– Însă pe faţă. O limbă mai ascuţită ca a lui Arghezi sau Şeicaru e greu să întâlneşti în presa românească, dar la lumina zilei, nu ca azi, când turnătoria concurează cu vidanjarea. Totul la întuneric, pe canalele serviciilor de informaţii. Te iei cu mâinile de cap dacă ai vedea cu ce se ocupă nea Jenică. N-are mamă, n-are tată; a mutat groapa lui Ouatu în ograda partidului, iar nea Marinică îl descalţă şi-l poartă desculţ printre scaieţi. Dar ne depărtăm de scopul vizitei tale. Ce vânt te-aduce?

– Niciunul, în mod deosebit. Am venit să te văd. Poate unde mă obişnuisem să discutăm de toate în editură.

www.dacoromanica.ro

Cel care mă vizita era Vasile Nicolescu. Ca vârstă, eram de-acelaşi leat; ne distanţau 16 zile: eu născut la 14 octombrie, el la 1 noiembrie, numai că ne despărţeau zodiile: eu Balanţă, înzestrat – se zice – cu vocaţia reconcilierii contrastelor, el Scorpion, semn negativ, feminin, având ca element definitoriu, chipurile, stabilitatea. Cu un păr stufos, rebel, chip leonin, dispunea de trăsături frumoase, de-o figură intelectualizată, subliniată mai ales de agerimea ochilor. Mişcările-i feline îi atestau feminitatea zodiacală, fără să-i afecteze cu nimic succesul la cuconet, cu care cocheta în bloc, mereu cu grija de a le flata drăgălăşenia, finețea spiritului sau vestimentaţia. Cocoş între găini, le făcuse involuntar să se ciufulească între ele.

– Prietene, fă ceva, te rog, că astea din redacţie au înnebunit, se ceartă întruna, gata să se ia la bătaie!

El n-avea cum să intervină, să dea dreptate vreuneia împotriva alteia, pentru că pe rând cochetase cu toate, de amorul artei. Era şeful redacţiei de poezie, critică şi teatru. Beneficiind de bune relaţii cu Ion Bănuţă, perfectasem angajarea lui în editură, după ce Iosif Ardeleanu îl dăduse afară de la cenzură.

– Prietene, ajută-mă, c-am rămas pe drumuri. Odată cu mine au dat-o afară şi pe nevastă-mea, absolut fără nicio vină, poate

www.dacoromanica.ro

doar fiindcă le stricam atmosfera de ghetou, în care singuri se constituiseră, suspectându-ne buna-credinţă. Îmi impută manifestări ostile cu care, crede-mă, n-am nicio legătură. În plus, avem şi un copil de crescut.

Ceva trebuie să fi făcut ei pe-acolo, căci prea i-au urmărit şi după eliminarea din cadrul D.G.P.T.[1]. Numai că peste Bănuţă n-aveau cum să treacă, fost coleg de atelier şi închisoare cu mahării de partid. Norocul lui Vasile era că, la rându-mi, aveam un dinte împotriva aceloraşi cerberi, de când îmi tunseseră sumarul ediţiei de *Opere alese* din creaţia lui Brăescu, debutul meu editorial.[2]

Chipeş, cult, poet talentat, băiatul s-a înşurubat lesne în fiinţa frustă a lui Bănuţă, fericit că are în preajmă un confrate de lux, dispus să-i citească şi să-i asculte panoramele. Comerţ de pleaşcă: Bănuţă vindea pe gratis, iar Vasile cumpăra pe datorie, atent să-şi elogieze şeful cu rară dărnicie. Răsplata se ivea în afara lecturilor diurne, prin locul dobândit de Nicolescu în ochii stăpânului.

– Argeşene, habar n-ai ce deştept e. Cu

[1] Cenzura publicaţiilor de orice fel, de la afişe la tratate.

[2] Ediţie critică, în două volume, apărută în anul 1963, reluată apoi în „Biblioteca pentru toţi“, urmată de monografia *Gh. Brăescu*, datată tot 1963.

www.dacoromanica.ro

zece capete peste Gafiţa[3]. Când îi citesc o poezie de-a mea, mă ia la întrebări: cum mi-a venit ideea, de unde am luat-o, în ce stare mă aflam, ca pe urmă s-o împerecheze cu altele, de la antici la Baudelaire, de la avangarda franceză la mama dracului, că nu le ţin minte numele. E deştept foc.

Într-adevăr deştept, că nu ştiu ca vreodată laudele să fi depăşit perimetrul biroului directorial. În timpul lecturilor, nimeni din editură n-avea dreptul să treacă de uşa şefei de cabinet. Nu era şi cazul meu, care intram intempestiv peste ei. Cădeam peste un amor cocoşat, cu un Bănuţă leoarcă de mângâiala lui Nicolescu, el jenat de miorlăiala alintărilor.

– Zi-i, Vasile, zi-i mai departe, că argeşeanu' mi-e prieten!

– Ce să mai zic?!... E de-a dreptul demenţial. Nu ştiu de unde le scoateţi.

Ceea ce putea să însemne: „eşti genial", ori „bun de legat".

Tot Vasile ne-a vârât într-un conflict cu Arghezi.

Se pregătea în editură un soi de antologie lirică[4], consacrată vieţii satului. Poezii de mântuială, slăvind minunile agriculturii socialiste. Între ele, şi turnarea în versuri ad-hoc a unei tablete argheziene, *Ştiuletele*

[3] Reamintim: Mihai Gafiţa, la acea dată redactor-şef în editură.

[4] *Primăvara de aur*, Editura pentru Literatură, 1962.

www.dacoromanica.ro

şi spicul[5]. Gheorghe Pienescu, „doctor honoris causa“ în biobibliografia scriitorului, o vede, simte că textul aduce cu rostirea Poetului, dar ignoră existenţa unei asemenea poezii.

– De unde aţi luat-o?

– E fabricată în atelierul nostru de poeme.

Atâta i-a trebuit exegetului nostru, bănuit că şi-a turnat colegii de redacţie, pentru că, brusc, octogenarul şi-a luat editorii în tărbacă, etichetaţi ca „lirici cu scăzământ“ într-un articolaş din *Gazeta literară*, vizaţi fiind Ion Bănuţă, Vasile Nicolescu şi Liviu Călin. Grav mai ales pentru directorul editurii, căruia, pe neaşteptate, i se trăsese covorul de sub picioare.

– Iubite maestre, *ăăăăăă*, vă rog să mă iertaţi, deşi, credeţi-mă, *ăăăăăă*, habar n-am de toată comedia asta.

– Ce comedie, dom’le Bănuţă? Tragedie! Vreţi să mă-ngropaţi!

– Iubite maestre…

– Las-o dracului!

– Ce fac, argeşene? Că mi-a trântit telefonul.

– Vezi că l-a chemat pe Pienescu să-i spună că în decembrie e ziua Miţurei şi că mantoul de blană pe care şi-l doreşte costă

[5] Publicată în paginile aceleiaşi reviste, cu câteva luni în urmă.

www.dacoromanica.ro

60.000 de lei. Pienescu are o mapă cu lucrări rămase în afara sumarelor din *Scrieri*.

– Da' nu-s în plan.

– Nu-i problemă. E treaba mea. Şi chiar dacă nu se tipăreşte acum, avansul şi acceptarea se pot face în voie.

– Da' mă băgă-n căcat Vasile!

Nici asta nu era o problemă, că Nicolescu avea daru' de la Dumnezeu să se explice mieros, în aşa fel încât până la urmă te simţeai obligat să-i plângi de milă. Înainta ca melcul, dar mereu c-o adresă bine ţintită. Cum ni se oferise o bursă de studii în Franţa, i-am cerut să facă propuneri. Condiţia era ca bursierul să n-aibă mai mult de 30 de ani. S-a gândit, a tot meditat, şi a ajuns la concluzia că cel mai potrivit candidat ar fi el.

– Păi tu, ca şi mine, ai 34!

– Prietene, cine ţine seama? Te rog frumos, vreau să văd şi eu Parisul! Ce te costă? Fă-o şi nu te uit toată viaţa.

De uitat nu m-a uitat. Când ursita l-a ajutat să crească în grad – ajungând şeful sectorului editorial de la C.C. al P.C.R. –, a făcut tot ce i-a stat în putinţă să mă îndepărteze din funcţie. Totalmente imprudent, deoarece, pe aceleaşi căi obscure ale relaţiilor de culise, i-aş fi putut-o plăti cu asupra de măsură. Nu era însă cazul. După câţiva ani de destindere culturală, liota de trei parale revenea la proletcultism, fideli

www.dacoromanica.ro

noilor indicaţii de partid. Nu erau de invidiat. Ciudat, pe Vasile nu-l îngrijora defel noua postură. Dimpotrivă: ajuns la apogeul carierei, abia mişca din cap la ploconelile directorilor de edituri, timoraţi că-şi vor pierde posturile. Cocoţat în ierarhia noilor başbuzduci, aştepta să-l salut, să-l caut precum el pe mine odinioară, ca şi cum atari relaţii intrau în fişa postului. Îl sfidam, fără să-i uit rugămintea: „Prietene, ajută-mă, c-am rămas pe drumuri!“ Aşteptam doar clipa când să-l jumulesc între patru ochi, să simtă diferenţa locului natal: el din Podenii Vechi de Prahova, eu din Oborul Nou de Bucureşti.

Las timpul să curgă, neştiind când şi dacă, în scris, îmi va mai răsări Vasile Nicolescu.

N-am fost şi nu sunt răzbunător, dar sfârşitul i-a fost pe măsură, nemeritat pentru poezia lui, căci nu era în afara jocului, deloc secund.

Înainte de a cădea la pat, îndeplinea funcţia de director editorial la Consiliul Culturii, unde fusese reinstalată cenzura, desfiinţată provizoriu, ca apoi să i se ducă dorul. De la cenzură plecase Vasile, cu rasa confiscată, la cenzură revenise ca stareţ, în odăjdii noi. Numai că atunci ca şi acum, în ierarhia călugărească nimeni nu era şi episcop. Peste capul lui trona Traian Ştefănescu, mai gâde decât Suzana, ministrul

Culturii, excelentă profesoară de cazane la Politehnică, dar incapabilă să se descurce cu ligheanele şi lighioanele de la Consiliul Culturii.

Ştefănescu, isteţ în viaţa de partid, dar străin de problemele artei şi literaturii, îl trata ca pe un servitor. La o şedinţă cu directorii din edituri, unde urmau să participe şi invitaţi de la partid, l-a repezit de faţă cu toţi subalternii:

– Unde-s invitaţii de la C.C.? Marş şi-i întâmpină la uşă, nu sta momâie aici!

Duritatea bădăranului îl va întoarce pe dos, scurtându-i zilele printr-un atac cerebral, care l-a reţinut ani în şir la pat.[6]

Pe vremea puterniciei lui Vasile picase şi Bănuţă, clătinat continuu de coniac şi de panoramele sale de căutări, încătuşări, agonii, de zei şi iarmaroc, de tăiere a capului, de triumf, de îngeri şi fântâni, panorame în albastru, dar şi în galben, verde, alb, negru, roşu, în gri, frez, roz şi mov, cu păienjeni şi cai, cercei şi drăgaică, de logodnă şi căsătorie[7], mai puţin a mersului pe bicicletă, poem înlocuit cu *Panorama morţii nebunului,* rătăcită în puzderia miniaturilor lirice, hărăzită să ne răscolească amintiri duioase:

[6] A murit la 31 mai 1990, la vârsta de 61 de ani.

[7] Repere lirice din volumul Ion Bănuţă, *Panorama efemeridelor*, încadrat în ciclul *Olimpul diavolului*, Editura Tineretului, 1967.

www.dacoromanica.ro

Dat mi-a fost în câmp să mor,
Într-o margine de dor.
Să mă spăl de-un om nebun
Am furat din cer săpun.
Foaie verde de alun...

Bietul Bănuţă – otrăvit de laudele, fie şi în dodii, ale unui Arghezi, Călinescu, Perpessicius sau Streinu – continua să poarte cu năduf povara măiestriei atribuite parşiv –, dovadă puzderia de panorame cu care se uşura pe toate gardurile lui Gutenberg. Bine intenţionat cu scriitorii ce-i solicitau editarea, era încă pe val, nepăsător la ingerinţele unui Virgil Florea, adjunct de ministru, egal cu zero în ochii fostului lăcătuş de la Griviţa, cu uşi deschise la foştii camarazi, aflaţi – cum spuneam – în fruntea partidului şi a statului. Dar şi la parodiile confraţilor, pe care mi le arăta, fără să-l deranjeze că mai copiez din ele. Ca de pildă:

Panorama glontelui în duh de buruiană

De neamul moldovenilor
Şi al flautiştilor,
O păpuşă ş-o mătuşă,
Furişate după uşă,
Au la ele un cartuş,
Un cartuş muiat în tuş,
Învelit în poleială,
Sigilat cu aiureală,

Dat prin foc şi vaselină,
În cântec de Chiralină,
Să nu simţi că este dur,
Când cu drag ţi-l vâră-n în cur!

– Argeşene, *ăăăăă*, invidia-i mare la poeţi. Da' nu mă supăr. Caută băieţii să mă prindă la culoare, dar n-aduce. O ia, o suceşte, o meştereşte, dar nu-nghite ciupitu'. Uite cum încearcă s-o potrivească în *Panorama credinţei în vax de caramea*.

– Mai bine o copiez ş-o văd acasă, că la o lectură repetată mai scoate capul şi autorul.

Repetatele restructurări de ministere, chipurile pentru economii de personal, le scutură aparent schemele de organizare, dar le amplifică indirect prin crearea altor organe subordonate. Este şi cazul Centralei Cărţii, menite să asigure coordonarea activităţii editoriale. Schimbările de personal sunt greu de acceptat de capetele descoronate. Aurel Mihale, ex-director general al editurilor în minister, a fost înlocuit cu Dumitru Trancă, fost director la Biblioteca Centrală de Stat. Oltean ţeapăn, cu liceul militar făcut în Craiova, băiatul este isteţ, disciplinat, pus pe treabă şi cu veleităţi poetice. La B.C.S. va fi avut de-a face cu rafturi de cărţi, dar una e să le citeşti, să le sortezi, iar alta e să le croieşti drum în lume. Meseria de editor – ori de „cărţar“,

www.dacoromanica.ro

cum i se mai spune – e cu totul diferită de profesia bibliotecarilor, ba chiar şi de a gazetarilor, autorilor de orice fel. Litera le stabileşte rudenia, dar sunt separate precum în lumea lui Hypocrate, unde una-i să fii cardiolog şi alta dentist. E o profesie de graniţă, aşezată în mod ideal pe cunoştinţe filologice, dar şi poligrafice, juridice şi administrative. Calificarea presupune acumularea unei îndelungate experienţe, care peste hotare legitimează editori din tată-n fiu, uneori până la a treia generaţie. Niciunul din cei doi n-avea contingenţe cu specificitatea funcţiilor încredinţate: Aurel Mihale, prozator de raftul trei, Dumitru Trancă, bibliotecar de gradul întâi, la obârşie filolog italienist. Amândoi se adulmecă reciproc, se suportă în virtutea paralelismului de stat, cu credinţa fiecăruia că-i primă vioară. În practica manageriatului editorial, Trancă dispune de Ion Marinescu, director al producţiei editoriale, Mihale de mine. Noroc că ambii secunzi au lucrat cot la cot şi se înţeleg între ei. Lucru mare, atâta timp cât responsabilităţile administrative se suprapun.

Aurel Mihale nu-i om rău. Pică din două-n două zile pe la Consiliu cu mici revendicări, solicitări ale confraţilor, formulate adesea cu ochii umezi:

– Crede-mă, trăieşte doar din împrumuturile de la Fondul Literar. Gruia, cât e el de

director acolo, n-are cum să-i mai dea. A depăşit de mult plafonul.

Săritor la nevoie, e drept, dar bine înfipt în tiparniţa românească. Figurează printre puţinii autori cu un înalt nivel de trai. Clasamentul marilor venituri este condus de Arghezi, urmat de Eugen Barbu, exponentul nemulţumiţilor din tagma literaţilor, când îi urmăreşti demersul din paginile *Luceafărul*, unde-i redactor-şef. De altfel, dintotdeauna postura unor astfel de lideri rentează, mai ales când se declară de partea celor mulţi. Majoritatea nu pot trăi de pe urma scrisului. Le-am calculat veniturile medii şi statistica o dovedeşte clar că, în marea lor majoritate, nu realizează salariul unei femei de serviciu. Nu contează nici măcar frecvenţa lor în planurile editoriale. Traian Coşovei, de pildă, poet, prozator şi reporter de talent, publică aproape în fiecare an o plachetă de versuri, ori un volumaş de proză, ceea ce nu-l împiedică să se plângă într-o audienţă că n-are bani să-i cumpere sandale băiatului său. Adrian Păunescu, aflat încă pe băncile facultăţii, figurează în mai toate rapoartele Uniunii cu datorii mari la Fond. Doar încadrarea în câmpul muncii le-ar deschide o perspectivă mai sigură. Nu întotdeauna, datorită şi ghinionului. Astfel, cu ani în urmă, Ben Corlaciu se angajase chelner la „Cina“, câştigând bani frumoşi. Până la o masă pro-

www.dacoromanica.ro

tocolară, când a fost zărit de Ion Gheorghe Maurer.

– Cum e posibil ca un poet să fie umilit în halul ăsta?

De umilit nu l-a mai umilit nimeni. Dar l-au concediat, de ajunsese băiatul să-şi afle adăpost într-un spital, internat prin bunăvoinţa unui prieten medic, unde a şi scris romanul *Cazul doctor Udrea*.

Aflat sub aripa lui Beniuc, din cuvântul căruia nu ieşea, Mihale fusese ferit de asemenea intemperii. Cu o damigeană de cerneală alături, scria fără zăbavă, când cu sufletul amanetat pe ogoarele agriculturii socialiste, când pe frontul vitejesc al armiei române. Cu romane şi reportaje de tipul *Vin apele*; *În pragul primăverii*; *Ogoare noi*; *Floarea vieţii*; *Facem şi noi o întovărăşire*; *Însemnări despre activitatea unor gospodării de stat*, semnase de mult în condica militanţilor de partid, după care, ca fost ofiţer al războiului antihitlerist, se va arunca iarăşi în foc, într-o cronică de război – *Focul negru*; *Focul alb*; *Focul roşu* –, romane care, alături de altele pe aceeaşi temă, izolate sau încadrate în ciclu, i-au consolidat buzunarele. Rentabilitatea editărilor şi reeditărilor, scoase în tiraje mari, îl săltase deasupra confraţilor în privinţa bunăstării. Motiv pentru care glia îl întoarce la Spanţovul natal, unde va lăsa posterităţii un muzeu demn de piramida operei, după cum

www.dacoromanica.ro

transportul bucureştean îl determină să îi procure, cu aprobări speciale, un Fiat 1800, pe-atunci adevărată bijuterie, în comparaţie cu rubedeniile de 600 sau 850 cm ale aceleiaşi fabrici. Pe mine mă deranjează că maşina Consiliului stă mai tot timpul în faţa casei sale, deşi hinghereala noastră cotidiană i-ar reclama prezenţa. Absent mereu din garaj, şoferul îmi spune că, după ce m-aduce la Casa Scânteii, stă la dispoziţia familiei domnului preşedinte, mai ales a doamnei sale. Pe nesimţite, se trezeşte orgoliul din mine, balansând între Obor şi Spanţov. În consecinţă, anunţ administraţia că renunţ la maşină. Primul uimit e Mihale:

– De ce?

– Din pricina şoferului. Dă-l în mă-sa. N-am renunţat la căruţă, cât la Anghel. Când avem nevoie de transport, lipseşte din garaj. Nu m-aş mira să facă piaţa pe la Gara de Nord. Umblă de nebun toată ziua. Mereu apelez la alte consilii să-mi împrumute o maşină, să-mi ducă o corespondenţă urgentă, să aducă un colaborator ori să mă deplasez la o şedinţă. Şi mai e ceva: în garaj, ierarhia administrativă e aşezată pe mărci; pentru că doamna ministru Constanţa Crăciun a refuzat să folosească un Mercedes-Benz, dânsa şi vicepreşedinţii umblă cu Volga, secretarii cu Warsava, iar directorii cu Moskvici. De când până când Consiliul Editurilor a devenit Cenuşăreasa Comitetu-

www.dacoromanica.ro

lui? Că mi-e şi ruşine să trimit un Moskvici după un om mai acătării. Dumneata nu te uiţi la amărâţii ăştia din minister? Ăştia-s oameni de cultură?

Zis şi făcut. După o săptămână – cât am refuzat să semnez şoferului foile de parcurs –, Pojocaru, care, ca director de secretariat, avea în subordinea lui toate fetele de la cabinetele noastre, dar şi conducătorii auto – antene serioase de informaţie – îmi spunea zâmbitor:

– Renunţă la tramvai. I-am spus tărăşenia Constanţei şi te-ai ales c-o maşină nouă. Am vorbit şi cu Mihale**;** dacă Anghel mai pleacă fără aprobare din garaj, îl dau afară din serviciu.

Rezervele mele cu privire la vecinătăţile de personal se justificau întru totul. Infatuarea unora este mai mult decât caraghioasă, mai ales când platitudinea ţi-o transmit de la distanţă. Memorabilă rămâne figura unui critic, mai mare peste artele plastice. Şcolit la Moscova, dar plimbat mult peste hotare la diverse expoziţii, arbora o vestimentaţie ce trăda snobismul, răsfăţată de un basc bleumarin, tras în dreapta capului ca un şopron. Locuind în centru, vizitează adesea librăria „Sadoveanu“ de lângă cinematograful „Scala“, unde face comenzi de cărţi din străinătate. Vânzătoarea cu care stăm de vorbă ne spune că pe uşă „a intrat un ştab mare de la

Cultură“, se scuză că ne abandonează şi-l întâmpină la raft. Habar n-are că am acelaşi grad cu el; mai mult, că întreaga reţea de librării şi anticariate ţine de structura Consiliului în care lucrez. Fără să vrem, auzim discuţia:

– Mi-a sosit albumul din Franţa?

Fata zâmbeşte afirmativ:

– Spuneţi-mi cum se numeşte cartea.

Domnul cade pe gânduri, după care, vădit deranjat, se zbârleşte:

– Eu v-am lăsat tot ce trebuie pe-un bilet.

– Numai că lipseşte responsabila şi listele-s închise în biroul dânsei. Dar pot să vă caut exemplarul.

– Cum?

– Dacă nu vă amintiţi titlul, spuneţi-mi autorul, ori cum arată albumul.

– Domnişoară, scria totul pe bileţel. L-am văzut personal la Paris, nu l-am comandat din auzite. Îl văd şi-acum înaintea ochilor. Pe copertă era un copil de trupă... îmbrăcat cu o scurtă şi pantaloni roşii... cu o caschetă pe cap, da, da, un fel de chipiu, bonetă, ce-o fi fost!

– ?...

– Şi cânta dintr-un fluieraş!

– !...

– Văd şi planşele colorate dinăuntru, o mulţime: un băieţaş în cămaşă care face balonaşe de săpun dintr-un castron – sau un băieţel marinar, cu mâinile la spate.

www.dacoromanica.ro

– !..

– Mai era un vânător c-o puşcă lâng-un pom, într-o pădure, cu un leu răsturnat la picioare... Împuşcat!

– !...

– Domnişoară, văd că vorbesc de pomană. Uite ce vreau să ştii: eu nu sunt un oarecare venit de pe stradă. Nu trebuie să mi se vorbească mult! E de-ajuns să sesizez singur că undeva, fie şi departe, arde un bec. Atât! Un bec aprins. Că ştiu ce-am de făcut. Bună seara.

Fata buimăcită: copil de trupă, scurtă neagră, pantaloni roşii, bonetă, fluieraş, marinar, vânător, puşcă şi leu, bec... Ce-o fi vrut tovarăşul, habar n-are.

– Edouard Manet, îi şopteşte de-alături Crina Coşoveanu. Pe imbecilul ăsta nu-l depăşeşte decât un cretin de la Muzeul de Artă.

– Ăsta ce mai face?

– Conferenţiază. E fericit că vin să-l asculte confraţi de seamă, artişti de renume din domeniul creaţiei plastice. Nu-l duce mintea şi de ce mergem buluc să-l auzim. Ultima dată ne-a vorbit despre Nicolae Grigorescu, parafrazându-i mărturisirile: „Cu acul ne-a crescut biata mamă“ – zice pictorul. „Cu acul ne-a făcut mama“, îl traduce el, plângându-i de milă continuu, după ce l-a jelit şi pe Eminescu, persecutat de Maiorescu, pentru ca în cele din urmă să

termine smerit, cu solemnă gravitate: „Acesta a fost pictorul Nicolae Grigorescu“, ceea ce l-a făcut pe Ion Frunzetti să spargă tăcerea cu un: „Dumnezeu să-l ierte“, într-o cascadă de râsete.

Zac în şedinţe lungi, cu singurul avantaj că aflu cam ce se întâmplă în teatre, muzee, în cinematografie, în toate instituţiile de artă, prilej de a lua temperatura spirituală a fiecărui ispravnic. Stau mereu lângă Dumitru Popescu, râzând împreună de agresivitatea demagogică a unora, mai ales a vicelui Ion Moraru, care face şi desface festivaluri folclorice pe unităţi, faze de raion, faze de judeţ, faze finale, zâmbindu-ne încântat de rezultatele scontate, cu prognozarea câtorva echipe de dansuri şi coruri câştigătoare ce-ar urma să fie plimbate pe scenele judeţelor premiate, în ţară, dar şi peste hotare. După care iar o ia pe faze, detaliind nota de plată. Mai serioasă se dovedeşte Cornelia Filipaş:

– Decât să risipim atâţia bani cu scoateri din producţie, costume, transporturi şi cazări hoteliere, întreţineri la restaurante şi diurne, regizori, maşinişti, o droaie de funcţionari puşi pe drumuri, mai bine am folosi fondurile pentru înzestrarea căminelor culturale cu televizoare şi aparate de radio, cu difuzoare în casele ţăranilor, nu de alta, dar să rămână ceva de pe urma

www.dacoromanica.ro

noastră, nu forfotă şi aplauze în vânt. Eu nu mă las până nu văd în fiecare comună un cămin şi o bibliotecă. D-aia-s necăjită când se irosesc bani peste măsură cu lucruri trecătoare.

Şi mai interesante îmi par veştile care n-ajung în paginile ziarelor. La studioul cinematografic din Buftea a fost adus un biplan, de mult scos la pensie, să întregească aparatura regiei tehnice, pentru simulări de furtuni şi nu numai. Doar elicea şi motorul mai rămăseseră din avionetă, că tăblăria, ruginită de la cap la coadă, tremura din încheieturi. Ca s-o păstreze în inventar, mecanicul a folosit colaci întregi de sârmă, peticind-o cu suduri şi-n nituri. A cârpit-o atât de bine, încât într-o zi a pus-o la încercare, cu un zbor peste Dunăre. S-a dat alarma, s-au ridicat câteva avioane de vânătoare, numai că meşterul, fost pilot, a zburat la mică înălţime deasupra satelor româneşti şi bulgăreşti. Cum să mitraliezi de la distanţă o pasăre ce pluteşte razant cu pământul? A aterizat în Turcia, la fel de liniştit ca şi la decolare. Faptul în sine n-ar avea haz, fără a-i cunoaşte finalul. Pilotul trimis să recupereze rablioneta a refuzat să se înalţe de la sol, cu o replică memorabilă, rămasă în memoria studioului – de n-o fi fost inventată:

– Prefer să mă întorc pe bicicletă! În cutia asta de conserve nu mă bag!

www.dacoromanica.ro

O altă nostimadă s-a petrecut la Târgu-Mureş, unde Circul de Stat poposise în turneu. Cum-necum, un leu a ieşit din cuşcă şi-a coborât agale în oraş, de pe platoul unde fusese cantonat cortul saltimbancilor. Altă alarmă, de data aceasta la miliţie şi pompieri. Animalul a umblat ce-a umblat, până s-a oprit într-o curte, unde tocmai se terminase un parastas. Îndoliatul se apucase să strângă farfuriile şi tacâmurile când s-a pomenit cu dihania pe masă, degustând resturile pomenii. Îngrozit, a rupt-o la goană. Surprinderea a fost când un îngrijitor de la circ l-a întors pe leu acasă, cu vorbă bună, nu cu ranga, mergând alături cătinel, ca doi prieteni, până la menajerie. La propunerea Constanţei, a fost premiat şi decorat cu Medalia Muncii.

Mă uit în agende şi constat aplecarea frecventă asupra lucrurilor hazoase, deşi majoritatea sunt reversul unor stări triste. Uneori te întâmpină de la poarta instituţiei. De pildă, sosesc într-o dimineaţă şi asist la cearta unui ponosit cu portarul, primul insistând vehement să vorbească cu doamna ministru, care, de altfel, nici nu se afla în sediu. Nu venise singur, ci însoţit de şapte copii, înşiraţi ca notele unui portativ pe scara intrării centrale, în ordinea mărimii, cel mai mic găsindu-şi liniştea la sânul mamei.

www.dacoromanica.ro

A fost să fiu acolo tocmai când maşina Constanţei Crăciun o lăsase în dreptul peronului, fără ca dânsa să poată trece peste lanţul de puradei. Atât i-a trebuit ţiganului, care s-a şi grăbit să rotească o mână în aer, pentru ca apoi s-o îndrepta spre ai lui:

– Priviţi-i, tovarăşă ministru, uitaţi-vă la ei: şapte copii condamnaţi de ministerul dumneavoastră să moară de foame!

Ca la un semnal, odraslele începură să plângă fără lacrimi, cât mai zgomotos, urmare a posibilelor repetiţii.

Zărindu-mă, mană cerească, doamna ministru mi s-a adresat politicos, încercând să se strecoare printre ţigănuşi:

– Vă rog veniţi cu domnul la mine în cabinet – ceea ce putea însemna şi: scapă-mă, nu mă lăsa singură.

Odată intraţi în holul Casei Scânteii, l-am condus sus pe grăsanul cu mânecile suflecate până la coate, în timp ce Nicu Falevici, şoferul Constanţei Crăciun, ajutat de portarul ministerului, se străduia să zburătăcească cârdul familial, ce ţinea să-şi însoţească stăpânul.

În cabinetul de la etajul 1, discuţie scurtă, pe cât de grotescă:

– Despre ce e vorba?

– Murim de foame, doamnă! Murim de foame de-a binelea, că un idiot de-al dumneavoastră, tovarăşul Ene, refuză să-mi dea atestatul de artist.

www.dacoromanica.ro

– Ce fel de artist?

– Circar, doamnă, artist popular, meserie veche, din tată-n fiu. Staţi să vă arăt!

Şi până să spunem ceva, îşi vârî mâna în nădragi, de unde scoase un ceas de buzunar de care atârna un lanţ de-un metru. Se plimbă cu el în cerc, ca într-o arenă de circ. Nu de alta, dar să se convingă toţi că-i ceasceas, nu turtă dulce. Îşi ridică apoi podoaba deasupra capului, pe toată lungimea braţului înălţat la cer, şi înghiţi ceasul, uşurel-uşurel, după care căscă gura să vedem că, în afară de limbă şi dinţii stricaţi, nu se mai află decât o fărâmă de lănţişor. Ca şi cum n-ar fi fost suficient, îşi trase cămaşa din pantaloni şi, cu burta dezvelită, se îndreptă ţanţoş spre doamna ministru spunându-i dezinvolt:

– Lipiţi-vă urechea de dovleac, s-auziţi cum ticăie maşinăria.

Având încredere în artist, doamna ministru şi-a sunat şefa de cabinet, să-l invite urgent pe instructorul din Consiliul Teatrelor, căruia îi datoram tot tărăboiul. Până a sosit, ţiganul nu şi-a scos ceasul din stomac, mişcare amânată pentru întâmpinarea uzurpatorului. Când avea să sosească, a urmat o întrebare scurtă:

– De ce nu i-aţi dat atestatul?

– N-are un program mai variat; în afară de ceasornic, nu face nimic!

Asta a pus capac întregului protest, scandalizând şi mai mult pe circar:

www.dacoromanica.ro

– Nimic?... Nimic?... Dacă-i nimic, fă şi tu la fel, nenorocitule. Înghite-ţi măcar ceasul de la mână sau doar lanţul ăsta...

Am pus capăt ciondănelii, care ameninţa să nu se mai termine, spunându-i lui Ene să-i dea un atestat amărâtului, de fapt o autorizaţie de liberă practică în târgurile de prin sate.

Constanţa contrastează total cu fauna ce-o înconjoară. De voie, de nevoie, suportă mitocănimea chiar când trepăduşii se întrec în slugărnicie. De curând a împlinit 50 de ani. La 34 ai mei, mi se pare trecută. Cu siguranţă că povara o resimte şi ea, mai ales când toţi subordonaţii se întrec s-o felicite pomenindu-i vârsta. Aurel Mihale a comandat 50 de trandafiri, pe care îi numără ţărăneşte, ca la tarabă, să nu care cumva să se fi greşit socoteala la florărie. Ca şi cum sărbătorita s-ar apuca să-l controleze, înţepându-şi degetele în spinii lor. Degeaba îi spun:

– Lăsaţi unul deoparte, că 49 arată mai bine.

– Nu, nu, asta-i şi găselniţa: 50 la 50!

– Perechile se duc la morţi!

– Nu şi la ocazii!

Tristă ocazie, mai ales de când holul de la intrare arată a cimitir, cu jerbe mari de gladiole grena. Telegramele şi felicitările sosite la direcţia secretariat înlocuiesc pan-

glicile funerare. Ca la comandă, toate instituţiile subordonate şi nătărăii ce le conduc parcă s-au înţeles buluc să scoată ochii femeii: *„Cu prilejul împlinirii vârstei de 50 de ani, avem bucuria de a...“*

Ce bucurie, când o femeie nu se mai poate lăuda că are patruzeci şi ceva de ani?...

Cum între timp mă vizitează Marcel Gafton – poet şi stilist de seamă, dar şi vodcar de zile mari –, plec în oraş să repar onoarea bietei femei cu un coşuleţ de flori, boboci albi de trandafir, zâmbet discret între întunecatele gladiole şi hortensiile de mărimea salatei. Numai că nu dau de ce caut, aşa că, din prăvălie în prăvălie, dar şi din vodcă-n vodcă, poposim la braseria de la Athenée Palace – aproape de florăria din aceeaşi incintă – în aşteptarea unei noi tranşe de marfă, cu speranţa de a ne procopsi şi cu ce căutăm. Tot bând, ne-apucă mila de Constanţa Crăciun.

– Păcat de ea. E cu trei capete peste măgarii din jurul ei.

– Şi frumuşică.

– La ce-i foloseşte? Bărbat-su o înşală pe faţă c-o nenorocită, de-o vezi zici că-i halterofilă!

– Hai noroc! Dă-o-n mă-sa!

– De ce-o-njuri, Maricică?

– Nu pe ea! Înjur pârdalnica de soartă, care te bagă şi te scoate din rahat unde şi

www.dacoromanica.ro

când i se năzare. Deocamdată muierea asta trăieşte doar cu partidul. E timpul să scape de seceră şi să-şi găsească ciocanul.

După care ridică paharul: „Primeşte-l, Doamne, şi p-ăsta, că mare-s minunile tale!“

Între timp soseşte maşina de la Codlea, nu însă şi cu ce aşteptăm noi. În cele din urmă ajungem la compromisul unor boboci roz de trandafiri şi al unei tandre felicitări, aşezate cu grijă într-un coşuleț de nuiele, pe jumătate învelit în poleială:

„Azi, cu prilejul unei zile anume, las florilor să vă spună ce ştiu, din multele ce vi se cuvin (cu regretul că n-am găsit boboci albi, deşi, vă rog să mă credeți, i-am căutat şi la florăria de la Athenée Palace, unde, noroc cu braseria de-alături, că am băut în cinstea dumneavoastră cu prietenul meu Maricel Gafton, poet talentat – premiat de Fundațiile Regale –, pe care îl rog să semneze alături).

La mulți ani!“

Bine băut, m-am întors mândru la minister, unde Mihale – potrivit ritualurilor de ocazie – aştepta cuminte să fie invitat la un pahar de şampanie. N-avea să fie. În schimb, mă văd sunat de Georgeta Zăvoi, şefa de cabinet a Constanței Crăciun:

– Mă scuzaţi că vă întreb: plicul este pentru tovarăşa ministru? Că nu s-ar zice!

– Ce să se zică? Alta-i întrebarea: cu ce drept îmi controlezi mata corespondenţa cu dânsa?

Tăcere absolută. Şi mai ciudată a fost revenirea secretarei:

– Tovarăşa Constanţa mi-a spus ca florile dumneavoastră să i le trimit acasă. Vă rog să-mi daţi maşina, că şoferul nostru e dus la C.C. Pe dumneavoastră vă cheamă mâine la cabinet, după ora zece.

Mihale se miră. Eu, deloc; mi se pare normal. De ce să nu mă cheme? La urma urmei, nu-i chiar atât de bătrână, pe cât o acuză anii! Arată frumos, are talie cum n-au altele la 25 de ani! Nici doamna R., care m-a înfiat la Pelişor, nu era mai tânără. De ce să nu mă cheme? Şi, pardon, de ce să nu mă duc?

Acasă mă trântesc să dorm până seara, când mă trezesc din mahmureală. Adevărată nenorocire, că mi-amintesc toată isprava şi mi se pare grotesc ce făcusem, îngrozit să dau ochi cu madam Crăciun, să mai şi discut cu dânsa. Ce să vorbesc? Mă consideram scos la raport şi scuzele mi se păreau penibile.

Dumnezeu însă nu m-a părăsit. A doua zi, când am intrat spăşit în cabinetul doamnei ministru, presupun c-a simţit sfiiciunea mea, că o vorbă n-a adăugat peste: „Vă mulţumesc pentru flori“. La cuvântul „flori“, cât p-aci să leşin, convins că urmează „scri-

www.dacoromanica.ro

soare“. Cum proastă nu era defel – iar eu, probabil, livid la faţă –, a început să discute cu mine, hodoronc, tronc, despre planul relaţiilor externe. Că ruşii fac presiuni în Consiliul de Ajutor Economic Reciproc să se creeze organisme de coordonare pe ramuri, care ar duce la vechea subordonare, de unde necesitatea opunerii noastre la înfiinţarea unei subdiviziuni editoriale. Greutatea ar fi că ţările frăţeşti şi-au dat acordul, motiv pentru care în cadrul eventualului comitet să admitem cel mult statutul de observator, refuzând calitatea de membru. Deşi, în principiu, nu se poate crea un atare comitet fără acord unanim. Pe scurt: să mă gândesc cu temeinicie la argumente în stare să justifice refuzul nostru, ocolind cadrul politic ce ne leagă de C.A.E.R. Deloc dificil pentru mine, care ştiu cât de greu e să coordonezi şi să controlezi tiparniţa în propria ţară, darămite pe întregul lagăr (considerat la propriu şi figurat). Nenorocirea se iveşte din senin:

– Pentru că în prezent raporturile cu ţările socialiste ard, relaţiile cu ele trec pe primul plan al activităţii noastre; lăsaţi Centralei Cărţii să se ocupe de participarea la târguri şi expoziţii, aflate acum pe plan secund.

De unde drumuri repetate la Moscova, Budapesta şi Berlin, Praga, Sofia şi Varşovia – singurul răsfăţ turistic fiind Havana –, pe

când prietenii mei din Centrala Cărţii aveau să se ocupe de contactele editoriale din Anglia, Franţa, Italia, S.U.A. etc. Să tot trăieşti pe lumea asta!

Trebuia să treacă mulţi ani, ca să mă întreb de prisos: de fapt, de ce mă chemase doamna la dânsa, când planul deplasărilor în străinătate se întocmea la Centrală, iar eu nu făceam altceva decât să-l avizez formal? Ce-avea nevoie de mine? Când treburile astea le putea discuta cu Mihale sau Trancă? Şi-apoi discuţia o deschisese vorbind despre flori. Nu cumva tocmai scrisoarea nebunului o interesase mai mult, văzând că la semicentenar s-au găsit doi tineri să se pilească în onoarea ei? Oare nu s-o fi săturat la rându-i de şedinţe, de morgă, de infidelitatea soţului şi supuşenia subalternilor, care din „tovarăşa“ n-o scoteau niciodată? Că doar n-am văzut-o supărată când Balaci şi Prisnea îi ziceau „Câţa“, despovărând-o de ani. Era, totuşi, femeie, dornică la rându-i să fie plăcută, răsfăţată, că nu degeaba fugeau de dânsa ca de dracu artistele ce-i ieşeau în cale. Reacţie tipică la o posibilă invidie. Măcar o dată, la cincizeci de ani, să fi încercat să cocheteze cu ideea că-i îndrăgită şi altfel. Naiba o făcuse serioasă, gravă, mereu sobră. În împrejurări similare, doamna R. răsucea cheia în uşă: „Să văd pe unde ieşi, diavole!“

De greşesc, să-mi fie cu păcat. Oricum e târziu.

www.dacoromanica.ro

Evocând momentul, rememorez:

– La Comitet sunteţi nou. Colegii nu vă cunosc. Normal e să vă ştie şi altfel decât din vedere, cu prilejul şedinţelor operative de conducere. Cred c-ar fi bine să prezentaţi un tablou al aşezărilor editoriale, cu structura organizatorică existentă, volumul producţiei, cu problemele rămase în suspensie.

(În gândurile mele de azi păcătoase: „Până acum, doamna R. de mult se dezbrăca la repezeală, nesilită de nimeni.)

– ... Ar fi bine ca privirea să fie generală; să nu vă rezumaţi la cadrul editurilor de stat, ci şi la cele departamentale, ale Academiei, Ministerului Sănătăţii, Comitetului de Cultură Fizică şi Sport, precum şi altele similare, s-avem imaginea completă a domeniului. Se poate?

– Oricând! Se poate şi acum! Cu întreaga istorie, că lucrez în actualul sistem editorial încă de la înfiinţare, când mai dăinuiau şi câteva firme particulare. Totu-i să-mi spuneţi cât timp îmi acordaţi, ca să ştiu cum mă desfăşor: o oră, juma' de ceas, cinşpe minute, ori trei secunde?!

– Ce să spui în trei secunde?

– **S.O.S.!** Important e cine m-aude, nu ce zic.

Zâmbeşte generos, fără umbră de reproş, şi mă întreabă:

– Probleme urgente?

– În afara celor curente, toate de competenţa noastră, ar fi pensiile unor scriitori, care necesită decrete de stat. Printr-un H.C.M. din 1954, Arghezi are o pensie de 2000. Ca şi Cazaban şi Sorbul, sumă acordată mai târziu şi lui Demostene Botez, Lesnea şi Teodorescu-Branişte. După care, la propunerea Uniunii Scriitorilor, s-au aprobat pensii mai mici lui Camil Baltazar, Otilia Cazimir, Miron Radu Paraschivescu şi Hajdu Zoltan. Cea mai mare sumă, acordată încă din 1960, mai mare decât a lui Arghezi, aparţine însă lui Marcel Breslaşu: 2500 lei, aprobată printr-un H.C.M. special, deşi poetul n-avea atunci decât 57 de ani.

– Cum îţi explici?

– Logic n-ai cum, decât umoristic: e filodorma lui Mihai Beniuc pentru Emma Beniuc, fosta soţie a lui Breslaşu, actualmente nevastă a preşedintelui Uniunii Scriitorilor. Deşi gurile rele spun că Beniuc trebuia despăgubit, că l-a scăpat pe fabulist de-o caţă nemaipomenită. Nu degeaba Breslaşu s-a recăsătorit c-o fată mai tânără decât dânsul cu vreo treizeci de ani!

– Nu cred!

– Vă rog să credeţi. O cunosc de la Conferinţa Scriitorilor, când am confundat-o cu fata lui Breslaşu, de m-a corectat pe loc, precizându-mi că-i este soţie.

Mă bucuram că mi se dezgheţase limba. Scăpasem de teroarea gafei făcute cu o zi

www.dacoromanica.ro

înainte. Ne-am despărţit cu promisiunea de a prezenta în curând o scurtă informare despre edituri.

Sus, în birou, mă aştepta Maricică Gafton, sensibilizat de mine la telefon încă de dimineaţă. Uşor îngrijorat, poartă cu el ciorna răvaşului de ieri, fără să-şi amintească dacă a semnat şi el scrisorica frământată între degete:

– Ce-a zis?

– Ce să zică: păstrează copia şi nu uita originalul!

După care ne îndreptăm să semnăm condica la „Katanga“[8], să mai bem o vodcă.

[8] Local pe Bulevardul Magheru, colţ cu Rosetti, pe partea opusă cinematografului Scala.

www.dacoromanica.ro

V. BÂRFE ŞI NU PREA

– Dom'le, discutăm de la bărbat la bărbat. Dacă vrei, şi academic. Una e să-ţi placă femeia ca parte a naturii consumabile şi alta-i să fii obsedat sexual, precum nişte estropiaţi ca Savin Bratu, care-şi scutură capu-n căpăstru la orice miros de iapă – c-a rămas cu meteahna asta s-o poarte ş-acasă, şi la serviciu –, ca piticu Vicu, zis şi Mândra, cu o căpăţână cât baniţa, de-şi iuţeşte paşii după studente pe culoarele facultăţii, ori ca Mitu Grosu, gros cât o butelie de aragaz, cu speranţa că i se va aprinde un ochi la scăpăriciul vreunei repetente.

– Îi aveţi pe răboj, domnule Piru, mai ceva ca la poliţie.

– Lasă că nici ei nu mă au la pipotă. Savin Bratu a fost plutonier la Interne, iar acum e universitar şi şef de redacţie la E.S.P.L.A. – unde multă vreme nu mi-a dat să fac nici măcar o prefaţă, deşi a furat cu toptanul din ce-am scris despre Ibrăileanu[1].

[1] Aluzie la volumele *Moştenirea lui Ibrăileanu* şi *Ibrăileanu, omul*, publicate de S.B. în 1955 şi, respectiv, 1959, după ce A.P. debutase editorial cu *Viaţa lui*

www.dacoromanica.ro

A debutat în literatură cu fleacuri – maculatură, dragă, maculatură – despre *Cum participă tineretul sovietic la întrecerile socialiste* şi despre *Vasile Roaită*[2], care, zic unii, ar fi tras de sirenă ca s-adune muncitorii de la Griviţa, iar alţii ca s-anunţe poliţia să vină călare că-ncepe răzmeriţa, fiindcă băiatu' era de felul său cam turnător. De curând, Savinel a vomitat o carte despre Mihail Sadoveanu[3]. El – care până deunăzi umplea sifoane în Iaşi, la tatăl lui Eugen Luca, alt mare critic literar, dar la *Contemporanul* – n-are niciun pic de umor. Să vezi cum povesteşte că marele octogenar i-ar fi mulţumit pentru carte, cum l-a întrebat dacă se trage din plăieşii lui Ştefan cel Mare. Din două una: ori autorul *Şoimilor* a chiorât între timp, ori Raul Baraş – c-aşa l-a chemat la naştere – n-are oglindă în casă. Rânjeşte întruna cu dinţi de Fernandel, încântat de ce zice şi ce face. Celălalt, Vicu Mândra, alias Levis Mendelovici, nu-i prost deloc. Dar nu-l sufăr de când l-a luat în tărbacă pe Călinescu, porcăindu-l pe gură şi-n scris de câte ori i s-a ivit prilejul. Profesorul nu şi-a pus

Ibrăileanu încă din 1946. Tot Piru va reveni cu *Opera lui G. Ibrăileanu*, apărută concomitent cu biografia lui Bratu, realităţi bibliografice care au alimentat vechile adversităţi.

[2] Ambele titluri au apărut în anul 1949.

[3] *Mihail Sadoveanu. O biografie a operei*, publicată în 1963.

www.dacoromanica.ro

mintea cu el. Când neisprăvitul, student în anul trei, a intrat în sesiune, magistrul a refuzat să-l asculte şi a cerut decanatului să-i fixeze un alt examinator, din cauza celor mâzgălite de gujbeider în *Flacăra*.[4] După ce Călinescu a fost primit în Academia Română, l-am luat deoparte pe Vicu şi l-am rugat să se domolească. Obraznic, mi-a spus că trăieşte într-o democraţie populară ş-are libertatea să-şi exprime opiniile. Cum şi eu trăiesc în aceeaşi ţară, am la rându-mi libertatea să-l înjur de mamă. Tot democratic.

– Dar cu Mitu ce-aveţi? Că el şi Jean, frate-su, îs oameni de treabă.

– La Mitu din Botşeni, de n-o fi Grosman, m-a deranjat obrăznicia. Din toată literatura română, n-a ales-o pe cea industrială şi agricolă de azi, ci p-aia religioasă, cu psaltiri şi evangheliare. Dacă eu mă ofeream să predau *Tora* lor, nici la şuler nu m-acceptau, darămite la o şcoală de rabini. Zi că nu-i aşa! No?

– A fost odată ca niciodată; azi dumneavoastră predaţi literatura veche.

– De râsul lumii! Cât mai departe de marea literatură şi mai aproape de ce nu interesează pe nimeni. După ei, aş fi fost

[4] Vezi, la nevoie, articolul lui V.M., *Câteva consideraţiuni cu privire la studiul literaturii române în Universitate*, publicat în „Flacăra“, I, nr, 39, 24 sept. 1948, p. 3, 6. Prin ideile sale, foiletonul se încadra în campania dusă de ostilii operei călinesciene, în cap cu Ion Vitner.

www.dacoromanica.ro

mai bun la teologie, decât la filologie! Nu constaţi acelaşi lucru?

– Deocamdată constat c-am pornit de la femei ş-am ajuns la Mitu Grosu.

De fapt, Piru purta sâmbetele noilor colegi din ziua când fusese măturat din facultate, împreună cu ceilalţi asistenţi de la catedră. Numai că în jurul său plutea şi acuza de xenofobie, pentru care o vreme fusese total marginalizat.

– În spate vi se impută c-aţi fi antisemit.

– Ţi-am mai spus: nu-s mai mult decât se cuvine, dragă.

Pentru ca pe urmă să susţină că, dimpotrivă, mai curând stăpânirea lui Leonte Răutu dă dovadă de şovinism, dacă socoteşti etnia celor promovaţi în Universitate după îndepărtarea lui Călinescu. Luaţi bob cu bob, Piru le reproşa profesiile anterioare, studiile neterminate, într-un cuvânt incompetenţa, susţinând că nu poate avea pentru ei preţuirea intelectuală pe care o purta unui Gaster, Bick sau Vianu.

Am socotit că-l provocasem la destăinuiri cu prea mulţi de faţă, aşa că altă dată mi-am luat inima-n dinţi şi l-am întrebat între patru ochi:

– Dom' profesor, la urma urmei în ce-a constat legionăria dumitale, despre care se tot vorbeşte la întuneric? Nu de alta, dar în situaţia asta se mai află şi alţi combatanţi,

care n-au nicio opreliştе. (Naiv, nu ştiam pe-atunci nimic de tocmeala convenită cu Mefisto.)

– Eu, legionar? Dragă prietene, află că angajamentul studenţilor legionari de la Facultatea de Medicină din Iaşi a fost să mă disece pe viu. Şi asta pentru că am aflat de la o prietenă, cu care mă mai legănam, că pe profesorul Iorgu Iordan urma să-l ridice de-acasă. Seara am alergat la el şi l-am determinat să-şi ia tălpăşiţa din oraş. La început, nici n-a vrut s-audă, dar până la urmă l-am convins că nu-i de glumă. Noaptea, când au venit camarazii să-l umfle, au găsit patul gol. Verificând din aproape în aproape cine s-a scăpat pe el, au dibuit-o pe fată. Ea s-a ales, într-o şedinţă de cuib, cu o sută de bice, iar eu cu sentinţa de a dispărea cu picioarele înainte. Aşa că m-am văzut şi eu nevoit să fug la repezeală din Iaşi, pierzându-mi urma în Capitală.

Cum spusele – dacă se adevereau – deschideau calea unei reabilitări bine-venite, m-am deplasat la Academie şi l-am întrebat pe Marele Bulgar – cum i se mai spunea bătrânului lingvist – ce e şi ce nu e adevărat din zicerea lui Piru. (Mărturisesc, aveam îndoieli.) Asta pe vremea când director general la edituri fusese Paul Cornea, la rândul său coleg de catedră cu Piru. Iordan a recunoscut întru totul versiunea profesorului, iar Cornea a dispus ieşirea lui de

www.dacoromanica.ro

sub obroc. Cusurgiu avea să fie Savin Bratu, care i-a comandat să pregătească pentru „Mica bibliotecă critică“ o cărticică pe care considera că Piru n-o poate scrie niciodată. Se intitula: *Clasa muncitoare oglindită în literatură*. Era un mod de a-l lăsa în continuare pe linie moartă. Numai că profesorul a terminat-o într-o săptămână. S-a şi tipărit, doar că n-a primit „bun de difuzare“ şi a fost dată la topit. Ca s-o aibă în bibliotecă, i-am dăruit exemplarul meu de semnal.

Ce-a mai fost la gura lui Piru!... Doar Ion Frunzetti să-l mai întreacă.

– Un dobitoc, dragă, un dobitoc, cu tot neamul lui cel adormit.

– Mai lăsaţi-i neamul în pace, că s-or lăsa şi ei de etnia ce v-o atribuie.

– Adică?

– Să vă spun ori să tac?

– Zi, frate, că mă doare-n cot de ce latră ei!

– Ţigan-ceangău.

– O gogomănie mai mare nici nu se putea inventa. În primul rând, ceangăii nu-s ţigani, dragă. Sunt o populaţie catolică emigrată cu secole în urmă din Ardeal. Pocesc deopotrivă maghiara şi româna, că nici azi nu se ştie prea bine dacă-s bozgori sau nu. N-am nicio legătură cu ei. Dar să nu crezi că nu m-au interesat rădăcinile mele şi că nu le-am aflat: după tată sunt aromân.

www.dacoromanica.ro

– Haitanana! Abia de-acum or să bată toba la Moldova, deoarece cuţovlahii au fost – cine nu ştie? – leagănul Legiunii.

– Or fi fost, dragă, pentru Ion Caranica, Ion Caratănase, Doru Belimace, Constantin Papanace – cu care n-am de-a face. Cum să fiu legionar tocmai eu, care, în anii studenţiei, m-am tăvălit cu Eugen Coşeriu, peatunci mare gardist, azi mare limbist la Tübingen?!

– De ce nu? Gardişti au fost şi Mircea Eliade, Cioran, Noica, o grămadă de intelectuali, zbuciumaţi în gândire şi sătui de politica partidelor istorice. Cum se face că filoxera nu v-a ciupit şi pe dumneavoastră? Ce vă displăcea?

– Fanatismul, dragă. Auzi mata: „Moartea, numai moartea legionară ne este cea mai scumpă nuntă dintre nunţi!“ Iar eu eram holtei, bun de însurat, dar nu cu „arhanghelul din cer“, dragă. Că d-aici m-am luat la harţă şi cu domnul Coşeriu, abia intrat pe poarta facultăţii, că era mai mic decât mine.

Alexandru Piru nu era şovin; mai curând răzvrătit, aflat mereu în conflict cu toţi cei care, şi involuntar, îl călcau pe bătătură. Revenise în facultate prin bunăvoinţa lui George Ivaşcu, devenit şef de catedră după mazilirea lui Ion Vitner. Se cunoşteau de la Iaşi, de pe vremea când ambii colaborau cu G. Călinescu la *Jurnalul literar*. Odată cu

www.dacoromanica.ro

el, fusese reactivat şi G.C. Nicolescu, fost asistent al lui Dimitrie Caracostea. Mai în vârstă cu câţiva ani, „Gece“ – cum i se mai spunea după iniţialele prenumelui – a beneficiat de preţuirea colegului său, poate unde amândoi erau biete insule într-un arhipelag. L-am cunoscut pe Nicolescu în ziua când profesorul Piru a insistat să pun o vorbă bună pentru el la Editura Tineretului ca să-i publice *Viaţa lui Vasile Alecsandri*[5]. Tot el îl compătimea când i se scosese postul la concurs, bucurându-se când izbutise să-l recâştige. Până atunci, nu pregetase să-l jelească pe Georgel, căzut la pat după o gravă hemoragie internă, datorată tracasărilor de la Universitare. După care, brusc, l-a trecut în rândul duşmanilor; „Gece“ a devenit „W.C.“, un impostor de duzină. Motivul? Acordarea Premiului Academiei pentru biografia amintită. Şi asta după ce i se şoptise la ureche că premiul i se va acorda lui pentru *Literatura română veche*[6]. Nu l-a iertat nici după moarte.

– Să vă spun eu de ce-a mierlit! Primo tempo! După ce l-a scos la pensie şi nu mai putea să chinuie studenţii cu întrebări stupide – mai toate despre Alecsandri, singu-

[5] Biografie apărută în 1962 şi reeditată în anul următor. Iniţial fusese respinsă de redacţie, întrucât depăşise volumul adecvat colecţiei „Oameni de seamă“, pentru care fusese contractată.

[6] Istorie apărută în 1961 şi reeditată în anul următor.

www.dacoromanica.ro

rul scriitor pe care-l ştia ceva mai bine –, şi-a dat seama c-a trăit degeaba printre atâtea fete frumoase. Gata! Adio plăcerii de a le interoga despre locul şi data unde a publicat bardul de la Mirceşti fiecare poezea, ori noveletă, orice inexactitate însemnând picarea la examene. Acum i-ar fi convenit să le trântească la pat. No? Se săturase să mai roadă la rusoaica de nevastă-sa[7] – altminteri cu vreo treişpe ani mai tânără decât el; i se făcuse poftă de un pui fript! Booon! De căutat, n-a căutat prea mult. Şi-a găsit piuliţa vizavi de Universitate, la Institutul de Arhitectură: o studentă muc şi sfârc. Booon! Secondo tempo! Totul mergea strună: tânăr pensionar era, chipeş ca mumia lui Ramses al II-lea arăta, timp avea, ceva parale o fi adunat şi el – măcar de înmormântare –, tot să zburde-n pace şi onor. Avea tot ce-i trebuie, dar şi o mică excrescenţă pe nas, o stafidă pe care o purtase de când s-a născut. Ce s-a gândit răposatul: ia să scap de stafiduţă. Booon! Şi s-a operat. A trecut ce-a mai trecut şi o vreme a umblat cu tetul bandajat, de-arăta ca omul invizibil al lui Wells. Ş-apoi fine del secondo tempo: „Du-l, du-l, du-l, că de viaţă e sătul!“ Ai fost la înmormântare? L-ai văzut, dragă? Avea capul cât nuca.

[7] Tatiana Nicolescu, născută Golim, profesoară de literatură rusă la Facultatea de Limbi Străine.

www.dacoromanica.ro

Ce să zic? Mahalaua natală se dovedea iarăşi de-o rară noblețe, adevărată Academie, măcar când vorbea de cei plecaţi fără drum de întoarcere.

Nu doresc să impietez memoria celui pe care toţi studenţii l-au îndrăgit, poate şi datorită faptului că în lunga-i carieră didactică n-a lăsat niciun restanţier. Mai ales că o făcea convins că sistemul examinării pe bileţele rămâne o jalnică loterie. Credea sincer că pe studenţi îi cunoşti mai bine la seminarii, în dialoguri libere, purtate în afara oricăror restricţii. Deşi ne cunoşteam de mult, mă pregătisem temeinic înainte de a da examen cu dânsul. Căram după mine şi două colege mai puţin sârguincioase. Rămăsesem la urma grupei, pentru a evita urechile martorilor inoportuni. Intrasem împreună cu ele, rugându-l să mă lase să asist, întrucât le-am ajutat să se pregătească. Era un mod de-a bate şaua. Le-a cerut carnetele şi le-a dat o notă măricică. Dar când mi-a cerut şi mie carnetul, am insistat să fiu examinat. A refuzat categoric:

– N-are rost, dragă. Ştiu ce faci şi ce gândeşti mai bine decât dacă te-aş asculta despre Neculce ori Miron Costin. Pe mine Călinescu nu m-a ascultat niciodată, ca mai târziu să mă întrebe simplu dacă vreau să-i fiu asistent.

Tentaţia de a te contrazice îl făcea uneori să revină surprinzător asupra propriului

enunţ. La curs, furat de polemică, l-a catalogat pe Cezar Petrescu drept „autor de uzul coafezelor“, pentru a contura şi mai bine personalitatea unui Rebreanu sau Camil Petrescu. În schimb, când avea să scrie despre acelaşi autor, i-a evaluat cu deosebită obiectivitate locul în literatura interbelică. Copilăreşte, îi plăcea să acapareze discuţia, chiar când venea vorba de vreo boală sau de vreun bolnav.

– Dragă, şi eu am fost bolnav. Dacă m-aş lua după ce zic doctorii, n-ar trebui să pun paharul la gură. Am un ulcer, din pricina căruia umblu cu pastilele în buzunar. Nu beau un pahar de bere, de vin sau coniac, fără să le înghit preventiv, ca un bandaj gastric.

De băut bea zdravăn, fără să-l vadă nimeni beat. Sar peste timp şi-l văd la Craiova, după un chef monstru, unde, la „ora închiderii“, mutată târziu în noapte, rămăseserăm pe metereze profesorul, Grigore Traian Pop (adjunctul său de la *Ramuri)*, şi cu mine. A doua zi, când am coborât din hotel la micul dejun, chiori de nesomn şi buhăiţi de pileală, profesorul, proaspăt bărbierit şi pus la patru ace, se afla la masă cu o doamnă, îngrijorat de soarta noastră.

– Nu ştiam, dragă, ce se petrece cu voi. V-am reţinut gustările şi cafeaua, că se oferă doar până la zece. Comandaţi şi voi câte-un coniac, să vă dregeţi.

www.dacoromanica.ro

De dres ne ardea, când nu ştiam cum să ne întoarcem mai repede în cameră să dormim? El însă, pe poziţie, cu gânduri mari, învăluite în flatări duioase:

– Să ştiţi că doamna are talent literar. Mi-a citit mai multe versuri scrise cu har.

Când, emoţionată, poeta s-a dus să se mai uşureze de apăsarea harului, profesorul ne-a şoptit cu aer complice:

– Cred c-am să-i cedez; nu-i lipsită de proprietăţi magnetice. E formidabilă, dragă!

Şi într-adevăr, o brodise bine. Doamna locuia lângă vila unde era găzduită revista amintită. Când făcea amor cu bărbat-su, urla ca posedată de Necuratul, motiv pentru care soacră-sa ieşea în prispa casei cu o cârâitoare de bâlci, pe care o rotea întruna deasupra capului, să mai estompeze din ahurile şi ţipetele poetei. Pe soacră o deranjau îndeosebi ferestrele vecinilor – deschise în miezul verii –, dar mai ales etajul redacţiei, de unde harnicii colaboratori Ghidirmic, Pelin şi Pop, treziţi de cârâitoare, o urmăreau mai mult pe ea decât s-asculte jelania nurorii, talentată în toate privinţele.

Printre puţinii neforfecaţi în discuţii de Piru era Ivaşcu. Nu uita să-l pomenească mai totdeauna când venea vorba de Iaşi şi Călinescu. La rândul său, autorul *Enigmei Otiliei* scrisese de bine despre amândoi încă

din 1939, când Ivaşcu avea 27 de ani, iar Piru doar 22[8].

– E un scriitor fără operă, domnule profesor, şi controversat amarnic de toţi care au avut de-a face cu el.

– Însă gazetar a fost şi este. Uite ce-a făcut şi ce face la *Contemporanul*. I-a mers şi-i merge bine, fiindcă a fost mereu de stânga.

– Dom'le profesor... stânga românească e un ecou blajin la *Conu Leonida faţă cu reacţiunea*. Se trage din aceiaşi republicani. Mofturi de cafenea.

– Care azi contează mai mult decât atunci. A debutat prin 1934 la *Manifest*, revistă antifascistă pe care a şi condus-o, apoi a mârâit cam la fel şi în anii războiului, de unde a pişcat şi oarece vechime în mişcarea de rezistenţă.

– Unde, domnule profesor?

– La *Ecoul,* dragă, unde mai zgâriau cu peniţa şi Iorgu Iordan, Miron Radu Paraschivescu, dar şi evrei ca Ov.S. Crohmălniceanu sau Veronica Porumbacu, la un loc, talmeş-balmeş, alături de Călinescu, Cioculescu, Tudor Muşatescu, precum şi persoana mea. Revista o conducea Mircea Grigorescu, iar Ivaşcu era mâna lui... stângă.

– Cu voie de la poliţie, domnule pro-

[8] Cf. articolul lui G. Călinescu *Doi tineri*, publicat în „Jurnalul literar", I, nr. 7, din 12 febr. 1939, p. 1.

www.dacoromanica.ro

fesor. Ştiu de la poetul Nicolae Coban, care, ca să scape de front, a lucrat în direcţia presei din Ministerul Propagandei, ca şi alţi scriitori tineri. Pentru a-şi crea un alibi, Mihai Antonescu a înfiinţat *Ecoul*, la sfârşitul lui 1944, când războiul era pe ducă, iar ruşii veneau tăvălug peste noi. Pe vremea aceea, George Macovescu, un gazetar de mâna a patra, era funcţionar superior în ministerul antonescian. Jucase în horă cu nemţii, iar acuma valsa în întâmpinarea ruşilor. Rezultatul? Mihai Antonescu s-a ales cu o condamnare la moarte, iar ilegalistul Macovescu, bine mersi, cu o vechime în Partidul Comunist. Ştiu de la Coban că în procesul intentat gazetarilor colaboraţionişti, când aceştia l-au cerut pe nea Georgică martor în apărare – că doar acţionaseră la comanda lui – solicitarea le-a fost respinsă pe motiv că depoziţia lui i-ar fi incriminat. Am înaintea ochilor ziarul *Dreptatea,* în care Carandino cerea arestarea şi judecarea lui, alăturându-i o poză, alături de unul cu zvastică, fotografie făcută-n Gara de Nord, la primirea unui mare oficial german. Vag îmi amintesc şi comentariul final, pe care-l parafrazez: „Ni se va spune, desigur, că domnul Macovescu n-a fost doar ce se ştie, că în afară de funcţia avută a lucrat şi pentru comunişti. Jalnică situaţie să te aperi spunând că n-ai fost doar nazist, ci şi trădător.“ Ivaşcu s-a fofilat

www.dacoromanica.ro

printre ei, jucând la două capete. Trăieşte încă Tudorică Măinescu, epigramistul, care, ca fost magistrat, ştia şi în ce joc se băga, convins că ăsta-i cadrilul. Îl invitase Ivaşcu să-i dea o poezie de atitudine, ceva mai afurisită, împotriva guvernării. L-a luat în serios şi a scris un poem străveziu, *Cocoşul negru* – titlu împrumutat de la Eftimiu –, unde îl avea în vizor pe Ion Antonescu. Numărul s-a retras de pe piaţă, cu reproşul aceluiaşi Ivaşcu: „Ce mi-ai făcut, nea Tudorică?! Atitudine, atitudine, dar nici chiar aşa; dumneata îl iei peste picior pe Mareşal, se vede de la o poştă!“ Ce ziceţi d-asta?

– Ce să zic? Nemeca! Este egal cu zero, o picătură în oceanul politicii româneşti, cu toate luntrile-n cur – cum zice Novicov, alături de „turle şi sobe“. Vin ai noştri, pleacă ai noştri, iar oamenii de care-ai vorbit au încercat să le potrivească. Asta face românul de la Traian şi Decebal încoace. Important e că lui Ivaşcu i-a ieşit!

– Ochii din cap, domnule profesor. Căci **el** a nimerit după zăbrele, nu dumneavoastră. De ce l-au umflat tovarăşii n-am habar, dar îl ştiu când a ieşit din pârnaie, că venise la E.S.P.L.A., în biroul lui Ben Marian. Purta şi-n casă ochelari de soare. Zicea că stătuse prea mult în întuneric şi lumina îl supără. Victimă şi cabotin.

– De ce cabotin?

www.dacoromanica.ro

– Pentru că mințea; venea de la Canal, unde îl arsese soarele.

– Cu şi fără ochelari, omul a suferit enorm.

– S-ar părea că şi alţii de pe urma lui. Mai luaţi o tabletă, să nu vi se întoarcă stomacul pe dos de ce-o să vă spun. Luați-o preventiv, că nici eu nu ştiu ce-i adevărat şi ce nu. Eram la „Gambrinus“ cu Petre Pintilie, să bem o bere, restaurant supraaglomerat, când la masa noastră s-a aşezat cam nepoliticos un individ oarecare, ponosit vestimentar. Petru a continuat să vorbească despre circ, unde Josefini îl angajase ca secretar literar, dar şi despre nişte mişculaţii gazetăreşti. Tipul de lângă noi a ascultat ce-a ascultat, până când s-a băgat în discuţie:

– Pe unul Ivaşcu îl ştiţi?

Eu am tăcut, dar Petrică Pintilie, curios, a zis c-ar fi auzit, parcă, de el, îndemnându-l să latre:

– Cu ăsta am fost la Canal. Se dădea mare ziarist. Locuiam cu el în aceeaşi baracă. Munceam ca robii. Iarna crăpau şi pietrele de frig, cu leşurile deţinuţilor stivuite în dosul depozitului de materiale, de parcă erau blocuri de gheaţă, iar vara crăpa pielea pe noi de arşiţă. Împingeam cu el şi cu un popă la vagonet, să ducem prundişul pe povârniş. Când ne adunam de la robotă, mai discutam una-alta, ca oa-

menii la nevoie. Nu ştiu cum se făcea însă, dom'le, că, de scăpam vreun porumbel, sticleţii ştiau totul. Ne-am gândit, ne-am răzgândit, şi la urmă ne-am dumirit că popa ne toarnă. Da, popa în persoană! 'Tu-i mama lui de Scaraoţchi! Tocmai el, care ne trăgea de limbă la spovedanie, de una, de alta, ne cânta pe blat la gardieni. Şi-am hotărât să-i cântăm prohodul.

– Adică?

– Să-l curăţăm de păcate, să-l trimitem la dracii lui. Simplu ca vaca. Stai să vezi. Am împins noi ce-am împins la vagonet în pantă şi, când am ajuns la culmea abruptă, la un semnal am luat labele de pe vagonet – sfântul părinte fiind în spatele lui. Prafu' şi pulberea s-a ales de el. Tablă laminată! „Adio ş-un praz verde!" Aşa, ca şi cum nu s-a întâmplat nimic. Încă un accident de muncă şi linişte pe tot frontu'. Numai că, după un timp, iar a început cântatul la urechea spurcaţilor şi ne-am dat seama că popa a crăpat degeaba. Dumnezeu să-l ierte şi să ne ierte. Şi-atunci am belit mai bine ochii-n jur ş-am trecut la o sită deasă, făr' de greş.

– Asta cum îi?

– Se ia omul bob cu bob şi i se vinde fiecăruia un pont falş, în aşa fel ca de „secret" să ştie doar doi: ăl de-l zice şi ăl de-ascultă. Şi bagi bine la deblă: cui şi ce i-ai zis. Unuia despre Mitică, altuia de Va-

silică, unuia de Marinică, altuia de Costică. Şi aştepţi ecoul. Nu mult: că la două zile a ieşit la iveală, că-n undiţă s-a prins Georgică, de-i mai zice şi Ivaşcu. Atunci s-au adunat băieţii ş-au hotărât ca jurnalistu' să fie recompensat c-o scoabă-n creştetul capului, să meargă după popă, să-i ceară iertare c-a expirat înainte de termen. Numai că seara, înainte de culcare, a intrat un spurcat în baracă, l-a strigat pe jurnalist şi l-a mutat de la noi, că nu l-am mai văzut în zona unde lucram. De unde credinţa că, în afară de Ivaşcu, mai turnau şi alţii, dacă s-a aflat aşa de repede de scoabă.

Povestea l-a pus pe gânduri pe profesor, iar după ce a mai tras din ţigară abia de ne-a spus:

– Să mulţumim lui Dumnezeu că ne-a ferit de asemenea balamuc. Niciodată nu ştii în ce stare poţi ajunge în momente de totală dezumanizare. Şi-apoi, nimeni nu ne poate garanta că ce auzim nu-i şi bârfa scriitorilor, uneori mai ţaţe decât toate muierile din lume.

– E adevărat, numai că amărâtul auzit de mine şi de Pintilie poate fi bănuit de orice, numai de legături cu viaţa literară nu. Cel mult, poate fi vorba de o coincidenţă onomastică. Mira-m-aş! Pentru mine, în toate cazurile când un client al Securităţii, cu stagii de penitenciar, ajunge să deţină funcţii înalte de stat sau bisericeşti, terenul rămâne

minat. Nu e săptămână de la Dumnezeu să nu primesc o invitaţie la o ambasadă sau consulat, unde se bea şi se mănâncă straşnic. Ei bine, prefer să bem aici, la „Podgoria“, vizavi la „Grădiniţa“, ori la „Katanga“. Pe bani, nu pe gratis. Că, de merg dincolo, am obligaţia de serviciu ca a doua zi să fac o notă cu cine am vorbit, ce mi-a zis, ce i-am răspuns etc. E motivul pentru care nu-mi vine să cred că foştii deţinuţi politici, aflaţi pe trepte superioare în cler şi nomenclatură, nu-s robotizaţi, ca să mă exprim eufemistic.

– După cum pot să şi refuze continuarea colaborării.

– Au făcut-o şi-o vor face. Dar în clipa aceea sunt daţi în gât, domnule profesor, aruncaţi la câini, lăsaţi pradă dispreţului public. De regulă rămân „acoperiţi“, patrioţi de nădejde, la dispoziţia celor care-i au la mână dinlăuntrul sau din afara ţării.

– Altminteri, pac la *Războiul,* carevasăzică, e pus la giurgiuvea să-l vază toată lumea!

Înalt şi spătos, drept ca o lumânare, cu trăsături masculine accentuate, mereu atent la ţinuta vestimentară – de regulă sobră, ocolind orice extravaganţă –, Piru ar fi fost tipul bărbatului ideal, de n-ar fi avut un nas teşit, de boxer. Prin tot ce făcea părea să fie emulul profesorului Călinescu, pe care în-

www.dacoromanica.ro

totdeauna l-a avut ca model. Cu timpul, devenise chiar omul său de casă, solicitat şi pentru treburi mai domestice. Era o adevărată enciclopedie de literatură, cu răspunsuri prompte la orice întrebare privind evoluţia scrisului românesc, nu doar a celui major, ci şi a periferiei literare, centrale şi din provincie. Beneficia de-o memorie fantastică a datelor, rod al robiei de bibliotecă, soldată cu alcătuirea unui arsenal de fişe, sortate într-o puzderie de cutii, ordonate ca la farmacie în locuinţa din Aviator Mircea Zorileanu, nr. 92. În cronicile lui literare, ca şi în panoramele domeniale, opera la rece, ca un chirurg. În folosirea verbului, îi lipsea însă farmecul maestrului său, motiv pentru care însuşi Călinescu îl îndemna într-o scrisoare să se aplece în special asupra istoriei literare. Dacă a greşit, a făcut-o mai mult prin omisiuni, decât prin false judecăţi de valoare.

În momente dificile, fostul profesor nu-l uitase. După ce amândoi fuseseră îndepărtaţi din Universitate, Călinescu şi-a reluat, pagină cu pagină, vechea *Istorie a literaturii*, cu multe adaosuri şi corectări pe marginile textului tipărit. Uneori, intervenţiile erau aproape ilizibile, lipsite de semne convenţionale de includere în scriitură. Imposibil ca o dactilografă să poată asigura cursivitatea şi acurateţea noii redactări. De aici ideea ca întregul text să fie copiat de

www.dacoromanica.ro

mână, operaţie migăloasă încredinţată fostului său asistent şi realizată între anii 1950 şi 1955. Aparent o muncă de scrib, treaba cerea o competenţă deosebită în definitivarea textului, remunerată de Călinescu din fonduri proprii, după cum relevă corespondenţa celor doi păstrată în arhiva criticului. Flancat la Institut de Ion Vitner şi Mihail Novicov – ultimul, totuşi, binevoitor –, profesorul s-a mişcat greoi, inhibat în multe privinţe. După întâlnirea cu Gheorghiu-Dej, ce-l invitase pentru elaborarea tratatului academic al *Istoriei literaturii române*, i-au crescut acţiunile, dobândind o legătură directă cu şeful statului. Rezultatul pozitiv s-a verificat în libertatea pe care şi-a asumat-o la alegerea unor colaboratori, în pofida unor „carenţe de dosar". Pentru Ovidiu Papadima, refuzat de serviciile de cadre ale unor eşaloane superioare, avea să intervină cu succes la Gheorghiu-Dej, fiind scutit să procedeze la fel în cazul lui Şerban Cioculescu, ori într-al mai tânărului Alexandru Săndulescu. Între timp, Alexandru Piru obţinuse reangajarea la Universitate.

Indiferent de starea vremii, noi continuam să ne vedem săptămânal la Casa Oamenilor de Ştiinţă din Piaţa Lahovari sau la Casa Universitarilor de pe Dionisie Lupu. Mai totdeauna în trei: eu veneam cu Piru, el cu legitimaţia de intrare, iar Theodor Constantin cu plata consumaţiei. N-o făcea de-

www.dacoromanica.ro

geaba, căci pentru corecturile mele la cărţile sale refuzasem orice retribuţie. Şi-apoi, la ambele restaurante, preţurile erau aproape simbolice, mai ales la C.O.Ş., unde Academia şi toţi colaboratorii din institutele ei beneficiau de un buget generos, în schimbul uriaşelor averi avute cândva în patrimoniu. Îngrijorat, Alexandru Piru regreta starea magistrului, deteriorată din pricina unei iubiri tardive: Liliana Fischer, una dintre angajatele Institutului. Era soţia lui Iancu Fischer, latinist de marcă în corpul didactic al Universităţii bucureştene.

– Agreabilă făptură, domnule profesor, dar nu formidabilă!

– El sau ea?

– Liliana, dragă. E o fată isteaţă, instruită, cu umor, dar fără un ambalaj extraordinar. Unde pui că şchiopătează de-un picior. Problema-i alta**:** Călinescu a trăit în afara timpului, a trăit între cărţi şi pentru cărţi, habar n-are ce-i femeia.

– Nici chiar aşa, că erosul trăieşte în mai toate cărţile lui, chiar şi în cele de istorie literară.

– Livresc, dragă, livresc. Acum iubeşte ca un adolescent, ceea ce, recunosc, poate să-l onoreze, dar în manifestări e şi stupid. Liliana e o cobră, care l-a fascinat ca pe-o găină. Ai văzut-o cum dansează?

– Un' s-o văd?!

www.dacoromanica.ro

– Eu am privit-o în spectacol, că profesorul, ca s-o vadă dezbrăcată, a scris special pentru ea o piesă, *Irod şi Salomeea*, în care fata dansa din buric. Într-adevăr formidabil, dragă. Se îndoia şi se târa pe covor ca un şarpe, de ziceai că n-are oase. Pe mine m-a trimis la Stancu să împrumut costume de epocă, după ce vorbise cu el în prealabil[9]. Ce i-o fi spus nu ştiu, dar i-a dat ca strai Salomeei un dezabie de voal ca mătasea dintre foile de ceapă, de citeşti prin ele ziarul. Îi zăreai sânii obraznici, cu mugurii ca fraga, chiar şi perii răzleţi din zona pubiană, rămaşi în afara unui chiloţel cât o batistă. Dansa dezinvolt, fără nicio jenă, încât mă întrebam prosteşte de ce un ditamai Călinescu are nevoie să-şi bată capul cu Salomeea ca s-ajungă la ghiocul Lilianei. Îl obseda fantastic. Odată mi-a şi citit câteva file dintr-o piesă, despre o Liliană răpită de strigoi. Până s-o răpească vârcolacii, şi-a chinuit moroii din Institut, punându-i să înveţe pe de rost rolurile, să se costumeze haios. Mă umfla râsul, uitându-mă la Ovidiu Papadima sau la Gheorghe Vrabie, încliftaţi în costume de epocă şi coifuri fistichii. Pe Dimitrie Vatamaniuc, cu ochelari rotunzi şi lentile groase, îl distribuise în „ofiţerul îndrăgostit“, punându-l să mânuiască o sabie lungă, cu o teacă pe

[9] La acea dată, Zaharia Stancu era directorul general al Teatrului Naţional.

www.dacoromanica.ro

măsură, târâtă după el precum o coadă de pisică. Ca să nu fie perturbat, Călinescu i-a cerut nevestei un ceaslov, pretextând că-i în pod. Când doamna Vera s-a cocoţat sub acoperişul casei, i-a luat femeii scara, de-a rămas acolo până s-a terminat spectacolul.

– Nu cred!

– Să fii sănătos. Numai că în nebunia lui omul nu se stăpânea. Soaţa l-a ascultat cu sfinţenie, iar dacă vreodată a încercat să riposteze, a alergat-o cu un retevei prin ţigănie, că Florească a fost şi o fortăreaţă a romilor, până n-a intrat Doncea cu excavatoarele în cocioabe. Ea fugea de zor, iar el în papuci, greoi, supărat că n-o prinde. Du-te şi întreabă-i vecinii de pe strada Vlădescu, vizavi de numărul 53, până nu i-o demola şi pe ei. Dar că într-o iarnă se arunca în zăpadă de pe treptele intrării de la parter, ţipând că se omoară, crezi? Se arunca în zăpadă, se scula, revenea pe scări, se arunca din nou, sub privirile unor colaboratori înlemniţi, în vreme ce femeia de serviciu, singura mai activă, se grăbea să-l scuture de nea.

– Nu pun la îndoială faptele; mă miră că le reproduceţi dumneavoastră, care aveţi un cult faţă de Călinescu.

– L-am avut şi-l am. Numai că tot de la el am învăţat să nu confund corifeii cu sfinţii părinţi. Reciteşte *Viaţa lui Eminescu* şi vei vedea că aşa a procedat şi el. Când

Papadima i-a reproşat cu ani în urmă că-l vulgarizează pe Poet, el i-a răspuns ritos că, dimpotrivă, îl umanizează.

– Şi-apoi nu-l văd umilindu-şi colaboratorii.

– De unde până unde o scoseşi şi p-asta?

– Mă gândesc la tot circul reprezentaţiilor de care vorbeaţi!

– Nici vorbă de aşa ceva, că, după spectacolele date acasă, îşi invita actorii la masă şi, cu un şorţ protector, plus un şervet petrecut peste braţ, îi servea cu deosebită plăcere; intra la rându-i în rolul unui desăvârşit chelner.

Nu m-am îndoit o clipă de spusele profesorului, mai ales că le cuplam cu relatările Elenei Piru, soţia lui, sursă de prima mână, deoarece lucra direct cu G. Călinescu. De la ea ştiu că multe din încurcături se datorau doamnelor din instituţie, invidioase pe Liliana Fischer, fiinţă care n-avea nicio vină că profesorul făcuse o mare pasiune pentru dânsa. „Numai ea-i de vină de răvăşirea magistrului, fiindcă atunci când madona lipseşte el se comportă normal!“ Replica s-a repetat după fiecare nostimadă, până când a fost luată-n seamă. Peste capul lui, s-a hotărât ca Liliana să fie transferată la Biblioteca Academiei, în serviciul de bibliografie. Profesorul a simţit atunci nevoia de a-i da o recomandare scrisă, extrem de elogioasă, referinţă pe care nu i-o ceruse ni-

www.dacoromanica.ro

meni. A rugat apoi pe Elena Piru să-i înmâneze personal recomandaţia, plus o ciocolată, pe care Liliana a refuzat s-o primească.

– O idioată! ar fi replicat expeditorul, când Elena Piru – pe care o aşteptase să-i relateze întâlnirea – i-a restituit darul.

Fie şi idioată, dar şi un spin în inimă. Căci, peste laudele aduse în recomandarea citită în plenul Institutului, a ţinut să scrie şi o tabletă, *Lil*, singura filă din ciclul „cronicilor optimiste“ din paginile *Contemporanului*, pe care cenzura şi-a îngăduit s-o respingă. Folosind un cadru alegoric, autorul deplângea plecarea canarului ce-i părăsise colivia. De-acum, n-avea să-i mai audă cântecul. Cerberii de la D.G.P.T. s-au sensibilizat, tălmăcind aiurea tâlcul snoavei, în interpretarea lor totuna cu fuga din ţară a lui Constantin Silvestri, dirijorul Filarmonicii Române. Plecat în Marea Britanie, acesta a uitat să se întoarcă, stabilindu-se la Bournemouth, după ce, cu doi ani în urmă, debutase cu un succes strălucitor la pupitrul Orchestrei Filarmonice din Londra. Expatrierea îi surprinsese enorm pe oficialii români, mai ales că până atunci marele dirijor susţinuse concerte în Germania, Italia şi Olanda, fără surprize. Şi-acum, trosc, cronica lui Călinescu…

Nu ştiu dacă ulterior pagina cu *Lil* a mai fost republicată, dar atunci Ivaşcu s-a aflat în mare dificultate faţă de profesor.

www.dacoromanica.ro

De-ar fi să credem toate mărturisirile lui Alexandru Piru – şi nu ştiu de ce n-am face-o, câtă vreme mi-au fost încredinţate „la cald“, coroborate cu alte ştiri referitoare la aceeaşi ilustră personalitate –, obsesiile erotice ale magistrului său au continuat să se manifeste până târziu, îndeosebi în claustrarea zilelor de spital. Îi cerea ca între bărbaţi să-i facă rost de-o fată deşteaptă cu care să poată discuta.

– M-am gândit atunci la Sybil B., care nu era doar sclipitoare la minte, dar şi frumoasă, nemaipomenit de atrăgătoare. Nu era zi de la Dumnezeu ca la sfârşitul cursurilor să n-o aştepte în faţa Universităţii un automobil, între care, nu o dată, maşina lui Ivaşcu. Cum nu m-am ocupat la viaţa mea cu codoşlâcul, am chemat-o la catedră şi i-am spus direct: „Domnişoară! Eşti fată deşteaptă. Profesorul Călinescu trece printr-un impas, prin clipe de singurătate sufletească. M-a rugat să-i găsesc o fiinţă agreabilă cu care să discute, să se simtă bine. Ai şansa să rămâi în istoria literară ca ultima tandreţe a magistrului, din puţinele pe care nu le-a avut.“ Fata s-a gândit un pic şi în cele din urmă a acceptat. Mă gândeam şi la faptul că-i din acelaşi neam sfânt cu Liliana Fischer.

– Dar Liliana nu-i evreică; s-a căsătorit cu Iancu Fischer, dar e româncă sadea, în măsura în care valahii nu s-au mai împes-

www.dacoromanica.ro

triţat cu ungurii prin Ardeal, cu sârbii prin Banat, cu bulgarii şi turcii prin Dobrogea, cu slavii prin Moldova, de se pare că doar Muntenia a fost păzită de corceli.

– Asta-i adevărat! Dovadă că în partea de jos a ţării s-au aşezat în linişte şi multe sălaşe de ţigani.

– Oricum, nu-i cazul Lilianei Pavlovici, c-aşa o chema ca fată.

– La ora aceea nu ştiam. Cert este că prima oară am fost împreună la Otopeni şi fata i-a lăsat o bună impresie profesorului. Era la punct cu ultimele cărţi apărute în Occident, mai ales cu viaţa teatrală, şi Călinescu a ascultat-o cu interes. Pe urmă s-a mai dus şi singură, până într-o zi când filmul s-a rupt. Nici el, nici ea nu mi-au spus nimica şi m-am jenat să pun întrebări. Drept e că se terminase şi perioada unei trecătoare spitalizări. Lucrurile s-au complicat acum, când, internat din nou la Otopeni, i-a cerut nevestei, incredibil, să-i facă rost de-o femeie. Biata de ea, bulversată total. Cu cine să vorbească? Cu mine! Eu, şi mai interzis: de unde să fac rost de-aşa ceva?

– Pe toate drumurile!

– Poate pentru dumneata. Mă vezi pe mine agăţând pe stradă vreo farfuză? Sau umblând prin holuri de hoteluri în căutarea

www.dacoromanica.ro

mărfii? Aşa că am vorbit cu Zero Păun[10]. El a făcut rost de-o lucrătoare mai de soi, care a pretins o pereche de pantofi străineşti. A pus-o în legătură cu doamna Vera şi împreună, ele două, au mers după încălţăminte. De teamă să nu risipească banii de pomană, cutia cu pantofi a dat-o magistrului, după ce i-a spus de cadou. Tot doamna a condus-o pe Afrodita la Otopeni, numai că asta, pe cât de chipeşă, a făcut nesocotinţa să-i zâmbească din uşă promiţător, cu un aer complice. Profesorul s-a enervat atât de tare, încât a zvârlit cu pantofii în ea, fără s-apuce să-şi strângă mâinile, darămite ca ea să-l servească, hap, „la botul calului". Vulgară, dragă, vulgară. Or, în joaca lui, Călinescu ar fi vrut s-o cucerească de sus, de la cap la inimă. De unde?! Femeia venea din altă piesă, juca ce ştia şi mai jucase, de la buric în jos.

– Sau mai de grabă a fost prost distribuită, lipsită de-o minimă regie. Deşi toată povestea o iau ca anecdotă, că nici dumneavoastră, nici Păun n-aţi fost acolo, să vedeţi scena cu ochii lui Călinescu.

– Eu ştiu ce ştiu de la doamna Vera, care nu s-a sfiit să-mi spună. Poate că atunci Afrodita o mai fi scăpat vreo vorbă, vreo

[10] Octav Păun, pe atunci asistent sau lector la catedra de folclor, din cercul de amici ai profesorului Piru. Pocirea numelui se datora iniţialei (O), prescurtare a prenumelui său.

www.dacoromanica.ro

alintare, cine ştie... Că astea din „iepuraş“ şi „puiuţ“ nu te scot.

De starea precară a sănătăţii profesorului, din ce în ce mai gravă, ştiam cu toţii. Ştiam îndeosebi de la Cornelia Ştefănescu şi Eugenia Oprescu, ce-l vizitau zilnic şi vorbeau cu medicii. Poate din pricina asta ne-am şi mirat când am aflat că hotărâse să iasă la rampă, urmând să ne vorbească despre Eminescu, prilejul fiind comemorarea a 75 de ani de la moartea acestuia.

Evenimentul a avut loc în sala mică a Palatului, pe la începutul lui iunie 1964. Era cântecul său de lebădă şi toţi am mers convinşi că **atunci** ne despărţim iremediabil de el. Nu ştiu cât de exactă era informaţia, dar ne ajunsese la ureche hotărârea lui de a nu bea apă mai deloc înaintea conferinţei. Cochet, dorea să i se subţieze burta cirotică, imensă. Toată manifestarea, patronată de Academia Română şi Uniunea Scriitorilor, era prezidată de Iorgu Iordan, care, cu ani în urmă, publicase o broşurică în „Mica bibliotecă critică“, intitulată *Limba poeziilor lui Eminescu*. Era cu unsprezece ani mai în vârstă decât Călinescu şi Dumnezeu avea să-l mai ţină în viaţă încă vreo douăzeci după moartea criticului. Nu ştiu dacă s-a păstrat stenograma discursului, căci, în afara textului propriu-zis, au existat şi ziceri colaterale care ne-au fer-

mecat. Apelez la memorie, cu speranţa să existe şi o înregistrare în fonoteca Academiei, inevitabil mai fidelă în reproducerea celor spuse:

– Au fost uniiiii care au încercat să explice monumentalitatea Poetuluuuui, numărându-i substantiveleeee şi verbeleeee. (Şi, cum Iorgu Iordan a întors capul spre conferenţiar, a adăugat maliţios:) Nu te supăra, colega, prostia asta am făcut-o şi eu... Dar pe-atunci eram tânăr.

Hohotele noastre l-au încurajat şi a început să rostească liber ce-avea să ne zică, cântând unele cuvinte, precum se obişnuise să le prelungească în voie. Dintr-odată am uitat că se ridicase din patul unei groaznice suferinţe, că era condamnat la moarte. A vorbit dumnezeieşte, cum parcă nu-l ascultaserăm niciodată. L-am aplaudat frenetic, toată sala în picioare, timp îndelungat, treziţi la realitatea fatalei despărţiri.

Peste opt luni, avea să treacă în lumea umbrelor. Cu el murea o epocă.

Povestea lui Piru mă pusese pe gânduri. Vorba ceea: unde dai şi unde crapă!

– Vorbeaţi de Sibyl. Într-adevăr, făcea cât zece Liliane la un loc. Amândouă instruite, volubile, numai că asta era superbisimă. Liliana, cu ochi verzi-albaştri şi-un păr blond-cendré, cealaltă, la fel, cu ochi de peruzea, dar înzestrată cu un păr de 24 de

www.dacoromanica.ro

carate, natural, pe creştet, dar şi la sprâncene, că aici doamnele uită să se vopsească.

– Şi nu numai acolo, dragă, că nu degeaba Marilyn Monroe se îndoia covrig, să se pensuleze cu perhidrol, să nu se bage de seamă că umblă cu cioara vopsită.

– P-asta de unde-o mai ştiţi?!

– Eu nu vorbesc niciodată fără acoperire biobibliografică. Afirmaţia a făcut-o de curând camerista divei, în paginile scrise după sinuciderea actriţei – dacă s-o fi omorât, căci decesul încă stârneşte întrebări fără răspuns. Păcat de ea, deşi mulţi ar fi preferat s-aibă ţâţe mari.

– Lăsaţi, că le-avea *comme il faut*, precum perele pergamute. Dar, domnule profesor, de unde preferinţa asta, pentru genul Simmental, vaci elveţiene care dau 50 de litri de lapte pe zi?! Un sân feciorelnic, care încape într-o cupă de şampanie, ori unul obraznic, ce sfidează legea gravitaţiei, ţine de tinereţe, e activ, nu-i scos la pensie.

– *De gustibus et coloribus non disputandum!*[11] Dar era vorba de Sybil.

– Într-adevăr superbă, domnule profesor, iar povestea domniei tale a rămas în coadă de peşte. Nu văd cum un estet ca domnul Călinescu să nu fi intrat în alertă! Era tipul de femeie după care întorci capul şi când ai torticolis. O ştiu după ce terminase facultatea, când venise ca reporter

[11] Despre gusturi şi culori nu trebuie să discuţi (lat).

www.dacoromanica.ro

la Ministerul Culturii să ia un interviu despre planul editorial, abia aprobat la un început de an. Într-o oră a făcut trei victime: primul, domnul ministru Costache Prisnea, care nu putea să scape prilejul de-a-i face curte, numai că, prea ocupat, i-a luat numărul de telefon şi a pasat-o directorului general, lui Aurel Mihale. Ăsta, mai aplecat spre agricultură, s-a înroşit ca fetele la horă şi a trimis-o la Carusso, directorul producţiei editoriale, „filosoful“ venit de la „Ştefan Gheorghiu“ să-l înlocuiască pe Mihai Şora. Grecul, tânăr şi şmecher, a stat multişor de vorbă cu ea, numai că, ajuns la întrebările fetei, s-a dat şi el ocupat, motiv pentru care m-a chemat pe mine, care tocmai participasem la prezentarea planului tematic. Dispus să împuşte doi iepuri deodată, grecoteiul ne-a invitat după-amiază la el acasă, chipurile să lucrăm împreună. Între patru ochi, mi-a spus că el are treabă, c-o să mă lase cu dânsa să facem interviul, iar seara, pe la opt-nouă, se întoarce acasă şi va definitiva textul.

– Friptura pregătită, gata de băgat la cuptor.

Chiar aşa. Mai mult decât toate mă deranja rolul de-a-i ridica mingea la plasă. Pe de-o parte, înhămat la interviu – pe care, bineînţeles, urma să-l semneze el –, pe de alta prostănac, programat să ies din scenă în vârful picioarelor, să nu deranjez ju-

www.dacoromanica.ro

pânul. Mai rău ca Akakie Akakievici, slujbaş de la marginea guberniei. Trebuia să fac ceva, să nu-mi plâng de milă şi cu atât mai puţin frumoasa Sybil. Aşa că, rămas singur cu ea, i-am dat o ciocolată, rugând-o să mă lase să formulez întrebările şi răspunsurile, fiind în criză de timp. Tot în grabă am dat un telefon imaginar – după ce formasem un număr şchiop, c-o cifră mai puţin –, discutând, chipurile, cu o persoană de la „Savoy“, spunându-i discret că nu pot veni la ea, dar că o voi aştepta după spectacol. Scurt, fără vorbe de prisos, cu un „Săru' mâna“ final, ca să se ştie că nu discutam c-un bărbat. Ceea ce în mintea mea însemna: „Adio, vă las cu bine, faceţi ce vreţi, că şi băiatu-i în focuri“. Mai ales că la „Savoy“ se afla o cohortă de dansatoare, cu crăcane lungi, aruncate în plafon, de ziceai că dirijează orchestra mai bine ca Gherase Dendrino. După care „ora nouă a venit, omul negru a sosit!“. „Bună seara, bună seara“, i-am dat lui Carusso interviul şi m-am grăbit s-o-ntind, când, surpriză, frumoasa din pădurea fermecată m-a rugat s-o aştept, adresându-se grecului:

– Spuneaţi c-aveţi un permis de intrare la toate cinematografele. Vă rog să ni-l împrumutaţi în seara asta, c-am hotărât să mergem la „Patria“.

Carusso trăsnit, de altfel ca şi mine. Fata, filoloagă, priceută la conjugări: nu mînţea cu „am hotărât“, valabil deopotrivă la singu-

lar şi plural. A luat permisul şi împreună am intrat la cinema. Nu mă întrebaţi de film, că o clipă nu mi-a fost mintea acolo. Mă simţeam ca într-o cursă de şoareci, prins fără scăpare. Ce m-aşteaptă mai departe? Cum îl sucise pe Caruso, mă putea luxa şi pe mine. Aşa c-am condus-o doi paşi, la blocul „Scala“, unde locuia, fără să fac niciun apropo. M-am uitat la ceas, am zis un „Săru' mâna“ şi mi-am iuţit paşii spre... „Savoy“. Peste vreo două săptămâni, după apariţia interviului, mă pomenesc invitat de domnişoară în clădirea „Universului“, unde-şi afla sediul publicaţia la care lucra, pe motiv că m-a programat la plată, indiferent de „pseudonimul“ folosit în revistă. Veste bună, numai că la o asemenea coridă n-am avut curajul să intru în arenă, aşa c-am trimis o femeie de serviciu c-o delegaţie şi un bileţel prin care îi mulţumeam şi-o rugam să trimită banii prin curieră.

– Domnule profesor, o femeie frumoasă îţi poate ierta orice, dar niciodată că n-o bagi în seamă. În general, dreptul de a te respinge aparţine femeii**:** bărbatul încearcă, ea hotărăşte. Dar când îi refuzi privilegiul ce ţi-l oferă, nu te uită. Cel puţin aşa credeam atunci. Nu şi mai târziu, peste vreo lună, când, noaptea, pe la unşpe, deja culcat, primesc un telefon de la dânsa. Mi-a cerut s-o ascult şi să nu pun întrebări. Pe scurt:

www.dacoromanica.ro

toanele unei femei nu se discută. În consecinţă, mă invita la ea în acea noapte, la orice oră vreau, să sun la apartamentul X, de la etajul Y, că de deschis doar ea îmi poate deschide. Şi, încă o dată, să n-o întreb ce i-a venit să mă invite tocmai acum. Atât! Scurt, clar şi precis! Am pus totul pe seama orgoliului rănit. Lasă că nici n-arătam rău, ca să nu repet vorba de-adineauri**:** gusturile nu se discută. În consecinţă, la război ca la război: trebuia să reacţionez bărbăteşte. De aici şi câteva întrebări: să mă bărbieresc sau nu? O făceam, oricum, în fiecare dimineaţa, numai că acum trecuse aproape o zi. Să mă îmbrac la ţol festiv, ori obişnuit, ca omul nevoit să meargă a doua zi la serviciu? Trebuia să par cât mai natural, ca într-o veche relaţie, aşa c-am decis să plec de-acasă după miezul nopţii, ca şi cum aş fi venit târziu din provincie. O să mă scuz c-am trezit-o din somn, mă descalţ şi o rog să pună ceasul la şapte, că la opt trebuie să fiu la minister. După care direct sub plapumă. Singura întrebare pe care mi-am pus-o era dacă să-mi iau sau nu o pijama? Mi-am zis că se poate dormi în maieu şi chiloţi, deşi eram în miezul iernii.

– Pe parcurs se poate dormi şi la nudul gol, dragă, ascultă-mă pe mine, că, înfierbântat, nu ţi-e frig deloc. No? Oricum, bine jucat!

www.dacoromanica.ro

– Da de unde! Catastrofal, domnule profesor. Am ajuns la dânsa după ora două noaptea, de-i zic unii şi dimineaţă. Am sunat şi nu minţise: ea mi-a deschis uşa. Când am intrat în vestibul, să înnebunesc: pe cuierele din stânga şi dreapta stăteau înşirate paltoanele ca la rastel, unele suprapuse, semn că în apartament se aflau mai multe persoane decât puteau suporta agăţătorile. Fata-şi sărbătorea ziua de naştere. Mi-am pierdut glasul. Ajuns în salon, m-am simţit despuiat de ochii musafirilor, vreo douăzeci de persoane, care zâmbeau şi, presupun, se abţineau să râdă. Pe o măsuţă din mijlocul încăperii trona telefonul, aparatul de unde cu siguranţă vorbise domnişoara de faţă cu toţi invitaţii. Farsă de zile mari. Noroc că lăsasem pijamaua acasă. Cred că după halul în care arătam inspiram milă, că m-am pomenit c-o fată lângă mine, precum o soră la căpătâiul unui bolnav. Ce să fac?! Ce Caruso, ciocolată, „Savoy“ şi plată prin curier? Bătaie de joc, în toată regula. Mi-am zis că singura posibilitate ce mi-a rămas era să fac pe prostul. Ca omul invitat pentru o treabă delicată, „la toana ce i se cuvine“, ca să-i folosesc expresia. M-am încăpăţânat să rămân în casă până pleacă şi ultimul oaspete, că de dat afară n-avea cum să mă dea. Şi, încetul cu încetul, s-au cărăbănit musafirii, până a rămas doar o pereche, soţii Boiangiu, ea redactor, el regizor de film. Aştep-

tam cu stoicism să plece şi ăştia, numai că domnişoara i-o fi rugat să n-o lase singură, să stea până pleacă nebunul. Eu, deloc! Aşa că soţii cu pricina, ca să mă scoată din apartament, au venit cu ideea să mergem toţi patru la ei acasă, aproape, în dosul Ateneului Român. Acolo o vorbă, două, până am adormit îmbrăţişaţi în fotoliu. O să râdeţi: cu Sibyl am rămas apoi prieteni buni.

– Cu ce folos?

– Cu o fotografie mare şi poze făcute împreună lângă un uriaş pom de iarnă. În toate, râde frumos, sfidând necazurile trecute, prezente şi viitoare. Superbă femeie. D-aia nu ştiu ce ne-ar putea povesti, dacă ar avea ceva de spus, despre domnul Călinescu.

– Aşa cred şi eu! În tinereţe ar fi avut şi el o feblețe din poporul ales. Pe Dora Littman, care în studenţie nu l-a prea băgat în seamă. Târziu, a angajat-o la Institut, numai că, la bătrâneţe, o scosese de la inimă. Îl enerva îngrozitor când îl striga „Georgică“, de faţă cu alţii. S-o strângă de gât, nu altceva. Unde pui că nebuna făcuse o pasiune pentru Petre Ispirescu şi, indiferent de ce scriitor era vorba, o ţinea langa: „Ispirescu zicea..., Ispirescu spunea..., Ispirescu făcea...“, întrerupându-l chiar şi pe profesor, până într-o zi când „Georgică“ şi-a întrerupt disertaţia şi-a înghesuit-o rău

de tot, după care s-a retras în birou, fără să-i pese de plânsetele Dorei, alinată de colege. S-a purtat mai rău decât un birjar[12]. Fază trecătoare, căci, după o scurtă pauză, profesorul a revenit maiestuos, ca şi cum nu se petrecuse nimic, şi a vorbit strălucit despre sublimul feminin, reflectat în literatura universală, din cele mai vechi timpuri până în prezent. Spontaneitatea expunerii şi înălţimea ideilor păreau să fie cea mai nobilă scuză adusă momentului consumat. Înşelătoare impresie. Când, peste ani, aveam să iniţiez la Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică seria de biobibliografii şi-l asistam pe Ion Bălu la redactarea volumului *G. Călinescu*[13], printre multele manuscrise aflate în arhiva călinesciană se găsea şi planul minuţios al „spontanei" sale cuvântări. Nu doar conferinţa fusese pregătită în detalii, ci şi regia întregului spectacol, inclusiv scatoalcele de care îmi vorbise Elena Piru.

– De la femei am plecat, la femei am ajuns!

– Alfa şi omega! Dintr-o gaură ieşi, într-o groapă ajungi, ambele de sex feminin.

[12] Sursa evocată de profesor era propria soţie, Elena Piru. Versiunea mi-a fost recent atestată de acad. Dimitrie Vatamaniuc, la vremea aceea cercetător în cadrul aceluiaşi institut, dar contestată de Theodor Vârgolici, la rândul său colaborator al instituţiei amintite.

[13] Biobibliografie apărută în anul 1975.

www.dacoromanica.ro

La masculin: doi poli între care pendulează toată viaţa bărbatului.

– Se mai descurcă şi cu doi poli, de aur sau de tinichea, după tariful unor meseriaşe de lux sau populare. Nu-i şi cazul Magistrului, care, între visurile spulberate, putea fi servit *à la fourchette* de Afrodita lui Octav Păun.

– Nu-i de râs, dragă. De când lumea şi pământul păcatele lumeşti ale marilor creatori au fost şi sunt pe măsura înţelepciunii lor. Safo a fost lesbiană, André Gide, Arthur Rimbaud şi Paul Verlaine pederaşti, François Villon a comis crime, Karl May a făcut puşcărie pentru delicte penale, mai aproape de noi Louis Fernand Céline a fost colaboraţionist, dar, vorba ceea, nu de asta îi iubim. Pe lângă relele lor, ce contează păcatele domestice ale lui Călinescu? Gândeşte-te la Iorga, savant de dimensiuni epocale, prezenţă uluitoare în istoria civilizaţiei româneşti. A stăpânit oceanul istoriei universale şi a crăpat pojghiţa de gheaţă sub el tocmai când s-a încumetat să facă politică. Mai bine n-o făcea, că ar fi avut zile bune de trăit.

– Nu vorbiţi de funie în casa spânzuratului, că şi magistrul Călinescu, deputat în Marea Adunare Naţională, începuse să se dea pe gheaţă.

– Şi ce-i rău în asta?

– O cam face strident, dom'le profesor!

www.dacoromanica.ro

– Da' când era călcat în picioare de alde nimeni îţi plăcea? Aşa că urma calea *Bibliei*: dă Cezarului ce-i al Cezarului şi lui Dumnezeu ce-i al lui Dumnezeu. Uită-te la mine**:** degeaba am învăţat carte, c-atunci când am scris despre Ana Roşculeţ[14] că-i proastă, s-a găsit un nenorocit să spună că m-am referit la Ana Pauker. Şi ce-am mai îndurat?! Doamne Dumnezeule! Nu doresc nici duşmanilor mei să mănânce pâinea mea de-atunci. A trebuit să cadă cucoana în dizgraţie, să pot reveni la vechile unelte.

– Măcar acum sunteţi mulţumit?

– Nu. Aştept să fiu lansat pe orbită, că acolo ştiu să mă învârt şi singur.

[14] Personajul nuvelei cu acelaşi nume de Marin Preda, apărută în anul 1949, lucrare în jurul căreia s-a stârnit un imens scandal, dezbătut şi în paginile ziarului *Scânteia*.

www.dacoromanica.ro

VI. PROCES-VERBAL[1]

M-am săturat de şedinţe. M-am săturat până-n gât. Poate şi unde viaţa de până acum a fost un lung proces-verbal de şedinţe. Suportabile în juneţe, câtă vreme în pauzele lor te mai hârjoneai cu una, cu alta, au devenit plictisitoare, poate unde ştii că-ţi scurtează viaţa. Am avut parte de adunări şi-n şcoala primară, ca străjer al Majestăţii Sale – strămoşii pionerilor de mai târziu –, dar pe vremea ceea, cu batic albastru la gât şi centiron auriu, mai aveam şi fluier. Să tot fluieri de nebun în curtea şcolii, pe stradă, oriunde, în afară de biserică. Numai că la maturitate mai tot ce ne-nconjoară s-a transformat în sfânt locaş şi fluieratul e interzis. Tot ce-mi rămâne este să-mi ciulesc urechile la cei din jur, să reţin o vorbă înţeleaptă, dar şi scrântelile de limbă, paralel cu odihnirea ochilor pe chipul stenodac-

[1] Prin conţinutul său, capitolul de faţă nu se adresează cititorului obişnuit. Datele documentare pot interesa mai curând lectorul dornic să cunoască istoria cărţii şi a condiţiilor existente în structura instituţionalizată a vieţii culturale.

www.dacoromanica.ro

tilografelor ce se schimbă la fiecare jumătate de oră să imortalizeze vorbăria din jur.

– De ce nu foloseşti la şedinţe un magnetofon „Tesla“, Pojocare, şi-apoi să dai banda fetelor să-ţi transcrie luările la cuvânt?

Directorul secretariatului, şi-aşa acuzat că nu surprinde corect intervenţiile înalţilor prelaţi culturali, izbucneşte:

– Nu le convine, Neculai! Când am încercat s-o fac, au ţipat ca arşi: „Cine a înregistrat bazaconiile astea? De ce-mi băgaţi în gură asemenea gogomănii?“ De fapt, vorbe începute şi neterminate. Fetele astea au terminat măcar liceul; stenografiază tot şi-apoi mai îndreaptă ce-ar fi de îndreptat. După cum le duce capul. Când le-am angajat, le-am citit dintr-un jurnal şi „Tesla“ înregistra. Fetele au aşternut pe hârtie ce-au auzit, iar apoi au bătut la maşină. Eu cu ochii mei le-am citit dactilograma cu magnetofonul alături. Unele s-au feştelit după prima frază. Cai verzi pe pereţi. Altele, oglindă. Cristal, nu altceva. Beleaua a fost alta**:** majoritatea celor cu textul nasol aveau dosar bun – tată, mamă, fraţi, surori –, cele bune, cu dosar zbanghiu: origine putredă, rubedenii cu antecedente penale sau cu politică burgheză, divorţuri şi alte animale sălbatice.

– Dintre care tu ce-ai ales?

– Eu nu-s prost. Am luat şi d-ălea şi d-ălea. Manta de vreme rea. Şi-apoi cine să

www.dacoromanica.ro

mă controleze pă mine? Cine să mă toarne? Vârlan, directorul cadrelor? Ăsta, care se bagă în toate comisiile de atestate, cu ochii la toate pipițele ce dansează în baruri? Ştie că ştiu! Odată i-am şi zis-o: „Atenţie, băiatu', cum le-o tragi! Mergi pe blat. Nu te da pă mâna gagiilor din jur. Fetele n-au interes să latre, dar ginitorii da. Vezi să nu te ia de muhaia!" Ş-apoi pe cine interesează actele astea? Ce trebuie auzit, oricum se aude. Şi lucru esenţial: fata cu bube la dosar e mai corectă decât toate, c-atât îi spun: „Îngeraş, închid ochii şi mă fac că nu văd! Nu vreau ca mâine, poimâine s-o iau pă cocoaşă că n-am fost vigilent. Cască ochii cât ceapa la ce faci, cu cine faci şi ce zici, c-altfel dai de dracu'. Şi ţine minte: nu uita că dacă azi mănânci o pâine bună i-o datorezi lui Pojocaru, adică băiatu, care-mi asum toate riscurile!"

O fi fost şi cum zicea el. Numai că, în afară de buna profesie, le angajase şi cu un ochi expert, că mai toate, de şi-ar fi refuzat meseria, se puteau angaja prezentatoare de modă la „Romarta". Excepţie, una mică, s-o porţi la butonieră ca pe-o floare, cu ochi de gheişă, care după mine merita toţi banii din buzunar şi ce mai împrumuţi de la alţii.

Ca şi Dumitru Popescu, îmi alesesem locul în sala de şedinţe vizavi de stenografele care veneau în vârful picioarelor să

se înlocuiască. Astfel că, din jumătate în jumătate de oră, aveam decorul schimbat, în stare să estompeze logoreea din jur.

Şedinţă operativă de „diverse“, plus informarea ce mi se ceruse despre structura sectorului editorial, pretext de a mă recomanda cât de cât. Început lung şi plictisitor. Mircea Deac, secretar la Consiliul Artelor Plastice, este criticat că nu şi-a îndeplinit cota de plan la achiziţii. Se plânge că, în afară de expoziţii, ar fi mers şi-n atelierele pictorilor, de unde ar fi cumpărat şi pânze umede, numai că unii artişti, după ce şi-au încasat banii, au adus la Comitet alte lucrări, „de bidinea“, motiv pentru care nu mai onorează decât tablouri finisate. Insistă să i se lase în buget 20 de milioane pentru achiziţii, aşa cât a fost şi anul trecut. Ca să-mi dau seama cam ce înseamnă banii ăştia, îi raportez la remunerarea conducătorilor din instituţiile subordonate: circa 3500 lei lunar. Deci, suma alocată artiştilor plastici ar echivala cu vreo 600 de salarii lunare, cât pentru alţi 50 de directori. Prea puţin pentru maeştrii, mulţi pentru mediocri. Excepţie operele monumentale, mă refer îndeosebi la sculptură, care nu se încadrează în plata achiziţiilor curente, artiştii apelând la formula executării „în colectiv“, pentru ridicarea plafonului tarifar. Se trec ca autori unii pe alţii, pentru a-şi asigura veniturile. Aceste opere beneficiază de

www.dacoromanica.ro

bugete speciale, aprobate înaintea oricărei comenzi.

Pe Marin Constantin (de fapt C. Marin) îl cunosc de când a debutat ca dirijor la ansamblul U.T.M., de care, peste ani, nu-i va face plăcere să-şi amintească, deşi cu firma asta a colindat mult pe mapamond după 1950. Ne spune că n-are probleme cu banii. Ion Dumitrescu, preşedintele Uniunii Compozitorilor, este un excelent gospodar. Ia băneret de la toţi care se folosesc de muzică; ia de la radio şi televiziune, de la nunţi şi baluri, ia o cotă diferenţiată de la restaurante, de peste tot unde zdrăngăneşte careva la pian sau ţambal, vioară sau cobză. Banii se adună într-un sac comun pentru compozitori şi muzicologi, ca şi cum în cârciumi şi la horele din prispa lor s-ar cânta Beethoven ori Wagner. Nu contează repertoriul! Bani să iasă. Doar pe popii din sfintele lăcaşuri şi cimitire i-a iertat de datorii. Apoi achiziţionează lucrările oferite de compozitori, pe măsura realizării lor. Întrebat dacă românii achită drepturi pentru muzica străină, răspunsu-i negativ: „Nu plătim, dar nici nu încasăm de peste hotare!“ De aici şi neînţelegerea cu Ion Dumitrescu. Recent, GEMA – organizaţie germană de mare prestigiu internaţional, care se ocupă cu astfel de relaţii – ne-a propus să ne reprezinte interesele, contra unui procent din banii ce-ar urma să ni-i vireze. Asta

www.dacoromanica.ro

nu ne-ar obliga la vreo plată. Bani picaţi din cer, conveniţi cu autorii noştri, reprezentaţi individual, nu în colectivitatea lor. Uniunea Compozitorilor se opune, cu obsesia sacului comun, convinsă că în străinătate nu se va cânta *Oratoriul Tudor Vladimirescu*. Problema rămâne în suspensie. Marin Constantin vine mai mult la şedinţe, lipsind cu zilele de la serviciu. Înlocuitorul de bază este şefa de cabinet, faimoasa Jeana. În materie de administraţie, ea face şi desface totul în direcţie. La dânsa vin toate marţafoaiele din muzica uşoară să se plângă de rivale, de bărbaţi şi de amanţi, uneori cu întreaga picanterie a tributului plătit patronului: „După banchetul dat după premierea Cerbului, Grig a urcat la mine să ciocnim un pahar de şampanie franţuzească. Ce să ciocnim? De necrezut: o avea cât un nasture de palton. Jur, Jeano, că nu te mint. Doar în tratatele de medicină mai poţi întâlni asemenea podoabă. Aşa că s-a întâmplat fără să se petreacă!“

– Asta nu-l împiedică să fie *number one* la Televiziune!

Nici Jeana nu părea să fie uşă de biserică. Cu ani în urmă, mulţi încercaseră să ne fericească, să ne pună cununiile pe cap. Ba mai mult: într-o vacanţă, ne-au programat la Pelişor, cu casă şi masă, fiecare în banca lui. Mâncam împreună, ne plimbam împreună, minus orele de somn, de după-

www.dacoromanica.ro

amiază şi noapte. A fost să fie însă ca, tot pe-atunci, să se rătăcească pe acelaşi culoar cu mine o tânără doamnă de la Ambasada Română din Londra, distinsă la port şi ţigăncuşă la chip, cu care ne-am înţeles dintr-o privire: ambii ştiam ce ne lipseşte, fără nevoie de martori. Şi, ca buni vecini de etaj, tot salutându-ne cu „bună dimineaţa“ şi „bună seara“, ajunserăm şi la „ce mai faceţi?“ Şi ce nu se poate face pe acelaşi palier, când vizitele dintr-o cameră într-alta, provocate la început de nevoia unei cutii de chibrituri, nu te scot din papuci, iar mai apoi din pijama? Până într-o zi, când ne-a venit să colindăm şi prin pădure, cât mai departe de ochii lumii. Am mers ce-am mers, până într-o poieniţă, unde ne-am întâlnit cu Jeana, tolănită la plajă cu Ion Vasilescu, compozitor cu vreo douăzeci de ani mai mult decât mine, dar purtaţi frumos, cu o graţie masculină pe care puţini muritori o au. Cum nici eu, nici Jeana nu mai aveam loc de întors, nu-mi rămânea decât să dispar, fredonând celei de-alături „Hai acasă, puişor“, din repertoriul bărbatului cu păr platinat, „suflet candriu de papugiu“.

Bine că într-o şedinţă plictisitoare poţi să-ţi aminteşti de orice, să mergi cu închipuirea oriunde. Important e să nu adormi, precum o bătrână traducătoare de la servi-

ciul de documentare, care s-a trezit în liniştea sălii de marmură a Casei Scânteii, întrebând cu voce tare: „Trenul ăsta în ce parte merge?“ Important e să reţii tot ce nu se scrie în jurnale sau n-auzi la radio.

Gh.H., secretar la Consiliul Răspândirii Ştiinţei şi Culturii, cere să se mărească retribuţia conferenţiarilor. Ca argument, găseşte util să povestească păţania profesorului Gh. Curinschi, invitat să vorbească tipografilor de la Casa Scânteii. Se pierde în amănunte şi ţine să ne informeze că, pentru a asigura o bună asistenţă, a scos lucrătorii din producţie cu un ceas mai devreme. Conferenţiarul a sosit primul în sală, numai c-a simţit nevoia să meargă la toaletă. Pleacă şi nu se mai întoarce. Panică. Reprezentanţii sindicatului pornesc în căutarea sa. În cele din urmă îl descoperă imobilizat într-o cabină de W.C. Nu se poate mişca de pe scaun, că un geam de ventilaţie i-a căzut pe cap şi nu riscă să se mişte, cu pervazul pe grumaz, ornat cu cioburi de sticlă. Bietul secretar de consiliu! Biet brutar, cu mintea uscată la flăcările cuptorului. Nu trage uşa la budă, căci continuă, încurajat de zâmbetul unora: „Omul a strigat, când auzea paşi în toaletă: „Tovarăşe, tovarăşe, fii bun şi ajută-mă!“ Dar întrebat: „Cine eşti?“, când spunea că-i conferenţiarul Curinschi, îl înjurau de mamă.

Gh.H. n-are nicio vină că, din muncitor,

www.dacoromanica.ro

a devenit culturnic. Astronom să fi fost şi tot aşa rămânea. Nu mă gândesc neapărat la cât îl ducea capul, ci la întreaga lui comportare de slugarnic, cu fruntea aplecată până la brâu, când îşi saluta şeful, un alt dobitoc, cum l-ar fi onorat Piru şi pe Ion Moraru, vicepreşedinte care iar ne pisează cu fazele concursului pe ţară de coruri şi dansuri, repetând ce ne-a mai spus. Bălos în discurs, îi place să se audă. Ca şi lui Homată, cumplit de fioros cu subalternii lui. Ţipă la ei să se convingă şi el că le este stăpân. Asta n-avea nimic cu profesia lui de origine. Muncitor fusese şi Gheorghe Bănică, cândva electrician, acum şef al corpului de control al ministrului şi membru în biroul C.S.C.A. Îi merge mintea ca pe bile, iar la petreceri recită cu ochii umezi, pe dinafară, din Esenin: „Hei, voi sănii, şi voi cai"..., ori din Bacovia, la vreme de beţie.

Noroc cu stenografele de vizavi, care din nou se schimbă, venind şi plecând din sală în vârful picioarelor, cât mai discret, să nu deranjeze mersul culturii.

Nae Munteanu, secretar la Consiliul Teatrelor, să tot aibă 30-35 de ani, nu-i nici actor, nici regizor sau cronicar teatral, dar face parte din contingentul înlocuitor. Se zice c-ar fi urmat cursuri de specializare la Moscova. Nu-şi dă aere precum alţii din jur şi caută să nu iasă din cuvântul lui Beligan. Vrea mai mulţi bani pentru achiziţii de

www.dacoromanica.ro

piese. Să existe un portofoliu bogat. din care regizorii să poată alege, în special teatrele din provincie, cu secretariate literare mai şubrede. Dă ca exemplu politica dusă de Paul Cornea la Studioul cinematografic din Buftea, unde pentru un film pe-o temă dată se comandă trei scenarii, bine plătite. Într-adevăr, treabă excelentă, că drepturile pentru scenarii sunt egale cu zero, pe lângă cheltuielile filmelor din platou. Numai că din această pricină, Cornea a fost anchetat şi răsanchetat pentru risipă.

În sfârşit, îmi vine rândul să prezint breviarul vieţii editoriale. Mereu sunt înghioldit de Aurel Mihale, preşedintele obştesc al Consiliului Editurilor şi Difuzării Cărţii:

– Să fii concret, să fii concret!

Mai bodogăne el câte ceva, dar mă rezum să dau din cap afirmativ, fără să fac efortul de-a înţelege ce vrea. Am venit cu lecţia învăţată, cronometrat să vorbesc un sfert de oră sau dublu, după cum se va hotărî.

– Întreb cu ceasul pe masă: cât timp îmi acordaţi? Că despre edituri se poate vorbi oricât.

– Cât mai scurt – se grăbeşte să răspundă Dumitru Popescu, plictisit, cu siguranţă, de ce se vorbise până atunci.

– Şi vom pune întrebări suplimentare, dacă va fi nevoie – îl completează Constanţa Crăciun. Important este să conturaţi dimen-

www.dacoromanica.ro

siunea domeniului, parametrii editoriali mai importanţi şi problemele de actualitate. Dar, înainte de toate, cadrul funcţional, organizatoric, al Consiliului.

– În departament, Consiliul activează strict pe baze obşteşti, în frunte cu preşedintele Aurel Mihale, aici de faţă. Comparativ cu celelalte Consilii, schema noastră are trei posturi: un secretar, o şefă de cabinet şi un şofer.

– Vi s-a cerut de mult să faceţi propuneri de înfiinţare a unei direcţii literare.

– Pentru ce? Dacă un scriitor n-are acces direct la preşedintele Mihale, ori la secretarul care vă vorbeşte, credeţi că s-ar simţi mai bine bătând la uşa vreunui referent, şef de secţie ori de serviciu?

– Şi, totuşi, aşa-s croite toate consiliile din Comitet. Organisme de stat şi obşteşti care activează paralel cu existenţa Uniunii Artiştilor Plastici, Uniunii Compozitorilor, cu asociaţiile oamenilor de teatru şi film etc. Doar Uniunea Scriitorilor n-are pandant în aparatul de stat.

– O posibilă direcţie literară n-ar acoperi nici pe departe dimensiunea activităţii editoriale, despre care nici n-am apucat să vorbesc. Literatura la care vă referiţi, în speţă beletristica, n-are nimic comun cu literatura tehnică, ştiinţifică, didactică ş.a.m.d.

– Cu atât mai mult; diversitatea dome-

www.dacoromanica.ro

niilor presupune un şi mai mare control asupra tiparului.

– Pentru asta există edituri de specialitate, iar ca organ de coordonare Centrala Editorială, cu un director general în persoana lui Dumitru Trancă. Acolo există serviciile pe care le-aţi dori aici, având ca obiect două mari sectoare: arta şi literatura – unde cândva am lucrat şi eu –, şi literatura tehnico-ştiinţifică, ambele înzestrate teoretic cu specialişti.

– De ce teoretic?

– Pentru că, în afara unor cadre pregătite, recrutate din edituri, au fost zvârliţi în teren şi fotbalişti care n-au bătut mingea nici pe maidan. Ne-au fost daţi „să-i creştem“. De ce, de ne ce, întrebaţi-l pe directorul cadrelor care se ocupă de această puericultură.

Mă las furat de vorbe şi, fără să vreau, discut de funie în casa spânzuraţilor, mai toţi trecuţi prin facultăţi fără să fi făcut liceul. Ca să nu pârâie gheaţa sub mine, încerc s-o dreg.

– Nu mă refer neapărat la pregătirea lor şcolară, ci la lipsa de experienţă.

– Tocmai d-aia v-au fost daţi. Să înveţe!

Dumitru Popescu îmi sare în ajutor:

– Nu înveţi să tragi cu puşca la Statul Major, ci la poligon!

De data asta îl completez eu, ca să împac şi capra, şi varza:

www.dacoromanica.ro

– În perioadele de glorie ale culturii româneşti, marii editori n-aveau şcoală; pe Eminescu şi pe alţi junimişti i-au editat fraţii Şaraga, familie ieşeană cu predecesori şi urmaşi întinşi pe trei generaţii de legători de cărţi, tipografi, librari şi anticari. Cine mai ştie azi de Aizig, şi, mai ales, de Elias Şaraga? Ăsta şi-a făcut ucenicia prin iarmaroace, vânzând cărţi vechi, ca apoi să-şi deschidă propria tiparniţă. Carol I i-a conferit medalia de aur, „Serviciul credincios“, iar Carol al II-lea „Meritul cultural“, pentru întreaga activitate. Dar de Leon Alcalay cine-şi mai aminteşte? Fără prea multă carte era şi Emil Ocneanu, prima vioară la Editura Socec, ori tipograful Petre Georgescu-Delafras.

– A existat şi Alexandru Rosetti! – intervine Dumitru Popescu.

– E-adevărat. Figură de editor memorabil la Fundaţiile Regale, iar mai înainte la „Cultura Naţională“. Alături de el îl puteţi adăuga şi pe Ion Simionescu, preşedintele Consiliului de administraţie de la fosta „Cartea Românească“ – personalităţi academice. Dar nu şi editori, dovadă că amândoi au avut pe lângă ei oameni de specialitate, cu practică îndelungată în tipărirea, editarea şi comerţul de carte, domenii înrudite, obligatoriu de cunoscut în universul cărţii, de la autor la raftul bibliotecii. Nenorocirea de azi e că unii colaboratori nu-s nici sa-

www.dacoromanica.ro

vanţi, nici oameni cu minimă experienţă editorială.

– Dumneata din ce categorie consideri că faci parte: dintre savanţi, ori oameni cu minimă experienţă? – mă întreabă peste umăr vicepreşedintele Ion Moraru.

– Cum să vă spun, ca să pricepeţi şi dumneavoastră?! După diplomă, am fost şi rămân filolog, fără să fi făcut vreo gaură în cer. Dar ca editor, am parcurs toate treptele meseriei, ca unul care, în ierarhia profesiei, am fost, pe rând, lector, redactor principal, şef de serviciu literar, redactor-şef şi director de editură, interimar. Într-un cuvânt, mă simt acasă, precum dumneavoastră în treburi juridice! Pe scurt: dacă ar fi să organizez un concurs de coruri şi dansuri naţionale, obligatoriu ar trebui ori să ştiu cânta şi juca, ori să fiu măcar impresar.

Dumitru Popescu râde, Aurel Mihale se înroşeşte în obraji, iar Constanţa intervine:

– Ne-am îndepărtat de subiect.

– Am încercat să răspund la întrebări. Dacă nu-s întreruperi, voi fi scurt.

– Vă ascultăm.

Mă scormonesc prin buzunar să dau de agenda în care, încă de ieri, mi-am însemnat tot ce se cuvine rostit, mai ales date statistice precise, să nu le caut cu ochii-n tavan. Numai că nu-mi găsesc carneţelul. Mă cotrobăiesc, revin la buzunarele pantalonilor, din nou la haină, pe faţă, pe dos, ca

www.dacoromanica.ro

şi cum m-aş scărpina de purici, şi-l văd pe Moraru zâmbind. Într-o clipă, toată furia mi se îndreaptă spre el. S-ar zice că se simte răzbunat. De-a lungul şedinţei, Virgil Florea, vicepreşedintele de resort, a tăcut şi tace. Acum mustăceşte şi el. De când ne-am cunoscut, mai precis din perioada când am lucrat la Editura Meridiane, am fost *en froid*. Făcuse imprudenţa să ţipe „să-mi bag minţile în cap“, să respect metodologia stabilită pentru executarea „planului special“, motiv pentru care i-am trântit lista miniştrilor stabiliţi să avizeze publicarea lucrărilor din redacţie: „Convoacă-i dumneata, că eu îs prea mic în ierarhie! Iar consultaţi individual, se contrazic de la distanţă. Convocaţi-i să se înţeleagă între ei. Sper să vină în trap, la comanda dumneavoastră.“ Mai mult: în locul unei discuţii fireşti, aveam să înregistrez la secretariatul său o întreagă predoslovie – existentă şi azi în copie – cu toate nemulţumirile mele, să nu spună cândva că nu ştia de ele. Pe scurt: ne tolerăm reciproc, fără să ne băgăm beţe în roate, ca doi oameni ce ţineam de aceeaşi stăpânire, singura în stare să ne schimbe locul pe tabla de şah. Şi-apoi, nu ţineam să rămân la „Meridiane“ şi nici în minister, convenindu-mi să revin la Centrala Editorială din Amzei, în imobilul vechilor Aşezăminte Brătianu, mai aproape de „Podgoria“ şi „Grădiniţa“, unde, după anotimp, sem-

www.dacoromanica.ro

nam condica alături de Fănuş, Nichita, Pituţ, Tomozei, Velea şi Ahoe, mai mare decât noi şi mai gălăgios, „frumoşii nebuni ai marilor oraşe“.

Privirea mi-alunecă vizavi, la masa stenografelor. Una dintre fetele ce se tot schimbă, brunetă şi cu ochi albaştri, stă cu pumnii strânşi în dreptul gurii să nu se vadă că râde. Îi râd însă ochii cu privirea aţintită spre mine şi nu invers, ca de obicei. A fost singura care intrase în vorbă, după ce am salutat-o pe culoarul de la etajul doi, unde îşi are sălaşul şi direcţia secretariat.

– Multe salutări de la domnul Nae Bolintineanu!

– Mulţumesc. Dar de unde-l ştii?

– E unchiul meu!

– Să-ţi trăiască! Şi să treci odată pe la mine să-ţi spun cum să scapi de coşurile astea de pe obraz. Se poate? Eşti fată frumoasă şi, vorba şefului tău: nu se merită!

– Am să trec!

De felul meu sunt timid. Nu m-a văzut nimeni cu vreo armă de vânătoare pe umăr, dar când un iepure dă târcoale tolbei, îl vâr în traistă. Mai deloc însă la serviciu, de teama încurcăturilor. Îndeosebi de când Marin Mihalache s-a văzut mire în faţa primarului cu tricolorul pe burtă. Aflat în câmpul muncii, legătura ideală ţi-o oferă numai femeia căsătorită, care respectă preceptele biblice: „Bate şi ţi se va deschide,

cere şi ţi se va da!“. Fără cheltuieli, risipă de timp şi cu o discreţie totală.

– Amânăm informarea pe data viitoare? intervine Moraru.

– Nu, că lecţia o cunosc pe dinafară. E vorba de secunde, de exactitatea ceasornicului statistic.

Şi, miraculos, găsesc agenda. Vina repetatelor căutări este numai a croitorului care, cu cele mai bune intenţii, a despărţit buzunarele de la sacou în două, uşor de confundat.

– În sistemul centralizat de stat, în România funcţionează 17 edituri, dintre care 9 se află sub tutela Comitetului de Stat pentru Cultură şi Artă, iar 8 sunt departamentale, cu dublă subordonare. Cele de stat sunt:

- Editura Politică
- Editura pentru Literatură
- Editura pentru Literatură Universală
- Editura Tineretului
- Editura Meridiane
- Editura Agrosilvică
- Editura Ştiinţifică
- Editura Tehnică
- Editura de Stat pentru Imprimate şi Publicaţii

Edituri departamentale sunt:

- Editura Academiei

- Editura de Stat Pedagogică şi Didactică
- Editura Medicală
- Editura Muzicală
- Editura Militară
- Editura Uniunii de Cultură Fizică şi Sport
- Editura Centrocoop
- Editura Transporturilor

Volumul estimat al producţiei editoriale pentru anul 1965 este de:

- 8.904 titluri
- 71.670.000 exemplare
- 521.049.000 lei (nominalul producţiei editate)
- 47.709.000 lei beneficii.

Beneficiile de mai sus reflectă strict starea editurilor de stat, aflate din toate punctele de vedere în subordinea noastră. Nu cunosc contabilizarea editurilor departamentale, multe subvenţionate. La noi, singurele unităţi ce activează fără profituri materiale sunt Editura Agrosilvică şi Editura Tehnică, după opinia mea instituţii care de mult ar fi trebuit transferate la ministerele Agriculturii şi Industriei, îndreptăţite să le fixeze rosturile şi să suporte pagubele generate de acoperirea unor cerinţe proprii. N-am mai târî după noi nişte lanţuri ce ne fac să întârziem înfiinţarea unor edituri de profil artistic, ori de primă

www.dacoromanica.ro

necesitate, pentru care am alcătuit deja proiecte de organizare, precum Editura Eminescu – necesară creaţiei contemporane, pentru spargerea unui monopol –, alta pentru copii, una de artă, alta de enciclopedii, precum şi înfiinţarea unor nuclee editoriale în marile centre culturale. Nu există raţiuni ca să ne ocupăm de manuale şi broşuri de specializare agricolă şi tehnică, în dauna creaţiei literar-artistice.

– Dar aduceţi anual un profit de 50 de milioane, cu care vă puteţi chivernisi.

– Nu mă întrebaţi cum: vă informez că 60.000.000 de lei îi preluăm din bugetul culturii, livrând cărţi reţelei de biblioteci. Tot statul plăteşte şi costul manualelor distribuite gratuit şcolarilor. Tiraje mari, bine-venite, până de curând, când un amărât de amploaiat a venit cu ideea transmisibilităţii exemplarelor difuzate.

– Ce e rău în practicarea unor economii financiare?

– Nu e rău! Ci catastrofal, din punct de vedere pedagogic, psihologic, sanitar şi chiar economic, pentru că, nu uitaţi: şi fără această cârpeală, domnul Gutenberg s-a descurcat până la urmă cu toţi copiii, lăsându-i să se bucure de manuale noi, dăruite ca lumea. La jocul tirajelor reeditate, dispar costurile redacţionale – şi, în parte, cele tipografice –, mai puţin preţul hârtiei.

www.dacoromanica.ro

– Şi economia de hârtie nu contează? se bagă în discuţie vicele Virgil Florea!

– Depinde cum şi de la ce etaj se contabilizează. Dacă raportezi producţie editorială – nu doar cea de manuale, ci în întregimea ei – la câtă hârtie se fabrică în România, constaţi că noi, respectiv cartea, consumăm 17% din ce produce anual industria chimică. Un bun gospodar nu începe economiile de la carte. Cel mai mare consum de hârtie se înregistrează în comerţ. Dacă iei un pachet de grisine, ţi-l dă învelit în celofan. Ei bine, sectorul editorial nu primeşte o coală de ţiplă, asta în condiţiile în care altundeva o colecţie de masă, ca „Livre de poche“, este celofanată în totalitate. Consumi grisinele şi arunci cutia la gunoi. Pe când la noi ar rămâne în bibliotecă. Pierdere pe care o recuperăm dând manuale zdrenţuite copiilor.

– Mai departe! încearcă Dumitru Popescu să domolească discuţia.

– Activitatea de îndrumare şi control revine prin lege Centralei Editoriale. Coordonarea presupune asigurarea unui raport echitabil între genurile de literatură – scrieri social-politice, tehnico-ştiinţifice, beletristică şi arte –, evitarea suprapunerilor tematice, fără a mai insista asupra altor necesităţi de ordin economic, privind repartiţia spaţiului poligrafic ori a fondului nescriptic.

www.dacoromanica.ro

– Prin existenţa Consiliului Editurilor nu se creează paralelisme în exercitarea unor atribuţii?

– Şi da, şi nu. **Da** pentru că planul deja coordonat la Centrala Editorială ne este transmis pentru avizare; **nu** pentru că, mai mult decât administraţia de stat, Consiliul e chemat să controleze, prin specialişti de notorietate, conţinutul producţiei tipărite. Spre pildă, în ultima vreme, s-au pus în dezbatere literatura pentru copii, literatura tehnică, domeniul traducerilor ş.a. În perspectivă imediată, este convocarea unei consfătuiri despre literatura în limbile naţionalităţilor conlocuitoare, precum şi alta despre „Biblioteca pentru toţi“. Să amintesc şi că în fiecare editură funcţionează consilii speciale, pe lângă toate secţiile redacţionale, precum şi colegii cu rol consultativ. Dar v-am plictisit destul cu aceste detalii, menite să vă sugereze cadrul şi volumul producţiei. Regret că la adunarea de azi a lipsit Dumitru Trancă, directorul general al Centralei Editoriale, plecat în străinătate, dar l-am invitat din biroul nostru pe Vasile Bihari, director general adjunct la aceeaşi Centrală, şi pe Oliver Rusu, vicepreşedinte al Consiliului Naţional al Inginerilor şi Tehnicienilor. Şi acum vă ascult întrebările.

– Ce calificativ acordaţi activităţii editoriale?

www.dacoromanica.ro

– Bun, dacă ne comparăm cu noi înşine, rău, dacă ne raportăm la rezultatele de peste hotare. Spun **bun**, cu gândul la creşterea masivă a tirajelor. În colecţiile de masă, precum „Biblioteca pentru toţi“, „Biblioteca Şcolarului“, „Biblioteca ţăranului muncitor“, cărţile de patrimoniu s-au editat şi într-un milion de exemplare – versurile lui Eminescu, de exemplu –, iar romanele unor contemporani ca Marin Preda, Stancu şi Barbu se trag din start în peste 30.000 de exemplare. Rar în proză, chiar şi în cea a tinerilor, să se tipărească lucrări sub 10.000 de volume. Literatura universală, clasică şi contemporană dispare din primele săptămâni de la apariţie. Consumul este atât de mare, încât gradul de rentabilitate a beletristicii îngăduie subvenţionarea multor cărţi de ştiinţă şi tehnică, deşi, de la o vreme, chiar şi în aceste domenii balanţa economică s-a echilibrat prin tipărirea masivă de dicţionare, enciclopedii, ghiduri turistice şi introduceri în ştiinţe. Stăm totuşi **rău**, comparativ cu situaţia editorială de peste hotare. La noi, consumul de carte pe cap de locuitor este în jur de 3,5 exemplare. Şi ăsta tras de păr.

– De ce tras de păr?

– Pentru că, dacă luăm în calcul producţia editurilor de stat (circa 30 de milioane de exemplare) şi a editurilor departamentale (alte 28 de milioane), ne apropiem de

www.dacoromanica.ro

un consum de aproape 3 cărţi pe cap de locuitor. Ca să ridicăm plafonul la 3,5, am luat în consideraţie şi cele 14 milioane de broşurele ale unor oficii de protecţia muncii, ale „Crucii Roşii“, programe de teatru, instrucţiuni de folosire a aparaturii tehnice din comerţ, aproape 6000 de titluri. Dar şi aşa suntem cu mult în urma nivelului realizat peste hotare. Nu amintesc cifra de 14 exemplare consumate anual de locuitorii din S.U.A., nici în jur de 10, în ţările europene de mare tradiţie culturală, sau din Cehia, Polonia, Ungaria, oricum superioare nouă.

– Ce-aţi făcut pentru lărgirea cadrului de răspândire a cărţii?

– Mărirea reţelei de difuzare, cu 16 centre regionale de librării şi de difuzare, dotate cu 628 de librării în oraşe şi 4.790 de standuri „Cartea la locul de muncă“. De curând am inaugurat şi un serviciu special de procurarea cărţii prin poştă. Jalea-i la sate, motiv pentru care, paralel cu aprovizionarea bibliotecilor săteşti, colaborăm cu reţeaua Centrocoop, ce dispune de 712 librării: 86 în oraşe reşedinţe de raion, plus 626 în mediul rural. În plus, există preocuparea de a extinde standuri de cărţi în toate magazinele săteşti. La prima vedere, eforturi mari, însoţite de rezultate mici. La ţară, consumul de carte pe cap de locuitor continuă să fie de **şase lei într-un an**, cât

www.dacoromanica.ro

patru pachete de tutun „Naţionale“ şi vreo trei de „Mărăşeşti“. Cercetarea cauzelor trebuie încredinţată sociologilor, căci depăşeşte perimetrul în care lucrez.

– Cauzele se cunosc. Greu e să le rosteşti. – adaugă Oliver Rusu.

– Poate tocmai din această pricină s-ar cuveni să reţinem că orice economie de hârtie în detrimentul cărţii este o crimă.

Intervine Constanţa Crăciun:

– De ce vă opuneţi descentralizării sistemului de librării? Cu excepţia unor mari centre culturale, am transferat organelor judeţene teatre, ansambluri simfonice, biblioteci; de ce nu şi librăriile, uneori de dimensiunea unor tutungerii?

– Da, pare absurd, dar ne-am împotrivit şi ne vom împotrivi. Cu toate păcatele ei, reţeaua de librării este rentabilă: aduce un beneficiu anual de 50 de milioane, exact ca şi editurile subordonate Centralei Editoriale. Drumul cărţii, de la autor la cititor, e unitar. Dacă îl subordonăm reţelei comerciale, îl falimentăm. De bine, de rău, azi fixăm noi tirajele, le echilibrăm, ştim ce vrem, dar dacă operaţia o lăsăm pe mâna celor care se ocupă de magazine alimentare şi măcelării, legume şi fructe, vom ajunge la pepeni. Şi, reţineţi**:** beneficiul de 50 de milioane nu provine îndeosebi din comerţul de carte, ci de la papetărie. Sau, cum s-ar zice: ce luăm pe mere, dăm pe pere. Lăsaţi-ne să

www.dacoromanica.ro

ne descurcăm aşa, că altfel începem să jucăm în pierdere.

Intervine Dumitru Popescu:

– Despre ce dublă subordonare vorbeai mai adineauri, atâta timp cât conducerea editurilor departamentale, necesităţile tematice, subvenţionarea tipăriturilor şi politica de cadre depind strict de ministerele sau organizaţiile lor tutelare? Cum vă puteţi amesteca în viaţa lor?

– Când convieţuirea e paşnică, colaborarea este benefică pentru ambele părţi! Când orgoliul exacerbat sau abuzurile unor directori au depăşit limitele bunului-simţ, am intervenit până la îndepărtarea lor din funcţie (cazul unui director de la Editura Militară şi al altuia de la Editura Medicală). Dacă vă interesează cum şi de ce, vă pot da detalii. Pârghii avem destule: prima ne-o oferă coordonarea planurilor, cu semnalarea suprapunerilor şi a golurilor tematice. Urmând ca lucrările să fie difuzate pe reţeaua noastră de librării, nu ne opreşte nimeni să controlăm valoarea unor cărţi, apelând la persoane supercalificate, al căror cuvânt poate răsturna judecăţile arbitrare ale diverselor redacţii. Dar cel mai important mijloc rămâne fixarea tirajelor. Dacă o carte nu întruneşte comenzi de minimum 2000 de exemplare, nu o preluăm, fiindcă riscul de stocare ne revine integral. Or, nu uitaţi: în raporturile financiare, noi achi-

www.dacoromanica.ro

tăm, încă de la apariţia cărţilor, toţi banii pe ele, minus 25% comisionul reţelei de librării. Aşa că nicio editură n-are interes să tulbure relaţiile cu noi.

Cineva întreabă:

– Nu vi se pare că se publică prea multe plachete de poezie? Le văd zăcând pe standuri prăfuite.

– Unele sunt prăfuite încă înainte de a ieşi pe poarta tipografiei, dar nu de asta-i vorba, ci de posibila risipă. Poezia nu grevează mai cu nimic stocurile de carte, în comparaţie cu alte genuri de tipărituri, pentru care s-au amenajat depozite speciale, precum incinta fostului cinematograf „Marna“ de pe Griviţa. Depinde – iarăşi – cu cine ne comparăm. La Paris, într-un singur oraş, apar anual în jur de 500 plachete de versuri. În ţările baltice, cu o populaţie între 1.500.000 de locuitori, ca în Estonia, ori 3.500.000, ca în Lituania, nu-mi venea să cred: volumele de poezii se tipăresc în tiraje de 5.000-6.000 de exemplare. Fantastic de mult. Iar noi spunem că românu-i născut poet. Mai curând doctor, că nu te poţi plânge de-o suferinţă fără să primeşti pe loc sfaturi medicale de la orice trecător.

Intervine Constanţa Crăciun:

– La „Meridiane“ aţi făcut o treabă bună. Spre ce editură v-aţi îndrepta ochii?

– Ce-am făcut la „Meridiane“ n-aş putea să repet la nicio editură, nici eu şi nici

www.dacoromanica.ro

colegii din Centrala Editorială. Pentru a fi mai expresiv, îngăduiți-mi să vă relatez în câteva vorbe o istorioară. Deunăzi, am cunoscut în Oltenia, mai precis la Bârca, pe directorul unei gospodării de stat, pe nume Stafie. El își pronunță numele cu accent pe prima vocală, cât mai departe de imaginea vreunei năluci, mai ales că, deși mic la statură, depășește suta de ocale. Pe plan local, este considerat un soi de erou al muncii socialiste, om providențial ce-a adus fericirea în casele sătenilor, pe care aproape că i-a urbanizat, cu locașuri de cultură, inclusiv o sală de spectacole, teatrul fiind un hobby personal. Când a preluat ferma de aproape 5.000 de hectare, asta era la pământ, din cauza lucrului de mântuială. Până în ziua când, lipsit de un mijloc de cointeresare, i-a chemat pe țărani la căminul cultural și le-a spus franc: „Oameni buni! Facem o înțelegere: noi punem la bătaie mașini și tractoare, îngrășăminte, tragem linia și ce iese împărțim jumi-juma“. Zis și făcut. Rezultatul? Gospodăria s-a situat printre primele pe țară, iar sătenii au dobândit o viață prosperă. Directorul, și mai mulțumit: „N-am nevoie de petreceri, de restaurante, că în fiecare casă din Bârca am o ușă deschisă“. Împreună cu el și cu cei din redacția revistei *Ramuri*, le-am pășit și eu pragul; case cu mobilă și covoare noi, cu aparatură modernă, doar sacii de nailon,

www.dacoromanica.ro

întinşi pentru ocrotirea „persanelor“, trădându-le ruralitatea, impresie la care mai contribuiau, bineînţeles, peştii de sticlă luaţi din bâlciuri şi covoraşele arăbeşti cu „răpirea din serai“. Pentru rezultatele obţinute, a fost decorat şi promovat consilier în Ministerul Agriculturii, dar aici n-a mai avut succes. Dacă la Bârca era suveran, că de el depindeau toate deciziile curente, la Bucureşti nu s-a mai descurcat, căci orice mişcare era precedată de o hârtie, de-un referat, de avize şi normative etc. La „Meridiane“ am dat rezultate bune pentru că le-am ignorat, călcând disciplina. Oficial, n-o pot recomanda nimănui. Înţeleg de ce Ion Marinescu, un bun editor, a preferat să plece din Consiliu şi să se întoarcă la Centrala Editorială.

– Nimeni nu-i reţinut cu sila, după cum fiecare dintre noi poate fi înlocuit oricând. În caz de forţă majoră, cine credeţi că v-ar putea înlocui?

După întrebarea vicepreşedintelui Virgil Florea – rostită zâmbind, chipurile în glumă –, îmi dau seama că-mi rămâne mai departe „prieten“. Îi răspund, tot surâzând, mai mult pentru cei din jur:

– După modul cum au fost numiţi ultimii directori, cred c-ar trebui promovat un ins din afara sistemului, care, cum se spune, „să fie crescut în muncă“, cu răbdare, vreme de cinci ani, ş-apoi, în al şaselea, să fie

www.dacoromanica.ro

înlăturat ca necorespunzător. Nu-s deloc ironic. Dacă vreţi, îndreptaţi întreaga zeflemea împotriva mea şi a colegilor angajaţi după desfiinţarea editurilor particulare. Total ageamii în noua profesie, ne-au trebuit zece ani să pricepem alfabetul meseriei. Abia acum ne putem considera cât de cât editori, comparativ cu alţi urmaşi ai domnului Gutenberg, aflaţi la a treia generaţie de profesionişti. Nu degeaba la angajarea unui simplu corector se cere o experienţă de doi ani. Nu şi după alţii, care, după ce n-au muls şi tuns o oaie în gospodărie, cred că pot păstori o turmă.

Doamna ministru sesizează că divagăm şi intrăm în zone periculoase, aşa că intervine scurt:

– Care sunt, după opinia dumneavoastră, primele urgenţe?

– Dacă tot vorbim despre descentralizare, să nu uităm că toată activitatea editorială este concentrată la Bucureşti. Ce se petrece în provincie e de necrezut. Săptămâna trecută am fost trimis de Constantin Părăluţă – şeful sectorului edituri din activul Comitetului Central –, la Cluj, să particip la şedinţa lărgită a biroului judeţean de partid, care avea ca temă starea publicaţiilor locale, îndeosebi în domeniul cărţii. Între proiectele noastre de perspectivă figura şi înfiinţarea unei edituri în Cluj, concepută economicos, doar cu douăzeci de

www.dacoromanica.ro

angajaţi, lucru nou în viaţa noastră instituţională, cu scheme mari de organizare. Numai că acelaşi Părăluţă mi-a atras atenţia să nu promit nimic, întrucât proiectul se află la cancelaria conducerii, fără să fi fost încă pus în discuţie. Să merg şi s-ascult ce spun, deşi Aurel Duca, primul-secretar, ne invitase ca oameni de decizie. Ceea ce m-a şocat în această şedinţă de birou a fost intervenţia lui Letaj Lajos, redactorul-şef al revistei *Utunk,* care cerea insistent: „fecut dreptate scritor romin". La-nceput nu pricepeam ce vrea, dar când ideea a fost reluată şi de Nagy István, m-am dumirit: autorii maghiari n-aveau de ce să se plângă; dispuneau de o redacţie locală, pe care o frecventează fără să fie nevoiţi să ia drumul Bucureştiului. Prin Domokos Géza, unul dintre redactorii-şefi ai Editurii pentru Literatură, ei au legătură directă cu administraţia centrală, nu însă şi autorii români, care, dacă vor să publice o carte, trebuie, repet, să se deplaseze în Capitală, pe toate fazele circuitului editorial. Cum Beu, secretarul cu propaganda, s-a înfipt în noi, văzuţi ca nişte birocraţi nepăsători de ce se petrece în teritoriu, n-am mai putut răbda şi l-am invitat pe Duca să folosească firul roşu şi să ceară cancelariei de la Comitetul Central grăbirea aprobării propunerilor noastre. Până la proxima revedere, am creat un nucleu editorial local, cu doi

www.dacoromanica.ro

redactori, Ion Lungu şi Ion Oarcăşu, ataşaţi pe lângă Editura pentru Literatură şi Editura Tineretului. În perspectivă, acelaşi lucru trebuie făcut la Iaşi şi Timişoara. Reţinerile actuale, motivate mereu pe considerente economice, sunt în contradicţie cu ce ni se cere. Să nu uităm că în vremuri grele, sub stăpâniri străine, existau edituri nu doar în Cluj, ci şi la Sibiu, în Orăştie, oraşe în care au debutat mari scriitori români. Iar acum, la ei acasă, sunt marginalizaţi din cauza unor rigori administrative. O a doua urgenţă ar fi demararea lucrărilor pregătitoare pentru publicarea *Enciclopediei României* şi a *Marii Enciclopedii Române*. În prezent, preocupările de acest ordin revin unei redacţii afiliate Editurii Politice, care a încredinţat coordonarea actualului *Dicţionar enciclopedic român*, în patru volume, academicianului Dimitrie Macrea. La transferarea editurii conduse azi de Valter Roman, devenită instituţie de stat, ni s-a atras atenţia să ne concentrăm asupra marilor lucrări de interes naţional, pentru că de celelalte genuri de literatură se îngrijeşte direct secţia de propagandă.

– Şi ce-aţi făcut până în prezent?

– Ne-am informat la marile edituri de profil din Anglia, Franţa, Italia şi U.R.S.S. Documentare obţinută prin Ministerul de Externe şi prin contacte directe. Recent, Dumitru Trancă a fost la Paris, unde a

www.dacoromanica.ro

vizitat personal redacţia „Larousse“, iar eu la „Balşaia Enţiklopedia“. Date utile posedă şi Radu Zomer, actualul şef de redacţie enciclopedică de la Editura Politică. La Moscova, nu mi-a venit să cred: aveau schemele de organizare de la toate editurile amintite, mult depăşite de ei ca număr de salariaţi. La alcătuirea glosarului de la A la Z, au numărat literele fiecărui articol din toate enciclopediile, ca să facă o medie convenabilă; au servicii speciale pentru verificarea datelor absolute – indiferent de autoritatea autorilor folosiţi la redactarea textelor –, precum şi pentru controlul citatelor, ceea ce noi nu ne vom permite niciodată.

– Peste cele spuse, cu ce vă putem ajuta? încearcă să încheie discuţia Constanţa.

– Să nu mi-o luaţi în nume de rău, dar, înainte de a primi vreun sprijin, lăsaţi-ne să ne proteguim şi singuri. La bilanţul activităţii editoriale şi din librării, se constată un beneficiu de cca 100 de milioane. Intervеniţi ca aceşti bani să ne fie lăsaţi în folosul cărţii. În fiecare an, ne jelim la Comitetul de Stat pentru Muncă şi Salarii să ne aprobe mărirea fondului nescriptic, ca să angajăm un program editorial mai de amploare, să plătim cu generozitate autorii. Ne-ar folosi nu doar în ţară, ci pentru a penetra cu tălmăciri bune piaţa externă, stilizate în străinătate de autori versaţi, nu traduse la

www.dacoromanica.ro

ciocan şi nicovală ca acum. De asemenea, am putea tipări lucrări fundamentale din tehnica mondială. Azi, toate cărţile de acest gen sunt „originale“. Cine poate crede că peste noapte românii au dobândit o atare performanţă, în toate disciplinele ştiinţei? În realitate, încurajăm un furt intelectual, textele fiind în majoritatea cazurilor biete prelucrări. În prezent, cererea de a traduce cărţi din literatura contemporană este o pantahuză plimbată pe la uşile marilor impresariate. E păcat ca banii realizaţi de noi să rămână în afara cadrului nostru.

– Nu rămân în afara bugetului Comitetului de Stat pentru Cultură şi Artă – completează doamna ministru –, că, în afară de edituri şi industria poligrafică, nu prea avem surse sigure de venit, cu excepţia subvenţiilor de stat, deşi tendinţa de autofinanţare tinde să guverneze şi activitatea unor teatre şi chiar muzee.

„Nu cere puţă la văduvă“ – zicea bietul tata, deşi zicala n-o văd întemeiată, câtă vreme tocmai văduva are dispensă la „ţumbaişpil“, iar după Franz Lehár e chiar veselă. Aşa că tac. Nu şi Aurel Mihale, preşedintele Consiliului în care activez ca secretar. Se răzbună pe tăcerea de până acum şi-i trage cu marile comandamente ale vieţii literare, cu nevoia de a promova literatura de actualitate pe temele majore

www.dacoromanica.ro

ale satului contemporan, ale omului nou din industrie, ale trecutului glorios de lupte. Nu pierde prilejul de a spune că el s-a aplecat asupra realităţilor socialiste, iar acum e concentrat asupra cronicii războiului antihitlerist. Insistă asupra faptului că scriitorii n-au condiţii propice activităţii lor şi accentuează necesitatea de a îmbunătăţi sistemul de reeditări, pe măsura epuizării tirajelor din librării. Ar fi o sursă de îmbunătăţire a condiţiilor de viaţă ale celor ce trăiesc exclusiv de pe urma scrisului. După care revine la cronica lui de război.

Între timp, se schimbă stenografa. Intră în scenă nepoata unchiului oborean, de la care mi-a adus salutări. De undeva trebuia să înceapă, dacă s-a văzut prea mult privită. Parcă s-a deschis o fereastră într-o sală fumegăită. Îmi zâmbeşte încurajator şi-mi face un semn întrebător, dacă să noteze tot ce spune Mihale, care pentru dânsa e un străin. Îmi ţugui buzele şi încreţesc fruntea, să stea liniştită. Mă gândesc că îi voi putea dicta direct ce trebuie reţinut din spusele cuvântătorului.

Stau şi ascult. Desigur, ar mai fi multe de zis, dar cu ce finalitate? Vorba de adineauri a lui Oliver Rusu:

„Cauzele se cunosc, dar nu se pot rosti!“

www.dacoromanica.ro

VII. BUNĂ DIMINEAŢA, LUME!

Să fi fost în jur de unu noaptea, de i se mai zice şi dimineaţa, deşi pentru mine doar lumina le delimitează, ceea ce nu era cazul. Soneria zornăia cu insistenţă, fără să ştiu de-i în vis sau de-adevăratelea. Cum continua să-mi zbârnâie-n creieri, am coborât din pat şi m-am îndreptat spre vestibul. Cel care suna şi ciocănea insistent la uşă era şoferul de serviciu de la Comitet.

– Iertaţi-mă că vă deranjez, dar telefonul dumneavoastră nu funcţionează.

– Merge, dar e blocat să nu fiu sâcâit. Despre ce-i vorba?

– Sunteţi convocat de urgenţă.

N-avea rost să cer detalii şoferului. Îl întreb doar cine l-a trimis şi aflu că dispoziţia a dat-o directorul secretariatului, Dumitru Pojocaru, nu ofiţerul de serviciu de la cabinetul ministrului, ori demnitarul consemnat la domiciliu pentru eventuale decizii de urgenţă. Se vede că se petrece ceva important, dacă operaţia o dirija Mitică, mai aproape de conducerea Comitetului.

www.dacoromanica.ro

Numai că maşina se îndreaptă spre centru, ceea ce, în astfel de ocazii, foarte rare, înseamnă că-i vorba de un conclav mai deosebit. Trecând de Universitate, o luăm spre Facultatea de Drept, în aula căreia adesea se făceau adunări, sau la Opera de Stat, unde, de asemenea, se întruneau uneori cadrele din domeniul culturii şi artei. Numai că maşina ocoleşte statuia Kogălniceanu şi opreşte în faţa unui bloc de la răspântia bulevardului Elisabeta (pe-atunci 6 Martie) cu Schitu Măgureanu.

– La etajul 1 locuieşte Dumitru Pojocaru.

Ce l-o fi apucat? Urc şi sun. Mă întâmpină cu ochii înroşiţi, prin care mă priveşte nedumerit. E beat pulbere, în compania unui slăbănog, amploiat pe la Externe, ceva mai treaz, după fluenţa vorbirii.

– Ce s-a întâmplat?

– Ce să se întâmple?! Am fost la Ciocăneşti, baltă de cinci stele, ş-am venit cu un portbagaj plin de peşte. Am umplut congelatorul la el, la mine, după care ne-am pus să bem. Te deranjează?

De deranjat mă deranjează, dar n-o să mă iau la harţă cu un om răvăşit de băutură. Amân pe-a doua zi.

– La Ciocăneşti crapii sar din apă să respire, că-s atât de mulţi, de se sufocă. Dai cu undiţa şi-ţi vin în traistă. Important e să ai aprobare. Când vine Tovarăşul, nici directorul gospodăriei n-are voie să se apropie.

www.dacoromanica.ro

– Şi voi?

– Când nu vine, joacă şoarecii pe masă. Bea şi tu! Până se face peştele!

– Pe grătar şi-n tigaie sar la fel de zglobiu?

După care curg explicaţiile. A dat telefon unei balerine de la Operă, pe care a cunoscut-o c-o săptămână în urmă. Fusese în audienţă la Dumitru Popescu să se plângă, cu gândul să-l dea gata, c-avea cu ea o umbreluţă de toată minunea ş-un fular de mătase până-n călcâie. Totalmente indiferent, vicele i-a spus că nu se amestecă în treburile regizorilor şi-n consecinţă distribuirea rolurilor cade în exclusivitatea teatrelor. „I-a dat cu flit, să se adreseze conducerii Operei."

– Eu am ascultat-o atent, numai că dama a-nceput să mă bage în lucrăturile lor, din care nu pricepeam nimic. Aşa că i-am zis-o-n faţă: „Frumuseţe, nu mă lua cu d-astea, că nu-i specialitatea casei. La bază-s croitor. Şi nu de lux. Am lucrat la armată şi n-aveam treabă cu leatul; îmbrăca vestonul şi nădragii cum îi trăgeam la maşină, că nu pleca, dă-l în moaşă-sa, la nuntă. Şcoal' am mai făcut, dar nu de meseria dumitale. Aşa că te pot ajuta c-o intervenţie de transfer, de-o dandana, paşaport mai rapid, ăsta dacă n-ai vreo ghiulea de picioare, c-altfel legănăm copilul mort. Când a auzit, a şi clipit din ochi, că la artiste

nu merge cu momeală de caras şi biban, cu mămăligă şi râme-n cârlig, ca la figuraţie şi curiste.

– Coriste!

– Cum le zici tu. Dai cu harponul, tată, ca la rechini, ori te legitimezi c-o bijuterie de gramaj, bani ca la operaţie, cu un rol ca lumea, ori cu ceva ce nu se află în comerţ. Fata m-a cântărit din ochi şi-a făcut un pas înainte. Ca la balet, l-am făcut şi eu, de i-am zis că stau la doi paşi de serviciul ei. Loc discret, unde se poate bea o cafea aromată, o bere rece ca gheaţa, de la un frigider Zil, ori să pună capul pe-o pernă într-o pauză de repetiţii. Nebuna a zâmbit, a vârât deştele-n geantă şi mi-a dat o carte de vizită. Acu', când nevasta şi fata-s în concediu, pe cin' să chem? Am aruncat iarăşi undiţa, vâââj, şi s-a prins.

„Mare ţi-e grădina ta, Doamne", mi-am zis, ştiind despre cine discută: balerină-balerină, nici prea, prea, nici foarte, foarte, dar, totuşi, cu poză şi picioare de lux, să ţină mulţi la distanţă. Numai că legile femeii, cu ochi de pisică, în stare să distingă o mie de nuanţe de gri, sunt altele decât ale masculului, greu să vadă peste blond, roşcat şi negru, în motivarea aceloraşi intenţii. Mi-era jenă să asist la o întâlnire gheboasă, convocată-n miezul nopţii, dar mi-am zis că gâsca-şi merită soarta. Simţind nevoia să se pregătească, a sosit după mine, nedumerită

www.dacoromanica.ro

să vadă şi p-alţii în afară de croitoraşul cel viteaz. Dacă nu chiar mulţumită că prezenţa noastră o scuteşte de tributuri ignobile. Numai că, prea clătinat la minte, don director a şi îndreptat-o spre bucătărie, să pregătească un crap uriaş, tolănit pe masa de lângă aragaz, alături de-o sticlă de undelemn, sare, punguliţe de ierburi şi un grătăraş. Femeia, speriată. Cu siguranţă că în viaţa ei nu prăjise nicio babuşcă, darămite să pregătească un crap de cinci chile. Am liniştit-o din privire şi am împărţit şorţurile din bucătărie.

– Cu ce începem? Că habar n-am cum se găteşte aşa ceva!

– Începem cu două cupe de vin, să nu facem notă discordantă cu euforia gazdei. Să nu ne pierdem umorul. În rest, nicio problemă. Umplem chiuveta cu apă, scufundăm peştele şi-l curăţăm de solzi, îl desfacem pe burtă, îi scoatem măruntaiele, păstrăm icrele sau lapţii, aruncăm măţăria, îl porţionăm şi ne hotărâm dacă îl punem pe grătar ori îl prăjim în tigaie.

– De ce nu-l curăţăm pe masă? Nu-i mai uşor?

– O fi, dar pe urmă trebuie să cheme şi un zugrav, că sar solzii pe toţi pereţii, pe hainele noastre şi mai ales în coafura domniei tale. Cu vârful unei linguri întoarse pe dos, îl curăţăm sub apă valvârtej.

Ca să nu umplem casa de fum, am hotă-

rât să-l prăjim, motiv pentru care l-am tăvălit prin mălai, amestecat cu puţină făină şi sare. Cât se prăjea – la început cu flacără mare, să prindă o crustă, ca să nu-şi piardă sucul şi să nu tragă mult ulei din tigaie –, am pregătit împreună mujdeiul, lăsând-o să cureţe două căpăţâni de usturoi. Mujdei simplu, cu apă, sare şi o ţârucă de oţet, nicidecum îngroşat ca o pastă, bună să-ţi lustruieşti pantofii. Tot trebăluind, discuţiile ne-au împins în trecut. De unde ştiu să gătesc? Păi n-aveam încotro. A murit mama când abia împlinisem 18 ani, aşa că o vreme m-am gospodărit cu tata. Mai era şi sorămea, Tatiana, dar, după ce s-a măritat, avea rosturile ei. O vreme, am rămas să ne purtăm singuri de griji, destule şi cu banii număraţi. Am început cu ce ne plăcea să mâncăm şi nu costa mult: iahnia de fasole cu afumături, dar şi bătută, fiartă în trei ape şi trecută prin maşina de tocat, cu ceapă prăjită deasupra şi stropită cu untdelemn de floarea-soarelui. Fasolea ca fasolea, dar varietăţile de varză? Tot cu afumături şi răsfăţată la cuptor cu slăninuţă, după ce p-asta am pârlit-o puţintel într-o crăticioară. Ş-apoi, cum să mănânci o fasole ca lumea, ori o tocăniţă de cartofi, altă minune pe buzunarele noastre, fără murături? Ne specializasem în prepararea lor, mereu cu grija de a vârî în aceleaşi butoiaşe gogonele, conopidă, morcovi, câteva mere şi gutui,

www.dacoromanica.ro

căpăţâni de varză roşie – să le dea şi puţină culoare –, mărar uscat, usturoi, frunze de ţelină şi de vişine – să le parfumeze –, piper, hrean din belşug şi sare, o lingură cocoşată la un litru de apă – să le ţină tari, nu până de sărbătorile de Crăciun şi de Paşte, ci până în vara anului viitor. Le rostuiam într-o balercă din doage de stejar, pe care o rostogoleam din când în când prin curte, să primenim zeama, să nu se îmbăloşeze. La fel şi cu butoiul de varză, cu zeama vânturată prin caná, de-o beam iarna acidulată ca o şampanie. După un chef straşnic, ne dregeam dimineaţa cu o ulcică zdravănă de moare, după cum o foloseam şi-n loc de borş, la orice fel de ciorbă.

Fata provenea dintr-un mediu mai pretenţios, aşa că, singură la părinţi, a fost răsfăţată, departe de treburi casnice. De mică îi plăcea să danseze. De când se ştia, a dorit să se facă balerină şi-aşa avea să fie. Persoana care i-a pecetluit destinul a fost o maestră de balet, doamna Flori, trimisa Domnului, dar şi a Necuratului, că de la ea avea să pornească tot binele şi tot răul.

Între timp, gătitul şi spaima de la început se consumaseră. Tânăra gospodină şi-a făcut datoria, servise pe două platouri peştele bine rumenit şi-acum suporta vocalizele petrecăreţilor turtiţi de băutură, puşi să se întreacă în cântări de inimă albastră. Tiptil, tiptil, puşi pe vorbă, ne retrăsesem la

discuţii în bucătărie. N-a fost pe placul gazdei, deoarece, clătinată pe picioare, a venit să ne întrebe:

– Ce faceţi aici? Ori vă f....., ori Maica Domnului!

Ca şi cum n-am auzit nimic, am profitat de tăcerea lăsată în urma lui şi am părăsit casa, evident jenaţi, dar îmbunaţi de răcoarea nopţii de vară. De la orice cabină publică aş fi putut telefona aceluiaşi şofer idiot, care mă adusese unde nu se cuvenea, ori să iau un taxi, dar ce bărbat renunţă la o plimbare alături de-o femeie frumoasă, indiferent cum o fi pe dinăuntru?! Floarea-i floare şi-n pârloagă. N-am să uit niciodată ziua când în gospodăria unor oameni deştepţi, cu mulţi oaspeţi pe măsură, se rătăcise o superbă toantă, iapă de curse, bună de alergat, nu şi de pus la căruţă, s-o vezi, s-o doreşti, dar nu s-o şi suporţi mai mult decât se cuvine. Ca la o baghetă magică, polarizase toţi bărbaţii din jurul ei, fiecare întrecându-se în a-i fi pe plac, să-i aducă un zâmbet pe faţă. În ambianţa creată, se rosteau multe anecdote, pe care frumoasa-frumoaselor nu le pricepea, nedumerită de râsul celorlalţi. Ai zice: „treaba ei“, dar nu era aşa, pentru că fanţii din jur reluau snoava, traducând-o din română în româneşte, ajutaţi de un „adică“ şi „stai să-ţi explic“. Acum nu era cazul, cel puţin în

www.dacoromanica.ro

privinţa conversaţiei purtate, oricât de banală.

În timpul verii, Capitala este insuportabilă. Asfaltul muiat al trotuarelor, caldarâmul de piatră, blocurile de ciment şi beton armat, toate toropite de caniculă, dogoresc într-atât, încât aerul devine irespirabil. Noaptea, când stropitoarele primăriei mai spală întruna centrul, parcă se mai poate trăi şi pe acolo, la periferie fiind mai bine cu verdeaţa şi pomii din curţi. Cel care cândva a compus melodia *Hai să-ţi arăt Bucureştiul noaptea, de la Palat la Şosea* va fi avut bucuria să colinde printr-un oraş vesel, sonor, datorită orchestrelor şi tarafurilor de lăutari de pe terasele Căii Victoriei. Acum, pornind din preajma Splaiului Unirii, am alunecat în noapte pe aceeaşi cale, mai puţin luminată din pricina economiei de curent şi, inevitabil, tăcută, din cauza programului fixat localurilor de stat (pe-atunci până la 12 noaptea, ulterior cu două ore mai devreme, să putem munci cu spor). Tăcerea nu ne deranja defel. Dimpotrivă. Fuseserăm izgoniţi din rai – de data asta fiindcă nu mâncaserăm din fructul oprit – şi, în sinea mea, speram s-ajungem într-altă bucătărie, din care să nu ne mai gonească nimeni.

– Rămăseseşi la îngeri şi demoni.

– ???

– La maestra de balet care te-a aşezat între Dumnezeu şi Diavol.

www.dacoromanica.ro

– Aa! La doamna Flori, căreia, într-adevăr, îi datorez toţi paşii în carieră, la propriu şi la figurat, dar nu doar atât. Ca la tango: doi înainte, unul înapoi. Devenisem eleva ei preferată şi mă copleşea cu dragostea. Povestea-i ceva mai lungă. De ea se leagă întreaga mea existenţă, începând cu primul şi ultimul soţ, pe care l-am iubit dumnezeieşte şi m-a adorat, pentru ca în cele din urmă să ne despărţim. Am rămas însă buni prieteni şi presupun că şi el s-o fi întrebat dacă e bine că am divorţat.

– E prea târziu să pricep dintr-odată tâlcul vorbelor. Baţi un cui în perete, fără să agăţi nimic de el.

– A fost primul meu bărbat şi n-am cum să-l uit.

– Nicio femeie nu-şi uită premiera, mai totdeauna aceeaşi.

– Nu-i chiar aşa. La noi, ca la nimeni. Cu soare şi trăsnete din senin. Nu râde, că vorbesc serios. Închipuieşte-ţi o manifestaţie de 1 Mai. Deschideam o coloană cu gimnaşti, ţopăind ritmic cu cercuri, după îndelungate repetiţii făcute pe arenă, unde l-am cunoscut şi pe el. Eu elevă într-a unşpea, de vreo 17 ani, el student la Cultură Fizică şi Sport, cu alte treburi pe stadion. Prietenie, prietenie, fără apropouri şi oferte de altceva. În sfârşit, vine şi ziua măreţei sărbători. Noi, fetele, ne echipăm la şcoala germană de pe Dorobanţi, ne încolonăm în

www.dacoromanica.ro

Piaţa Romană, mergem ce mergem, ţopăim ce ţopăim şi, la ieşirea de pe Şoseaua Jianu (Aviatorilor), cotind spre Radu Beller, mă întâlnesc cu domnul. Veselie turbată. Ne-am agăţat de toţi pomii înfloriţi şi, profitând că abia se deschisese manifestaţia şi urma să mai dureze cel puţin două, trei ore, am poposit într-o curticică din apropiere, pe strada Bitoliei. Cântec, joc şi voie bună, fără nimic compromiţător. Şi unde nu se porneşte din cer o răpăială îngrozitoare, de ne-a gonit uzi în casă. Eu în maieu şi chilot, că mă acopeream cu palmele peste tot, că albiturile-mi deveniseră transparente, până mi-a dat el o cămaşă, să se usuce maieul. Numai că, zăbovind să treacă ploaia, vremea s-a schimbat şi mai rău. Am mai pus pe mine un pulover, aşteptând să se oprească vijelia. Între timp, fetele s-au zburătăcit la casele lor, iar la şcoala germană au rămas hainele unei eleve dispărute-n neant. Alarmă generală, de la inspectoratul şcolar la poliţie, de la spitale la morgă. Buimăceală totală: cum să pleci noaptea în maieu şi chiloţi pe stradă, chiar şi cu o haină pe umeri? Ne-am speriat ca doi proşti şi am rămas împreună peste noapte, fără ca a doua zi să scot capul de-acolo. A plecat doar el, dar când s-a întors a venit şi mai speriat de larma stârnită. Şi-a mai trecut o zi, şi altă zi, timp în care noi începuserăm să ne simţim din ce în ce mai bine, până când

băiatul a găsit soluţia**:** „Le dau telefon părinţilor tăi, le spun să stea liniştiţi, că ne iubim şi că dorim să ne căsătorim; le zic că mai am un an şi termin facultatea, că voi fi profesor, iar că tu îţi poţi vedea de şcoală“. Doamne, a fost cea mai frumoasă zi din viaţa părinţilor mei. Din „Neluţule“ nu-şi mai scoteau ginerele, deşi nu-l văzuseră la chip, de-i chior sau cocoşat, şchiop sau bâlbâit. Le dispăruse groaza dintr-odată. Mai ales când s-a dus la ei după haine şi l-au văzut înalt, chipeş, brunet cu ochi albaştri, manierat, înecându-şi vorbele de emoţie. Să leşine, nu altceva. L-au sărutat pe obraji, mai ales când s-au dumirit că nu aiurează**:** adusese cu el tricoul meu, zestrea miresei luate de suflet, dota de la care pornise tot balamucul. M-am căsătorit cu dispensă, iar prezenţa lui în casă a adus numai linişte**:** el şi-a terminat repede facultatea, iar eu am început să urmez baletul. Existenţă de invidiat, văzută, preţuită şi râvnită de mulţi şi de multe. Minus libidoul. Şi nu din cauza lui; în mare parte nici a mea.

– Şi nici a tovarăşului Stalin, mort, sărăcuţul, pe când erai la grădiniţă. A mea nici atât, că abia ne-am întâlnit, fără să ne cunoaştem. Ce-are Roza Vântului cu tuberculoza pruncului?

– Nu glumi de ce nu ştii. Vina, dacă poate fi numită vină, aparţine maestrei de balet, o artistă desăvârşită, cu un suflet de

www.dacoromanica.ro

aur, pe care am îndrăgit-o din prima clipă, când s-a ataşat de mine, mai altfel decât de toate colegele mele. Repet**:** ei îi datorez tot ce am, nu doar artă coregrafică, dar şi întreaga exaltare a simţurilor, fără de care o iubire nu poate fi nicicând perfectă. Aveam paişpe ani şi, după cursuri, nu se despărţea de mine. Venea la noi în familie, mergeam împreună la spectacole, mă lua la dânsa acasă şi totul era o încântare. În preajma ei am cunoscut adevărata beţie a sufletului şi a trupului, nu doar în dans, ci în revărsarea simţămintelor, unite în întregul lor, nu ca entităţi separate. Cu toată iubirea faţă de Ion, o atare stare nu mi-a prilejuit-o niciodată, iar el, ca soţ, n-avea cum să nu adulmece. Văzând cum se străduie să mă simt bine, cu câtă insistenţă aşteaptă să răspund la silinţele lui, adevărată osârdie, i-am mărturisit totul, cu întreaga camaraderie ce mă legase de el de la începutul începutului. A suportat ce-a suportat, până când mi-a spus că singurătatea în doi e funebră. Ne-am despărţit, s-a recăsătorit şi am rămas prieteni, spovedindu-ne unul altuia ca la popă.

După ce urcasem pe Bulevardul Elisabeta, defilând prin faţa cinematografelor – prilej nostalgic de a-mi aminti de anii liceului, când chiuleam cu voioşie să vedem de trei ori acelaşi film cu un sigur bilet de intrare, pentru că intrai şi ieşeai când

www.dacoromanica.ro

doreai din sală –, am ocolit Cercul Militar şi am virat-o pe Calea Victoriei, cu opriri bine stabilite: am salutat din mers Casa Capşa – restaurant, braserie, cofetărie şi cimitir literar –, Teatrul de revistă „Savoy“ – fostul „Cărăbuş“ al lui Constantin Tănase –, Palatul Telefoanelor, Palatul Regal, iar pe cealaltă parte a drumului, colţ cu Academiei, Casa de Mode „Romarta“, cândva clădirea renumitei bodegi a lui Dragomir Niculescu, cu specialităţi „la minut“, Biblioteca Centrală Universitară, fostă Fundaţie a Principelui Carol, iar apoi, pe colţ, Ateneul Român şi vestitul Hotel-restaurant Athenée Palace. Trecem de pe un trotuar pe altul, pentru că fiecare casă are povestea ei, pe care o rostesc în câteva vorbe, mai mult ca tânăra să-şi tragă răsuflarea, şi continui s-o ascult atent. Ne împletic pașii de pe-o parte pe alta a străzii şi ne oprim, din când în când, pe locurile unde cândva a fost ceva important, precum „Grădina Oteteleşanu“, statuia lui Carol I – sculptată de Mestrovici şi dărâmată într-o noapte, după ce în prealabil a dispărut şi regele Mihai –, apoi locul pe care a fost Teatrul Naţional, bombardat din greşeală de nemţi, în locul Palatului Regal şi clădirii Telefoanelor, avute în vizor. Alunecăm prin faţa cofetăriei Nestor, la al cărei etaj interior se puteau lua gustări şi bea o bere de plăcere şi mergem ce mergem

www.dacoromanica.ro

până în apropierea străzii Biserica Amzei, când fata se opreşte brusc:

– Aici locuiesc eu.

Mă uit la ceas şi, la lumina dimineţii, văd că e trecut de patru. Ce să zic?

– Îmi pare rău că nu stai mai departe. Suntem aproape de Piaţa Victoriei. Odinioară, artera asta se numea Podul Mogoşoaiei şi până la palatul Brâncovenilor mai aveam destule de povestit.

– N-a intrat vremea în sac!

Tac. Tace. Mai grav este că nu ştiu ce vreau. Parcă i-aş zice să bem o cafea, într-adevăr meritată. La ea sau la Gara de Nord, că abia ne-am prelungi plimbarea cu vreo doi kilometri. Dar, straniu, nu ştiu pe cine am în faţă. Pe doamna care, în miezul nopţii, răspunde la invitaţia unui bădăran, fără să ştie ce peşte are de gătit? Pe doamna despărţită de un soţ iubit şi iubitor, prieten inofensiv? Pe balerina îndatorată şi acum maestrei îndrăgite? Trei faţete ale unei femei care, ca toate semenele, îşi aminteşte doar de ce vrea ea, de experienţele ce i-au marcat existenţa, excepţie prima ipostază, ca şi inexistentă, de nu i-aş fi fost martor. Pe ce loc mă plasez? Pe al croitoraşului din casa căruia plecasem împreună? Al soţului ce-o dezamăgise, fără şansa de a-i oferi ce nu izbutise el după îndelungi încercări? Pe al doamnei Flori, făcătoare de minuni?

I-am luat mâna, uitând-o puţin în pal-

mele mele, i-am sărutat-o şi m-am îndepărtat, fără să mă uit înapoi. Am plecat ca un prost, care despică firul în zece, în momentul în care toţi bărbaţii deschid o fereastră, n-o închid. Dumnezeu ştie dacă buna creştere – arbitrar înţeleasă – nu cumva dăunează adevăratei bărbăţii. Nu degeaba fetele, când devin domnişorele, se simt bine când sunt sâcâite de băieţii mai îndrăzneţi, cu toată aparenta lor supărare. Mai târziu, majoritatea ştiu să se joace, să te apropie şi să te respingă, cu un pas înainte sau înapoi, într-un dans ameţitor. Replică pragmatică la bădărănia mitocanilor şi la blegeala timizilor.

La urma urmei, doamna – dotată cu sensibilitate sufletească, deloc proastă – ce căuta în casa în care o cunoscusem? De bunăvoie şi nesilită de nimeni, venise la cuţit, să i se pună blana pe gard. De unde şi dilema croitoraşului: ori, ori.

– Băi Mitică, dacă mai trimiţi pe careva să mă trezească noaptea din somn, mă zbârlesc rău, iar pe el îl iau în şuturi.

Habar n-avea ce se întâmplase. Vag îşi amintea că şoferul lui, Bujincă, era de serviciu în garaj şi că l-a trimis la mine, după ce în prealabil încercase să vorbească la telefon, să mă invite la chef. În rest, amnezie totală. Nu mînţea, fiindcă, reproşându-i vorbele rostite de el, nu se simţea deloc bine şi din „iartă-mă“ nu mă scotea.

www.dacoromanica.ro

– Fata ce zicea?

– Ce să zică?! O fi înţeles că erai beat şi s-a făcut că n-aude. Am condus-o pe jos acasă, până aproape de capătul Căii Victoriei.

– Măcar ţi-ai scos pârleala?

– Am scos pe dracu'! Ne-am plimbat ca în adolescenţă, scuturând ramurile corcoduşilor înfloriţi.

– Crezi că de adolescenţă avea ea nevoie?

– Aici e buba. Că nu simţea nevoie de ce crezi tu.

– Noroc că m-a făcut mama croitor, că, dacă o dam pe filozofie, făceam bătături în palmă. De când lumea şi pământul bărbatul are nevoie de femeie şi muierea de bărbat, restu-i frecangeală.

– Las-o moartă! Dar dacă tot veni vorba de răşpăluit, cine s-a ocupat cu angajarea fetelor tale de la cabinete şi din secretariat?

– De regulă, mandea şi cu Vârlan cadristul – Buză de iepure, cum i se mai zice –, dar mai mult Colios, pe care-l mână prin vecini după referinţe. Excepţie vreo trei babete, moştenite de la Arte. Astea mai tinerele, de la mine din secretariat, le-am cercetat bob cu bob.

– De Toni Bolintineanu ce ştii?

– E fată mare!

– Nu asta mă interesa, dar, dacă tot o zici, de unde ştii?

– Ştiu! Că fetele şi-au făcut de regulă

control medical la noi, la Policlinica Artelor, de unde ni se mai ciripeşte ceva.

– Dar Valeria, aia cu ochi asiatici?

– Aia-i spartă. Cât o vezi de mignonă, a fost măritată cu un şef de cadre.

– Dar merită nota zece!

– Iar el, tovarăşu' Tedi, o pocitanie de bărbat. Măgar bătrân, zicea c-a luat-o desfundată, pare-se de un doctor. Dracu' să-i pieptene. Dar de ce te uiţi la astea, când Zoica, secretara ta, e cea mai frumoasă? În tot Comitetul nu găseşti una mai fainã. Pesemne că nu-ţi plac blondele – e drept, mai băloase decât bronetele, dar o pui să se vopsească. Ea are nevoie de tine, nu tu de ea, că şi-aşa-i ţârâie fundul că n-are liceul terminat, de mă roagă s-o mai aştept cu învăţătura. Unde pui că e înhămată la o căruţă cu roţi împleticite, că n-o duce bine cu bărbat-su, alt bubos, mic şi îndesat, care trage spre despărţeală.

– De când mă ştiu, nu m-am încurcat la locul de muncă. Ba să nu mint! A fost cândva o porumbiţă, încurcată cu doi şefi de-ai mei: unul pe faţă, cunoscut de toţi, ăllalt căsătorit, ştiut de la ea. Pe mine mă ţinea „de inimă" – spunea dânsa –, că pe ceilalţi îi avea, după caz, de măritat şi de siguranţă. Or, eu n-aveam niciun interes să fiu indiscret, că mă beleau**:** unul că i-am spart casa, altul c-am călcat morala proletară.

www.dacoromanica.ro

– Rău faci. Secretara este cea mai apropiată fiinţă a unui director, iar când e şi frumuşică trece pe primul plan. Nevasta îţi face ochi dulci, până îţi vâră verigheta pe deşt. Astalaltă nu ştie cum să te îmbuneze. Nevasta te pisează cu un' te duci, de unde vii, ce faci, de ce aşa şi nu altfel, reproşuri şi ameninţări la tot pasul. Asta nu. Soţia îţi toacă banii, asta niet, doar de-i dai tu vreun cadou. Iar când secretara-i şi căsătorită, muţenia-i desăvârşită, nu aleargă după tine să-ţi puie şuşoiu-n braţe.

– Hai, că n-or fi toate la fel.

– Ce vorbeşti? Cu bărbatul are contract de căsnicie, cu mine de serviciu. E obligaţia ei să ne satisfacă pe amândoi. Or fi şi excepţii, nu zic, dar tocmai alea nu ştiu cum să te răsplătească mai vârtos. Nu mai departe secretara mea, cam urâţică, o ajută pe nevastă-mea la cozonaci, la prăjituri, face sarmale în oale de pământ, dulceţuri, toate la ea acasă – pe banii mei, bineînţeles –, dar şi eu îs salon, că-i semnez bonuri să stea la domiciliu, nu doar să gătească, ci şi de ziua ei, a bărbatului, de Paşte, de Crăciun, să umble cu copiii pe la policlinică, la bunici şi alţi limbrici. Cinstită e şi fata de la registratură, mişto, dar totalmente refractară când vrei să i-o înşurubezi. Dar şi ea, fată subţire, n-a dat din copite, mi-a şi plasat o prietenă, care avea nevoie de lame, brice şi carice. Mai mult: ocheşte gagicile venite din

www.dacoromanica.ro

provincie, cu cereri şi reclamaţii, le trage de limbă să afle ce vor, de casă, de masă, şi se oferă să pună o vorbă bună, s-o ascult, s-o cazez o zi, două, la Mogoşoaia, bineînţeles, pe numele meu, care, cavaler, musai trebuie s-o conduc în lumea bună. Habar n-ai ce bine se înţeleg femeile între ele când aranjează un pont. Nu-şi tocesc degeaba pingelele ca tine pe Calea Victoriei, de dragul vorbăriei. Mănâncă, bea şi dansează – onorate de ce văd în jur, să aibă ce povesti la idioţi, când se întorc acasă –, contra unui ciocan american.

– Ce treabă au astea cu noi?

– Tu pe ce lume trăieşti? În Tanzania, ori în România? Aici nu alergi din cracă-n cracă, cu suliţa după lei; la noi zbori din craci în craci, iar leii se predau singuri după principul socialist „fiecăruia după muncă şi capacitate“. Fufele de care vorbeam or munci şi ele, dar capacitate canci. N-au făcut şcoală, iar dacă s-apucă să cânte o fac după ureche. Una e să porţi un ceas la mână şi alta-i să fii ceasornicar. Or, astea-s artiste cu jucărica la purtător. Glasu' ca glasu'. Ca să aibă plasament, au nevoie de relaţii, de unu' care, atenţie, îi dă primul ciocan. Pleacă după pile şi dau de daravele. Zor, nevoie, trebuie să găsească un restaurant, s-o accepte de şanteză. Cine-o verifică mai întâi la cântare? Şeful de locantă! Al doilea ciocan. Fata trebuie însă acompaniată, să

www.dacoromanica.ro

facă o repetiţie, două, are nevoie de bunăvoinţa unui şef de formaţie, taraf sau simplu pianist. Al treilea ciocan. Dar, ca s-o angajeze, mai trebuie acordul secţiei comerciale, care-i cere şi atestat. Al patrulea ciocan. Cu aranjamentul aproape perfectat, dizeuza merge la Comitetul Judeţean pentru Cultură şi Artă, unde, dacă-i place preşedintelui, fata mai leapădă chiloţii. Al cincilea ciocan. Mai mult decât vezi pe steagurile clasei muncitoare. După patrucinci baroase, vine şi secera inspectoruluişef, ăla care scrie actul şi-l dă la semnat. Ăsta vrea bani, tată, nu se joacă. E pus să colecteze biştari pentru progresul ştiinţei şi culturii, că şi ei trebuie să împingă-n sus la mărimi, de ziua lor şi alte sărbători îndrăgite de popor. Aşa că până la urmă fetele sunt şi ciocănite şi cu banii luaţi. Se mai găsesc însă şi unele care se şucăresc, ori n-au bani, de iau calea reclamaţiilor. Binevenite, că eu, fără glumă, le sar în ajutor. Le duc la oamenii de care au nevoie, de pe la muzică sau teatre – când e nevoie de ceva mai greu –, ori le dau hârtii provizorii de liberă practică, valabile până se adună comisiile de atestate. Acolo altă jupuială, la care eu nu m-amestec. De astea, ţi-am mai spus, se ocupă direcţia de cadre, dar, până la convocarea lor, mă descurc cu Vârlan, că-i băiat de treabă. Nu mă refuză cu vreo „nepoată“, pe gratis, că, din punctul ăsta de

www.dacoromanica.ro

vedere, nici el nu ia bani. Aaa, că nepoatele se simt datoare să se poarte frumos cu noi e treaba lor. Au şi de ce. La Mogoşoaia le tratez regeşte. Mai cunoaşte pe unul, pe altul, ba chiar şi pe Gică Petrescu. Miki, şeful Complexului – că răspunde şi de casele de la Sinaia –, nu-mi ia niciun franc, nu face bon de consumaţie, că-i rămâne de la protocol, cu note pe care le semnez fără să fac socoteala fripturilor şi sticlelor băute. Oricât de ocupată ar fi Mogoşoaia, se păstrează câteva camere libere pentru neprevăzute, iar de mâncare nu suferă nici femeile de servici, nici şoferii. Are balta peşte.

Când discutam, intră în cameră Florin Panaitescu, directorul-adjunct al Secretariatului. În sarcina lui revenea gospodărirea garajului. Doar atât. După culoare, gingii şi unghii, cred că-i ţigan. Să fie sănătos, nu-s rasist. Pojocaru mă contrazice: „Nu-i cioară; taică-su a fost colonel!“ Ei şi? Generalul Dragalina, ditamai comandant militar, ce-a fost? Îi spun că pe adjunctul său îl ştiu de mult, de când cânta la pian într-o locantă de pe Ştefan cel Mare, vizavi de Velodrom (actualul Dinamo), pe colţul străzii Aurel Vlaicu. Băiatul nu m-a contrazis. „Ei şi? Dacă Enescu cânta la vioară înseamnă că era şi baragladină?“ „Dar nu l-a văzut nimeni cu dibla prin cârciumi, deşteptule“. Acum, Panaitescu venise cu foile de parcurs, pentru o semnătură. Bănuiesc că-i pus

www.dacoromanica.ro

să urmărească strict deplasarea cadrelor de conducere, de la directori la miniştri. De el depinde şi plasarea şoferilor: care pe cine serveşte. Când îi spun lui Pojocaru că tovarăşul e ginitor, rudă bună cu Filatov, curios să ştie cine şi pe unde umblă în afară de serviciu, mă contrazice**:** „Vezi-ţi de treabă! Omu' urmăreşte consumul de benzină! Să nu-şi facă şoferii de cap, taximetrie pe la Gara de Nord!“ Aşa să fie, dar, dacă pe foaia de parcurs a maşinii noastre apăruseră zilnic drumurile la piaţă şi coafor ale doamnei Mihale, nimeni n-a mişcat un deget. De ce? Pentru că deplasările femeii nu prezentau interes. Nu intrau în vizor. Mitică îi vizează mapa şi-l întreabă.

– Bă Florine. Ia loc şi răspunde-mi la o întrebare: după opinia ta sinceră, nu de manual politic, cum vezi tu femeia? La urma urmei, ce e? Că după unii nu s-ar încadra nici în regnu' omenesc!

– Ce să fie?! O marfă! O marfă care, dacă stă prea mult pe galantar, se-mpute. Bineînţeles, ca orice marfă are un preţ pe buzunarul clientului. Există marfă de lux şi marfă de larg consum, pe care adesea o primeşti şi de pomană, uneori cu bonus, numit zestre. Nu poţi zice însă niciodată**:** „dai un ban, dar face“, că tocmai marfa de lux se desface. N-o iei doar pentru tine: intră în patrimoniul naţional. Dar ştiţi ceva? Indiferent de valoarea mărfii, de mă-

tase sau viscoză, toate ajung în marginea gropii. Babă frumoasă nu există! Ştirbe, chioare, cocoşate, toate se vor văita de beteşugurile bătrâneţii. Unii zic că cele de cârpă ar avea cevaşilea caracter, că, după ce şi-au cicălit bărbaţii, de i-au băgat în pământ, le prind din urmă mustrările de conştiinţă şi fac colive dulci şi aromate, îndesate cu nucă, dau de pomană pilaf, sarmale, friptură şi cozonac, başca un pahar de vin, să mănânce mortul pe săturate, la o lumânare aprinsă, ca şi cum „unde nu este durere, întristare şi suspin“ n-ar fi lumină destulă.

– Băga-şi-ar lumânarea-n cur. Da' ia zi-mi, băieţel, dacă, indiferent de marfă, de lux sau de căpătat, ele-s condamnate s-ajungă la fel, bărbatul ce hram poartă? Că-nflorim pe-aceleaşi ramuri, dar, totuşi, ne fleoşcăim mai lento. Un băiat la şaişpe ani e un copil, pe când o fată de aceeaşi vârstă e domnişoară, întorc bărbaţii capu' după ea, îi bună de prăseală. Dar şi îmbătrâneşte mai repede. Se împuiază repede şi devine ţaţă. Pe când bărbatu' se maturizează mai greu; la cinzeci de ani îi stă bine şi lângă una de douăşcinci. Pe când femeia de-alături îi trecută.

– Da' la fel se zice că... găina bătrână face ciorba bună!

– S-o zice, dar omu' mai are poftă şi de-un pui prăjit. Dacă pe muieri le împarţi

în marfă de lux şi de larg consum, pe bărbaţi cum îi vezi? Tot în legile comerţului, că negustorie-i toată viaţa: c-o mână dai, cu alta primeşti!

– Numai că, de regulă, primeşti mai puţin decât trebuie să dai. Pentru asta, când e vorba de femei, eu împart masculii în bărbaţi proşti şi în bărbaţi deştepţi, categorii de beton. Primii – băieţi fini, bine-crescuţi, buni de însurat – sunt cei care, la casele lor, au grijă să îmbrace femeile, ăilalţi, mai obraznici, să le dezbrace. Precum Eva din poveste, ele se simt în voie goale-goluţe. Aşa a făcut-o Dumnezeu şi pe strămoaşa lor. Primul care i-a pus o frunzuliţă unde nu se cuvine a fost un tâmpit. A venit al doilea idiot să-i facă o coroniţă, să i-o atârne de gât, altul, şi mai cretin, i-a înconjurat şoldul cu liane, de-abia i se mai vedeau călcâiele. Biata femeie, împovărată şi cu o jerbă de flori de-i acopereau şi sânii, cum să se bronzeze? Norocul ei că din junglă s-a ivit un sălbatic ce i-a văzut târtiţa când s-a aplecat să ia o cofă de apă din râu, de-a legănat-o pe din faţă, pe din dos, Doamne cât e de frumos. Îmbujorată, şi-a căutat Eva frunzuliţa şi pe muşuroiul de furnici din pădurea alăturată, unde barbarul a târât-o s-o înveţe şi ce are dânsa de făcut în cele mai fericite momente. A venit şi a plecat. Povestea spune că de-atunci femeia îl tot caută, fără să-l găsească. D-asta se răzbună

pe bărbat, luându-l la ciondăneală de cum intră pe uşă.

– Precum voinicul tău bărbos – în amintirea căruia port o mustaţă oltenească –, în casa mea cântă cocoşul. Eu poruncesc Mă doare în fund de colivele şi parastasele lor.

– Iar femeia, de-i femeie, ţine mai mult la bărbatu' care-o dezbracă. Cu o condiţie**:** să ştie de ce-o face: nu doar pentru el, ci şi pentru ea. În rest, n-o interesează de unde vine gagiul, unde se duce, de-i cult sau nu – că pentru porcărioare le ajung vreo douăj' de vorbe –, de-i bogat sau sărac, comunist sau tebecist. Să facă treabă bună, treabă ca la carte, nu s-o îmbrace, că proşti îs destui, dar nici s-o dezbrace degeaba. Aici, cine ştie câştigă: punct ochit, punct lovit. Arta Florescu, ditamai solistă la Operă, nu cântăreaţă de trei lulele, şi-a angajat un şofer particular care-i drege zilnic glasul cât mai adânc. Cine poate oase roade.

– Bravo, Florine, bravo, filozof trebuia să te faci, că mă ungi la inimă. E timpul să schimbăm lozincile, că şi „Proletari din toate ţările, uniţi-vă!" nu mai ţine, de când chinejii s-au răţoit la ruşi că nu le-au dat bomba atomică. Au ochii prea mici şi n-au văzut că bomba se află între craci, de unde începe şi se sfârşeşte viaţa pe pământ. Cu ce schimbăm salutul, să ne înţelegem cu toţii?

– Cu ce, nea Mitică? Simplu: „Bună dimineaţa, lume!"

www.dacoromanica.ro

– De sunat sună bine, dar care dimineaţă? Când ne trezim noi, americanii se culcă, iar alţii o duc rău cu sculatul.

– Măcar de ne-am trezi, că deocamdată suntem şi vom fi mereu în perioada de trecere de la Tanda la Manda, de la ce-a fost, la ce n-o să fie.

– Asta nu ne împiedică să ne ocupăm cu drag de prezentul luminos al femeilor noastre, mai multe la număr în *Anuarul statistic*, cu rară consecvenţă. Cineva trebuie să aibă grijă şi de surplus, la care se adaugă femeia divorţată şi mai ales nesatisfăcută – după spusele medicilor, majoritară. Să nu fim egoişti! Dacă ai miros bun, nu-ţi trebuie carte, frumuseţe, vrăjeală sau bani. Femeia neposedată cum trebuie emană un miros aparte, deloc neplăcut, care-ţi dilată nările. Nu trebuie să-i spui nimic. E de-ajuns să-i pui mâna pe umăr, că te urmează. Cu o condiţie: să ai nas!

– Şi nu numai!

– Pentru început ajunge.

La 35 de ani, un bărbat este în puterea vârstei. Abia acum s-ar putea spune că s-a maturizat, că i-au zburat fluturii tinereţii, începând cu jurămintele primelor iubiri şi sfârşind cu lacrimile ultimei dezamăgiri. Deşi, la fel se poate spune că de fiorii tinereţii nu te lepezi nici la senectute, dacă sufletul se încăpăţânează să nu-mbătrâ-

nească. E răscrucea unde îşi dau întâlnire toate experienţele trecute, prezente şi viitoare. Mai săraci decât toţi săracii sunt cei care, în singurătatea lor, n-au ce să-şi amintească. Judecată aparent masculină, deoarece se potriveşte perfect şi femeilor, de regulă mai aşezate, mai aplecate spre căsnicie, pentru că şi ultima zvăpăiată se visează la casa ei, cu bărbat şi copii. Nu şi bărbaţii, care mai greu se lasă atraşi de bucuria de a intra în cuşca fericirii în doi. Oricum, recomandabil e să faci pasul hotărâtor doar după ce ţi-ai terminat bine documentarea sau, metaforic vorbind, să nu te-nscrii cu acte false la facultate până n-ai urmat ca lumea liceul. Numai că, la şcoala vieţii, notele date şi primite de la parteneri şi partenere sunt atât de felurite, încât, cu cât învăţăm mai mult, cu atât ne vine s-o luăm de la capăt.

Mă consideram cu Universitatea terminată, aşa că n-aveam motive să ignor legile firii. La „Meridiane“ mă înţepasem cu acul să nu cad în păcat, păstorind o turmă de mioare, care mai de care de pus în proţap. Mă uitam cu jind la ele şi la băieţii din jur, care, ori că jucau ping-pong, ori se hârjoneau *avant de*, era totuna. Ce să facă? Fetele abia terminaseră facultatea, alese pe sprânceană, certate cu foloasele călugăriei. În editură, băieţi mai puţini, dar nădragi destui în vânzoleala de pe culoarul ce ducea

www.dacoromanica.ro

la acelaşi bufet de la etajul 7, tot s-alegi şi să culegi. În rest, prostie cât cuprinde, averea de bază a tinerilor, indiferent de sex. Topul preferinţelor era omologat. Pe locul 1, la bărbaţi, Niki Vlădescu, de profesie grafician, angajat de mine după ce singur se expulzase din Editura de Literatură, în urma scandalurilor iscate între amante, dintre care două căsătorite. El, rudă cu Adonis, dacă nu chiar frate geamăn. Pe cât de frumos şi talentat, pe-atât de pauper mintal. Adulat de femei, le răspundea tuturor cu un zâmbet şi o întrebare, în loc de promisiune: „Ce faci, bă?“, în faţa cărora toantele se topeau. Deloc agresiv, era consumat precum vata de zahăr din bâlciuri, pe-o para şi jumătate. Îl angajasem cu o condiţie, dictată prieteneşte în virtutea fostelor petreceri: „Miki, te angajez cu o singură obligaţie: să nu te atingi de nicio fată din editură, că n-am nevoie de zarva lăsată în urmă. Poţi da iama în toate muierile din edituri, de la reviste, din combinatul *Scânteii*, dar nu şi de-aici. Clar?“ „O.K.!“ Locul 1 la fete, cine să-l ocupe, dacă nu domnişoara Mihail? Ne rugase maică-sa, o corectoare de prim rang, să-i găsim loc în schemă, că altminteri fiică-sa ar trebui să meargă la dracu-n praznic, unde a fost repartizată de facultate. Când a mai venit şi cu ea să ne-o prezinte, am crezut că s-a deschis cerul, că ne aflăm în Eden. Frumoasă, frumoasă, dar, lucru

www.dacoromanica.ro

rar, şi deşteaptă, extrem de capabilă în profesie, cum se va dovedi mai târziu din mlădierea cuvintelor redactate. Cu un bun-simţ înnăscut, trecea regeşte peste invidia semenelor detronate. „Piei, Satană“– mi-am zis –, când, lucrând cu dânsa pe manuscrise, nu-mi ridicam ochii din hârtii. Ca şi cum mi-aş fi poruncit: „Vezi-ţi de treabă, nu-i de nasul tău!“ De greblat şi secerat mai asudam pe de-alături, că ce n-aduce ziua aduce noaptea.

Mergând pe la braseria „Ambasador“, mă întâlnisem la o bere cu nea Tudorică Măinescu, epigramist de forţă, aflat în preajma unei domnişoare fâşneţe, deloc deranjată că ia masa cu tata mare. Între patru ochi, îmi vorbise în şoaptă despre ea, să n-audă soţia; „lucru delicat“ – zicea el, apropo de felul cum o câştigase dintre elevele meditate de consoartă, directoarea unei şcoli generale. Moartă, coaptă, fetei îi trebuia o diplomă de zece clase, că în rest avea tot ce-i trebuie să întorci capul după dânsa. „Dragul meu, c-o pereche de pantofi italieneşti, aurii, pe care şi-i dorea fără să şi-i poată cumpăra, am ajuns unde trebuie. S-a bucurat atât de mult, că tot timpul cât mi-a-ntors spatele n-a lăsat pantofii din braţe!“ Am stat cu cei doi meseni şi am făcut socoteala anilor, cu aproximaţia necesară: el 70, ea 25, eu 35, în total 130; împărţit pe din trei, ajungem la o medie de circa

www.dacoromanica.ro

43 de ani, suportabilă pentru toţi. Mai puţin de nea Tudorică, obligat să ia cina cu nevasta, spre deosebire de domnişoara, care avea chef să danseze, precum şi de mine, dispus s-o însoţesc. Numai că ţopăiala începea la ora 20, cu program de *café concert*, continuat cu twistul la modă, prea târziu pentru poet, dar potrivit pentru noi, puşi pe rele. Am dansat ce-am dansat, iar la miezul nopţii ne-am mutat în bar la „Melody“ – în subsolul cinematografului „Patria“ – unde tocmai începea programul artistic, acompaniat de orchestra lui Horia Moculescu. După atâta cântec şi dans, se cuvenea să mergem la culcare şi, cum locul cel mai apropiat e şi cel comod, casa lui Niki Vlădescu, burlac din piaţa Matache Măcelaru, se dovedea cea mai indicată. Am sunat, mia deschis, iar în antreu m-au întâmpinat troacarul şi pălăriuţa de catifea ale domnişoarei Mihail, conducătoarea topului de la „Meridiane“. Să vezi şi să nu crezi... După cum, la fel s-ar fi întrebat şi ea ce caut cu „frumoasa din pădurea adormită“. Între ei, bărbaţilor nu le este ruşine să se fălească fără jenă cu o toantă bine croită de Dumnezeu. Nu şi invers, pentru că femeile, deşi n-o mărturisesc, nu gândesc altfel. Numai că domnişoarei Mihail nu i-ar fi convenit, dacă ar fi auzit şi convorbirea cu Niki:

– Aşa ne-a fost vorba, nenorocitule? Ce căuta aia la tine?

www.dacoromanica.ro

– Să mor dacă n-a venit călare peste mine. Mie nici nu-mi place!

– Ce nu-ţi place, mă? Ai chiorât sau ai devenit pederast? Hai sictir, nu mă lua de idiot, că-s doar prost, de te-am angajat pe cuvântul tău de căcănar.

– Jur pe ochii mei dacă asta îmi spune ceva. Eu îs mort după Virginica!

O clipă rămân bulversat, fugind cu ochii peste catalogul editurii.

– Care Virginica?

– Virginica, femeia care ne serveşte la bufet!

Doamne Dumnezeule!!! Să arunci o brăţară cu diamante pentru un şirag de sticlă colorată, biluţe înşirate pe sfoară... Pentru superba Virginică, cu braţe de halterofil şi uger de vacă, ţâţe căzute pân' la buric, o mangoliţă care ţine creionul după ureche şi-l bagă-n gură când îţi face socoteala consumaţiei, lungă ca un jandarm călare şi mai plină decât sabinele răpite din tabloul lui Rubens.

– Bă, tu grăieşti serios sau vrei să schimbi vorba?

– Crede ce vrei, dar eu, când o văd, tremur de-a binelea. Putoarea a simţit, dar mă ţine în şah, dar până la urmă tot o prăjesc, căci i-am zis că la noi în bazar îşi găseşte ţoale pe măsură. În coteţ s-o văd, că pe urmă o halesc cu fulgi cu tot.

*

www.dacoromanica.ro

– Bună dimineaţa, lume! – mă întâmpină Pojocaru a doua zi. O să trec pe la tine să vorbim mai mult. Se scutură toţi trandafirii – cum zice cântecul – şi-i timp de plecare! Nu pentru noi, ci pentru ştabi. Altfel? Vreun ciocan american, vreo veste de la cucoana cu peşte? Că de regulă Raskolnikov se-ntoarce la locul crimei.

– Adică în bucătăria ta.

– Dă-o-n mă-sa, c-o avea şi ea un ochi de aragaz, doi la purtător şi-o jucărică, poate chiar şi mică. Nu trebuie iertată!

– Mitică, ai să râzi: mai am şi alte lucruri de făcut.

– Numai că un bărbat la 30-40 de ani care nu se gândeşte la femei trebuie să meargă să se consulte la medic. Nu-i cazul tău, care, când ai luat-o razna, ai făcut-o lată. Ce te uiţi aşa la mine? Numele de Neli îţi spune ceva? Ori ai uitat de „Săptămâna poeziei“!

Nu uitasem şi nu se poate uita, doar că mă miram de unde ştie. M-a dumirit c-a aflat de la Vali Vraca, tânăra văduvă a actorului ce tocmai murise – bună prietenă cu persoana de care mă întrebase –, moştenitoare peste noapte a unui apartament în plin centrul Capitalei, în spatele statuii lui Mihai Viteazul, cu viaţă de zi şi de noapte, mai ales după dispariţia decedatului. Amândouă, piese grele în arsenalul „sexului

slab“, coborâseră de peste munţi şi văi în Capitală să zdrobească „sexul tare“, căruia nu-i ştiu pluralul. Cunoscându-şi preţul, fetele nu s-au risipit, pentru că marfa de valoare nu se vinde pe bani puţini. Le trebuiau doar un paşaport onorabil în lumea bună. Prima s-a căsătorit cu un poet, cealaltă, cum am spus, cu un actor de notorietate. De regulă, creatorii de artă nu sunt oameni bogaţi, că, de n-ar fi fost hărăziţi să se mântuie sub cupola frumosului, s-ar fi ocupat de negustorie sau politică, de fapt cam acelaşi lucru. Rude apropiate le mai sunt artiştii – de toate neamurile –, medicii, juriştii şi o parte din profesori, care au în vizor viaţa şi bolile sufleteşti ale semenilor. În schimb, cu sinceritate sau făţărnicie, sunt oficial respectaţi, dovadă şi chipul de pe bancnotele aflate în circulaţie. Condiţia supremă a recunoştinţei rămâne însă moartea, singura care într-adevăr îi eternizează. Cu excepţia doamnelor amintite, de-o mie de ori mai valoroase în timpul vieţii, cu osebire în anii primei tinereţi.

Poetul nu era lipsit de talent, dar, aflând ce se cere pe piaţă de către politruci, obsedaţi ca şi foştii legionari să făurească un om nou, s-a apucat şi el să-l moşească, cântând maşini şi motoare, strunguri şi tractoare, şoferi şi mineri, de ziua copilului şi a partidului, ba chiar cu onor, pe marele conducător. Dictând la telefon o poezie,

www.dacoromanica.ro

despre Stalin şi orice, a fost angajat imediat la Radio, pentru că lepăda mai iute versurile scremute de alţii. Imprudent, îşi semna producţiile pe ardeleneşte, în timp ce unii colegi, superbii anonimi ai marilor festivităţi, semnau doar statele de plată. Cinic şi el, fără îndoială, însă, la fel de adevărat, bun camarad, cu o inimă deschisă spre toţi confraţii, indiferent de locul ocupat în ierarhia generaţiei. Aşa se explică de ce zilnic la el acasă – locuia pe Dinicu Golescu, în apropierea Gării de Nord – era o adevărată cafenea literară, unde, de la Nichita Stănescu la Tomozei veneau mai toţi poeţii tineri, dar, interesant, şi scriitori mai vârstnici ca Radu Boureanu, Ben Corlaciu sau Geo Dumitrescu. Aglomeraţia se datora însă amfitrioanei, tinerei Neli, ochioasă şi năbădăioasă. Locuiau la parter, în acelaşi bloc cu Corneliu Leu, osândit să suporte valul migrator, la rândul său gazdă ireproşabilă. Prin tradiţie, boema scriitoricească nu se dezminţea. La zilele scriitorilor – de la Anton Pann la Duiliu Zamfirescu, petrecute cu fast în toate judeţele –, la cele de documentare, cu diurnă, casă, masă şi transport, se adăugau manifestările organizate de Uniunea Scriitorilor, între care şi nelipsita „Săptămâna poeziei“. Se mergea în grup, iar poetul nostru era primul dispus să plece. Bineînţeles, timp de şapte zile erau serbări şi în Bucureşti, după

www.dacoromanica.ro

care o viram cu toţii la „Ambasador“. Aici am cunoscut-o mai de aproape pe doamna Neli, aici mi s-a oprit inima-n loc, aici ne-am izolat de ceilalţi, la masa noastră, venind şi plecând împreună, seară de seară. Totul la vedere, până când Fănuş Neagu, aflat la masa comună, m-a luat la refec:

– Mă deşteptule! Ce faci cu nevasta omului? Nu te gândeşti că se-ntoarce la casa lui? O faceţi, aşa, pe faţă, fără perdea?

– Pe faţă, Fănuş, nu ascunşi ca guzganii. Nu-i nicio ruşine. După sufletul meu, oamenii s-ar cuveni să ne arunce flori în cale.

– Vezi să nu ţi le pună pe piept, că ăla-i ardelean şi bagă brişca-n tine.

De băgat n-a băgat-o, dar a venit să discute cu mine la Centrala Editorială, între patru ochi.

– Stimate domn, de întors m-am întors şi ştiu tot.

– Mai bine decât mine n-ai cum să ştii, că eu am rămas în Bucureşti, nu vin de departe.

– Şi?

– Important e dac-o iubeşti cu adevărat!

– De ce te interesează?

– Enorm! Că de iubit o iubesc şi eu. Chiar foarte mult. Aşa că, dacă nu te leagă de dânsa un sentiment deosebit, ţi-o cer de nevastă.

– Numai că eu nu-i sunt tată, ci doar soţ.

www.dacoromanica.ro

– Cu atât mai bine! Pentru anii care vin, nu contează dacă viitoarea mea soţie a trăit cu dumneata sau invers.

– Important e că şi eu o iubesc.

– Iată un lucru care ne leagă. Atunci să hotărască ea.

De pronunţat, doamna nu s-a pronunţat dintr-odată. Din inculpată s-a transformat în judecător, preluând ceva şi din atribuţiile procurorului, ca bărbatul să priceapă că toată vina îi aparţine, fiind muieratic, dacă nicio fată-n casă nu scăpase necotoită de el. (După cum, tot ea îmi spusese, că special i le alesese drăguţe, mereu altele, tocmai să fie scutită de surprize mai mari.) Când dânsa a venit să vorbească şi cu mine, am stabilit ca din aceeaşi seară să rămânem împreună, fără să mai aşteptăm divorţurile (în cazul meu fără probleme, întrucât căsătoria fusese de convenienţă, fără domiciliu comun, nuntă, verighete şi alte librete). S-a întors acasă s-anunţe decizia, iar eu la Teodor Constantin, luat ca viitor naş şi rugat să mă însoţească seara în Piaţa Romană, să-şi cunoască fina şi să-mi împrumute ceva bani să începem căsătoria cu dreptul.

Numai că Neli n-a venit. M-am pomenit însă a doua zi cu Rusalin la aceeaşi Centrală, unde Ion Marinescu, bunul meu coleg, râdea de mama focului, că de data asta intrasem eu la apă – numai că de bunăvoie –, după ce, cu luni în urmă, avusese ghinio-

nul să dea un doctor peste el, în momente şi mai şi. Poetul era în culmea fericirii că soţia lui s-a-ndurat să-l prefere şi s-a simţit dator să ne despărţim prieteneşte. Dracul m-a pus să-i zic că prieten nu-i pot fi, că am destule păcate, dar că mincinos nu sunt. Supărat mai mult pe nevastă-sa, i-am spus că nu cred în hotărârea luată, aşa că nu renunţ la ea.

Atât i-a trebuit nebunului, că s-a dat peste cap şi s-a mutat cu serviciul în instituţia unde lucram, ţinându-se de mine ca orbul de băţ, având grijă să mă târască prin toate cârciumile, de fiecare dată însoţit de alte domnişoare, pescuite de pe la diverse întâlniri cu scriitori, unde uita de poeziile sfântului partid, înlocuite cu versuri mai apropiate de cordul fetelor:

Iată-mi inima, sipet purpuriu,
Ia-o, e plină de vise,
În ea vei găsi al vieţii foc viu
Şi multe poeme nescrise.
Iată-mi inima, carte cu literă grea,
Ia-o, nu-i carte firească,
Am mai dat-o o dată cuiva
Şi n-a ştiut s-o citească.

Era imposibil ca în sală să nu se găsească vreo fetişcană miloasă, să nu se îndure de bietul poet, pe deasupra şi frumuşel, însoţit de un alt neînţeles, drăguţul Tom – pre-

scurtare de la Tomozei –, mie revenindu-mi datoria să-i prezint creştineşte. Precum vulpea la găini, ne strecuram printre ostreţe, fără să lăsăm fulgi în urma noastră. Un întreg cămin de fete, aflat pe colţul străzii mele, ne-a rămas de tocat. Clientela era alcătuită din podoabele respinse la Filologie, care se făceau bibliotecare, precum şi de cele refuzate la Institutul de Arte, ce deveneau îndrumătoare de teatru. Îmi transformaseră casa în club, unde pe-o masă întinsă de douăsprezece persoane, improvizată în scenă, se produceau şi viitoarele slujitoare ale Thaliei. Asta când nu ne refugiam şi în casa lui Tomozei, la fel de aproape, lângă Circul de Stat.

Atât de mult ne-a cucerit joaca, încât într-o bună zi frumoasa Neli s-a văzut nevoită să-i dea ultimatum soţului:

– Îţi zic pentru ultima oară: ori cu mine, ori cu el.

Uşor de zis, greu de înfăptuit. Şi împotriva principiului *Tertium non datur*, Neli a rămas cu... Geo Dumitrescu.

– Despre ce mişcări de trupe e vorba? Că parcă la asta te refereai.

– De vorbit ar fi mai multe. Deocamdată îţi spun că pleacă Dumitru Popescu. E numit redactor-şef la *Scânteia*, feuda foştilor. Când a fost croită în legalitate, treaba s-o fi petrecut la templu, că, în afară de

Pavel Chirtoacă – de care nu ştiu nimic – toţi, absolut toţi, au fost de aceeaşi culoare. Târziu, s-a încercat o schimbare de macaz cu Theodor Marinescu, dar figura n-a prea ţinut.

– Omul care a rezistat ani în şir a fost Sorin Toma. De prin ’47 până acu’ vreo câţiva ani. Pe timpul lui Dej, ajunsese chiar în Biroul politic. Sculă mare! L-au scos pe uşa din dos, de se pare că l-au mătrăşit şi din partid.

– Ştii de ce?

– Nu.

– Îţi spune băiatul. Totul i s-a tras de la o vizită a gazetarilor sovietici. I-au plimbat ai noştri ce i-au plimbat să vadă ce-o fi văzut şi la urmă, onoare supremă**:** li s-a deschis uşa redactorului-şef al organului central al partidului, la însuşi Sorin Toma. Nici bine n-au intrat în cabinetul lui şi un rusnac l-a arătat cu degetul, izbucnind în râs**:** „Naş durak“ – adică „Prostu’ nostru“. Ce se întâmplase? La cedarea Basarabiei, el a uşchit-o la sovietici, unde, cu tot comunismul lui, n-a făcut purici. A mâncat pâine într-un colhoz, unde se învârtea ca socotitor cu biluţe la abac. La venirea nemţilor, când, evreu fiind, risca să i se pună pielea pe băţ ori, ca bărbat tânăr, să fie pus la muncă, s-a îmbrăcat în zdrenţe şi s-a aciuit într-alt sat, făcând pe oligofrenul. Cu traista-n băţ, mut şi damblagiu, a înşelat privirea tuturor,

chiar şi a nemţilor. Asta până la întoarcerea roţii, când marele patriot s-a înscris în divizia „Horia, Cloşca şi Crişan“, din care, ca şi Dragoş, a descălecat, să ne fericească. Cuibul şi l-a găsit mai apoi la *Scânteia*, până a dat ochi cu rusnacul. De-aici şi verificarea rezistenţei sale ilegale, pe care şi-o atribuise.

Înainte de a fi director, afemeiat, securist sau ce-o mai fi fost, Dumitru Pojocaru e oltean. Când îi spun că juveţii au venit în Bucureşti cu cobiliţa şi-acum s-au întins peste tot, se burzuluieşte. Ştie că pe jumătate glumesc.

– Dar tu ce eşti? De ziceai că părinţii îţi sunt din Argeş, de ne desparte-o gârlă.

– Naiba ştie unde mi-or fi rădăcinile, că cei cu acelaşi nume din cartea de telefon se trag din zona Aradului şi Oradiei, aşezări mai apropiate de Occident. Cine ştie? O fi plecat vreun străbunic cu oile şi s-a aşezat peste munţi, lâng-o fată frumoasă. Oi aveau să mulgă, turma, turmă, lâna, lână, să tot trăiască şi să dea şi de pomană oltenilor tăi. Eu însă m-am născut în Bucureşti şi, dacă o veni vreo hotărâre să vă întoarceţi la casele voastre, nu văd cum vă înghesuiţi în Bănie, că la ţară nu cred că vă mai trage aţa.

– Până atunci, ia invitaţia asta. Ţi-a fost trimisă oficial. Eşti invitat la spectacolul *Lacul lebedelor* de la Opera Română. Uite

ce scrie pe verso: „Dacă muntele nu vine la Mahomed, se duce Mahomed la munte“. Tipa umblă la parabole! Ce-aveai însă nevoie de invitaţie nu ştiu, că dispunem de permise de intrare, cu locuri rezervate în loja oficială.

– Mare deosebire, Mitică. Spectacolul e ca şi femeia, ea însăşi o mare sărbătoare**:** una e să dai buzna peste ea când vrei tu, şi alta când eşti invitat. Deşi, ca la teatru, intrarea e aceeaşi.

Amintiri, amintiri! Ce ne-am face fără ele? Vorba bătrânului avocat Petrovici, aflat cândva printre tineri la sanatoriul Moroieni, unde, despre ce să vorbim, dacă nu despre femei? Când i-a venit rândul să ne povestească şi el ceva, ne-a spus doar atât: „Îmi pare rău că nu le-am scris într-un carnet!“

Nu vreau să păţesc la fel.

Din sfială şi cutume, să le zicem pudicitate, femeile tac. Doamne, şi ce-ar mai avea ele de spus?! Îndeosebi cele care au văzut multe şi mărunte... Ele tac şi nu atât în folosul lor, cât spre norocul bărbaţilor care le-au deranjat de pomană.

www.dacoromanica.ro

VIII. CĂLĂTORII SPRÂNCENATE

Călătorului îi stă bine cu drumul. Dar încotro? Că nu toate drumurile duc la Roma – cum se mai zice – şi nici la cimitir, unde, mai devreme sau mai târziu, oricum ajungem, singura lege dreaptă care ne egalizează şansele în faţa lui Dumnezeu, speranţă la rându-i spulberată de cei care-L contestă. De data aceasta călătoream şontâc la Budapesta, în virtutea unei convenţii editoriale, prin care partea ungară se angaja să ne trimită spre tipar lucrări din planul lor tematic, iar noi urma să le finisăm poligrafic, potrivit caietelor de sarcini anexate fiecărui contract. Colaborare reciproc avantajoasă**:** vecinii noştri scăpau de hamalâcul imprimării – îndeosebi de consumul de hârtie şi cartoane –, iar noi dobândeam valută forte, indice de plan nou introdus în planurile economice, greu de îndeplinit prin vânzarea de cărţi româneşti peste hotare. Atare înţelegeri mai aveam şi cu alte instituţii de profil, precum „Éditions Baudelaire“, căreia îi executam, în condiţii ireproşabile, o presti-

www.dacoromanica.ro

gioasă colecţie de literatură clasică universală, încă de pe vremea când lucram la „Meridiane“. Dotaţi între timp cu utilaje performante, tipografii noştri se dovedeau însă necompetitivi în privinţa expedierii mărfii, operaţie realizată la început rudimentar, prin folosirea unor carcase de brad, asemănătoare celor din industria sticlei la transportul geamurilor. Nu voi uita niciodată scrisoarea primită de la patronul firmei pariziene din Rue Charles Baudelaire no 30:

„Stimate domn, Este adevărat că în învoiala noastră nu s-a prevăzut nimic în scris cu privire la împachetarea cărţilor. Dar niciodată nu mi-ar fi trecut prin minte că le veţi expedia în coşciuge. Nu mă deranjează că piroanele bătute în sicrie mai pătrund uneori şi pe-alături în corpul exemplarelor expediate, cât faptul că lăzile dvs. au încurcat circulaţia pietonală de pe trotuarul din faţa domiciliului nostru, motiv pentru care am fost avertizat de poliţia rutieră şi amendat de arondisment. Dacă veţi continua să-mi expediaţi comanda în acelaşi mod, voi fi nevoit să-mi deschid şi un atelier de tâmplărie, că de material lemnos dispun cu prisosinţă. Oare la Bucureşti nu este cunoscut cartonul protector, cu bule de aer, uşor ca greutate şi securizant?“

Între timp ne civilizaserăm şi noi, mai

www.dacoromanica.ro

ales de când lemnul ajunsese marfă căutată la export.

Convenţia cu ungurii se desfăşura fără probleme, până la ivirea unei lucrări care atrăsese atenţia cenzurii, deşi, prin forţa împrejurărilor, atribuţiile ei se limitau la imprimatele de pe teritoriul românesc. Era vorba de un manual de literatură destinat şcolilor de limbă română din ţara vecină. Cum el se referea strict la valorile culturii noastre, a fost citit şi recitit din doască-n doască, lectorii fiind şocaţi îndeosebi de cadrul istoric atribuit românilor, cu începuturi fixate în secolul 14, mai precis cu Basarab I în Ţara Românească şi cu descălecarea lui Dragoş în Moldova. Până la aceste evenimente, *tabula rasa*, cenzorii folosind prilejul de a-şi etala cunoştinţele despre daco-romani, despre desăvârşirea procesului de etnogeneză a poporului român dintre secolele 4 şi 10, despre formaţiunile prestatale, creştinare şi romanitate, că doar „de la Râm ne tragem“. Ca şi cum n-ar fi fost de-ajuns, la omisiunile incriminate s-a mai adăugat şi un lung referat întocmit de Mihai Gafiţa, cu observaţii de natură istorico-literară, unele întemeiate, altele subiective prin cotele de valoare atribuite diverşilor scriitori. Numai că nu justeţea aprecierilor dicta şi rezolvarea lacunelor semnalate, ci decizia părţii ungare, mai mult decât suverană în propria ei ţară. Nu

mă dumeream însă în privinţa rostului meu în desluşirea cazului.

– Dacă toată tărăşenia asta ne lezează atât de mult, de ce nu invitaţi consilierul cultural al Ambasadei Ungare să-i atrageţi atenţia?

– Am ridica la nivel interstatal un caz particular, care se poate soluţiona amiabil între colegi din aceeaşi ramură.

– Şi abia am deschide calea reproşurilor, pe baza unei reciprocităţi inoportune. Credeţi că ungurii n-ar avea ce obiecta asupra cărţilor noastre privind istoria Ardealului? Ca să nu spun că niciun editor nu-şi îngăduie să modifice textele unor autori fără acceptul acestora. Este absurd să credem că, discutând cu ei, s-ar putea stinge un conflict tacit, declanşat încă din 1919, prin Tratatul de la Versailles.

– Încercarea moarte n-are!

– Numai că îmi depăşesc menirea**:** din editor devin dresor de circ; mă băgaţi efectiv în cuşca leului, că nu-i văd să nu riposteze la depăşirea atribuţiilor convenite prin contractul de colaborare. Şi dacă, la rândul lor, vor semnala cazul mai sus, va trebui ca cineva să răspundă pentru depăşirea mandatului de stat. Cu cine merg?

– Pleci singur.

Deşi, în asemenea cazuri, de la tătucul Stalin încoace nici miniştrii nu se deplasau neînsoţiţi. O clipă am avut impresia că

www.dacoromanica.ro

vicepreşedintele Virgil Florea dorea să-mi frâng gâtul, din cauza antipatiei reciproce, numai că promovarea mea în noua funcţie nu ţinuse de el.

– În cazul ăsta să meargă la unguri Iosif Ardeleanu de la Cenzură, ori Gafiţa, că tot a făcut pomelnicul cu observaţii. Dacă, totuşi, insistaţi să merg, fie, dar însoţit obligatoriu de un delegat de la Externe, ori de un coleg din editură, ca de pildă Pompiliu Marcea. Nu că mi-ar fi teamă de spusele mele, ci de ce mi se va pune în cârcă. Cu el alături, am cel puţin garanţia unui martor obiectiv.

Şi aşa a rămas, numai că, în ziua plecării, la aeroportul de la Băneasa m-am pomenit singur, deşi între timp discutasem cu Marcea în detaliu ce-avem de făcut, cum ne împărţim observaţiile, după ce, fireşte, avusesem grijă să le mai scuturăm. Conveniserăm şi motivul pentru care ne îngăduisem să citim opul respectiv**:** am fi dorit să comandăm un număr de exemplare pentru reţeaua internă de difuzare. La fel procedasem şi cu alte cărţi din patrimoniul universal sau din literatura tehnico-ştiinţifică, existând deci precedente.

– Lui Marcea nu i-a ieşit încă paşaportul, îmi spune Vasile Bihari, directorul general adjunct al Centralei Editoriale, care mă însoţise la aeroport, dar urmează să vină imediat după tine.

– Spune-i lui Virgil Florea că nu deschid

www.dacoromanica.ro

pliscul despre manual, o vorbă nu spun, până nu soseşte şi Marcea.

La Budapesta sunt întâmpinat de un reprezentant al Ministerului Culturii, un translator şi, surpriză mare, de Domokos Sámuel, şeful catedrei de literatură română de la Facultatea de Filologie din Universitatea budapestană. Îl cunoscusem în împrejurări favorabile amândurora, la Biblioteca Academiei Române, unde îşi completa documentarea pentru o monografie Goga. Aş adăuga „pe vremurile bune ale bătrânei instituţii“, când în sala de manuscrise – socotită cea mai importantă prin natura unicatelor – te întâlneai zilnic cu iluştri membri ai Academiei Române, universitari, monografi sau editori de texte vechi, dar şi cercetători străini, veniţi anume să studieze bunurile culturale aparţinând propriilor civilizaţii, între care bogatele fonduri de documente ebraice, greceşti, orientale şi slavone. Pe fondul unei pasiuni comune, limba română se dovedea element unificator, trecând peste toate restricţiile epocii. Se discuta liber, adesea în pauze dictate de îndrăzneala unora:

– Păzeaaaaaa! Vin turciiiiii! ţipa Barbu Theodorescu, bibliograful lui Nicolae Iorga, la intrarea în sala de manuscrise a doi cercetători din Istanbul, care an de an soseau la Bucureşti să studieze manuscrisele otomane.

www.dacoromanica.ro

– Lasă-i să vină, nea Barbule, că, de nu era Măria Sa Turcu, de mult vorbeaţi ruseşte. Românii n-au plătit degeaba tribut Înaltei Porţi; ea v-a asigurat protectoratul. Dacă hoardele străine sau vecinii de la nord v-au mai şi ocolit, n-o făceau degeaba, ci ca să nu calce hotarul turcului, aşa cum apărea pe vechile hărţi.

– Tribut, tribut, dar independenţi.

– Independent nu-i nimeni pe lumea asta. Hatişeriful cu pecetea sultanului era poruncă pentru toţi demnitarii Imperiului Otoman, inclusiv pentru domnitorii ţărilor române.

– Măi turcule, vezi că iar o iei pe coajă, ca la Călugăreni. Uită-te şi tu în jur: Albania, Bulgaria, Grecia, Serbia, chiar şi Ungaria, până aproape de Viena, sunt presărate cu moschei şi minarete, urmele dominării voastre. La noi le cauţi cu lumânarea.

– Capul plecat, sabia nu-l taie! De ce să fi devenit paşalâc, câtă vreme Sultanul dădea firman de domnie cui dorea el? În Ţara Românească, trei raiale, la Brăila, Giurgiu şi Turnu, erau o garanţie a protectoratului, mai multe prin Basarabia, în coasta ruşilor. În rest, tot ce l-a interesat pe padişah a fost monopolul asupra comerţului românesc, pe care ţările române l-au călcat prin poarta Braşovului. Altfel, fiecare ţară îşi scrie istoria pe placul ei.

www.dacoromanica.ro

– Aşa zicea şi Nicolae Iorga. Numai că adevărul iese la suprafaţă ca untdelemnul.

– Şi dispare ca uleiul din candelă. Dumneata ştii când a avut loc bătălia de la Călugăreni?

– La 1595!

– Ştii ziua şi luna?

– Nu sunt carte de telefon.

– Îţi zic eu: 23 august. Îţi spune ceva data asta, apropo de învinşi şi învingători?

– Îmi spune perfect. Îmi spune că la 1820 Imperiul Otoman s-a bătut cu Imperiul Ţarist şi la urmă, ca împăcare, le-aţi dat plocon Basarabia, care, neam de neamul ei, n-a fost în hotare străine.

– Şi asta-i adevărat. Dar şi că la 24 august 1595, a doua zi după Călugăreni, când Sinan Paşa a revenit pe frontul de luptă, n-a mai avut cu cine să se bată, că după prima înfruntare românii au fugit mâncând pământul.

– S-au refugiat în munţi.

– În timp ce Sinan Paşa a intrat liniştit în Bucureşti, apoi în Târgovişte, pe urmele Viteazului.

– Care s-a unit cu principele Transilvaniei, Sigismund Báthory, şi l-a ţinut pe marele vizir în şuturi înapoi la Târgovişte, la Bucureşti, unde-şi făcuse fortificaţii, până l-a zvârlit peste Dunăre, în dizgraţia sultanului.

www.dacoromanica.ro

– Vezi că în cronicile ungare victoria se atribuie lui Sigismund.

– Nu ştiu ce scrie în ele, *nem tudom magyar*, dar poate se zice şi că, peste alţi şase ani, acelaşi Mihai intra triumfător în Alba Iulia.

Brusc, conflictul româno-ungaro-otoman îl închide Petre Pascu, poet ardelean de prin părţile Aradului rătăcit prin Bucureşti.

– De când ştiu, ceasul ăsta de perete nu merge. Ce-are?

Custodele dă din umeri, iar el, ca jurist şi fost notar, se oferă să-l repare. Trage mai aproape un fotoliu din cele capitonate cu care este înzestrat cabinetul de manuscrise, îşi întinde braţele pe zid, desprinde ornicul din cui, numai că, în aceeaşi clipă, îi fug nădragii de pe el. Rămas în izmene, apucă din zbor pantalonul cu mâna dreaptă, iar cu stânga sprijină ceasul să nu-i cadă. În poziţia asta, rămâne înţepenit precum limbile mecanismului stricat, ca şi cum ar arăta ora 11,25. N-are ce să aleagă: ori dă drumul la nădragi şi salvează ceasul, ori şi-i ridică şi-l scapă din mână. Dilema se rezolvă prin ieşirea din sală a funcţionarei de serviciu. Pascu se crăcănează să nu-i pice nădragii până la călcâie şi fixează la loc piesa buclucaşă, renunţând s-o cerceteze.

Reluăm lucrul: turcul îşi vede de *Coran*, un exemplar scris de mână şi dantelat cu superbe miniaturi, Domokos de articolele

politice ale lui Goga, eu de variantele unor nuvele ale lui Rebreanu, iar alţii cu ale lor. Nutresc admiraţie şi invidie faţă de cercetătorii străini. Statul îi trimite sistematic să cerceteze fiecare document referitor la istoria şi cultura lor, deşi, de cele mai multe ori, propria lor arhivă le satisface necesităţile. Lipsiţi de prea multe înscrisuri de identitate naţională, românii ar avea tot interesul să studieze cu de-amănuntul cronicile otomane şi ungare, măcar cât a făcut un înaintaş ca Timotei Cipariu sau reprezentanţii Şcolii Ardelene.

În ce mă priveşte, degeaba cunosc itinerarul european al scriitorului de care mă ocup, câtă vreme ţările nordice şi chiar Germania, unde a conferenţiat şi a răspuns diverselor interviuri, îmi rămân teritorii inaccesibile. Din pricina aceasta cultiv deliberat o relaţie colegială cu Sámuel Domokos. Documente pe care le-am văzut cândva – precum dosarul său de ofiţer în honvezimea regală ungară, privind întreaga carieră cazonă a lui Oliver Rebréan, inclusiv cauzele demisiei (în realitate demitere) – nu le mai pot consulta, pe motiv că în 1956, cu prilejul răscoalei, s-au dat peste cap şi multe arhive. El n-are nicio restricţie, aşa că, indirect, ajung la sursele dorite, după cum, la rându-i, se descurcă prin mine la „sala 3“, cu publicaţii interzise, pentru că, de fiecare dată, îi pun o pilă la prietenul

www.dacoromanica.ro

Gabriel Ştrempel, *Oberführer* la Biblioteca Academiei. Acum, o zi întreagă a stat aplecat pe *Un răspuns scriitorilor din Budapesta*, notând toate modificările de lexic ale lui Goga, faţă de forma finală.

Profesorul s-a născut în Ardeal, unde a şi predat, după care s-a stabilit în Ungaria. În schimb, maică-sa a rămas pe teritoriul nostru. I-a adus multe daruri, mai puţin bani româneşti, de care nu dispune. Mă ofer să-i dau chiar şi câteva mii, urmând să mi-i restituie în forinţi. Mai mult, convenim ca pentru nevoi urgente să-mi indice codificat suma pe care urmează s-o trimit bătrânei, cu decontări similare. Bani aveam destui, deoarece Editura Militară mă potcovise cu o colecţie de literatură clasică, antologii de scrieri clasice, cu aparat critic minimal şi prefeţe nesemnate, atribuite redacţiei. Ideea i-o dădusem colonelului Eugen Bantea, mai târziu general**:** „Să profităm că tot stă leatul în cazarmă, să citească măcar câteva cărţi onorabile, doar se va mai împrieteni cu lectura!“ M-a ascultat, iar de pe urma tirajelor mari a câştigat şi parale frumoase, motiv pentru care mă plătea cu multă largheţe, fără ca banii să-i primesc prin Fondul Literar. Să tot cheltuiesc cu prietenii mei, între care Ştefan Bănică şi Sorin Arghir aveau grija permanentă de a lărgi cercul cunoştinţelor cu o sumedenie de fâţe, obişnuitele barurilor de zi şi de noapte din centrul

www.dacoromanica.ro

Capitalei. De aici şi încununarea prieteniei cu Domokos.

Evenimentul s-a petrecut mai târziu, când acelaşi profesor, mai în vârstă decât noi – să fi avut în jur de 60 de ani –, fusese oaspetele Editurii pentru Literatură. Într-una din seri, Bănuţă ne-a invitat la „Pescăruş“, restaurant şi grădină de vară în Herăstrău. Plecând mai devreme de la Biblioteca Academiei, unde ne făceam veacul, am trecut cu invitatul nostru pe la „Union“ să contramandez o întâlnire cu Ştefan. Atâta mi-a trebuit, că două achiziţii de-ale actorului s-au lipit de noi ca scaieţii, zor-nevoie să le luăm la „Pescăruş“. Mai mult, una dintre ele s-a băgat în sufletul omului, mângâindu-l la propriu cu nădejdea de a-l îndupleca măcar pe el. Chel şi ciupit de varicelă pe faţă, s-a uitat spre mine cu atâta implorare, încât n-aveam cum s-alung Satana. Mai greu era să-i explic lui Bănuţă de ce avem nevoie de-o masă mai măricică.

– P-astea de unde le-aţi cules?

– Întreabă-l pe el. S-au recomandat, m-am recomandat, ş-atât. I-or fi rude, paparude, nu ştiu, nu-mi îngădui să-l interoghez. Dar farfuzele n-arată rău deloc!

– Farfuze? *Z*âne!

Şi unde nu s-au pus zânele să mi-i invite la dans, de i-au trecut sudorile tot încercând să păstreze noile ritmuri, din ce în ce mai accelerate, de se răciseră fripturile coman-

www.dacoromanica.ro

date şi micii din farfurii. Trecerea de la sârbă şi ceardaş la samba impunea un efort suplimentar, pe care berbanţii, şi-aşa în vârstă, se încăpăţânau să-l susţină. Scăpat de dănţuit, Bănuţă îşi friza cu pieptenele smocurile de păr din dreptul urechilor, neuitând să se zgârie şi pe creştetul capului, unde să tot fi avut vreo zece fire. La urmă, generos ca totdeauna, mi s-a adresat:

– Argeşene, eu zic, c-ar fi bine, *ăăăă*, să-i facem o surpriză profesorului şi invitatelor lui şi, *ăăăă*, să faceţi o plimbare până la Snagov, să vedeţi lacul. Vă dau Moskviciul să vă ducă, pentru că Fordul e în revizie.

Atât le-a trebuit nebunelor s-audă că are şi un Ford, că de Moskviciuri, Pobede şi Volgi mai avuseseră parte. S-au grăbit să-l sărute pe obraji, rămânând ca altă dată să se revadă la pădure.

L-am înjurat în gând pe Bănică şi am plecat la drum cu Grigore, şmecherul numărul unu din garajul editurii. Numai că în dreptul aeroportului din Băneasa, miliţianul ne-a făcut semn să oprim. Cum şoferul ştia că n-are ordin de deplasare, n-a oprit, accelerând motorul. Şi unde nu s-a luat după noi un „IJ“ cu ataş, doar-doar să ne prindă. Grigore, nimic: gonea şi mai aprig, până când, în cele din urmă, motociclistul ne-a depăşit. Actele la control şi înapoi la „borcanul“ de la Băneasa. Adio lac şi luciul

www.dacoromanica.ro

lunii. Ca să se răzbune, miliţianul din faţă abia se mişca, iar noi ca după dric. La postul de control, scot legitimaţia mea şi paşaportul lui Domokos, rugându-l pe miliţian să nu vocifereze că-s cu un demnitar străin. Zâmbind bonom, îl mai rog cu tupeu să-mi facă legătură cu ministrul de Interne, ca şi cum mi-ar fi fost cuscru. De unde să-l ia? Ba să-l mai trezească şi din somn! Reţine carnetul de conducere, talonul de circulaţie şi ne lasă în pace, numai că Grigore nu vrea să plece fără acte. Insist şi plutonierul acceptă să-i noteze doar numele, numărul maşinii şi valea! Rămâne ca Bănuţă să se descurce. Şi poate!

– A fost cel mai important eveniment din viaţa mea! Niciodată n-am avut o asemenea aventură alături de-o fată frumoasă şi urmărit de poliţie ca-n filme! avea să-mi repete adesea Sámuel Domokos, rămânându-i să brodeze în gând tot ce s-ar fi putut întâmpla la Snagov sub clar de lună.

Acum, bucuros de revedere, mă întâmpina la aeroport, cu glasul gâjâit cu care-şi încântase prinţesa, sictirită de Ştefan Bănică, când i-am imputat insistenţa ei: „Mai dă-o în p... mă-sii de boarfă, că mi-a şterpelit o sută din portofel! Prima oară când mai pică la aşternut îi şutesc buletinul şi nu i-l dau fără două cente!“

Trece-o zi, trec două şi Marcea nu so-

www.dacoromanica.ro

seşte la Budapesta. De la ambasadă, de unde vorbesc cu cei din ţară, nu aflu nicio dată precisă. Aştept. La editură, unde port prima discuţie despre tot şi nimic, ar fi de reţinut doar chipul doamnei directoare. Să tot aibă în jur de 30 de ani şi foloseşte precar limba franceză. Încurajat de pronunţia-i deficitară, vorbesc cu ea graseind. Din când în când, mai scap şi câteva replici în maghiară. În copilărie, cuvântam bine în limba lor.

Totul venise de la îmbolnăvirea soră-mii Lenuţa: „Înainte de-a scăpa fata de tuberculoză – spunea profesorul Urlăţeanu –, trebuie izolaţi fraţii. Izolaţi-i cât mai departe de voi!“ Unde? Atunci s-a oferit jupâneasa noastră, Marişca Gabor: „Cuconiţa, se lesat copil mers la mine in Macşa, case frumos şi grijit la fel“. Aşa am nimerit într-un sat din fostul judeţ Trei Scaune, unde nimeni nu ştia româneşte. Când s-a văzut Marişca la casa ei, s-a proptit în drepturi, şi-a pus pe cap o pălărie de paie cu boruri largi şi a plecat la câmp. Mâncare berechet; nu ştiam ce-i foamea. Ce să fac cu soră-mea Tatiana? Ne-am pierdut printre copiii din jur şi, în două luni, vorbeam la cinci ani ai mei ca tot satul. Când, peste un timp, am revenit în Bucureşti, bietei mele mame nu-i venea să-şi creadă urechilor**:** întotdeauna când mă sfădeam cu soră-mea, o făceam involuntar în ungureşte. Ca găina care a

clocit ouă de raţă, coana Profira se uita mirată cum măcăim în altă limbă. Din tot ce învăţasem atunci, reţin şi-acum cântecele domnişoarei Lenke Benke, ce cânta şi plângea, iar eu o ascultam cu braţele pe colţul pianului la care clămpănea. De asemenea, mai ştiu cântecele de pahar ale celor puşi pe băutură la venirea serii. Târziu, la senectute, regretatul Mircea Zaciu nu uita să-mi umple cupa la petreceri, ca atunci când mă lua valul să mă pună să cânt ungureşte. Pierzând timiditatea cu care m-a procopsit Dumnezeu, o făceam înciudat că-l umflă râsul:

– De ce râzi, dom'le?

– Cum să-ţi zic?! Pricep tot ce zici. Absolut tot. Numai că ce spui e precum carapacea unei ţestoase, care există fără să fie.

În peregrinarea ungară, aveam să-i cânt, cu acelaşi succes, şi doamnei directoare. Poate încurajat de mărturisirile lui Sámuel Domokos.

– Aşa cum o vezi, are o putere mai mare decât i-o arată funcţia. Este amanta *en titre* a şerifului de partid care răspunde de ideologie, ştiinţă şi cultură. Om în vârstă, poate de două ori mai mare decât ea şi decât tine.

Uite de cine mi-era mie teamă! Păi dacă aşa stau lucrurile, n-am nevoie de niciun Marcea. Cu franceza ştiută, cu rusa bâlbâită, maghiara uitată şi ce mai reţin din ce

www.dacoromanica.ro

vorbeau armenii, evreii şi grecii Oborului, tot să mă descurc.

– Ce-aţi dori să vedeţi în afară de Budapesta? mă întreabă directoarea editurii în limbi străine, între care şi româna manualului în discuţie. La sfârşit de săptămână vă putem da o maşină să voiajaţi comod.

– Tokaj, pentru motivele bănuite!

– Numai că vinul din Tokaj nu este şi cel mai bun. E cunoscut în lumea întreagă pentru că avem ce exporta. Cel mai bun se află însă la Eger, un oraş mic, de vreo 50.000 de locuitori, cu vii pe suprafeţe mici. A fost vinul preferat al casei imperiale. Dacă aveţi încredere, aranjăm ca în portbagaj să existe şi câteva sticle de Tokaj, sec, demisec şi dulce.

Îmi lipseşte tupeul lui Pojocaru s-o întreb: „Mergeţi şi dumneavoastră?“ N-o fac, dar vârsta apropiată ne îngăduie să ne tatonăm din ochi. Mă las pe mâna lui Dumnezeu, care tace şi face! Deocamdată, vizitarea Budapestei trece pe primul plan, pentru că, oficial, îmi aştept colegul din Bucureşti.

Primesc ca diurnă 1.000 de forinţi, suficient pentru atacarea bunelor restaurante. Separat, am un plic dolofan de la Domokos, în schimbul banilor daţi de mine mamei sale. Într-una din seri, merg însoţit de

www.dacoromanica.ro

translator, Mihály Gyulai, la o cârciumă faimoasă, frecventată curent şi de István Dobi, preşedintele Consiliului Naţional al Republicii Populare Ungare. Vine singur, neînsoţit de gardă personală, ca orice consumator. L-am văzut şi eu în acelaşi loc: un bărbat în jur de 60-65 de ani, la locul lui. Mi se spune c-a făcut închisoare pe timpul lui Horthy, din cauza convingerilor antinaziste. Mă impresionează că nimeni nu-l asaltează cu întrebări şi cereri, semn că se poate şi aşa. Deşi, ca Toma Necredinciosul, mă pot întreba dacă cei de la vreo masă vecină nu se află în misiune încă înainte de venirea lui. Prea stă liniştit. Se cântă muzică de toate felurile: de la arii populare la cântece ultramoderne şi se bâţâie înfocat. Iar noi n-aşteptăm sfârşitul săptămânii, cu dorul vinului de Eger, ne-apucăm să ne documentăm cu o butelcă de *Tokaj Édes*, mult prea dulce, stabilindu-ne la un alt sort, *Furmint*, cu aceeaşi obârşie. Bem vârtos, până ce Mihály Gyulai cheamă pe capelmaistru şi-i şopteşte ceva la ureche. Din româneasca stricată a vioristului, aflu că i-a cerut să atace şi o melodie de pe la noi.

– Se fecut multe placere, dar mujicant *nem tudom*[1] chintat. Eu chindva *hegedűs*[2]

[1] Nu ştiu (magh.).
[2] Viorist (magh.).

www.dacoromanica.ro

Koloszvár[3]. Se trecut timp. Se scuzat che *nem lehet*[4]!

Nu se poate, nu se poate! Dar într-un târziu ţiganu-şi aduce aminte de un crâmpei de cântec, pe care îl scârţâie cu sfială la vioară, mai aproape de microfon, s-acopere improvizaţia celor din orchestră, altminteri cu bune intenţii. La rândul meu, abia-mi amintesc câteva cuvinte dintr-un cântec de demult:

Ştii tu, mândro, ştii tu ştii,
Când eram noi doi copii,
Şi şedeam pe pajişte
Şi vorbeam de dragoste!

Mai puţin decât mine, lăutarul îşi aminteşte un singur vers – *La cules de cucuruz* –, pe care-l rosteşte din când în când ca o formulă sacrosanctă, rostogolită bezmetic în mintea mea în căutarea stihului pereche. Încerc să-l descopăr, rostogolind rimele ce-mi trec prin minte fără nicio noimă: cucuruz, mofluz, ursuz, obtuz. Total confuz. Emoţionat şi bine băut – ca orice român pus să-şi respecte culorile patriei, reprezentate acum de steguleţul aflat pe masa noastră – mă ridic solemn în picioare, cu paharul ţinut la nivelul inimii. După mine se ridică Mihály Gyulai, iar după el mesenii

[3] Cluj (magh.).
[4] Nu se poate (magh.).

www.dacoromanica.ro

din jur, ca şi cum cucuruzul ar fi imnul ţării. Emoţionat de gestul consumatorilor din jur, la sfârşitul cântării le mulţumesc cu o uşoară înclinare a capului şi merg la ţigan să-i dau o sută de forinţi, diurna pe-o zi, suficientă pentru a trăi câteva zile. Atâta i-a trebuit vioristului, că, după alte melodii, se deplasează discret cu dibla în preajma noastră şi reia cucuruzul. Nu mă supăr defel, dar am grijă să mă ridic iarăşi în picioare, tot cu paharul la inimă, după mine Mihály Gyulai, iar după el vecinii. La fel de recunoscător, scot portofelul din buzunar şi-i mai ard ţiganului o sută de forinţi. Mulţumesc din nou celor de la mesele vecine pentru simţirea lor şi m-aşez pe scaun. Mai bine zis: pe băute, numai că o fac frumos, moştenindu-l pe tata. Dumnezeu să-l odihnească, nu bea tării, decât rareori câte o ţuică, şi aia înainte de masă. Dar vin gârlă, fără să-l fi văzut careva să se împleticească la vorbă ori mers. Cu el se sfârşeau petrecerile, mereu atent să-şi urce musafiri în birje sau maşini, după care se aşeza pe un scăunel cu paharul alături, în timp ce gospodinele spălau vesela şi făceau ordine în sufragerie. Spre mirarea lui, până la 30 de ani n-am prea băut, decât arareori, şi-atunci puţin, să nu stric dispoziţia mesenilor. Dar şi când m-am pus pe recuperat... Poate doar Francisc Păcuraru, scriitor şi gazetar, fost ambasador şi purtător de cuvânt al Ministerului de Externe,

să-mi fi putut ţine companie. El cu rădăcini în Teaca, localitate bistriţeană de mare tradiţie viticolă, eu din ereditate. Şi a fost spre binele ţărilor noastre, căci Francisc a fost adesea delegat de oficialităţi să însoţească delegaţii străine cu mari amatori de whisky, dispuşi să se parfumeze de dimineaţa până seara, iar eu, la Moscova, alături de cioloveci care beau cu stacanul vodca, obişnuiţi s-o înfrunte cu biluţe de unt, aflate mai totdeauna lângă butelcile de Stolicinaia, Moskovskaia sau Krepkaia, asta din urmă şi mai tare, cu un ardei roşu vârât în sticloanţă, să-ţi ardă şi mai aprig stomacul.

Aşa că paharele de Tokaj, blând şi suav aromat, veneau ca o boare, îndemnându-mă să mă gândesc mai mult la doamna directoare, prea arătoasă ca să evadeze în afara generaţiei din care cu onoare ambii făceam parte. Nu degeaba scrie şi în *Decalog*: „Iubeşte-ţi aproapele ca pe tine însuţi!“ Faptă creştinească, neutră, care nu lezează cu nimic graniţele fixate la Versailles, ci doar frontierele timidităţii mele. La urma urmei, dânsa aruncase mănuşa spre Eger, unde, aflu de la Domokos, doamna obişnuieşte să meargă la sfârşit de săptămână.

Manualul de literatură pentru care fusesem trimis încetase să mă preocupe. Numai mintea cretină a lui Iosif (fie şi) Ardeleanu – cum obişnuia să zică Zaharia Stancu, în

cazuri asemănătoare – putea să-şi închipuie că nişte autori unguri vor schimba programele şcolare şi istoria ţării lor, de dragul cenzurii noastre. Aşa că dă-l dracului de manual şi pe toţi mahării care mă trimit peste hotare cu o misiune imposibilă. Nu-s şovin, dar nici idiot, să merg pe mâna unor imbecili.

Între timp, lăutarul se apropie din nou de masa noastră. De data asta Mihai îl pune pe goană, vorbind prea repede pe ungureşte, ca să înţeleg ceva. Reţin doar un „*Nem szabad*“[5], suficient să pricep că-l alungă pe ţigan de la altă sută de forinţi. Cine ştie?! Poate că Mihai mă considera beat şi-i era teamă să nu fac praf banii de diurnă, s-ajung să cerşesc în faţa bisericii Sfânta Ana. Balta are peşte, aşa că pe la două noaptea, când părăsim restaurantul, abia îmi vine dorul de petrecere, pus pe fapte mari.

– Mihály Gyulai, pe cai! Mergem la bar!

Îl luasem pe nepregătite. Dacă nu minţea – şi nu văd de ce-ar fi făcut-o – habar n-avea unde există aşa ceva în Budapesta. Invitaţia i-a amintit însă de anii petrecuţi la Cluj, când, odinioară, frecventa localurile de noapte. Maghiar după tată, român după mamă, ungurii îl socoteau *Mischling* – cum le spun nemţii celor corciţi. Numai sufletul

[5] Nu e voie! (magh.).

www.dacoromanica.ro

de el. Aşa că l-am scos din încurcătură, mai ales că la verificarea notei de plată se vedea clar că-l luase apa. Editura îi dăduse mandatul s-o semneze, iar el se încurca în socoteli. Nu ştiam că directoarea hotărâse să suporte consumaţia, aşa că am rugat ca nota să se refacă, iar eu să suport costul băuturii. Nu puţin, deci cam fifty-fifty.

– Mihai drăguţule! De-acum eu sunt însoţitorul tău. Bar vrei, la bar te duc! Tu scoate-mă la o staţie de taxi şi schimbăm decorul. Trecem Dunărea la Pesta, că la Buda s-a băut destul, nu însă îndeajuns. *Tudom, kedves baratom?*[6]

Ajunşi într-un taxi, a fost suficient să spun doar: „*menie bar*“[7], în amintirea lui: „*menie hozo*“[8], cu care, în anii copilăriei, Marişca ne aduna de pe străzi la ora mesei. Plătim taxa de intrare şi coborâm într-un subsol semiîntunecos, înecat în fum de ţigară şi asaltat de tobele ce ţin ritmul unei muzici turbate. Pare să fi fost cândva o sală de teatru, cu o scenă, pe care acum se desfăşoară un program de varietăţi, în care dansul fetelor aproape goale primează. Rămânem profilaţi pe *Tokaj Furmint*, alintat cu alune şi cafele, că de mâncare suntem sătui. Mihai nu-şi mai ia ochii de la scenă şi vinul îl ajută să arunce din cârcă povara

[6] Pricepi, dragă prietene (magh.).
[7] Corect: *megy a bárban* = mergem la bar.
[8] Corect: *menjenek haza* (magh.) = mergem acasă.

www.dacoromanica.ro

anilor. Cheamă un chelner, îi suflă ceva la ureche, după care se ceartă, pentru ca, după plecarea lui, să adauge un „*Bosomega iştenem*“[9] – înjurătură de care iarăşi mi-aduc aminte.

– De ce v-aţi ciorovăit?

– I-am cerut să ne trimită două fete la masă!

– Şi ce ţi-a spus?

– Mi-a vorbit obraznic!

– Adică?

– Mi-o zis să le fi adus de-acasă.

Îmbucurător e că Mihai reintră în drepturi: a comandat două fufe, una şi pentru el, după vechile ritualuri clujene, numai că republica populară de-acum, deşi roşie, i-a stins felinarele de aceeaşi culoare din dreptul unor case de demult. Morala proletară a avansat şi la bar: le-a despuiat cu aceeaşi toleranţă pe animatoare în proporţie de 90%, restul negociabil pe suflet şi arginţi.

Marcea nu vine şi încep să mă bucur de absenţa lui**:** vizitez Budapesta de pe colină, de la hotelul Géllert, superbă construcţie imperială, şi Bastionul Pescarilor, cu faimoasele turnuri, reprezentând cele şapte triburi maghiare, până jos, la Aquincum, aşezare cu urme romane. Mergem *per pedes*, poposind în mici bistrouri, unde, ca

[9] Corect: *Basszon meg Isten* (magh.) = F….-te Dumnezeu.

www.dacoromanica.ro

la Paris, un ins cântă la pian, nederanjat de prezenţa noastră, strânşi în jurul câtorva mese, unde se vorbeşte pe muteşte la o cafea. Oameni civilizaţi. Dar, mai mult decât orice, îmi place să colind noaptea pe podurile de peste Dunăre, nouă la număr, care unesc malurile Budei cu ale Pestei. De departe, clădirea Parlamentului, scăldată-n lumină, îţi fură ochii. Pornesc pe un bulevard în potcoavă, care pleacă şi ajunge la Dunăre. N-am chef de somn şi-s bolnav de solitudine. Nu se poate ca în tot oraşul ăsta să nu fie o nebună care, la rândul ei, să nu sufere de singurătate. Şi Dumnezeu e bun, că mi-o scoate în cale. Pe un trotuar pustiit de lume, se opreşte şi priveşte vitrinele magazinelor, lipite unele de altele, toate scăldate-n lumină. Îi urmez calea, făcând acelaşi lucru, fără îndrăzneala de a mă apropia. Când ajungem la o răscruce, îmi iau inima în dinţi şi apelez la maghiara copilăriei, cuplată acum cu repere noi.

– *Chişason, cherem sep, hulvon bar*?[10]

După care rostogolesc câteva cuvinte în franceză pentru a-mi scuza indirect pocirea limbii maghiare. Fata mă conduce în apropiere, ba chiar intră cu mine în local, unde regăsesc acelaşi repertoriu de muzică modernă, cântece de pretutindeni, scutite de paşaport. Mai mult am stat pe ringul de

[10] Corect: *Kisasszony, kérem szép, hol van a bar?* (magh.) = Domnişoară, te rog frumos, unde e un bar?

www.dacoromanica.ro

dans decât la masă, în compania lui Adriano Celentano, a Ritei Pavone, apoi cu Adamo, Aznavour, Dalida şi, răsucindu-ne în rockuri şi twisturi, cu Elvis Presley. Să-i dea Dumnezeu sănătate şi Edithei Piaf, cu al ei *Je ne regrette rien*, care, spre sfârşit, m-a scutit de orice bilanţ terestru. Ce să regret? Cu nasul în părul fetei şi legănaţi de cântec, mă simţeam acasă, ca şi cum de când lumea am fi fost împreună. Sentiment comun, deoarece, la fel de hotărâţi, plecăm mai departe, de parcă ne întorceam de unde pornisem. Insistenţa recepţionerului din hotel de a o legitima m-a pus în harţă cu el, numai că ea, extrem de calmă, i-a aruncat buletinul fără nicio rezervă.

Se zice că gura femeii este partea care-i strică firea. Probabil când foloseşte aceeaşi limbă cu interlocutorii. În schimb, când nu pricepi ce zice şi, invers, când habar n-are ce-i spui, înţelegerea-i perfectă. Atunci, într-adevăr, tonul face muzica**:** glasul e catifelat, iar buzele alungă orice diferend, fiind şi subiect, şi predicat. Dimineaţa, ca să pricepem şi mai bine ce doreşte celălalt, ne-am folosit de creion şi hârtie. Am scris data zilei şi am desenat un ceas, potrivind ora posibilei revederi. A corectat minutarul şi a notat locul întâlnirii: „Géllert“. După care, două zile înaintea plecării la Eger, ne-am înţeles răsfoind aceeaşi gramatică, mereu actuală de la Adam şi Eva. Niciun Traian şi

www.dacoromanica.ro

Decebal, niciun trib fino-ugric – aşezat cam tot pe atunci între Altay şi Volga –, Bălcescu sau Kossuth, nu ne-au încurcat socotelile, fiindcă peste orice trecut şi, mai ales, peste inevitabila despărţire, doar flacăra prezentului putea arde neliniştea viitorului. În astfel de ocazii, orice dicţionar e de prisos, întrebările-s penibile, deoarece răspunsul e acelaşi:

– *Igen!*[11]

Şi, bineînţeles, la rândul ei simte şi înţelege perfect ce vrei şi ce-i spui.

La Eger merg însoţit de Mihály. Oraşul se află în zona de nord-est a Ungariei, mai aproape de graniţa noastră, pe linia Satu Mare. Pentru că dispunem de maşină, îmi propune să vizităm în prealabil şi Miskolc, ceva mai la nord, după care să coborâm spre destinaţie. Este al treilea mare oraş după Budapesta şi Debreţin, deci merită văzut. Drum ca-n palmă, prin sate curate şi îngrijite. Nu-i comună în care să nu găseşti o terasă civilizată, dotată cu ciupercuţe să te apere de soare, cârciumi pregătite să-ţi servească o friptură sau un peşte, ales de tine dintr-un bazin. Pentru că priveliştea pustei, cam peste tot aceeaşi, este ungară, vorba auzită aşijderea, îmi exprim dorinţa să mănânc din bucătăria locului. Mi se propune o ciorbă de peşte şi un gulaş. Când

[11] Da!

www.dacoromanica.ro

sorb din supa roşie, simt că mă sufoc şi-mi vin lacrimile în ochi. Parcă-i făcută numai din boia de ardei iute. După ce-mi revine respiraţia, continui să mănânc liniştit, pentru ca ulterior, obişnuit cu gustul ei, s-o prefer.

– Ai trecut examenul cu brio! Un american a sărit de pe scaun urlând disperat: „M-au otrăvit!“

Gulaşul, dulce-picant, scăldat în smântână, catifelează gâtlejul ars de paprică, obligându-te să-ţi stingi setea cu un pahar de vin.

La Miskolc ajungem spre seară şi din nou ne împinge Necuratul să intrăm într-un restaurant cu orchestră, cocoţată pe-o estradă, ceva mai depărtată de masa noastră, să nu ne spargă urechile. Aici asist la o păţanie stranie, mai că i-aş zice paranormală, oricum unică în viaţa mea. Ne-a oferit-o cântăreaţa de romanţe, care, fără să aibă o voce deosebită, îţi impune prin frumuseţe. Ca să nu fiu bănuit de subiectivitate, adaug că primul exaltat a fost Mihály Gyulai. Aparte era şi Margo, budapestana mea, prin mlădierea trupului şi strălucirea tinereţii. Acum însă intram în legile nescrise ale femeii diafane, zămislite să înfrunte *hors concours* orice barem. Discutam cu Mihai cât de nedreaptă e viaţa, ce mult contează locul unde te naşti, pentru că, de-ar fi fost ouată în America, de mult

www.dacoromanica.ro

s-ar fi găsit un producător s-o lanseze-n lumea filmului. Şi tot jelindu-i soarta, romanţele deveneau parcă şi mai duioase, iar vocea mai caldă. Mâhniţi de-atâta injustețe, m-am lăsat pradă vinului de Tokaj şi coşului cu flori al unei ţigănci, ce mergea din masă-n masă cu echivalentul lui „Să-ţi trăiască franţuzoaica“.

– Ia-ntreab-o, Mihai, cât vrea pe tot coşul?!

O fi cerut enorm, pentru că de data asta Mihai mă fereşte de risipă, tocmindu-se pe rupte, vorbăraie lungă, din care reţin acelaşi: *tovább*[12]. Până la urmă, după îndelungi pertractări, femeia îi cedează.

– Dă-i 50 de forinţi şi dă-o în mă-sa de cioară.

Pentru distinsa dizeuză, era însă prea puţin, fără să ştie măcar cine a fost încântat de prestaţia ei muzicală, aşa că adaug buchetelor de flori şi-o carte de vizită, pe care se află şi firma culturii şi artei, sub cupola căreia ne aflăm amândoi. Aştept pauza să-i trimit mesajul nemărginitei admiraţii şi, impresionată de gest, zeiţa frumuseţii se prezintă să-mi mulţumească. Brusc, uit nu doar puţinele vorbe ştiute în maghiară, ci însăşi limba română, căci rămân înmărmurit. În locul divei care la Hollywood ar fi strălucit, devenind milio-

[12] Mult.

www.dacoromanica.ro

nară, cu zece maşini la scară, se prezintă o baborniţă. Nu-mi revin din uimire şi încerc să înţeleg ce spune, că la rându-i rupe niţeluş româneşte, ca mai toţi artiştii şi lăutarii plimbăreţi prin Ardeal. Probabil bănuia că doar vocea-i mă determinase s-o preţuiesc, aşa că văzându-mi calitatea funcţionărească îmi dă de înţeles că n-ar deranja-o deloc un contract în România. După sufletul meu, i-aş asigura transferul la cenzura lui Iosif Ardeleanu, să le cânte prohodul, că doar de la el mi se trăgea bucuria de a o fi cunoscut. După alte complimentări şi-o cupă de vin, diva pleacă şi minunea se repetă: pe estradă revine aceeaşi ingenuă. Să-mi trag palme, fără să înţeleg ceva. Mult mai târziu aveam să mă liniştesc, spunându-mi că şi omida se transformă-n fluture.

Cine a călătorit în Ungaria şi n-a poposit la Eger va fi iertat la Judecata de Apoi, dar s-ar cuveni ca de pe-acum să bată câteva mătănii pentru iertarea păcatului. Precum o broşă cu diamante din vremuri uitate, urbea împodobeşte şi azi decorul maghiar, transformând istoria în poezie. Veche reşedinţă episcopală, oraşul este un răsfăţ al barocului arhitectural, aşezare renumită de secole pentru apele sale termale şi nobleţea vinului. Nici până azi nu se ştie dacă clericii şi-au stabilit aici sălaşul din pricina gene-

www.dacoromanica.ro

roaselor podgorii, ori mai curând ele se datorează slujitorilor Domnului, dornici să păşească mai curând pe cărările raiului. Locurile montane se pretau la construirea unui castel şi fortificaţii de apărare, construcţii supraetajate, cu kilometri de tunele subterane, reţea ce-i face pe mulţi să vorbească despre „oraşul de sub oraş“. Faimosul „Sânge de taur“ (*Egri bikaver*) pulsează în venele „Văii femeilor frumoase“ („Szepasszonyok Volgye“), care, chiar dacă n-or fi toate scăldate în lumină, nu-ţi par altfel după câteva pahare de vin.

Oraşul e străjuit de întinse podgorii menite să înmoaie chiar şi genunchii vrăjmaşilor, cum vor fi păcătuit şi turcii, care au lăsat acolo cel mai îndepărtat minaret nordic. S-au simţit atât de bine la Eger, că o vreme şi-au aşezat de-a binelea corturile, construind băi cărora li se va duce vestea în întreaga Europă. În această uriaşă stupină s-or fi strecurat şi viespi, că ispravnicii Mariei Tereza s-au îngrijit să sape în stâncile de lavă vulcanică şi temniţe pentru tâlhari. Astăzi, celulele răcoroase, cu gratii în loc de uşi şi ferestre, găzduiesc cârciumioare cu trei, patru măsuţe pentru consumatori, plus o tejghea cu un dozator de sticlă, din care vinul se serveşte la pahar. Un vin negru-vânăt, uleios, ce se scurge anevoie pe pereţii paharelor, după cum lent pune stăpânire pe circulaţia sangvină a

www.dacoromanica.ro

consumatorului, ce simte nevoia să-şi dezlege şireturile de la pantofi. Tăria lui nu-ţi umbreşte mintea, ci se scurge în picioare. Mintea parcă ţi se limpezeşte, pornită să cugete mai mult. Aici, la Eger, ar trebui să aibă loc conclavurile şefilor de state, să se dezbată neînţelegerile de tot soiul, că vinul se dovedeşte a fi cel mai bun mediator. Singurul necaz este că de la al doilea pahar te strâng încălţările şi preferi să stai desculţ precum yoghinii, într-o stare de extaz, pornită spre iluminare. Desprins de măruntele treburi lumeşti, pluteşti peste necazuri, dispus să reiei istoria de la Adam şi Eva încoace. Mihai nu înţelege despre ce „păcat originar“ ar fi vorba, câtă vreme Dumnezeu i-a croit pe cei doi în mod diferit tocmai ca să se împerecheze. Dacă omul e făcut – cum zice Sfânta Scriptură – după chipul şi asemănarea Lui – de ce nu i-a făcut la fel? Bărbaţi sau femei! Cum adică „după chipul şi asemănarea Lui“? Împăratul Ceresc e bărbat sau femeie?

– Bărbat, deşteptule! Că prin om se referă la Adam, nu şi la coastele din care a croit-o mai apoi pe Eva!

– Şi ea nu-i om?

– Unii zic că da, alţii zic că nu! După mine, atâta timp cât îi născătoare de viaţă, poate fi socotită supraom. Filologia însă ne încurcă. În franceză *homme* înseamnă *bărbat*, iar *femme*, ce-auzi: *femeie*.

www.dacoromanica.ro

– Şi în maghiară îi la fel: *férfi* e totuna pentru *om* şi *bărbat*, iar *femeii* i se spune *nő*.

– Ca şi în vorbirea ţăranilor noştri. Adesea i-auzi vorbind cam aşa: „Am fost la câmp cinci *oameni* şi două *femei*“.

După care, la al treilea pahar, picioarele ne sunt plumbuite, nu şi limbariţa**:**

– La urma urmei am intrat în viaţă prin plăcerea de a fi muşcat din fructul oprit – să recunoaştem: sublimă –, sau prin pedeapsa divină, căreia îi datorăm însăşi existenţa? De unde venim şi unde mergem mai departe?

– După plânsetul copiilor la naştere, ori venim dintr-o lume regretată, ori aflăm din start sentinţa osândirii la moarte. Oricum, n-am auzit ca cineva să verse vreo lacrimă când a părăsit viaţa asta. Plâng doar cei rămaşi s-o îndure mai departe.

– Dumnezeu să-i ierte şi pe unii, şi pe alţii! Eu zic să ridicăm ancora şi s-o şterg până la Egerszalok, la câţiva kilometri de aici, la băi, că şoferul ştie casa de odihnă unde zăboveşte madam director, să văd cum stau ploile pe acolo.

– Am o veste bună şi una rea. Cu care să încep?

– Cu aia bună!

– Madam director se află pe poziţii!

– Şi vestea rea?

www.dacoromanica.ro

– Nu-i singură. E cu moşnegăria ei.

– Asta-i o ştire bună, că de felul meu nu-s fluşturatic. Mai curând simt lipsa lui Margo. Sunt alergător de cursă lungă, Mihai, nu azi aici, mâine-n Focşani, poimâine la Botoşani. Dacă femeia dorită nu trece niţeluş şi prin inimă, sunt pe linie moartă. Să profităm de timpul liber şi să vedem castelul, băile turceşti şi să mai poposim într-o cramă, că luni ne întoarcem la Budapesta.

Revenind în capitala ungară, am o surpriză mai înaltă decât minaretul din Eger. După o discuţie protocolară cu impresii de călătorie din Miskolc şi Eger, doamna director îmi taie răsuflarea c-o replică:

– Stimate coleg, în afara schimbului de experienţă, noi ştim de ce-ai venit la noi şi-ţi propunem o formulă acceptabilă. Să convenim că am discutat despre manual. Am ascultat sugestiile voastre şi, cât e cu putinţă, vom ţine seama de ele la reeditare. Acum nu se mai poate face nimic, întrucât cartea se află sub tipar. Termenul stabilit în caietul de sarcini a fost depăşit de mult, aşa că am dispus deja imprimarea lucrării. Peste o lună, când vă voi întoarce vizita în România, putem relua discuţia. Sper ca la Bucureşti să mă însoţiţi, cum n-am izbutit s-o fac eu acum.

Rămân mut. Că despre carte n-am spus

www.dacoromanica.ro

nimănui nicio vorbă, nici măcar celor de la ambasadă, pe care, e drept, i-am invitat, totuşi, să participe când va fi cazul.

Revenind în ţară, reiau formula propusă de doamna directoare şi am grijă ca toată povestea s-o relatez unui singur om, confratelui Dumitru Trancă, în care am deplină încredere. Îmi este clar că cineva din interior a lătrat. Când şi cui? Dumnezeu ştie!

Va mai trece apă pe Dunăre şi misterul se va lămuri. „Nodul feroviar“ se va dovedi a fi Vasile Bihari, colegul care mă condusese la aeroport cu prilejul plecării în Ungaria, ex-şef al sectorului edituri de la Comitetul Central al P.C.R., apoi director general adjunct al Centralei Editoriale, transferat ca director al Editurii Litera, şi, în cele din urmă, consilier al ministrului Culturii pentru probleme ale minorităţilor naţionale, funcţie din care va fi expulzat în Ungaria, unde, cu numele de Bihari László, s-a retras la pensie.

Între timp, raporturile cu „marele frate“ se tulbură, pe măsură ce românii se distanţează încet, dar sigur, de monopolul moscovit asupra ţărilor socialiste. Planul lui Emil Borisovici Valev[13], prin care propunea o specializare a economiei acestora, este respins cu vehemenţă, cu toate că tentaţia

[13] Elaborat în 1964.

www.dacoromanica.ro

sovieticilor de alcătuire a unor secţii pe ramuri domeniale în cadrul C.A.E.R. va persista. În principiu, ideea specializării nu era deloc rea, judecând după potenţialul şi tradiţia ţărilor cooperante: de industrie urma să se ocupe preponderent cehii, nemţii şi polonezii, iar de agricultură bulgarii, românii şi ungurii. O Românie agrară şi zootehnică, gata să-şi valorifice relieful, inclusiv averile naturale – petrol, gaze şi cărbune –, paralel cu ramificaţiile specifice agro-animaliere, cu industrie alimentară şi viticolă etc., contura profilul unei ţări extrem de bogate, în stare să-şi procure de la vecini toată mecanica necesară modernizării ei. Relieful variat, de la munte la mare, cu dealuri şi văi, râuri şi deltă, răsfăţată cu întinse păduri şi podgorii, o transforma într-o ţară turistică cu un apreciabil fond cinegetic şi piscicol, într-o ţară a vinurilor, scutită de noxe, ţară ecologică prin însăşi natura ei. Dacă uriaşele fonduri investite într-o industrie necompetitivă ar fi luat calea construcţiilor rutiere şi canalizării satelor, civilizaţia românească ar fi arătat cu totul altfel, faţă de primitivismul multor aşezări. Numai că ştiinţa conducerii fusese robită istoriei Partidului Comunist (bolşevic), potrivit căreia dezvoltarea economică a unei ţări socialiste se bazează pe dezvoltarea ei industrială, îndeosebi a industriei grele

www.dacoromanica.ro

constructoare de maşini. De aici şi pasiunea pentru coloşi industriali, fie şi lipsiţi de materie primă, de unde nevoia unor importuri masive de minereuri de fier din India şi U.R.S.S. La fel, orgoliul de a produce oţel şi aluminiu, avioane şi vapoare, automobile şi locomotive, autobuze şi tractoare, strunguri şi ceasuri de mână, unelte de înaltă precizie, concurând cu toţi şi toate, adesea în pierdere, vândute în exterior sub preţul de cost.

La fel de adevărat e că, după politica anterioară de jecmănire dusă de U.R.S.S. – prin existenţa societăţilor mixte sovieto-române (faimoasele sovromuri) –, aveam toate motivele să suflăm şi în iaurt, de teama altei spolieri. Existau şi semne că marele vecin încerca să acapareze întreaga putere economică, de data aceasta sub semnul C.A.E.R. (Consiliului Economic de Ajutor Reciproc). Dorinţa conducerii întregului sistem aluneca aberant şi în domeniul cărţii, unde măcar deosebirile de limbă excludeau *ab initio* nevoia unei coordonării generale. Prima încercare de alcătuire a unui comitet editorial s-a manifestat la o întâlnire convocată în Berlin. Deliberat, din partea României n-a participat niciun reprezentant cu funcţie de conducere din aparatul central, ci doi editori cu grad inferior, dintre care unul a fost Dan Grigorescu, la acea oră redactor-şef la „Meridiane“. Cuvânt de ordine: „Vă opuneţi cu toate

www.dacoromanica.ro

argumentele posibile creări unei comisii de ramură şi, dacă se încalcă obligaţia unanimităţii, vă retrageţi din conferinţă şi cereţi să vă accepte ca simpli asistenţi".

Nici nu s-a trecut la vot, când Dan şi-a manifestat nedumerirea faţă de propunerea gazdei germane ca din fiecare ţară să fie desemnat un reprezentant, iar de la sovietici doi:

– De ce doi? Şi-apoi cine să conducă organismul? Dacă v-aţi gândit la noi, românii nu-şi pot asuma o atare răspundere. E greu să planifici procesul cărţii în propria-ţi ţară, darămite să-l extinzi pe întreg lagărul socialist.

După care a votat împotriva iniţiativei propuse de nemţi. S-a dat o pauză – care a durat şase ore, timp în care fiecare reprezentant a luat legătura cu superiorii din ţara lui, aceştia cu „Glavpoligrafizdat" din U.R.S.S., de unde mai departe la Ţentralnîi Komitet – şi în final nu s-a creat niciun alt organism interstatal.

Iar acum, după multe bâlbâieli, eram trimis la Moscova, aparent pentru reluarea bunelor relaţii, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Nu era prima oară când vizitam capitala sovietică şi alte urbe din „Balşaia Rossia". Mai totdeauna, întrebat ce doresc să văd din „periferie" – expresia lor –, răspundeam la fel:

– Chişinăul.

www.dacoromanica.ro

N-am fost niciodată contrazis, dar a doua zi mă pomeneam la Kiev, Leningrad, Minsk, Odesa, Riga, Tallinn, Tbilisi, Vilnius etc.

De data aceasta călătoream cu Alexandru Georgescu, director al Editurii Tineretului, cu vizite protocolare la marile edituri centrale („Progress“; „Goslitizdat“; „Molodaia Gvardia“; „Detghiz“ ş.a. Tăcut, mereu temător să nu greşească, Georgescu părea mai mult ataşat să vegheze la ce se vorbeşte, decât să participe la discuţii. Regretam lipsa lui Alexandru Balaci, Mircea Voicana şi Anton Herescu, cu care am călătorit prima oară la un 1 Mai moscovit. Plictisiţi de gloata interminabilă ce se perinda prin faţa mausoleului din Piaţa Roşie – în subsolul căruia mai coabitau Lenin şi Stalin, iar la tribună Hruşciov şi Nasser – am vrut să ne cărăm, ca să jucăm mai departe pocker, spre uimirea lui Nicolae Tuie, de la Editura Politică:

– Cum să plecaţi de la un eveniment atât de important? Poate unic în viaţa noastră!

– Am văzut ce era de văzut: parada militară, mii de baloane-rachete, hectare de costume şi pancarte, milioane de manifestanţi. Gata!

– De nu te-aş cunoaşte de la U.T.M., aş zice că eşti duşman!

www.dacoromanica.ro

– Ca la rişcă? Vezi să nu cadă pe plătit![14]

– Dacă plecăm de la tribună, ăsta ne toarnă la Bucureşti, ne şopteşte Balaci.

Am venit atunci cu ideea să ne fotografiem, având ca fundal tribuna şi Turnul Spasski din Kremlin, cu al cărui ornic puteam să ne apărăm la nevoie.

Poza o mai am şi azi. Plafonat la minte, Tuie era şi intoxicat de doctrină. Spre seară, când colindam prin Moscova, am văzut o mulţime de beţivi mergând monom spre metrou în patru labe:

– Îi vezi, Tuie? Şi ăştia-s cetăţeni sovietici!

Scandal până după miezul nopţii, în jurul dilemei dacă sunt sau nu tipici pentru realităţile comuniste. Deşi era imposibil să treci pe-o stradă fără să vezi în faţa unui „Gastronom“ (Alimentara) un om cu deget în sus, gest ce se traduce prin: „Cu cine cumpăr o sticlă de vodcă juma-juma?“ Se bea vârtos, nu doar pe stradă, dar şi în orice *stalovaia*. Se bea peste tot: pe stradă, în metrou, în parcuri, ba chiar şi în biserici, multe dintre ele transformate în depozite şi cinematografe, motiv pentru care, candid, întreb perevodcikul în mai fiecare dimineaţa:

– Azi ce rulează la Sfânta Ecaterina?

Se bea în neştire. Motiv pentru care cei

[14] Banul, cu două feţe, cădea pe „luat“ sau pe „plătit“.

www.dacoromanica.ro

căzuţi în stradă sunt culeşi de miliţie şi duşi în locuri special amenajate, unde-s tunşi numărul zero şi cazaţi contra cost, c-o notă de plată achitabilă dimineaţa, pe loc, ori cu amendă.

Există şi o ştiinţă a băuturii. Am întâlnit-o în Gruzia. Am cunoscut-o în zilele când titlul de „revizionişti", cu care ne gratulau moscoviţii, suna frumos în republicile anexate imperiului sovietic. La „periferie", limbile supuşilor se dezlegaseră în discuţiile particulare purtate cu noi: ucrainenii vorbeau despre ruşi ca despre „fraţii noştri mongoli", estonienii, letonii şi lituanienii îşi evocau trecutul cu precizarea: „dinainte de ocupaţie", iar gruzinii, mândri de Stalin, strângeau pumnul cu tărie, adăugând: „uite-aşa mi i-a ţinut pe ruşi". Într-o vizită matinală făcută în Tbilisi, la o editură condusă de un poet cu un *idze* la urmă, precum *escu* la români, fuseserăm întâmpinaţi cu struguri şi şampanie, ceea ce mi s-a părut deplasat, ca unul ce asociam băutura cu festivităţile tradiţionale. M-a corectat amicul Radu Albala, rasat în toate privinţele:

– Greşeşti, băiete. La noi ne dregem după tradiţie; ţăranii c-o ţuică sau o zeamă de varză acră, la oraş c-o bere, ori cu-n coniac. Lumea de salon stimează însă o cupă, două de şampanie, însă, atenţie, şampanie adevărată, nu pişvaser.

Slobod la gură, poetul gruzin şi-a

exprimat dezinvolt bunele păreri despre îndrăzneala românilor de a-şi fi reclamat independenţa, cu precizarea că de-acum profesia comună de editor a dobândit o valenţă suplimentară. Deloc ostentativ, adaug că bunele relaţii ne leagă de sute de ani, de când mitropolitul Ugrovlahiei a adus tiparul în Gruzia. Poetul tace, dar a doua zi năvăleşte în cabinetului ministrului Culturii şi-i spune degajat:

– Dragă prietene, am venit să-ţi fur oaspeţii, să repar o gafă. Azi m-am întâlnit cu un magister şi, vorbind despre musafirii noştri, i-am zis: „Că românii s-au scuturat de rusnaci, bravo lor. Dar îs îngâmfaţi nevoie mare. Auzi ce mi-a zis unul**:** că ei au adus tiparul în Georgia“. Ca profesorul să-mi răspund stupefiant: „Avea dreptate! Tiparniţa a fost darul lui Antim din Iveria[15]. El l-a trimis la noi pe epidiaconul Mihail Ştefanovici, la 1710, cu teascul primei tipărituri“. Asta cu mai bine de 250 de ani în urmă. În consecinţă: eu am greşit, eu repar! Azi îi invit pe oaspeţii tăi la bairam, cu întreaga mea redacţie, să sărbătorim un sfert de mileniu.

Aşezare muntoasă la graniţa de sud-vest a Asiei, pe coasta de est a Mării Negre, Gruzia – de i se mai spune şi Georgia – se

[15] Totuna cu Antim Ivireanu (cca 1650-1716), caucazian adus din Istanbul de Constantin Brâncoveanu în Ţara Românească, unde va deveni mitropolit.

www.dacoromanica.ro

învecinează cu Armenia, Azerbaijanul, Rusia şi Turcia. Natura ei sălbatică, datorată îndeosebi Munţilor Caucaz, îi conferă un aer aparte, de mare poezie. Drumurile înguste, răsucite în munte pe marginea multor prăpăstii, îţi ghemuiesc inima la gândul că, la o cotitură, te poţi izbi de un vehicul venit din sens contrar. După vreun ceas de umblătură periculoasă, ajungem la o cabană unde suntem aşteptaţi de vreo douăzeci de inşi, aflaţi în jurul unei mese încărcate cu de-ale gurii, în preajma cărora se află un rastel cu zeci de sticle de vin şi câteva de coniac, preferat în locul vodcii. Pentru conducerea petrecerii, se alege un „tamada“, persoană desemnată să respecte ritualului bahic: el dă cuvântul fiecărui mesean să închine paharul cui doreşte, dispune ridicarea stacanului, urmată de pauza degustării aperitivelor, după care repetă aceleaşi canoane, păstrând ritmul băuturii. Se mănâncă şi se bea cu întreruperi dirijate, fără pericolul îmbătării. Regula este să se toasteze o singură dată, cu aceeaşi destinaţie, oricât de importantă este instituţia sau persoana aleasă. Şi cum se toastează pentru fiecare dintre invitaţii de la masă, se ajunge în cele din urmă să se închine câte un pocal pentru tâmplarul care a făcut masa pe care se bea, ori cizmarul ce ne-a făcut încălţările de ne-au adus în acel loc, pentru rude şi iubite, după cum pofteşte fiecare.

www.dacoromanica.ro

În ritmul acesta, nu se îmbată nimeni, numai că starea euforică creşte, debordând în cântece şi îmbrăţişări.

A doua zi, la aeroport, auzim în megafon:

– Avionul spre Uniunea Sovietică pleacă peste cinci minute!

Ca şi cum Georgia s-ar afla în afara ei. Poetul îi întârzie plecarea şi vine la noi să mai bem o sticlă de şampanie.

– Liberi?

– Să sperăm!

– Aşa să ne ajute Dumnezeu!

Nu ne aventurăm în discuţii politice, fără să uit că Aida Sadeţki, care ne însoţeşte în calitate de traducătoare, este profesoară la Institutul de Relaţii Diplomatice, chiar dacă soţul ei, un evreu basarabean, nu se sfieşte să discute cu noi fără restricţii despre „ivani". De altfel, la Comitetul pentru Tipărituri, organism ministerial nou creat, vom fi însoţiţi de el.

Aici suntem primiţi de vicepreşedintele Bogoliubov. Spre uimirea mea, invitaţi la întrevedere sunt şi directorii unor mari edituri moscovite, precum şi conducători ai unor organe de presă precum *Pravda* şi *Izvestia*. De la început, mi se pare dubioasă insistenţa gazdei de a mă referi la aspectele negative observate de noi pe parcursul vizitelor efectuate. Evit s-o fac, mărginindu-mă să remarc doar selecţia precară a titlurilor din literatura română. Exemplific

www.dacoromanica.ro

cu proza lui Al.I. Ştefănescu, *Să nu fugi singur prin ploaie*, minoră în comparaţie cu un roman ca *Răscoala* de Rebreanu. Atât a trebuit, ca Naidionov, şeful relaţiilor externe, să scoată un lung referat, bătut deja la maşină, să-şi exprime dezacordul asupra politicii editoriale româneşti pe tărâmul literaturii universale. Între acuzaţii, scăderea masivă a numărului de traduceri din literatura rusă şi sovietică – ceea ce era adevărat, dacă ţinem seama că, până nu demult, mai bine de 50% din volumul tălmăcirilor reprezenta o selecţie preferenţială. Prost informat, confundă însă tălmăcirile cu importul de carte sovietică, de unde afirmaţia aberantă că, din ansamblul tipăriturilor ruseşti, traducem doar manuale didactice. Nu intru în amănunte, dar ghinionul raportorului e că ştiu în detalii producţia de carte, cu cifre care-l contrazic total; între altele, că în ultimii 15 ani – perioada 1949-1964 – în România s-au publicat peste 9.300 titluri din literatura rusă şi sovietică. Enorm! De asemenea, că am încheiat de mult ciclurile de opere din patrimoniul sovietic, de la monumentalul Tolstoi, la Mamin-Sibiriak, deşi, ruşinos, n-avem încheiate serii complete din clasicii români. Cum vizita noastră urmează să fie întoarsă la Bucureşti de o delegaţie moscovită – în componenţa căruia intră şi un Kasalapov, conducătorul principalei edituri

www.dacoromanica.ro

de traduceri din U.R.S.S. –, îi cer lui Alexandru Georgescu ca la prima consfătuire cu directorii să le solicite ca în unităţile vizitate de confraţii noştri să se organizeze expoziţii ad-hoc cu traducerile din literatura rusă şi sovietică, să se convingă cu ochii lor de ce spun.

Bogoliubov – ulterior prim-consilier al unui prezident rus – sesizează bâlbâielile subordonaţilor şi, reparator, invită pe toţi participanţii consfătuirii la un dineu în cinstea delegaţiei române. Şi, ca să rămânem cu amintiri plăcute, ni se programează o vizită la Leningrad, cu o aprobare specială de vizitare a tezaurului din subsolul Ermitajului, din afara circuitului public.

La Leningrad merg cu „Săgeata albastră“ şi ajung după o noapte albă. Absolut din întâmplare, sunt cazat la hotelul în care s-a sinucis Esenin (pe-atunci „Anglia“, denumire schimbată). În curând, vom păşi în al 40-lea an de când s-a spânzurat. Mi se oferă să vizitez camera unde şi-a pus capăt zilelor – cu două luni înainte de a fi împlinit 30 de ani –, dar refuz. Prefer să-i rostesc versurile în traducerea lui Stancu – după mine mai aproape de spiritul poeziei sale, decât versificaţia corectă a lui Lesnea – şi să-i deplâng fragilitatea erotică (a avut cinci soţii, în loc să schimbe o sută de candidate înaintea recidivei matrimoniale). Pe tema asta discut

www.dacoromanica.ro

îndelung cu Aida Sadeţki, mişcat de faptul că şi Maiakovski, deşi i-a condamnat sinuciderea, îşi va pune şi el capăt zilelor peste cinci ani.

Leningrădenii sunt oameni cu totul deosebiţi, faţă de amalgamul moscovit. Îi vezi după cum se îmbracă, după modul cum discută cu discreţie în locurile publice, cum urmăresc şi aplaudă la un spectacol, după întreaga lor conduită. Oraşul de pe Neva – denumit pentru canalele lui şi Veneţia Nordului – este magnific, începând cu monumentele sale grandioase, între care Palatul de Iarnă, în interiorul căruia sălăşluieşte Ermitajul, şi sfârşind cu clădirile ecleziastice de valoare istorică, precum Catedrala Sfântul Isaac, cu o cupolă uriaşă, Catedrala Kazan, de pe Nevsky Prospekt, copie a catedralei Sf. Petru din Vatican, Catedrala Sfinţilor Petru şi Pavel, unde a fost înmormântat Petru I, dar şi alţi ţari ai Rusiei. Vizităm Opera şi asistăm la un spectacol de balet, după care privim, la miezul nopţii, cum se ridică podurile de pe Neva, pentru a permite vapoarelor să navigheze.

A doua zi, spre seară, telefonul sună în camera de hotel. O voce de femeie doreşte să discute cu Traian Radu. Găvăreşte *na rumunskom iazîke kak na russkom*[16], împerechind vorbele ca puloverele-n două culori.

[16] Pe româneşte precum în ruseşte.

www.dacoromanica.ro

Dar merge. Îi spun c-a greşi numărul, dar insistă. *Ne mojet bîti!* [17]. Cu Traian, *haroşîi drug*[18], a vorbit acum trei zile. S-au împrietenit, s-au distrat şi a rămas ca la plecare să-i dea o scrisoare pentru Bucureşti, unde are o soră măritată. *Net problem!*[19] Un *konvert*[20] îl pot duce şi eu. N-are decât să-mi încredinţeze scrisoarea la hotelul unde locuiesc. Iarăşi *ne mojet bîti.* N-are cum veni, c-o iau la ochi. Îmi propune să ne vedem în părculeţul din faţa *gastiniţei*[21]. Când? Chiar şi-acum, că venise să-l ia pe Radu la un zaiafet de despărţire.

Mare Ți-e minunea Ta, Doamne, că nu este pentru cine se pregăteşte, ci pentru cine se potriveşte. O şterg englezeşte din hotel, cât mai departe de ochii şi urechile lui Alexandru Georgescu, pentru a ajunge mai repede la locul întâlnirii. Aici, surpriză: în loc de-o fată, găsesc două, ambele de vreo 25 de ani, blonde şi arătoase. Cum şi eu cunosc un Traian Radu, discutăm despre *haroşîi drug*, altul decât cel ştiut de mine, şi mă bucur să aflu că-i săltat peste cei 35 de ani ai mei, mai apropiaţi de vârsta divelor, una vorbăreaţă, cealaltă mută, că, în afară de rusă, se bazează în exterior doar pe ce

[17] Imposibil!
[18] Prieten bun.
[19] Nicio problemă.
[20] Plic.
[21] Hotelului.

www.dacoromanica.ro

are din născare. Bucuros de cunoştinţă, le invit la *restoran*. Iar *ne mojet bîti,* că localurile se închid la ora 22, iar ele au pregătit totul la una dintre ele acasă, destul de aproape, unde se poate sta oricât, de unde cu un taxi mă pot întoarce lesne la hotel şi dimineaţa.

Problema-i alta: se face să m-azvârl în necunoscut, să mă las pe mâna sorţii? Şi nu şovăi să-mi răspund prompt**:** Se face! Cum să reacţionezi altfel la 35 de ani, când te pomeneşti c-o cheie de oţel, în faţa unui zăvor de aur?

Mă ridic să le însoţesc, până nu se răzgândesc, şi rămân uimit de-o întrebare a guralivei cu care m-am întreţinut până atunci:

– De ce nu-l iei cu tine şi pe colegul dumitale?

Hopa! Care coleg? Cauţi la telefon un *haroşîi drug,* pe nume Traian, şi dai de-un Nikalai, *toje rumîn*[22]*,* dispus să-ţi care un plic la Bucureşti. De unde ştii tu, *devocika*[23], că nu-s singur, că-n afară de mine mai există şi alt prost dispus să-ţi cadă în plasă?

Trebuie să recunosc că regia din umbră a fost perfectă, numai că interpreta, pe cât de frumoasă, pe atât de neghioabă.

[22] Şi el român.
[23] Domnişoară.

www.dacoromanica.ro

Le-am lăsat în parc, urmând să revin cu prietenul din hotel. Şi-acolo am înţepenit, în timp ce telefonul zbârnâia fără să-l ridic, după care apelurile, disperate, i se adresau camaradului, solicitat să mă dea la telefon, deşi acesta repeta întruna: *Nicevo, ia ne znaiu nicevo*[24].

Revenind la Moscova, am relatat întâmplarea celor de la ambasadă, la curent cu tot scenariul, aşa cum, spre fericirea mea, n-apucasem să-l cunosc până la capăt. Îl ştiau de la un inginer român, care a avut curajul să relateze o împrejurare compromiţătoare. Cheful chef, urmat de cuvioasele contopiri de suflet şi trup, minus vizita „soţului" încornorat, care, scandalizat de ce vede, conduce pe ticălos la miliţie pentru declaraţii, de faţă cu martorii ce l-au asistat şi fotografiat când l-au ridicat în izmene de-acasă. De aici, posibile „angajamente" viitoare faţă de eventualii binevoitori ce se vor oferi să stingă conflictul.

Involuntar, îmi fuge mintea la miile de studenţi ce-au învăţat în măreaţa ţară a socialismului victorios, precum şi la alţi delegaţi, dintre care, poate, unii vor fi prezentat un interes aparte în ochii unor instituţii dornice de colaboratori devotaţi şi bine retribuiţi.

Vara ca vara, dar să mergi iarna în

[24] Nimic, eu nu ştiu nimic!

www.dacoromanica.ro

izmene pe străzile Leningradului nu-i treabă uşoară. Tuberculoză curată.

Am părăsit Uniunea Sovietică, fără să ştiu cine pe cine apără – şi, mai ales, împotriva cui –, începând cu angajaţii Ambasadei Române. Pe vărul lui Tuie, cunoscut la Bucureşti ca ofiţer, îl găsesc la Moscova chelner. La Viena, cu un alt prilej, funcţia acoperă gradul, de la portar la funcţionarul care insistă să-l însoţim la o plimbare în oraş, ca între timp un coleg de-al dânsului să ne răscolească bagajele. La întoarcere, le găsim răvăşite. Aristiţa Avramescu, editoare la „Enciclopedia“, e revoltată că, la percheziţie, „diplomatul“ i-a răsturnat o cutie cu nescafé peste lenjeria intimă. Tace mâlc şi preferă să-şi astâmpere enervarea în Prater, raiul copiilor, dar şi al părinţilor. Cum să treci prin Viena, fără să te dai în roata uriaşă, care te ridică în înălţimea cerului, ca apoi, la coborâre, cu golul în faţă, să ţi se taie răsuflarea, pe marginea prăpastiei?! Rămân cu domnul ambasador, la acea dată Octavian Groza, dispus în toiul conversaţiei să bea şi peste norma protocolară. Rămân mai mult din pricina unui confrate editor, pilangiu de forţă în ţară, adventist peste hotare. Ipocrit, acoperă cu mâna paharul de fiecare dată când domnul ambasador se oferă s-adauge un degeţel de whisky peste gheaţa din pahare. Stăm şi bem în doi, până

www.dacoromanica.ro

când diplomatul – total atipic pentru aşezările vremii – se hotărăşte să părăsim cabinetul**:**

– Hai în Grinzing, să nu regreţi c-ai rămas sechestrat între ziduri.

– Ăsta ce mai e?

– Un cartier la marginea Vienei, cândva suburbie, aşezare pitorească, unde viticultorii ţin o puzderie de restaurante intime.

Nimerim într-o grădină de vară, cu separeuri din gard viu, pe fondul unei muzici discrete. Chelnerul îl cunoaşte şi-l salută cordial, fără să ceară lămuriri suplimentare:

– Două pahare cu vin.

Presupun că domnul ambasador îmi citeşte nedumerirea pe faţă, că doar nu venisem la biserică să ne împărtăşim c-o linguriţă din sângele Domnului.

– Pe mine nu trebuie să mă vadă nimeni într-o locantă mai mult cu un pahar la masă. Stai liniştit: chelnerul ştie şi le înlocuieşte la timp. În rest, poate să ne fotografieze şi din elicopter.

Ospătarul cunoaşte sortul băuturii – vin alb, cu buchet, sec, de cursă lungă – şi, ca să ne îmbie la drum, ne aduce şi un coşuleţ cu pateuri mici, cu carne, brânză şi ciuperci. După câteva rânduri de pahare, limba ni se dezleagă şi-i povestesc cum l-am văzut de aproape pe tatăl său. Eram pe debarcader la Herăstrău, în costume de baie, când dânsul,

www.dacoromanica.ro

venind pe furiş, a îmbrâncit-o pe Silva, o fată de vreo 18 ani, superb croită, să-i placă şi lui Dumnezeu. Din apă, s-a uitat peste umăr şi l-a recunoscut pe domnul prim-ministru. A revenit la mal şi, tot din spate, l-a îmbrâncit în lac. A râs şi n-a zis nimic. Aş fi vrut să adaug că, deşi în fruntea guvernului, era un om de paie. Dar nu se cuvenea să dezgropăm morţii. Mai ales că fusese îngropat creştineşte la Bellu, unde toată lumea a primit o chiflă ţărănească, mai ceva decât cele aflate-n comerţ. La băutură, mi-aduc aminte de cutia de nes a Aristiţei şi nu renunţ la bobârnacul cuvenit subalternilor săi**:**

– Bem, vorbim şi râdem, domnule ministru, fără să deranjăm pe nimeni. Ce bine ar fi dacă şi personalul dumneavoastră s-ar comporta la fel.

– Adică?!

– Fără comparaţie e greu de înţeles. Noi ne întoarcem de la un colocviu de literatură enciclopedică, invitaţi de Institutul Treccani. Venim dintr-o Italie c-o vigilenţă sporită de când sar gările în aer, graţie Brigăzilor Roşii. Ce s-or fi gândit carabinierii şi poliţia lor secretă? După culoarea aleasă, cu siguranţă că teroriştii sunt susţinuţi din afară. Deci, ochii pe maimuţă. Ei bine, nici n-am ajuns la Roma şi, între Tarvisio şi Veneţia, la toţi trei delegaţii ne-au dispărut agendele de buzunar, cu nume de persoane

www.dacoromanica.ro

şi numere de telefon. Ni s-au volatilizat precum boaba de rouă la razele soarelui, fără ca manglitorii, artişti în branşă, să se atingă de altceva din inventarul fiecăruia. Docenţi în prestidigitaţie, nu glumă, deşi cuvântul nu-i cel mai potrivit, că aici nu-i vorba de iluzionism**:** punct ochit, punct lovit! La Viena, amatorism total, sub nivelul şuţilor din tramvaie! Au umblat atât de grosolan, că au răsturnat şi cutia cu nescafé peste combinezoanele şi chiloţii colegei mele, pe care, dacă va transpira la consfătuire, n-o văd bine.

– Asta nu-i nimic, faţă de ce păţesc eu. Băieţii mă urmăresc pas cu pas.

– Paza bună fereşte primejdia rea.

– Şi când nu trebuie. Eu nu-s căsătorit, dom'le, dar nici impotent. Aşa că uneori mai simt şi eu nevoia să mă pierd în anonimat. E însă imposibil să scap de umbră, chiar şi-n toiul nopţii. Dar i-am şi driblat, mulţumită unui lector de la universitatea vieneză. El mi-a indicat formula magică**:** o stradă şi un număr, o curte cu două ieşiri, dintr-o uliţă într-alta. Băieţii m-au urmărit şi m-au aşteptat toată noaptea să ies din vizuină, până când au alergat la ambasadă să dea alarma c-am dispărut în condiţii suspecte. Mare le-a fost mirarea când m-au aflat în cabinet.

– S-a întors lumea pe dos, dacă delfinul se fereşte de-un biban ce se ţine scai să-i

www.dacoromanica.ro

ştie toate cotloanele. În schimb, el, ditamai cetaceul, habar n-are unde-i şi ce face fiecare oblete.

– Nu-i aşa**:** când nu se află în ambasadă, orice lucrător trebuie să spună secretarei unde se află şi unde poate fi găsit.

– În condiţiile astea, secretara este nodul feroviar unde se întretaie toate drumurile, de n-o fi programată să vă scutească de evadări nocturne. Oare nu-i fata drăguţă care ne-a întâmpinat când am intrat în cabinetul dumneavoastră?

– Ba da! Numai că una n-are legătură cu alta!

– Aşa gândeam şi eu. Însă greşit! Că de cântat tot ne cântă. Nimeni nu vine cu secretarele de-acasă; le primim plocon. Iar dacă nu-şi văd de filaj zboară. Aşa că s-ar cuveni să le privim şi ca femei – o zic de principiu, c-altfel numai gura-i de mine –, câtă vreme „rob cu rob să ne unim“ se poate intona şi-n doi. Iar pentru azi, boier dumneavoastră, zic c-am băut destul.

Mă înţelesesem cu Georgescu ca, la revenirea în ţară, să nu ne prezentăm imediat la serviciu, să nu scoatem capul două zile din casă. Mare ne-a fost mirarea când la aeroport ne întâmpină Pojocaru, directorul secretariatului, cu vestea că suntem aşteptaţi de doamna ministru. Lăsăm bagajele în maşină şi virăm direct la Casa Scânteii,

www.dacoromanica.ro

unde constatăm că şefa era corect informată de incidentul din Moscova, etichetat drept provocare. Doreşte, totuşi, s-audă totul din gura noastră, deşi n-adăugăm nimic esenţial peste ce ştie, semn că cei din ambasadă au ciulit bine urechile la ceea ce le-am spus, c-au raportat exact direcţiei culturale de la Externe. Ba mai mult, ştie şi ce nu cunoaştem noi**:** delegaţia rusească va veni la Bucureşti în ultima decadă a lunii decembrie, în frunte cu Kasalapov, directorul general al editurii de traduceri, personaj important în aparatul de propagandă sovietic. De la Pojocaru aflu că doamna ministru e la curent şi cu picanterii de la masa de adio. Curioasă treabă, deoarece acolo n-a participat nimeni de la Ambasada Română. Sursa de informare nu putea fi decât confratele Georgescu – de l-o fi luat gura pe dinainte, în discuţii colaterale cu românii noştri din Moscova, de hahaleră sau din datorie – ori, cine ştie, vreun rusnac, piele de drac, tăbăcită pe ambele feţe.

De fapt, ce se întâmplase: între invitaţii la masa de despărţire, Bogoliubov chemase şi pe şeful departamentului de edituri politice, Melnikov, participant – zicea el – la lupta de eliberare a Ploieştilor, despre care, ca bucureştean, nu ştiam nimic. Acesta şi-a umplut cu vodcă un pahar, mie de asemenea, dându-l dintr-odată pe gât, după nelipsitul: *Na zdrave!* Când a pus

www.dacoromanica.ro

paharul pe masă, i-am repetat figura, golind butelca de „Stolicinaia“, cu acelaşi *Na zdrave*, de data aceasta în amintirea eliberării Bucureştilor, prin forţe proprii, după întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste. O sticlă de vodcă are jumate de litru, aşa că pentru un om antrenat, 250 de grame nu-i de speriat, chiar dacă, luate în grabă, te scutură niţeluş, de simţi nevoia să-ţi mângâi repede gâtlejul cu untul nelipsit de pe masă. Numai că, de-a lungul ospăţului, ostaşul a perseverat, până am simţit că, dacă mai beau o picătură de vodcă, dau la boboci. Profit că a doua zi, duminică, magazinele vor fi închise şi propun să luăm o pauză de-un ceas, ca să pot face mici cumpărături la „Gum“[25], cadouri pentru cei de-acasă, să nu rămân cu diurna în buzunar. După care promit să mă întorc, să-l însoţesc pe tovarăşul Melnikov în luptele împotriva nemţilor, despre care nu conteneşte să vorbească. Mai avem puţin şi înfigem steagul pe Reichstag. Sus în hotel – căci locuim în aceeaşi clădire cu restaurantul –, vâr două degete pe gât şi elimin trotilul din pântece, după care bag ceafa sub robinetul căzii din baie, înfruntând frigul moscovit. Pe timpul iernii, ferestrele hotelurilor nu se deschid, fiind căptuşite pe

[25] Magazin universal în centrul Moscovei, unde găseam întotdeauna tacâmuri de melhior, ce păreau a fi de argint, precum şi o variată aparatură electrică.

www.dacoromanica.ro

margini cu hârtii adezive. Jos, în restaurant, festinul continuă, ceea ce, la întoarcere, m-ar obliga să reiau dialogul cu Melnikov, pe care-l văd congestionat. Afară e ger cumplit, iar viscolul ne şfichiuieşte obrajii cu firicele de gheaţă. După noi se ţine aceeaşi coadă uscăţivă, observată şi-n alte prilejuri, când colindam prin magazine. Nu degeaba Bogoliubov mă îndemnase să vorbim ruseşte. Îi spun că aş face-o bucuros, dar nu cunosc limba, ca apoi, pe stradă, Sadeţki, traducător ce participase la consfătuire, să mă ironizeze:

– Nu cunoşti limba lui Puşkin, dar ştii să ceri la „Gastronom“ *sasiţki!*

– Îmi plac crenvurştii şi am învăţat cum să-i cer, alături de alte alimente obişnuite.

– Dar când comanzi şi *garciţa,* dă voie ivanilor să nu te creadă, că muştarul nu mai face parte dintr-un vocabular elementar. Sigur!

– Mai sigur e că cineva umblă după mine, curios să afle cu cine vorbesc şi ce zic!

În drum spre hotel, mă gândesc la supliciul mesei de adio. Din fericire, la întoarcere nu mai găsim pe nimeni. Excepţie o cutie, frumos ambalată, lăsată la recepţie, cu trei sticle de vodcă, sorturi diferite, legate la fălci cu panglicuţe colorate, în locul belicosului Melnikov, ieşit din ring prin abandon.

www.dacoromanica.ro

La Bucureşti, mult zgomot pentru nimic. Ni se cere să facem un raport detaliat spre informarea lui Emil Bodnăraş, care, în calitate de vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri, avea în colimator şi problemele artei şi culturii. Trecut în tabăra din jurul lui Gheorghiu-Dej, se declarase ostil fracţiunii kominterniste. Aflu că-i mulţumit de comportarea noastră la consfătuirea provocată de moscoviţi şi că ne cere ca, la contravizita din Bucureşti, să le scoatem ochii cu pogonul de traduceri din literatura rusă şi sovietică, realizate de-a lungul anilor, chiar dacă acum raportul fusese inversat în favoarea literaturii universale.

Peste ani, ni se spune că Bodnăraş, şef de promoţie în şcoala militară, a fost spion sovietic, cu antecedente indiscutabile. Nu şi de când până când, fiindcă cine a trădat o dată o poate face şi a doua oară. Dovadă însuşi Ghiţă Dej, servitor de ultimă speţă al Kremlinului, ca în final să-i întoarcă spatele. Şi-apoi, de unde până unde atâta consecvenţă la români? Atâta timp cât geopolitica şi tăria lor de caracter (aproximativ) le-au mutat fundul în toate bărcile.

De unde şi expresia: „Vin ai noştri, pleac-ai noştri!“

www.dacoromanica.ro

IX. MUTAŢII

Dacă în 1968, când condamna invadarea Cehoslovaciei, Nicolae Ceauşescu ar fi murit subit sau asasinat, azi un bulevard din Capitală i-ar fi purtat numele. Apărând ideea suveranităţii naţionale, îl aclamaseră toţi românii adunaţi în Piaţa Palatului, după cum o lume întreagă îi admirase curajul de a se opune Kremlinului. Cu mult înainte, ostilitatea lui faţă de acţiunile C.A.E.R. sau ale Tratatului de la Varşovia fuseseră luate la ochi de sovietici. Omul intrase în hora asta de pe vremea când Gheorghiu-Dej schimbase macazul şi-acum era conştient că o altă poziţie l-ar fi tras pe linie moartă. Teama ca România să nu cadă victima unei agresiuni similare îl determinase să nu permită manevre militare pe teritoriul ţării, să nu îngăduie trecerea unor forţe armate, însoţite de muniţie, ci doar separat, după cum, invitat la Moscova sau în alte capitale mai mult sau mai puţin frăţeşti, folosea ca dormitor sediul ambasadelor române şi bucătari căraţi după el. Lumea occidentală

www.dacoromanica.ro

se obişnuise să vadă în el un conducător independent, isteţ, pus pe fapte mari. Spre deosebire de celelalte meleaguri socialiste, îşi îngăduia să întreţină relaţii diplomatice cu Republica Federală Germană, Israelul şi Comunitatea Europeană, efectua călătorii peste hotare, unde era primit cu onoruri de regi şi preşedinţi de state, după cum este gazda multor cârmuitori iluştri. Mareşalul de Gaulle vine în România şi-l decorează cu Legiunea de onoare. Mai târziu, preşedinţii S.U.A. Ford şi Nixon îi vor călca pragul cu aceleaşi gânduri bune, iar regina Elisabeta a II-a îl va întâmpina la aeroport, după care îl va însoţi cu trenul regal la gara Victoria, de unde, în caleşti şi cu mare alai, îl conduce la Palatul Buckingham şi-i conferă cea mai înaltă distincţie, Ordinul Imperiului Britanic, în grad de cavaler. România va fi inclusă pe lista ţărilor favorizate din Comunitatea Europeană, iar printr-un tratat special i se va permite schimburi de produse industriale în cadrul organizaţiei, fără restricţii bancare. Prestigiul statului creşte şi pe plan diplomatic, rolul lui de mediator fiind preţuit în aplanarea conflictului egipteano-israelian ori în facilitarea contactelor occidentale cu China.

Din păcate, succesele înregistrate pe plan extern nu sunt însoţite şi de măsuri de liberalizare în propria ţară. Conflictele din interiorul puterii sunt tacite**:** prim-minis-

www.dacoromanica.ro

trul Maurer, înclinat să dezvolte industria bunurilor de larg consum, nu şi Ceauşescu, atras de industria grea. Diferendul, soluţionat din păcate în favoarea „iubitului conducător“, nu afectează la început şi viaţa culturală, care, în primii ani de după 1965, îşi schimbă înfăţişarea în bine.

La şedinţele de partid din C.S.C.A., unde în discuţii apar şi probleme editoriale, se constată că absentez, ceea ce, cred unii, s-ar explica prin probabila apartenenţă la organizaţia de bază a Uniunii Scriitorilor. Decizia Constanţei Crăciun sună clar: „Să-şi facă mutaţia la noi. Aici, prezenţa lui e mai importantă!“ Aşa se bagă de seamă că nu-s membru de partid şi sunt invitat să-mi corectez statutul politic. Discuţia cu doamna ministru pare s-o contrarieze, dar în final îmi lasă impresia că mă înţelege.

– Ce să caut într-un partid în care Mihail Ghelmegeanu, pe vremuri ministru la Interne, ar avea o vechime mai mare decât mine, atâta timp cât, la 15 ani, eram legitimat în mişcarea socialistă? La majorat am fost confirmat membru de partid, din care nu m-a îndepărtat nimeni, ci m-am exclus singur, când mi-am dat seama pe ce lume mă aflu. După unificarea P.S.D. şi P.C.R., am renunţat la carnetul P.M.R., „uitând“ să-l ridic, odată cu părăsirea vechiului loc de muncă. Nu nevoile materiale mă împinse-

www.dacoromanica.ro

seră în politică, ci credința în dreptate. Dezamăgirea a fost amară. Am revenit la școală, când niște ariviști mă îndrumau să mă fac bobinator, pe motiv că „ar da bine la dosar". Din 19 milioane de români, marea majoritate nu-s membri de partid, așa că pot figura mai departe printre ei, iar dacă funcția ce-o ocup în administrație presupune și o altă calitate decât cea profesională, nu-i nicio supărare să fiu înlocuit. Rămân cu meseria de editor, deloc dezonorantă.

– Lucrurile s-au schimbat și abuzurile la care te referi s-au corectat și se corectează în mers. Vezi bine cum e apreciată România în lume, de când toate forțele din interior s-au coalizat pentru consolidarea independenței naționale. Până și porțile închisorilor au fost desferecate. A sta acum deoparte e o lașitate. În situația dumitale, sunt de rezolvat două lucruri distincte**:** o nouă adeziune de intrare în partid și, ulterior, revendicarea vechimii în mișcare. Simple formalități.

Cum, într-adevăr, se schimbaseră multe, am acceptat propunerea, primind recomandări de la acad. Alexandru Balaci, abia numit vicepreședinte al C.S.C.A., și de la Cornelia Filipaș, secretară de consiliu la Așezămintele Culturale. Primul mă știa încă de pe vremea când lucraserăm împreună la E.S.P.L.A, mai apoi la Editura pentru Literatură, iar a doua încă din adolescență, ca

www.dacoromanica.ro

una ce locuise pe aceeaşi stradă cu mine. În timp ce ea se minuna că nu-s încadrat în partid, parafrazând parabola întoarcerii fiului risipitor, Balaci, cu gravitate solemnă, începuse să-şi amintească şi de ce nu trebuia**:**

– Am fost demult împreună cu el în Uniunea Sovietică!

Să mi se taie picioarele, nu altceva. Într-adevăr, între primele călătorii peste hotare fusese şi vizitarea ţării vecine. Ne trimisese Paul Cornea în cadrul acordului cultural, să ne documentăm în privinţa seriilor editoriale, cu şi fără aparat critic, în vederea consfătuirii pe care urma s-o avem pe marginea planului de perspectivă din domeniul clasicilor români. Deplasare de prisos, căci, fără modestie, în privinţa transcrierii vechilor texte eram cel puţin la fel de pricepuţi, iar italienistica profesorului îl aşeza cu zece capete mai sus, începând cu arta copierilor antice. Ajunşi la Moscova, scurtaserăm mult programul deplasărilor în edituri şi foloseam vremea mai mult prin muzee. Eram însoţiţi de o tânără absolventă a Institutului de Diplomaţie, Irina, cu care m-am înţeles din priviri de când ne-a întâmpinat la Vnukovo[1]. Tinereţea îşi are legile ei, aceleaşi pe tot mapamondul, şi, cum mai îndrugam câteva vorbe pe ruseşte,

[1] Aeroport moscovit.

www.dacoromanica.ro

limbă străină de urechile profesorului, era tocmai bine. Ca să nu se simtă singur, Irina venea cu invitaţii pentru patru persoane la „Balşoi Teatrî“, ori la M.H.A.T.[2], ca să putem pescui la intrare încă o femeie drăguţă, dintre cele venite la un bilet în plus, adesea după întrebarea: *„Vî gavarite pa italianski ili pa franţuski?“*[3]. Ca în pauze să putem merge în coloană, doi câte doi, precum caii în manej, cum este obiceiul în foaierul marilor teatre ruseşti, când nu te retragi la bufet să mănânci o *marojaia ili limonad*[4].

Bătuserăm multe drumuri, poposind la Galeriile Tretiakov, Muzeul de Artă Puşkin, în catedralele din Kremlin, ori în biserica Vasile Blajenîi din Piaţa Roşie. Ideea de a ne despărţi de profesor şi de a rămâne singuri-singurei ne-a venit în ziua când Alexandru Balaci a vrut să viziteze şi să discute cu colegii italienişti din Universitatea Lomonosov, colosul după care s-au inspirat şi constructorii Palatului Culturii din Varşovia, precum, în proporţii mai reduse, arhitecţii Casei Scânteii. Pofta vine mâncând, astfel că seara, când m-am reîntâlnit cu regretatul Balaci la „Komsomolskaia gastiniţa“, unde eram cazaţi, l-am întrebat după alte pălăvrăgeli:

---

[2] Teatrul Academic Maxim Gorki din Moscova.

[3] Vorbiţi italiana ori franceza? (rus; transcriere fonetică latinizată).

[4] Îngheţată sau limonadă.

www.dacoromanica.ro

– Magister, vi s-a-ntâmplat vreodată să vă pierdeţi capul, să vă urmărească întruna imaginea femeii iubite, iar gândul despărţirii să vă chinuie? Oare starea asta ţine de iubire sau de psihiatrie?

– Dragă prietene, adevărata dragoste îi boală curată. I se cunosc simptomele, nu şi remediile, atâta timp cât pe unii îi conduce la altar, pe alţii în balamuc sau ştreang, în cimitir sau la închisoare. Shakespeare îţi oferă întreaga ei enciclopedie, cu o cazuistică demnă de un tratat medical, de la Romeo şi Julieta, la Othello şi Desdemona.

Profesorul tocmai se însurase cu Mimi Botta, una dintre divele „Naţionalului“, a cărei fotografie nu uita s-o prezinte tuturor, uitând să spună că poza îi făcută cu vreo zece ani în urmă. Mă aşteptam să-mi vorbească despre dânsa, mai ales că era una dintre actriţele mele preferate. Aş! Răscolirea amintirilor l-a împins în trecut:

– Păcat că n-ai cunoscut-o pe Dolores, prima soţie. Nici eu nu mă recunoşteam, dacă în locul preocupărilor didactice mă apucasem să scriu versuri. Puţini ştiu că întâia mea tipăritură a fost o plachetă de versuri care îi poartă numele. Aveam pe atunci 25 de ani şi asta explică totul.

„Cam pe-aproape de vârsta mea“, îmi spuneam în gând, mărturisire ce-mi convenea de minune**:**

– Atunci vă rog să mă înţelegeţi şi pe

mine. Mai daţi-mă absent de la întâlnirile protocolare, că pe Dolores, chiar de se muta la Oradea sau Constanţa, nu vă oprea nimeni s-o vedeţi, pe când eu şi Irina vom trage barca pe uscat. La „Balşoi Teatrî“ ştiţi s-ajungeţi, iar invitaţiile le aveţi în plic pe toată săptămâna. De altfel, Moscova e de văzut, nu obligatoriu şi de comentat, aşa că nu vă trebuie mai mult de zece cuvinte să vă descurcaţi în oraş. Vi le scriu pe hârtie: *Sliuşai, tavarişci* (=Ascultă, tovarăşe); *Gde stanţia metro?(*=Unde-i staţia de metrou?); *Vperedi?* (=Înainte?); *Na pravo?* (=La dreapta?); *Na levo?* (=La stânga?); *Spasibo!* (=Mulţumesc!). Şi numai în cazuri mai aparte: *Şto vî delaite?* (=Ce mai faceţi?) ori *Ia tibia liubliu*!(=Te iubesc!). *Vsio!* (Asta-i tot!). *Huia* contează!

– Asta ce mai e?

– Unealta esenţială, dar nu se pronunţă în conversaţie. Se foloseşte.

Ceea ce nu cunoşteam atunci era că timpul întâlnirilor protocolare se va lăbărţa în trei zile şi trei nopţi, de nu ştia bietul om ce s-a întâmplat cu mine, de nu mi-oi fi ales azil politic în ţara socialismului victorios (aţâţătoare la un nou război, cum i se mai spunea în derâdere). S-a liniştit abia la aeroport, când, cu o oră înaintea decolării, târam după mine un geamantan şi-o rusoaică cu ochii roşii, care din Nikoluşko nu mă scotea. Cinci ore am dormit în avion, de

mi se înfundaseră urechile, fără s-aud nimic la aterizarea din Băneasa.

Ş-acum, la primirea în partid, Balaci socotise că-i momentul să-mi plătesc datoria pentru zilele cât l-am lăsat să orbecăiască prin Moscova, chiar şi în căutarea hotelului unde locuia, că pleca omul dintr-o staţie şi revenea într-alta, cu acelaşi nume, dar cu decor şi amplasament schimbat, ambele aflate pe magistrale diferite.

– Am fost împreună – cum spuneam – la Moscova, unde se descurca destul de bine în limba rusă, încercând să mă iniţieze şi pe mine cu vocabularul rutier şi uzual. O vreme am lucrat laolaltă, după care s-a angajat într-o acţiune personală, destul de riscantă. Tot ce vă pot spune e că acolo, în împrejurări dificile, a apărat cu cinste culorile drapelului nostru.

Plată cavalerească, achitată cu umor, în contul eternei tinereţi, trăite cu folos, dar şi risipite din belşug, pe care mulţi o acuză azi cu ipocrizie sau cu blegeala vârstei.

Cu Alexandru Balaci m-am înţeles perfect din ziua când a preluat funcţia de vicepreşedinte la C.S.C.A. Ne cunoşteam de mult – cum am mai scris –, de pe vremea când lucra ca redactor-şef la E.S.P.L.A. Într-adevăr, nu avea aplecare spre treburi administrative, dar se bucura de concursul unor colaboratori specializaţi în macroeco-

www.dacoromanica.ro

nomie editorială, între care, la Centrala Editorială, Dumitru Trancă, Valeriu Deciu şi Ion Marinescu, iar la minister autorul acestor însemnări. Cunoscând mersul lucrurilor şi al lucrăturilor, am încercat de la început să-i asanez locul, dându-i ca şefă de cabinet pe secretara mea, propunere acceptată de Cadre, precum şi pe şoferul meu, refuzat de aceeaşi reţea, deoarece le-aş fi stricat, presupun, aranjamentele. În activitatea curentă, toată corespondenţa editorială mi-o transmitea direct, el ocupându-se strict doar de relaţiile externe ale tuturor compartimentelor culturii şi artei. Practic, îmi acordase mână liberă. Cum în atribuţiile consiliului intra şi controlul presei literare, am refuzat să mă implic însă în relaţiile cu periodicele de profil, ceea ce l-a determinat să păstreze legături directe cu conducerea acestora. Nu şi cu Uniunea Scriitorilor, mai precis cu Zaharia Stancu, pe care amândoi îl cultivam cu mare încredere, spre deosebire de Eugen Barbu, extrem de recalcitrant şi orgolios în raporturile cu alţi confraţi, în cap cu Marin Preda. Cum zilnic eram asaltaţi de scriitori, făcusem o înţelegere: profesorul urma să se ocupe de monştrii sacri – Arghezi, Camil Petrescu, Victor Eftimiu, Jebeleanu, Philippide şi alţii de acelaşi calibru –, iar eu de tinerii autori, adesea mai nemulţumiţi decât maeştrii lor. Extrem de politicos, Balaci nu

www.dacoromanica.ro

mă chema niciodată la el în cabinet: când era nevoie, se deplasa la mine, încăleca un colţ al biroului meu şi discuta ce-l interesa. Uneori, o făcea din plăcerea de-a pălăvrăgi pe marginea bârfelor din târg. Alteori, venea de-a dreptul şocat:

– Te rog, vino să mă salvezi. Au venit peste mine Fănuş şi Velea beţi criţă. Sunt adamici. Fănuş tună şi fulgeră, cazan gata să explodeze, iar Velea e paralizat total; nu-i în stare nici să dea din cap, s-aprobe, ori să nege ceva din ce-l întreb.

Profesorul disperat, eu mai calm ca niciodată. Mă lega de ei o prietenie sigilată de-a lungul multelor zaiafeturi şi frecventării aceloraşi aşezăminte precum „Grădiniţa“, „Podgoria“, „Katanga“ şi „Casa Scriitorilor“ – adevărate filiale ale instituţiei în care lucram. De-acolo aveam perspectiva întregului şantier literar, obligatorie pentru alcătuirea planului de apariţii, căci din nicio revistă nu puteai cunoaşte mai bine pulsul vieţii scriitoriceşti. Nici n-am pus bine piciorul în birou şi Fănuş m-a luat în primire:

– De ce nu-i daţi, bă, casă lui Nicu? Tu nu ştii că-i încurcat cu „tânăra Lala“[5] şi n-au unde să locuiască?

– I-am dat de două ori, Fănuş, şi le-a mătrăşit.

Aşa era. Prima dată locuise singur, până

[5] Viitoarea soţie a lui Nicolae Velea, denumită ca atare de el înainte şi după căsătorie.

www.dacoromanica.ro

l-a oploşit în casă pe Ilie Constantin, care, într-o zi, n-a mai venit singur, ci însoţit de-o iubită. După spusele lui Nicu, atunci şi-ar fi luat catrafusele, părăsind puntea**:** „Trebuie să recunoşti că Ilie se află într-o stare mai gravă“. Cu aprobarea Constanţei, am mai luat un apartament din fondul rezervat pentru artişti, numai că, neplăcându-i plasamentul, Velea a făcut imprudenţa să refuze în scris repartiţia, în loc să urle la funcţionarii Spaţiului Locativ: „Mie să-mi daţi casă în oraş, nu la periferie!“

Deşi gălăgios, cu Fănuş te puteai înţelege, mai ales când i-am promis că vom încerca să reînnodăm lucrurile.

– Şi-acum închidem prăvălia că mergem la recepţia consulatului francez.

– Mergem împreună, că-s invitat şi eu.

Bucuros c-a scăpat de gălăgie, Balaci a plecat înainte, urmat mai apoi de Fănuş şi de mine, după ce ne-am căznit să-l urnim din fotoliu pe Nicu Velea, lăsat în cele din urmă să-şi continue somnul în cabinet.

Ţinuta brăileanului nu era deloc potrivită; în loc de sacou, purta un pulover croşetat din lână groasă, strâns pe gât. Când am intrat târzior în clădirea de pe Bulevardul Dacia, l-o fi deranjat privirea lui Stancu, uimit, poate, de îmbrăcămintea mult prea lejeră a tânărului confrate, aşa că s-a şi grăbit să-l admonesteze:

www.dacoromanica.ro

– Contează pe mine, maestre. Eu o să-ţi scriu necrologul.

– Mulţi s-au lăudat, Fănuş, că mi-l scriu şi uite aici i-am dus – i-a răspuns calm conu Zaharia, bătându-se cu două degete pe umăr.

Ce necrolog?!... Rar mi-a fost dat s-aud cuvinte mai frumoase despre Stancu, precum cele rostite de Fănuş după moartea acestuia. Îl evoca mereu ca pe un boier al breslei scriitoriceşti, slujite cu demnitate de amândoi. Şi asta pentru că, aparent bădăran, Fănuş era de-o rară fineţe sufletească, rivalizând cu dantelăria cuvintelor sale. Duritatea cu care intervenea în discuţii, îmblânzită între colegi de bonomia unui zâmbet copilăresc, caracteriza parcă şi mai pregnant dialogul său cu puternicii zilei. Tranşant, n-a ezitat niciodată să fie sincer cu el însuşi. Pe vremea când toţi cursanţii erau seminarizaţi – materia de bază alcătuind-o cuvântările lui Nicolae Ceauşescu –, nu s-a jenat s-o spună în gura mare:

– Ce ne frecaţi cu întrebări de şcoală primară? Că nu suntem analfabeţi. Citim ziare, auzim emisiuni la radio, ba mai şi scriem. Veniţi să ne vorbiţi despre ce nu ştim, să vă punem noi întrebări, nu invers, că ce-avem de spus o facem în cărţile noastre. Sau nu citiţi defel?

Şi-aşa aveau să se desfăşoare seminariile, cu vorbitori dintre conducătorii de

www.dacoromanica.ro

instituţii şi de partid, mai emoţionaţi decât auditoriul. Numai că Fănuş nu era un interlocutor comod, poate unde venea la şedinţe şi după un pahar, două de vin. A sosit însă odată bine afumat, arând o întreagă adunare, după ce ochise un scaun liber în fundul sălii. Oratorul, Ion Popescu, secretar la C.C. al U.T.M., îşi oprise expunerea, până când, în sfârşit, Fănuş şi-a găsit locul. După care a încercat să continue:

– Pe plan extern...

N-a apucat să continue:

– Aaaaaaa! La externe stăm minunat!

– Stăm bine şi pe plan intern, tovarăşe Neagu!

– Stăm pe dracu!

– Se ştie că procentual...

– Ce se ştie, dom'le? Spune-mi dumneata o uzină, o fabrică, o prăvălie, unde lucrurile merg bine, un atelier de croitorie, o cofetărie sau cârciumă şi al dracului să fiu dacă nu scriu despre ea. Ce mă iei pe mine cu procente, că nu-s idiot!

Şi cum pe uşă băgase capul şi Guţă Băieşu, făcându-i semn să iasă, Fănuş s-a ridicat să plece, răscolind din nou cu „pardon, pardon" toată adunarea.

Profund jignit, Popescu l-a turnat unde l-o fi turnat şi hotărârea n-a întârziat**:** „să fie prelucrat la sectorul 1". Invitaţia i-a făcut-o prim-secretarul Dumitru, care, politicos, i-a trimis o maşină acasă să-l aducă în

Banu Manta. Doritor să împace lucrurile, tovarăşul găsise leacul**:** aplanarea conflictului pe motiv că la şedinţa de partid deviatorul venise băut. Dar, cum nu-i venea să rostească vorba asta, a folosit un îndulcitor:

– Tovarăşe Fănuş, să convenim că atunci „aţi luat"!

– Nu, nu! N-am luat nimic. Îţi repet şi dumitale ce-am spus acolo şi te invit să mergem când socoteşti în orice unitate din cele păstorite de sector să vedem cum se munceşte şi ce zic oamenii despre munca şi traiul lor. Discuţii libere, nu cu milogi dresaţi.

Aceeaşi comedie s-a repetat şi la Capitală, unde Gheorghe Pană, descurcăreţ, a cerut secretarei să nu-i deranjeze nimeni, după care a umblat în bibliotecă şi din spatele unor volume din clasicii marxism-leninismului a scos o sticlă de whisky, a turnat în două pahare şi s-a pronunţat scurt:

– Fănuş, te-am chemat să te critic. Hai noroc şi consideră-te criticat!

Când Belu Zilber spunea despre comunismul din România că se situează între Marx şi Caragiale, avea dreptate.

La rândul său, Alexandru Balaci era fiinţa cea mai puţin convenţională din ierarhia înconjurătoare. Între timp, la conducerea Comitetului fusese înscăunat Pom-

www.dacoromanica.ro

piliu Macovei, om cult, manierat, dar extrem de prudent în relaţiile cu mai-marii de partid, fie şi ocazionali, precum Ion Stoian, şeful secţiei de ştiinţă şi cultură de la C.C. al P.C.R., ulterior ministru la Externe, pauper intelectual din toate punctele de vedere. Impostura acestuia nu-l împiedica pe domnul ministru să-l aştepte pe scările Comitetului, lângă portarul instituţiei, stânjenit să vadă ditamai comandirul cum îi dublează funcţia. Situaţie penibilă, mai ales că mitocanul avea obiceiul să întârzie, timp în care domnul Pompiliu era obligat să stea în calea tuturor, deşi se ferea de audienţe. Stoian avea o ură funciară împotriva celor care-l aşteptau, obsedat de carenţa studiilor sale**:** în tinereţe urmase o şcoală profesională, de pe urma căreia obţinuse calificarea de strungar, nici măcar practicată ca lumea, sărind apoi peste studiile liceale într-o facultate muncitorească de doi ani, completată cu studii la Universitatea de Partid şi la Academia de Ştiinţe Economice. Spre ruşinea mea, mă număram printre puţinii care izbuteau să obţină de la el bunăvoinţa necesară, motiv pentru care Macovei sau Balaci mă trimiteau la el şi pentru aprobări în afara treburilor editoriale. Explicaţia era simplă**:** în Oborul copilăriei mele, cunoscusem şarlatani cu duiumul, pe care îi lăsam să creadă că mă păcălesc. Arta o învăţasem

www.dacoromanica.ro

mai mult de la evrei şi de la armeni, mai ageri la cântărirea din ochi a clienţilor. (Şi-acum cred că mulţi din escrocii epocii noastre ar fi murit de foame în cartierul meu natal. De unde şi concluzia că ne merităm soarta, apropo de aleşi.)

Primul contact personal cu înaltul aparatcic al ştiinţei şi culturii l-am avut pentru obţinerea unor paşapoarte ce întârziau să apară. Ne puteam aştepta la repetarea situaţiei când Radu Beligan, la Praga, a fost nevoit să interpreteze două roluri în aceeaşi piesă, purtând un dialog cu sine însuşi, pentru că un coleg de scenă n-a primit viza de ieşire din ţară. Când m-am adresat tovarăşului cu „Domnule Stoian", parcă l-aş fi scuipat, după care, brusc, până s-apuce să mă apostrofeze, am sacadat: „Proletari din toate ţările, uniţi-vă!", de-a crezut c-am înnebunit de-a binelea:

– Care unire, domnule Stoian? Dumneavoastră nu vedeţi ce dihonie este între sovietici şi chinezi? Care proletari? Eu cred şi într-o unire a intelectualilor. Sunteţi profesor universitar şi în calitatea aceasta apelez la dumneavoastră. Nu se poate, ca om de carte, să nu înţelegeţi ce se petrece cu nişte confraţi care n-ajung să vă bată la uşă.

– Sau prost informaţi de ce dorim să înfăptuim!

Profesor universitar! Nici mai mult, nici mai puţin! Nu ştiu despre ce gazete de

www.dacoromanica.ro

perete, agitatori sau relaţii tovărăşeşti preda la Şcoala de partid „Ştefan Gheorghiu“, unde parcă ajunsese chiar şi rector, dar apelativul meu i-a mers la inimă. Îl las pe cititor să creadă ce vrea despre acest machiavelism, dar s-a dovedit mai util şi mai demn decât să-l aştept ca un lacheu la poarta ministerului. Din cartierul meu, până şi Herşcu boccegiul îl băga în buzunar, vânzându-i şi-o găină moartă, darămite să cumpere ceva de la Stoian.

Peste ani, când – după perioada de dezgheţ – Securitatea va reveni în forţă la vechile practici, l-am găsit pe „dom' profesor“ aplecat pe un dosar, acuzaţi fiind scriitorii Constantin Abăluţă, Valentin Berbecaru şi Barbu Cioculescu, pentru „discuţii cu caracter contrarevoluţionar“. Dintre ei, îl ştiam bine doar pe primul – pe atunci în jur de 25 de ani –, dintr-un cerc de prieteni adunaţi în casa lui Toni Abramovici, unul dintre campionii boemei noastre, unde versurile lui Abăluţă şi Iosif Naghiu se împerecheau perfect cu proza iubirilor noastre ocazionale, pe baza patrimoniului aflat în căminul de studente „Carpaţi“. Citeam şi reciteam din Esenin, uneori şi în cor, cu mintea la orice, nu şi la politică.

– Dom' profesor, ne punem mintea cu nişte copii? Pe Abăluţă-l cunosc personal. Nu-l interesează nimic peste poezia lui, iar al doilea, Barbu, e băiatul unui magistru al

www.dacoromanica.ro

literaturii noastre! Nu lor li s-ar face rău, ci regimului care îi victimizează.

– Dar şi purtarea copiilor trebuie controlată. Am să dau dispoziţie să vină cu părinţii la o şedinţă specială. La ea să participe şi factori responsabili din Uniunea Scriitorilor şi C.S.C.A.

Nu ştia că, în afară de Abăluţă, băieţaşii se apropiau de 40 de ani, aşa că mobilizarea bătrânilor suna hazos. Rezervat, Macovei l-a delegat să participe la „şedinţa cu părinţii“ pe Balaci, iar acesta pe mine. Cum nu-mi convenea defel postura, nu m-am dus, aşa că, în afară de inculpaţi, au asistat Ioanichie Olteanu, secretar al Uniunii Scriitorilor, Şerban Cioculescu, ambii amintiţi de conu' Zaharia, fără să mai reţin numele altora.[6]

Teama de a nu greşi cu nimic îl determina pe Pompiliu Macovei să fie extrem de atent la orice indicaţie venită de la instanţele superioare de partid, deşi adesea erau contradictorii. Aceasta se datora faptului că viaţa literară se polarizase în jurul unor personalităţi distincte. După alungarea lui Mihai Beniuc din fruntea breslei scriitoriceşti, majoritatea autorilor s-au

[6] Mai aproape de zilele noastre, Barbu Cioculescu mi-a confirmat desfăşurarea faptelor, bănuind că turnătoria aparţinuse unui fost deţinut „reeducat la Piteşti“. Fiind vorba de-o ipoteză, nu-i dau numele. În acelaşi lot a mai fost şi un contabil, Georgescu, de la C.C. al U.T.C., singurul dat afară din serviciu.

www.dacoromanica.ro

simţit mai ocrotiţi de Stancu, ştiindu-l cu un cuvânt greu în faţa conducerii de stat şi de partid. În treacăt fie zis, fusese omul din umbră care regizase întreaga schimbare de macaz la Uniunea Scriitorilor, în pofida aparentei neutralităţi. Parcă-l aud şi-acum, intervenind blajin în ultima şedinţă a adunării generale, la care preşedintele Mihai Beniuc a refuzat să mai participe**:**

– Ce-aveţi, fraţilor, de unde atâta zarvă şi ură, câtă vreme avem o conducere de partid care ne înţelege şi ne-ajută?[7]

După cum la fel de ipocrit era şi când îi spunea aceluiaşi stăpân:

– Scriitorii vă iubesc, da, vă iubesc, tovarăşe Ceauşescu, dar nu vor să mănânce rahatul lui Dumitru Popescu.

Care, în treacăt fie zis, refuzase să adere la Uniunea Scriitorilor. Bineînţeles, nu mi-l pot imagina atât de naiv pe Ceauşescu încât să şi creadă aceste declaraţii de dragoste, dar îi cădeau bine. De cealaltă parte, tabăra croită în jurul lui Eugen Barbu se întrecea în mărturisiri de iubire, mergând până-ntracolo încât propunea înfiinţarea unei Uniuni a Scriitorilor Comunişti. Probabil că în paranoia iubiţilor conducători ideea nu suna rău, dar deranja numărul adepţilor:

[7] Reproduc cu inevitabila aproximaţie din cuvântarea finală, de dinaintea alegerilor. Dar acesta era sensul luării de cuvânt, când Z.S. avea în faţă şi un microfon cu difuzor la Comitetul Central al P.C.R.

www.dacoromanica.ro

pentru moment, doar 24. Între combatanţii de bază din jurul lui Eugen Barbu se aflau Paul Anghel, Ion Lăncrănjan, Alexandru Oprea, Dinu Săraru, Vadim Tudor, Mihai Ungheanu, Dan Zamfirescu şi alţii. Evit orice etichetare în bloc, nu doar din pricina valorii individuale a fiecărui participant, ci şi pentru motivaţia lor diferită. Peste ani, agresivitatea unor forţe din afara breslei scriitoriceşti va inflama şi mai mult spiritele. Nu se poate uita, de pildă, că, hodoronc-tronc, rabinul Moses Rosen va protesta la editarea volumului 9 din ediţia de tip academic a operelor lui Mihai Eminescu, aflată în îngrijirea unor iluştri confraţi. Totală imprudenţă, care avea să agite spiritele „de la Nistru, pân' la Tisa". Vorba unui prieten din copilărie, plecat de mulţi ani în Israel: „Mare tâmpit! N-aveam noi destui antisemiţi, acum s-a găsit să ni-l pună-n cap şi pe Eminescu!"

Divide et impera![8], dicton latin ce le venea mănuşă guvernanţilor români. N-aveau nevoie de solidaritatea unei bresle, care, cel puţin teoretic, era liberă de constrângeri, în stare să-i deranjeze prin libertatea de gândire a membrilor ei, cum adesea s-a şi dovedit. Indiferent cine şi cu ce temei o făcea, vrajba dintre scriitori dăuna profund intereselor autorilor, întotdeauna ca şi

[8] Împarte şi stăpâneşte (lat.).

www.dacoromanica.ro

acum. Personal, am evitat să ader la vreo gaşcă, cultivând raporturi colegiale cu toţi confraţii. Neoficial, am păstrat însă apropiate relaţii cu Zaharia Stancu, convenind cu Alexandru Balaci să-l informăm cu discreţie despre toate manevrele şi actele normative referitoare la viaţa scriitorilor. Şi asta pentru că mediocrii din conducerea ideologică a gloriosului partid îi zâmbeau curtenitor, punându-ne pe noi să scoatem castanele din foc, când li se năzărea că liber-profesioniştii o duc prea bine. Politică periculoasă, câtă vreme ne aflam mereu între ciocan şi nicovală. Situaţia materială a scriitorilor impunea măsuri care, inevitabil, ne obligau să ne situăm fie de partea oamenilor de condei, fie a contabililor ce drămuiau francul cu ifosul administrării culturii. Din păcate, Pompiliu Macovei continua să stea cu fundul în două luntri**:** nota în carneţel toate indicaţiile structurilor de partid – pe care ni le trasa ca sarcini –, la fel şi când Stancu i se plângea de avalanşa nemulţumiţilor ce-i băteau zilnic la uşă cu cereri de ajutoare şi împrumuturi, fără ca C.S.C.A. să mişte un deget. Duplicitatea, moştenită din vechile sale atribuţii diplomatice, se răsfrângea însă negativ asupra întregii instituţii. În aceste condiţii, am hotărât cu Alexandru Balaci să ne vedem regulat cu Stancu, la restaurantul din

www.dacoromanica.ro

Săftica, să ne informăm reciproc, de regulă înaintea întrevederilor sale cu Ceauşescu. Cum acuzaţia ce ni se aducea viza o presupusă risipă a banilor prin plata drepturilor de autor, am convenit ca prin Fondul Literar să se întocmească o statistică a veniturilor lunare din anii 1959 şi 1966, pentru a avea un termen de comparaţie. Rezultatele dădeau peste cap toate reproşurile: 20% dintre membrii Uniunii Scriitorilor nu realizau niciun venit (în special bătrânii), 14% aveau câştiguri brute între 300 şi 500 de lei (mai puţin decât salariul unei femei de serviciu) şi doar 6% între 500 şi 1.000 de lei. Sărăcie lucie. Din situaţia pe care o prezentăm statistic în subsol, rezulta că doar 12 condeieri (1,3%) încasau între 10.000 şi 30.000), la care se mai adăugau două excepţii, cu sume lunare peste 30.000 lei: Tudor Arghezi şi Eugen Barbu.[9]

[9] **VENITURILE LUNARE (BRUTO) ALE MEMBRILOR U.S.R.**

Suma	*1959*	*1966*
Fără venit	93 membri (22%)	100 membri (20%)
Venit până la 300 lei	81 membri (18%)	75 membri (14%)
Venit între 300 şi 500 lei	37 membri (9%)	32 membri (6%)
Venit între 500 şi 1 000	51 membri (12%)	64 membri (12%)
Venit între 1000 şi 1 500	39 membri (9%)	40 membri (7%)
Venit între 1500 şi 2 000	28 membri (7%)	41 membri (8%)
Venit între 2000 şi 2 500	25 membri (6%)	36 membri (7%)
Venit între 2500 şi 3 000	12 membri (3%)	29 membri (5%)
Venit între 3000 şi 4000	23 membri (6%)	39 membri (7%)

www.dacoromanica.ro

Desigur, nimeni nu se gândea la vreo absurdă egalizare a drepturilor, după cum, la fel se ştia, nicăieri în lume nu se trăieşte de pe urma scrisului, excepţiile întărind regula. Numai că situaţia jalnică a multor scriitori, care o viaţă întreagă îşi împărţiseră traiul între condei şi călimară, era strigătoare la cer.

Saltul următor a fost întocmirea unui proiect de lege prin care scriitorimea era aliniată la regimul funcţionarilor de stat. Un pas înainte, dar minor în comparaţie cu drepturile prevăzute pentru alte profesii favorizate de stat, precum forţele militare, ale Ministerului de Interne etc. Era firesc să-l informăm pe Stancu, singurul care îşi putea îngădui să-l abordeze direct pe Ceauşescu şi să răstoarne situaţia creată.

– Măria Ta – cum se obişnuise Balaci să-l răsfeţe pe Stancu –, uite cum arată multaşteptata lege a pensiilor, insistând zeflemitor asupra pragurilor materiale (ieri socotite derizorii, astăzi de invidiat).

Am relatat cu un alt prilej dezamăgirea şi înjurăturile venerabilului preşedinte al Uniunii Scriitorilor, aşa că reţin doar

Venit între 4000 şi 5000	12 membri (3%)	32 membri (6%)
Venit între 5000 şi 10000	18 membri (4%)	37 membri (7%)
Venit între 10000 şi 20000	6 membri (1%)	9 membri (1%)
Venit între 20000 şi 30000	1 membru	3 membri
Venit peste 30000	–	2 membri
TOTAL	*426 membri*	*539 membri*

www.dacoromanica.ro

spusele sale după vizita făcută la Comitetul Central:

– L-am rugat, de la început să ne lase săraci, dar să nu ne umilească, să nu ne pună alături de funcţionarii cu mânecuţe, cum vor mai-marii lor, care au o ură viscerală împotriva scriitorilor. L-am întrebat direct**:** dumneavoastră ce pensie daţi unui ministru de care vreţi să vă descotorosiţi? A tăcut. I-am zis mai departe: ţara asta a avut şi va mai avea mulţi miniştri, de care nici dracu' n-o să-şi amintească, dar nu şi scriitori, pe care numai timpul îi va cerne. M-a ascultat şi a fixat pe loc pragurile: „4.000 de lei pentru membrii Uniunii Scriitorilor, 2.000 pentru membrii Fondului Literar".

Atunci, la Săftica, Stancu nu s-a lăudat, fiindcă după câteva zile toată legea avea să fie refăcută, plafonul maxim de pensionare al membrilor Uniunii Scriitorilor (între 2.000 şi 4.000 lei) depăşind adesea nivelul de salarizare a multor directori din sistemul instituţiilor culturale. (Cum fusese interzis cumulul de funcţii, Vladimir Streinu a refuzat iniţial să accepte postul de director la Editura de Literatură Universală, pentru că salariul ce i se acorda – în jur de 3.400 de lei – era mai mic decât pensia ce-o primea de la Uniunea Scriitorilor. Pentru perfectarea angajării sale, a fost nevoie de-o derogare specială.)

www.dacoromanica.ro

Într-o situaţie şi mai proastă erau membrii Fondului Literar (161 în 1959, 488 în 1966). Din cei existenţi, mai mult de jumătate erau fără venit sau cu încasări lunare până în 300 de lei.[10] Ca şi în cazul lui Sadoveanu, Goga sau Rebreanu, prestigiul unui mare scriitor – cum era socotit la vremea respectivă şi Stancu – conta mult în ochii puternicilor zilei. Mai ales că „Desculţul“ – cum îl mai onora Arghezi în particular – nu se ocupa doar de bătrâni, ci şi de tinerii confraţi. Tot el venise cu ideea reintroducerii timbrului literar aplicat pe cărţi, practică folosită în perioada interbelică (falimentată în zilele

[10] **VENITURILE LUNARE ALE MEMBRILOR FONDULUI LITERAR**

Suma	***1959***	***1966***
Fără venit	46 membri (28%)	172 membri (35%)
Venit până la 300 lei	44 membri (27%)	101 membri (20%)
Venit până la 500 lei	19 membri (13%)	38 membri (8%)
Venit între 500 şi 1 000	18 membri (12%)	75 membri (15%)
Venit între 1000 şi 1 500	16 membri (10%)	38 membri (8%)
Venit între 1500 şi 2 000	6 membri (4%)	20 membri (4%)
Venit între 2000 şi 2 500	1 membru	15 membri (3%)
Venit între 2500 şi 3 000	2 membri (1%)	4 membri (1%)
Venit între 3000 şi 4000	2 membri (1%)	12 membri (3%)
Venit între 4000 şi 5000	1 membru	4 membri (1%)
Venit între 5000 şi 10000	6 membri (4%)	8 membri (2%)
Venit între 10000 şi 20000	–	1 membru
TOTAL	*161 membri*	*488 membri*

La recalcularea pensiilor, li se vor acorda drepturi lunare între 1000 şi 2000 lei.

www.dacoromanica.ro

noastre)[11]. Cum operaţia era anevoioasă în tipografii, din pricina milioanelor de exemplare, am convenit să încărcăm preţul de vânzare cu procentul dorit şi să-i returnăm sumele trimestrial prin Centrul de Librării şi Difuzare a Cărţii, decontare posibilă, atâta timp cât întregul comerţ se realiza prin reţeaua de stat.

Dihonia dintre scriitori deranja însă mai mult decât mijloacele materiale de care dispunea Uniunea – sume neînsemnate, în raport cu cele mai modeste investiţii din bugetul ţării. Încercarea, fie şi simulată, a lui Nea Nicu de a aplana ciondăneala – întreţinută îndeosebi de cei din jurul revistei *Luceafărul* de sub pulpana lui Eugen Barbu – eşuase lamentabil. Nu pot uita ziua „concilierii“ – comentată de Balaci, în prezenţa lui Pompiliu Macovei, când s-au întors de la Comitetul Central –, unde protagoniştii fuseseră Stancu şi autorul romanului *Groapa*. În cuvântul său, acesta din urmă şi-a exprimat convingerea că viaţa literară va rămâne viciată câtă vreme la conducerea Uniunii Scriitorilor se va afla un escroc. Stancu – să înnebunească! Gesticulând, a izbit necontrolat ceaşca de cafea din

[11] În condiţiile actuale, aplicarea unui timbru ca la alcool şi ţigări ar pune capăt evazionismului reclamat de financiarii Uniunii Scriitorilor, plata sau neplata timbrului literar fiind controlabilă până la ultimul chioşc sau tarabă de cărţi şi ziare, posibila falsificare de timbre sancţionându-se penal.

www.dacoromanica.ro

faţa sa, răsturnată dumnezeieşte pe costumul imaculat al lui Ceauşescu. Îngrozit de ce izbutise să facă, Stancu s-a repezit spre fereastră, ţipând „mă omor“, urmărit de „iubitul conducător“, care-l invita să se liniştească, să revină la masă, cu intenţia de a-l îmbuna.

Şi mai de râs era mutra nedumerită a şefului de cabinet – parcă Manea –, chemat în ajutor, cu urechile ciulite la ce părea că n-a înţeles:

– Nişte prosoape!

Socotelile din spatele cortinei nu erau în defavoarea lui Barbu. Nu vreau să fac supoziţii – considerate de alţii a fi certitudini –, dar este aberant să crezi că acţiona de capul lui. Ca-n *Conu Leonida faţă cu reacţiunea*, se trăgea din pistoale cu voie de la poliţie. În afara mesei de scris, Patronul – cum i se adresau intimii – reacţiona la fel şi cu alţi confraţi, precum Marin Preda, nici el uşă de biserică. Numai că adversităţile, până la un punct fireşti în legile sportivităţii, se manifestau şi pe stadioane străine, unde, vrând-nevrând, urmau să joace în aceeaşi echipă. La un conclav în Germania – la care participau şi cei doi romancieri, însoţiţi de Pop Simion, vicepreşedintele Uniunii Scriitorilor –, ambii s-au luat la harţă în plin restaurant. Lasă că refuzaseră să zboare cu acelaşi avion, dar ajunseseră să

nu se suporte nici la aceeaşi masă, fixată cu tricolor de nemţi. Deranjat de discuţia pe care Pop o purta cu Barbu, Preda s-a simţit ofuscat:

– Am să vă rog să-mi respectaţi tăcerea!

– Ce face? Tu vorbeşti, jidănitule?

Prilej ca Barbu să-i amintească de noua soţie, Etta – de-a lungul discuţiei şi Ettica, Etticuţa –, punându-l la curent cu ce nu ştia despre dânsa, despre cercul în care „Moromete“ s-a învârtit şi se învârtea – în cap cu Crohmălniceanu, principalul său consultant –, şi de tot neamul sfintei scripturi.

Iar dacă limbajul mahalagiilor din Cuţarida se revărsa voios, cine-şi putea închipui că ţăranii din Siliştea-Gumeşti s-ar fi lăsat mai prejos? Şi pentru că venise vorba despre neveste, discuţia s-a extins şi asupra altor membri de familie. Căci, bune sau rele, soţiile se mai schimbă, dar şi taţii, de unde concluzia că „Nea Jenică“ s-ar cuveni să renunţe la porecla de Barbu, când numele de Cristea i-ar explica şi mâzgăleala hârtiei, ca fiu nelegitim al lui N. Crevedia[12]. Până aici, nimic infamant, nu şi la amintirea mamei. Că toată încurcătura i s-ar fi datorat, fiindcă pe ambii taţi îi chema Nicolae, de unde îngăimăceala femeii la ceas de taină şi aşternut. Clar ca vaca!

[12] Pseudonimul lui Nicolae Ion Cristea (1902-1978), găzduit în tinereţe în casa tâmplarului Nicolae Barbu, tatăl legitim al lui Eugen.

www.dacoromanica.ro

Dovadă că, prin toate zicerile lui, odrasla îl moşteneşte întru totul pe tăticu' Crevedia, colaborator fascist de nădejde la *Porunca vremii*, un timp chiar şi director la *Sfarmă-piatră*. Or, de când lumea, ce naşte din pisică şoareci mănâncă.[13]

Desigur, istoria literară nu se scrie după auzite, deşi adevărul îl mai întrevezi şi printre rândurile ei. Totalmente dezinteresat şi în afara oricăror rivalităţi, poetul Ion Larian Postolache (1916-1977) îmi relata cum Crevedia îl rugase să i-l prezinte pe Barbu, pe vremea când acesta trăia înghesuit de pe urma unui debit de tutun, iar apoi ca umil corector la tipografia „Cartea Românească", încălţat cu nişte tenişi, până în prag de iarnă. Postolache afirma că le-ar fi înlesnit această întrevedere, surprins că, fără să-l fi cunoscut până atunci, Eugen ştia de existenţa presupusului tată, „după certurile din casă". De asemenea, de uimirea lui Crevedia când a auzit că băiatul are morbul scrisului. Gurile rele au mers mai departe, insinuând că farmecul romanului *Groapa* se datorează restilizării lui Crevedia, cu

[13] Menţionez că sursa de informare privind voiajul berlinez provine de la Alexandru Balaci, care, oficial, avea relaţii pe linie de stat cu Uniunea Scriitorilor. Reamintesc că, potrivit reglementărilor oficiale, orice deplasare a unei delegaţii peste hotare (chiar şi individuală) era urmată de un raport către şeful de instituţie (în cazul de faţă Zaharia Stancu). Oficiul de documente secrete de la C.S.C.A. ar putea oferi surprize şi mai mari.

www.dacoromanica.ro

argumentul prăpastiei dintre această operă, publicată în 1957, şi *Şoseaua Nordului*, proză anostă, în două tomuri, apărute la distanţă de doi ani, în 1959. Argument şubred, ca şi cum diferenţe de nivel artistic n-ar exista şi în creaţia majorităţii scriitorilor fecunzi. Nu mai departe al confraţilor de generaţie Petru Dumitriu sau Marin Preda, ca să nu mai vorbim de Stancu.

În pofida caracterului vulcanic şi a unui acut spirit polemic, cultivat cu voluptate împotriva adversarilor din sânul aceleiaşi bresle, acţiunile lui Barbu erau bine cotate la bursa oficialităţii de partid. Deşi în iunie 1968 este scos de la conducerea revistei *Luceafărul* şi înlocuit cu Ştefan Bănulescu, peste un an va fi săltat în grad, fiind ales membru supleant al Comitetului Central la Congresul al XI-lea al P.C.R., iar în 1970, readus în publicistică prin înfiinţarea revistei *Săptămâna*, unde va fi consecvent cu el însuşi, apelând la vechii colaboratori. Puterea-i creşte, odată cu agresivitatea publică. În noul context, era greu ca cineva să-şi fi manifestat ostilitatea faţă de el, exceptând comitetul Uniunii Scriitorilor, care-l acuză şi de plagiat (cazul romanului *Incognito*). Şi, totuşi, un anonim îşi pune mintea cu el şi izbuteşte să realizeze mai mult decât toţi membrii de conducere a breslei literare.

Polemist de forţă, înzestrat cu un har artistic de înaltă clasă, ce amintea de verva

www.dacoromanica.ro

stilistică a unui Arghezi sau Pamfil Şeicaru, tipul înţelesese că-n conjunctura de-atunci este suficient să fii citit de zece oameni, factori de putere şi de decizie, în cap cu Nicolae Ceauşescu, urmat de prim-ministrul I.G. Maurer, de conducătorii principalelor departamente de stat şi de partid, organe de presă şi culturale. Graţie Poştei Române, fiecare dintre aceştia primea în fiecare luni o epistolă către Eugen Barbu, hazna răsturnată săptămânal în capul celui care, în temeiul polemicii, făcea acelaşi lucru cu mulţi confraţi luaţi în tărbacă. Cu aceste misive – aşternute cu o peniţă de aur, muiată în vitriol – se deschidea viaţa înaltelor cabinete, deranjate când poşta îşi întârzia rostul:

– Aţi primit plicul? Că la noi n-a sosit. Trageţi rapid o copie şi trimiteţi-o urgent la noi, că-mi cere şeful scrisoarea.

După numele „şefilor“, am înţeles că ministrul Pompiliu Macovei era printre ultimii beneficiari. Numai că xeroxul îşi făcea datoria şi în favoarea altora, înscrişi la coadă pentru citirea slovelor, preţuite ca un coniac franţuzesc la cafeaua de dimineaţă, cu care ne începeam săptămâna de lucru. După harul şi gura spurcată dovedite la scrierea textelor, autorul părea să fie Adrian Păunescu, pe-atunci în proaste raporturi cu Barbu, numai că poetul-pamfletar se jura pe ce-avea şi ce-i lipsea că, în afară de femei,

www.dacoromanica.ro

n-a atacat pe la spate nicicând pe careva. Atent, expeditorul răvaşelor se îngrijea ca plicurile să fie expediate de alte persoane, mereu din alte cutii poştale, ca băieţii cu ochi albaştri să nu depisteze sursa. Cert e că vreme îndelungată Barbu a fost jucat la babaroase mai bine decât în Cuţarida lui, rămânându-i în gât otrava răspunsurilor pe care niciodată nu ştia încotro s-o reverse.

Nimic nu rămăsese uitat despre supleantul Comitetului Central, de la anii petrecuţi în Şcoala de Jandarmi – întreruptă la căderea regimului antonescian – la fundul agitat al consoartei – între timp cam veştejită –, de la faima intelectuală ce încerca să şi-o croiască prin cei care-i fişau cărţile necitite şi introduse în jurnalul său de lector, la havuzul din holul casei, menit, după expeditorul blestemelor, să se uşureze continuu pe norocul lui. Nu datele în sine frapau, multe cunoscute, ci cascada zeflemelei rostite cu haz. Ţigănie dorise, de-o şatră avea acuma parte.

Eugen Barbu rămânea descoperit şi prin unii colaboratori vremelnici, care fie că-l turnau pe considerentul „obiectivităţii“ lor, fie că dădeau Patronului informaţii neverificate, de cele mai multe ori acte de răzbunare personală. Printre cei atacaţi mă numărasem şi eu, terfelit într-un amplu foileton, intitulat *Peştele cel mare şi problemele editoriale*, semnat, incredibil, de un

www.dacoromanica.ro

amic comun. Cauza? Autorul articolului, auzind c-a fost înşelat de nevastă-sa cu *Lucian* Pintilie – ce-o fi fost adevărat nu ştiu –, l-a confundat cu *Petre* Pintilie, cu care, întâmplător, mă îndreptam spre casa lui, când ni s-au încrucişat drumurile.

– Tu veneai cu el la mine acasă?

Cu aceeaşi „obiectivitate", le-am achitat datoria, în legile Oborului natal – unde nimic nu se vindea şi se cumpăra fără plată. Reţin şi-acum acel P.S., din dreptul la replică, adresată mai mult cititorilor şi mai puţin celui care mă atacase: „Petre Pintilie, prietenul meu, nu-i totuna cu Lucian Pintilie, amicul dumitale". Oricum, mai cinstit, comparativ cu parşivenia zâmbăreaţă a domnului ministru Macovei, diplomat *par excellence*.

Domnia sa ajunsese la perfecţiunea de a-ţi sugera să faci un lucru, fără să şi-l asume. „Vorbea fără să spună" – dacă se poate admite o atare aserţiune –, îndeosebi după schimbarea temperaturii politice.

Perioada de „dezgheţ" era pe sfârşite, iar cel mai iubit fiu al poporului, „care transformase biroul de lucru într-un mare şantier", se dorea acum şi primă vioară în ideologie, ajutat de capelmaistrul Leonte Răutu şi de trei opere fundamentale, pe care le ştia pe dinafară: *Bazele leninismului* de Stalin, versurile lui Bolintineanu şi poeziile lui Vasile Militaru, poeme de suflet,

www.dacoromanica.ro

până când, într-o şedinţă, Eugen Jebeleanu, sătul de repetarea aceloraşi stihuri, i-a spus că autorul lor a fost legionar. Din clipa aceea nimeni nu l-a mai auzit fredonând „A venit aseară mama din sătucu-i de departe". Aşa că temelia politică rămânea Lenin, şi el mediat de Stalin. Pe scurt, încet, dar sigur, reveneam la proletcultism.

Scandalul a pornit de la ansamblul Operei de Stat, fluierat la Paris, după reprezentarea baletului *Le Marteau sans maître* (*Ciocanul fără stăpân*) de Pierre Boulez. „Decadenţă totală, dacă şi parizienii ne-au huiduit" – gândea conducerea propagitului[14], care a ordonat convocarea tuturor ispravnicilor culturali la „reconstituirea crimei". Spectacolul s-a rejucat într-o dimineaţă, cu uşile închise pentru simplii spectatori, invitaţii întrecându-se în a râde cât mai zgomotos, când bieţii artişti executau stranii mişcări coregrafice, pe fondul unei muzici dodecafonice, inovaţii insuficient intrate în calendarul avangardismului european. Ochii şi urechile realist-socialiste ale întregului aparatcic n-aveau cum să nu fie şocate. Atunci, decizia demiterii directorului general[15] al Operei părea inevitabilă, ca să nu spun comandată.

[14] Abreviaţia sintagmei „propagandă şi agitaţie".

[15] Mihai Brediceanu (1920-2005), conducător al Operei de Stat între 1959 şi 1966. Îndepărtat din funcţie, va fi angajat în anul următor ca director muzical al

www.dacoromanica.ro

Mă aflam în biroul domnului Macovei când Anton Vârlan, directorul Cadrelor din C.S.C.A., a intrat să semneze decizia demiterii. Nici bine n-a părăsit biroul când una dintre secretare, Zoia Bexa, a întredeschis uşa cabinetului:

– La telefon Mihai Brediceanu; vrea să vorbească cu dumneavoastră.

Ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic, l-a ascultat cu răbdare şi, ce m-a uimit, îşi lua notiţe şcolăreşte, să nu care cumva să uite comentariile ce se impun, răspunsurile cuvenite. Nici nu se uscase bine cerneala semnăturii sale de pe actul de demitere, când, grijuliu, domnul ministru a început să-l îndrume, nu doar pentru perioada imediată – ca de pildă revizuirea tematică a planului anual, cu accente pe valorile clasice ale repertoriului universal, după o discuţie prealabilă cu Uniunea Compozitorilor –, ci şi în perspectivă, pentru alcătuirea unui plan de largă respiraţie, care să aibă ca ţintă şi promovarea creaţiei româneşti. Poate că astfel intenţiona să-i sugereze că decizia de a-l demite nu-i aparţinea, că, la rându-i, aflase de ea ulterior. Mă bucur că la data evocării acestei împreju-

orchestrei Syracuse din New York, apoi profesor universitar în S.U.A., director general al orchestrei filarmonice din Istanbul, director general al Filarmonicii George Enescu, iar după evenimentele din decembrie 1989, reînscăunat director general al Operei de Stat din Bucureşti.

www.dacoromanica.ro

rări[16] acelaşi personaj se mai afla în viaţă, martor al evenimentelor narate. La fel ca şi în cazul relatării funeraliilor lui Tudor Arghezi, având ca principal regizor din umbră pe însuşi Nicolae Ceauşescu.[17] Am regretat că nu mai trăia şi Alexandru Balaci, prezent cândva în vălmăşagul situaţiilor descrise. Din această pricină, am delimitat amintirile personale de relatările sale, surprinse imediat după consumarea unor situaţii aparte.

În seara zilei de 16 iulie 1967, mă aflam în sediul instituţiei, mai precis în cabinetul demnitarului amintit, la sfârşit de program (de două ori pe săptămână, cadrele de conducere lucrau şi după-amiezile). Ne pregăteam să plecăm, când telefonul ne-a întrerupt discuţia. La capătul firului, Baruţu Arghezi anunţa moartea „Tăicuţului". Nu reţin prea multe din cele discutate, ci doar rugămintea de a fi anunţate presa şi alte instituţii oficiale. În acest context, Alexandru Balaci s-a grăbit să-l mai prindă la Comitetul Central pe Ion Stoian, amintit mai sus. A ascultat şi a hotărât pe loc:

– Să se dea cu litere mari: „A murit academicianul Tudor Arghezi".

– Cum academicianul Arghezi? a sărit ca

[16] Cf. *Pe urmele „Ciocanului fără stăpân"*, foileton publicat de mine în „Adevărul literar şi artistic", XII, nr. 654, 18 febr. 2003.

[17] Cf. *A murit Tudor Arghezi*, foileton publicat de mine în „Cultura", la 2 febr. 2006.

www.dacoromanica.ro

ars Balaci. În conştiinţa literară n-a fost şi nu rămâne drept academician. E suficient să se scrie numele lui, cel mult: poetul Tudor Arghezi!

– Nu, nu! Se va da cel mai mare grad pe care l-a avut.

Ca la armată, fără drept de recurs.

A doua zi, Ceauşescu şi-a convocat ispravnicii de resort: Manea Mănescu – care, ca secretar al C.C., coordona între alte secţii şi domeniul culturii –, pe amintitul Stoian şi pe dirijorul secţiei de presă, Sion Bujor (de negăsit atunci în sediu). Între invitaţi, Zaharia Stancu, preşedinte al Uniunii Scriitorilor, Pompiliu Macovei şi Alexandru Balaci, în calitatea lor de preşedinte şi, respectiv, vicepreşedinte al Comitetului de Stat pentru Cultură şi Artă.

Fără să-i invite să ia loc în jurul mesei de lucru, Ceauşescu a luat ziarul în mână, recitind cu voce tare ştirea laconică. După care, ştiind că presa nu intră nici în competenţa Uniunii Scriitorilor, nici a C.S.C.A., şi-a îndreptat privirile către aparatcicii săi:

– Cine-i cretinul care a dat această ştire?

– Eu, tovarăşe secretar general, ar fi răspuns prompt Ion Stoian –, fără ca replica lui să fie urmată de vreo dojană.

De fapt, pe Ceauşescu îl deranjase doar caracterul lapidar al ştirii, simţind nevoia unui necrolog, cu date semnificative despre om şi opera lui.

www.dacoromanica.ro

Zis şi făcut. Pe loc, s-a stabilit ca necrologul să fie întocmit de-o comisie alcătuită din Manea Mănescu, Ion Stoian, Zaharia Stancu şi Alexandru Balaci, urmând ca versiunea pentru tipar să fie văzută şi de Ceauşescu, la Snagov, în seara aceleiaşi zile. De pregătirea funeraliilor urma să se ocupe C.S.C.A. şi Uniunea Scriitorilor, instituţii care i-au aruncat în foc pe Mihai Alexandru, secretarul general de la Cultură, şi, cum se putea altfel, pe Ion Stoica, încă de pe atunci regele neîncoronat al dricarilor de marcă, aflat la a treia generaţie în branşă. Îl adusese Stancu de la Protocolul de Stat, apropiindu-l de-o lume aleasă, deşi mai săracă, numai că Stoica era convins că, la o adică, nu-l poate înlocui nimeni, pompele funebre continuând să aibă vad şi în clanul demnitarilor. Oare nu el îl va tencui pe Chivu Stoica, după ce un glonţ iertător de păcate lăsase urme de care partidul n-avea nevoie? Cine oare îi montase catafalcul ceva mai sus, ca niciun vizitator să nu-l poată vedea de-aproape? Nu degeaba avea să păşească ţanţoş în jurul decedatului, ce fusese fardat peste măsură:

– Vă place? Sigur că vă place! Vedeţi ce ziceţi, c-acum îl fac la loc, striga la foştii colegi de Protocol, agitând la vedere o batistă, ca şi cum ar fi şters un geam.

(Dacă mă gândesc bine, nu exclud ca, în vara anului 1967, Ion Stoica să nu fi părăsit

www.dacoromanica.ro

culoarele vechiului Protocol, ce-l ținea mult prea aproape – în ochii paznicilor – de viitorii lui clienți.)

Potrivit ceremonialului programat să aibă loc la Ateneul Român, ministrul Culturii urma să țină o alocuțiune, dl Pompiliu Macovei însărcinându-mă cu redactarea textului.

– Cât timp vi s-a acordat?

– Cinci minute!

– Asta înseamnă trei pagini!

– Maximum!

– Mai vorbește cineva?

– De Stancu știu sigur. S-ar putea să fie însă și alții!

– Vorbiți primul sau...?

– Nu știu.

Acest răspuns m-a încurcat, deoarece, din prima clipă, gândul mi-a fugit la *Testament*, ispita unui comentariu pe marginea știutelor versuri putând s-o aibă și alți cuvântători. Nu puteam exclude că un condeier dibaci, precum Radu Popescu – folosit de Stancu la redactarea multor discursuri –, nu va merge pe același făgaș. Trebuia să fiu prevăzător, ca nu cumva, în ultimul moment, să mi se ceară o nouă versiune. Prudent, m-am îndreptat spre Editura pentru Literatură, unde, din proprie inițiativă, am încredințat aceeași temă lui Mihai Gafița, unul dintre redactorii-șefi, precum și lui Vasile Nicolescu, șeful secției de poezie, critică

www.dacoromanica.ro

şi teatru. După care m-am retras acasă cu grija aceluiaşi extemporal, simţind nevoia să recitesc pe diagonală volumul *Litanii* – închinat de poet soţiei sale, Paraschiva, decedată cu un an înainte –, precum şi placheta de versuri *Noaptea*, unde moartea era privită, deloc mistic, ca o intrare în întuneric. Ambele cărţi apăruseră de curând, în 1967, când Arghezi împlinise vârsta de 87 de ani.

Dumnezeu fusese bun cu mine. În ziua funeraliilor – când, brusc, s-a decis ca discursul domnului Pompiliu Macovei să fie de 15 minute, fără panegiricele lui M. Gafiţa şi V. Nicolescu nu m-aş fi descurcat. Puse cap la cap, paginile se completau miraculos, ca şi cum ar fi aparţinut aceluiaşi autor.

Mai puţin noroc a avut Balaci. Cum era de aşteptat, scrisul în patru se dovedea imposibil. Reîntors de la Comitetul Central, îl întreb:

– Gata cu necrologul?

– Cum să fie gata?!

– Şi ce-aţi făcut până acum?

– Vocalize, potrivire de gânduri. Stancu a sărit în sus, când propuneam notaţia c-a murit cel mai mare scriitor din zilele noastre, replicând că s-ar înţelege c-am rămas fără căpătâi. La rândul său, Manea Mănescu a înlemnit, în faţa unor detalii biografice: – „Cum călugăr? Cum să spunem aşa ceva?“ – „Dar monah?“ – „Aşa merge!“ Nebunie cu-

www.dacoromanica.ro

rată. A rămas să prezint o formă închegată pe baza celor convenite.

Nu ştiu dacă versiunea finală i-a aparţinut italienistului nostru, dacă n-a consultat şi el pe altcineva. Îndoielile mele pornesc de la faptul că n-avea facilităţi de peniţă, fiind obişnuit să vadă şi să revadă din scrupul o pagină încredinţată tiparului. Cert este că, în seara aceleiaşi zile, toată ceata lui Piţigoi s-a prezentat cu necrologul la Snagov. Citit incantatoriu de Balaci, textul l-a mulţumit pe supervizor.

Scos din pepeni se dovedea însă a fi Ion Stoica, venit la Ateneul Român cu o întreagă trupă de ciocli. Aici, corpul neînsufleţit al poetului fusese depus mai târziu, pare-mi-se în dimineaţa zilei de 18 iulie, fiind însoţit de Baruţu Arghezi.

– Cum se poate aşa ceva? Nu l-aţi ţinut la frigider? Doar suntem în toiul verii!

– Am vrut să-l ducem la Elias, dar n-au vrut să-l primească, pe motiv că nu-i în nomenclatură. (La acea dată – adăugăm noi – spitalul ţinea exclusiv de rezervaţia C.C. al P.C.R.)

– Lasă că-l facem noi frumos, o să vă placă – a adăugat Stoica împăciuitor. Chem îndată machiorul meu de la Teatrul Naţional, care face minuni.

Şi s-a îndreptat spre administraţie să dea un telefon. În liniştea împietrită a holului, fiecare pas răsuna îngrozitor. Trezit din

somn în toiul nopţii ca să mă prezint urgent la Ateneu, păşeam buimac, când, după o coloană de marmură, mă trezii brusc cu o arătare stranie, cu o privire rătăcită şi-o barbă până la buric. Ne speriasem reciproc.

– Ptiu, bătu-te-ar Dumnezeu să te bată – i-am zis, recunoscându-l pe Gheorghe Pienescu, editorul operei argheziene, ce-şi pierduse stăpânul, ochii săi înlăcrimaţi scutindu-mă de orice comentariu. Păstra aceeaşi veneraţie faţă de poet, împinsă acum până la ridicol. Când, peste câteva ore, nişte tineri confraţi se sfădeau în preajma catafalcului, i-a mustrat cu blândeţe:

– Fiţi buni şi vorbiţi în şoaptă. Acum el aude totul. Credeţi-mă!

Între timp, Stoica îşi terminase treaba. Îi rămăsese doar grija de a-şi privi isprava cu ochii marelui cârmaci. Postase în stânga şi în dreapta poetului câte o calfă, el situându-se la doi metri de catafalc, de unde îşi scruta cu un singur ochi opera. Fiind înăltuţ, se crăcănase în aşa fel încât să dobândească scurtimea lui Ceauşescu. Ordinele sunau scurt:

– Ridică stânga... prea mult... aşa, aşa... o picătură din dreapta mai jos. Foarte bine, foarte bine!

Acest „foarte bine" îmi zgârie şi azi creierii. Dacă, totuşi, Pienescu avea dreptate când spunea că Arghezi continua să audă şi pe năsălie, sunt convins că s-ar fi amuzat

www.dacoromanica.ro

copios la ora marelui bilanţ, ca unul ce niciodată n-a fost lipsit de umor.

Ştirea că Ceauşescu va participa la adunarea solemnă de la Ateneul Român – programat în ultima gardă de onoare, alături de prim-ministru, preşedintele Uniunii Scriitorilor şi de ministrul Culturii – obligase direcţiile de specialitate din C.S.C.A. (muzica, teatrul şi plastica) să lustruiască şi mai bine vacsul lui Stoica, atente la scenografie şi la fondul muzical. Examen trecut cu brio.

În ziua cea mare, şeful statului a sosit şchiopătând**:** îşi scrântise piciorul la o partidă de volei, în weekendul de la Snagov. Ca pe un peron de gară, în clădirea Ateneului se circula liber. Încă nu se strecurase spaima de mai târziu, când la asemenea ocazii se participa spontan-organizat, cu treceri prin multe filtre. Cum nu puţini scriitori, artişti de scenă şi de şevalet, muzicanţi şi muzicologi, başca neprevăzuţii anonimi se aflau în preajma înalţilor funcţionari de stat, tentaţia de a vorbi cu ei, urmată şi de strecurarea unor memorii, era mare.

S-ar zice că Arghezi le purtase noroc. La vremea decesului său, întâmplarea făcea ca toate cadrele de conducere din ministere şi alte instituţii – minus membrii guvernului – să nu mai aibă dreptul la maşini de ser-

www.dacoromanica.ro

viciu. Din această pricină, cortegiul funerar s-a mişcat, şontâc, şontâc, *per pedes*. Timp berechet pentru explicarea nemulţumirilor şi a unor cereri „la botul calului“ Numai că, până la Mărţişor, cale lungă.

A doua zi, în multe cabinete din ministere, de la Comitetul Central, edituri şi ziare, teatre şi muzee, nu s-a lucrat. Temporarii lor deţinători, atunci mari, acum mici, aveau febră musculară.[18]

Deşi cult şi civilizat, lustruit în profesia de arhitect – fusese ucenic al lui Octav Doicescu –, Macovei rămânea un om anost,

[18] P.S. Vremurile s-au schimbat şi se schimbă. În bine pentru unii, mai rău pentru păstoriţii lor. La timpuri noi, oameni noi. Nu se putea ca printre marii învingători să nu se numere şi Ion Stoica, spre mândria strămbunilor săi cu şase cai mascaţi. Dintre toate personajele amintite în povestea noastră, este singurul ce-avea să-şi clădească un nume şi-un prestigiu după Marea Gălăgie din Decembrie. Ce Protocol de Stat, câtă vreme prin filialele lui putea concura cu cele mai vestite case de pompe funebre?... Era de-ajuns să mori, că nu-ţi mai trebuia nimic. Bani să fi avut, că om te făcea. Îşi lărgise aria de preocupări, de la procurarea actelor de deces, la parastase. O fărâmă de inimă îi rămăsese şi pentru amărâţii de scriitori, până deunăzi confraţi de pahar la doamna Candrea şi Şapira din Calea Victoriei 115. Deunăzi, la înmormântarea unui bun confrate, e vorba de actorul, dramaturgul şi prozatorul Alexandru Lungu – unde, spre ruşinea foştilor colegi de scenă şi de breaslă, s-au adunat vreo 15 inşi, cu popă, dascăl şi gropari la un loc –, vajnicul Stoica a rămas nedumerit, văzând că nimeni nu spune un cuvânt de adio sau la revedere. Nu uit vorbele lui: „O să mă ocup şi d-asta“. Pe scurt: dispărut şi el între timp, a fost un om pe care se putea conta!

www.dacoromanica.ro

lipsit de personalitate, anchilozat în raporturile sale ierarhice cu puternicii zilei. Învăţase de mult că unui şef mediocru nu-i face plăcere să se înconjoare cu oameni mai deştepţi decât el şi, în consecinţă, păstra orbeşte distanţa impusă de grad. Îi devenisem colaborator în urma unei întâmplări stupide: fusese ras de pe lista vorbitorilor programaţi să latre la Marea Adunare Naţională, unde nu ceruse cuvântul, dar organizatorii de la partid hotărâseră că nu-i rău ca printre muncitori, ţărani, ingineri şi alţi reprezentanţi ai naţiei, să cuvânteze şi ministrul Culturii.

– Mai mare ruşine ca asta n-am păţit vreodată, să fiu invitat să vorbesc şi apoi îndepărtat ca necorespunzător.

– Cine v-a scris cuvântarea? l-a întrebat Balaci.

– Iordăchescu şi Kirmaier, care se ocupă de conferinţe în cadrul Consiliului de Răspândire a Ştiinţei şi Culturii.

– Trebuia să solicitaţi Consiliul Editurilor, mai aproape de aşezările din domeniul culturii şi artei.

– Nu-i nici acum târziu.

Şi rău n-a fost, numai că rugăminţile ocazionale s-au repetat, uneori cu o grabă ce presupunea abandonarea altor activităţi. Ca de pildă, vizita delegaţiei Uniunii Scriitorilor din Ungaria, condusă de József Darvas, pentru comemorarea lui Petöfi Sándor,

www.dacoromanica.ro

despre care se spunea că ar fi căzut în luptele cu trupele ţariste, la Albeşti, în iulie 1949, cu prilejul Revoluţiei.

– Nu este sigur că ar fi murit acolo; cert e că la Albeşti a fost văzut ultima oară, lângă un pod. În epocă, a circulat ipoteza că ar fi căzut prizonier în încercuirea rusească. Dar dacă tot ne vizitează scriitorii unguri, ar fi bine să vadă Careiul, unde poetul şi-a cunoscut viitoarea soţie, precum şi Colţăul, unde au locuit un timp împreună şi unde Petöfi a scris cele mai frumoase versuri de dragoste.

– De unde ştii toate astea?

– De la Mihai Gavril, cu care am bătut meleagurile Târnavei, cu ocazia unor manifestări literare.

– Vrei să-mi faci un spici de câteva minute pentru Albeşti?

– Cu plăcere!

Şi mi-am făcut-o cu mâna mea, căci m-am pomenit transferat în funcţia de consilier general al ministrului, cu atribuţii de care domnul arhitect se scutura voios. Timp liber berechet, prilej de a umbla forfota prin ţară, pentru înscăunarea comitetelor judeţene de cultură şi artă, de a participa la manifestări festive ori de a însoţi personalităţi artistice şi ministeriale din străinătate, de a fi prezent acolo unde, invitat să participe, domnul Macovei simţea nevoia să lipsească.

www.dacoromanica.ro

Din când în când, mă păştea bucuria unei cuvântări.

– Am fost programat să vorbesc la Cluj despre tradiţie şi inovaţie şi mi-ar trebui un material de bază. Un text pe care să lucrez.

– Despre tradiţie e uşor de scris. Lecţie cunoscută. Greu de explicat experimentul din domeniul artei. Aţi văzut ce s-a întâmplat cu *Ciocanul fără stăpân*. Stăpânii noştri ar dori – vorba lui Nenea Iancu – să se modifice totul, dar să nu se schimbe nimic.

– Nu-i chiar aşa: una este inovaţia care serveşte la ceva şi alta jocul steril, moftul.

– Când trebuie să conferenţiaţi?

– Peste o lună.

Timp suficient de meditaţie şi de compilaţie, mai ales în privinţa ipocriziei în artă, unde organele teoretice ale partidului de avangardă fundamentaseră mersul înainte cu baterea pasului pe loc. Numai că domnul ministru m-a invitat să-l însoţesc în capitala Ardealului. Cum nu mă atrăgea drumul alături de un om care prefera să citească ziare decât să discute, am plecat cu avionul, motivând că, până soseşte dânsul cu maşina, am vreme de rezolvat diverse probleme curente. Şi, într-adevăr, până la sosirea ministrului am avut vreme să trag un chef cu Lungu şi Oarcăşu, editorii noştri clujeni, ba să şi dorm. Seara, la casa de oaspeţi a partidului, am luat masa cu domnul

www.dacoromanica.ro

ministru şi cu Duca, prim-secretar la judeţ, ambii taciturni şi ipocriţi, vorbind fără să spună nimic şi sorbind din pahare ca şi cum ar fi înghiţit otravă.

A doua zi, conferinţa la fel de plictisitoare, ţinută în sala Bibliotecii Universitare, în faţa factorilor culturali de răspundere, dar şi a mediului universitar. În pauză, mă pomenesc cu un scriitor maghiar, care, vorbind româneşte, mă obligă să stau cu fruntea încreţită să înţeleg ce vrea să spună. Cu greu pricep că a scris o carte, acceptată, dar şi mereu amânată de Editura Tineretului. Pus pe şagă, îi zic:

– Vă promit că la Bucureşti vorbesc cu Veronica Mihăileanu, de care vă plângeţi, şi vă introduc volumul în plan. Am însă şi eu o rugăminte: acum, la discuţii, să rostiţi şi dumneavoastră câteva cuvinte.

– Dar se borbit reu romineşte!

– N-are importanţă. Gestul contează. Vă rog mult.

A fost cel mai scurt discurs auzit vreodată, mai ales din cele ce se doreau politice:

– Bine borbit Ciuşescu: fere vizuine deologiche... (sala izbucneşte în râs) Ce ris, tovareş? Vezut cur gol?

După care oratorul coboară de la microfon în aplauzele asistenţei, în timp ce Beu, secretarul cu propaganda, îl bombăne, iar el mă arată cu degetul.

În judeţe, i-a tunat şi i-a fulgerat. În principiu, preşedinţii şi vicepreşedinţii co-

www.dacoromanica.ro

mitetelor de cultură şi artă sunt numiţi de departamentul nostru. În realitate, domnul Macovei parafează, fără nicio rezervă, deciziile organelor locale de partid. Rar să întâlneşti printre ei persoane mai răsărite. Prezenţa unor universitari ca Cezar Apreotesei la Timişoara, Mircea Braga la Sibiu, Alexandru Huszar la Iaşi a ridicat pe-alocuri miza jocului în favoarea unor autentice acte de cultură, numai că festivismul rămânea propriu activităţii generale. Cum e turcul şi pistolul. „De zece ani fac în cultură!“ – mi se laudă vicepreşedintele de la Teleorman, când îl întreb ce tangenţe are cu domeniile coordonate de el. Şeful său, un profesor oarecare, se mândreşte la rându-i că, în tinereţe, nevastă-sa s-a iubit cu Dumitru Popescu. Mă mir, în sinea mea; speram să aibă gusturi mai bune. La selectarea subordonaţilor avem însă un cuvânt de spus. Asta în cazul când delegaţii ministerului îşi iau rolul în serios şi nu se supun orbeşte aceloraşi organe locale. Asist la examinarea candidaţilor din Râmnicu-Vâlcea şi le pun aceeaşi întrebare: „Ce-ai face dumneata, dac-ai fi numit preşedintele comitetului de cultură şi artă?“ Îi asigur că nu există acest pericol, deoarece a fost deja desemnat profesorul Roman, şi-i ascult. Ca şi cum s-ar fi înţeles între ei, majoritatea consideră că principala lor menire ar fi să asigure însuşirea cuvântărilor tovarăşului

www.dacoromanica.ro

Ceauşescu, aplicarea cât mai fidelă a documentelor de partid. Un singur candidat îmi reţine atenţia.

– Aş întreţine cele mai cordiale relaţii cu preşedintele gospodăriei de stat de la Corcova, care de departe bate viticultorii din regiune. Acolo viţa se culege târziu, când zici că boaba de strugure, de-o laşi, se stafideşte. D-aia şi vinul e uleios, tare. Nu degeaba ceceul partidului d-aici ridică un butoiaş pentru tovarăşul Hruşciov, care, când ne-a vizitat ţara, la vinul de Corcova s-a oprit. Licoarea face minuni la concursurile artistice unde candidăm pentru premiul întâi. La celelalte, bun e şi vinul de Drăgăşani, slăbuţ în putere, dar gustos. Bei din el o zi şi-o noapte şi n-ai nici pe dracu'. Pentru onomasticile şi aniversările şefilor, indicat e vinul de Orleşti, şi el piesă grea.

Este singurul candidat cu care intru în vorbă. Nu se lasă rugat şi-mi explică.

– La vizita de lucru a tovarăşului Ceauşescu în Vâlcea, de la centru ni s-a zis ca, la intrarea dânsului pe meleaguri olteneşti, să fie întâmpinat de oastea lui Tudor Vladimirescu. Pân' la urmă beleaua a căzut pe capul meu, după ce de la tovarăşu' prim a alunecat la secretaru' cu propaganda şi de aici la cultură. Ce să fac? Să dezgrop cimitirele? Am vorbit imediat cu şefii din Drăgăşani, c-aveam acoperire, să-mi dea două butoiaşe de 50 de litri, din care pe

unul îl doseam la noi pentru alte acţiuni viitoare. Nici n-am ajuns în audienţă la Bucureşti şi polobocul a bătut la uşa directorului administrativ de la Studioul Buftea. Căci acolo se turnase filmul cu Tudor, iar figuraţie câtă frunză şi iarbă. Cum să mă refuze, când era vorba de conducătorul ţării? „Cum le iei, aşa le-aduci.“ „Bineînţeles! Se poate altfel?!“ Şi am venit la Vâlcea c-un camion plin de cămeşi, izmene şi căciuli. Numai că vizita tovarăşului a întârziat, iar oastea, care şi-aşa fusese cărată cu două ore înainte la marginea judeţului, s-a tolănit pe pajişte, iar ţoalele s-au înverzit de iarbă. Le-am dat noi la „Nufărul“, dar degeaba. Am scos atunci din pivniţă al doilea butoiaş şi conflictul s-a aplanat.

– Ce şcoală ai?

– Liceul şi vreo doi ani de facultate!

Profesorul Roman se apleacă peste umărul meu şi-mi spune că n-a primit avizul de la secţia de propagandă a judeţului, că s-a luat în furcă de prea multe ori cu ei. Nu sunt încântat de ce face individul, dar nu pot să nu-i apreciez sinceritatea. În cazul recrutării personalului, este obligatorie viza ambelor organe, de partid şi de stat, aşa că-l întreb dacă secretarul cu propaganda, în jurul căruia se învârte totul, are vreun preferat anume. Îmi dă numele a trei domnişorele, dintre care una n-are, la rându-i,

www.dacoromanica.ro

studiile terminate. Mi-e clar ce am de făcut: nu acord viza la două dintre ele, iar apoi, la discuţia finală, facem schimb de prizonieri. Ceea ce se şi întâmplă.

Peste tot aceeaşi fanfaronadă. Pe plan local, fiecare prim-secretar se vrea conducător suprem şi dă dispoziţii ca atare. La Craiova, parcă Fulger ori Băbălău, îl cheamă pe Florea Firan la ordine:

– Dacă la parada de 23 August n-am o fanfară de cel puţin 50 de muzicanţi, o încurcaţi.

Nicio încurcătură, ci numai bătăi de cap. Regimentul are fanfară, dar nu cu 50 de inşi. În oraş sunt nişte lăutari, numai că puţini sunt suflători. Noroc că regimentul dispune de instrumente, iar comitetul de-o staţie de amplificare, aşa că la tribună se vor înşira 50 de gradaţi cu liră pe epoleţi, între care mulţi au trompetele şi tromboane înfundate cu prosoape. Nu contează că mimează, ci c-au ieşit la număr.

Nu mai puţin adevărat e că eradicarea analfabetismului, realizare deosebită a profesorimii române, a obligat statul să se aplece şi asupra activităţii educativ-artistice, alocând fonduri substanţiale instituţiilor de profil, de la căminele culturale şi bibliotecile săteşti, la reţeaua orăşenească de muzee, teatre, filarmonici, studiouri cinematografice, edituri etc. Mai fiecare judeţ se străduieşte să aibă în capitala lui un teatru

www.dacoromanica.ro

profesionist, adăugat caselor de cultură, sălilor de cinematograf, librăriilor şi altor unităţi specifice. De pildă, în afara marilor centre culturale, precum Bucureşti, Cluj, Iaşi, Timişoara, funcţionează teatre subvenţionate la Arad, Bacău, Bârlad, Botoşani, Brăila, Constanţa, Craiova, Galaţi, Petroşani, Piatra Neamţ, Piteşti, Reşiţa, Sibiu, Turda ş.a., unele dintre ele, puţine la număr, cu activitate notabilă şi-n zilele noastre. Fără îndoială, nu toate s-au ridicat la un nivel artistic superior, dar **existau**, cu porţi deschise trupelor afirmate venite în turneu. Desigur, dăinuirea cenzurii le-a frânat inițiativele, ori le-a alterat rostul prin tendenţiozitatea mesajului, dar, de bine, de rău, **funcţionau**, precum suratele lor din Germania lui Hitler sau Rusia lui Stalin, unde, în pofida blocajului ideologic, mecenatul a dus la crearea unor adevărate Academii de Artă.

Mândria locală îi determină pe amfitrioni să organizeze zile ale oraşelor, precum şi ale oamenilor de seamă născuţi pe meleagurile lor, zile de chiolhanuri, dar şi de simpozioane, permanentizate anual, la care adesea participau şi cele mai autorizate personalităţi ale domeniilor abordate. Aceste manifestări au oferit cadrul multor dezbateri serioase, unde fiecare ins putea vorbi liber despre evenimentele sau personalităţile aniversate. Că din umbră erau

www.dacoromanica.ro

filate, nu ne îndoim, numai că lipsa cenzurii imediate îngăduia bunul mers al comunicării directe.

Inevitabil, apăreau şi situaţii ridicole, care te trezeau la realitate. La Craiova – cu prilejul împlinirii a 110 ani de la naşterea lui Macedonski –, după colocviul consacrat vieţii şi operei Poetului, la care participau între alţii Adrian Marino, Mihnea Gheorghiu, Alexandru Piru, ne-am deplasat la Pometeşti, unde oltenii ar fi vrut să aşeze o placă memorială pe conacul Macedonskilor. Pe ea nimic alarmant, doar câteva date biografice, prăvălite indirect şi-n lirica sărbătoritului: „Iată Pometeştii, iată Adâncata". Dorinţa se izbeşte însă de un veto partinic:

– Nu e voie. Am cerut permisiune de la cece şi n-am primit încă aprobarea. Or, ni s-a atras atenţia să nu ridicăm nicio statuie sau placă memorială fără aprobarea secretariatului.

Preşedintele Comitetului Judeţean de Cultură şi Artă profită de prezenţa lui Mihnea Gheorghiu, membru al Comitetului Central, şi-i cere încuviinţarea. Nu i-o dă, spunându-i că decizia îl depăşeşte. De râsul lumii: datele de pe placa memorială se află şi-n manualele şcolare. Disciplină oarbă! Până şi primul secretar de partid, satrapul judeţului, n-are cutezanţa să aprobe „nelegiuirea". După un chef monstru, ţinut la sediul gospodăriei de stat – unde până şi un

www.dacoromanica.ro

inveterat antialcoolic ca Marino s-a cherchelit buştean –, îi spun lui Florea Firan s-aşeze placa pe zid. Ar pune-o, dar e de faţă şi secretarul cu propaganda de la judeţ, care a vorbit personal cu cei de la centru, de unde ştie că placa n-a intrat încă în discuţia secretariatului.

– Pune-o, dom'le, cum îţi spun!

– Şi dac-o păţim?

– Nu păţim nimic, iar la judeţ dai vina pe mine. Spre deosebire de ei, ştiu de ce s-a dat dispoziţia cu pricina. N-are nimeni ceva cu Macedonski, mulţi nu ştiu nici măcar cine e. Pe şefi i-a deranjat apariţia plăcilor memoriale închinate Haiei Lifşiţ, lui Bernat Andrei, Olgăi Bancic *ejusdem farinae*. D-aia n-a apărut nici până azi o istorie a Partidului Comunist din România. „Era pe când nu s-a născut, azi o vedem şi nu e!"

Faptul trece neobservat, iar a doua zi, când revenim la sesiunea de comunicări, mai importantă este lipsa lui Marino. Doamna Lidia Bote îi motivează absenţa: toată noaptea a zăcut la pat, legat pe frunte cu felii de cartofi cruzi. De când îl ştie, n-a băut atât de mult. Indispus e şi profesorul Piru. În ziarul local, *Înainte*, a apărut un articol injurios la adresa lui. Deşi prorector al Universităţii Bucureşti, a acceptat să fie decan la Facultatea de Filologie din Bănie, chiar şi pe gratis. Tribut adus unui amor tomnatic. Studenţii se revoltă şi vor să

spargă geamurile redacţiei. Piru află şi fuge la ziar, să-i păzească ferestrele. Băbălău, prim-secretarul judeţenei de partid, îl invită pentru conciliere. Profesorul nu se plânge de articol, ci că la hotelul unde locuieşte înfundă încuietoarea uşii cu hârtie şi o găseşte mereu desfundată. Renunţă la decanat ritos: „Dacă părăsesc Facultatea, puteţi s-o închiriaţi la bulgari“. Băbălău îl roagă să uite incidentul şi-l cheamă pe şeful Securităţii să înlăture orice posibilă urmărire. Profesorul profită de prilej şi intervine pentru acordarea unui paşaport doamnei Gabriela Pintea, cooptată de dânsul în personalul universitar. Îl va primi mai târziu, iar dânsa va rămâne definitiv în Occident – ca şi în paginile romanului *Cearta*, scris cu năduf de acelaşi Alexandru Piru. În rest, ca la şah**:** unii joacă cu piese negre, alţii cu albe. Le înlocuim consecvent cu vinuri de aceleaşi culori, din Corcova, Segarcea şi Drăgăşani, în preajma unor farfuze, deloc urâte, ce se ţin scai de Grigore Traian Pop, adjunctul profesorului la *Ramuri*, bistriţean adoptat de olteni. Cară cu ele versuri şi proze de mântuială, citite înainte şi după, încântate de succes. Cum şi de ce să le refuzi? Vorba profesorului: „E o crimă, dragă, să respingi o fată frumoasă! Eu şi la facultate le trec pe toate, indiferent cum arată, că, oricum, tinereţea le înnobilează!“

www.dacoromanica.ro

Vremuri tragicomice. S-ar zice că domnul Caragiale ne-a scris istoria şi în perspectivă. Bărbaţii, robi ai inefabilului feminin, vor avea parte de soţii, dar şi de sosii ale eternei coane Joiţica, tentate mereu să ţină în mâini frâiele guvernului. Datorită unui mecenat generos, instituţiile culturale au avut parte de-o masivă bază materială, deşi, paradoxal, deloc prielnică unor adevăraţi oameni de cultură. *Panem et circenses*. Odată cu trecerea de la „ce-a fost a fost“ la „nu va mai fi“, buzunarul statului s-a scuturat, iar circul s-a mutat în politică, mulţi dintre îmbogăţiţi preferând cazinoul şi arena de fotbal, cu achiziţii de jucători cumpăraţi cu milioane de dolari, care îi scutesc să citească şi să-şi încânte ochii în faţa unui spectacol sau opere de artă. Bietul Dinu Păturică îi compromite total prin manualele şcolare. Îi plângi de milă, când îl raportezi la urmaşi.

– Da, dar am câştigat libertatea de a ne exprima!

Într-adevăr, mare lucru. A dispărut teama de a deschide gura, de a spune ce crezi. Deşi la fel de adevărat e că teama de a nu fi îndepărtat din serviciu pentru ce gândeşti, riscul de a-ţi pierde pâinea pentru credinţele sau aderenţa politică te pot duce şi la o cruntă autocenzură. Sau, cum zicea pe vremuri Herşcu boccegiul, ajuns între timp şi portar la un teatru particular:

www.dacoromanica.ro

– Libertatea? Sigur că-i bună. Da' ascultă ci-ţi zic: nu face două parale când ţi-i buzunaru' gol. Ai bani, ai cultură! N-ai? Îţi ştergi nasu' cu mâneca şi beleşti ceaprazu'! Dijaba schimbi placa, dacă patifonu-i uzat.

X. LA MATCĂ

Mergând să las câteva cărticele la o dactilografă din cartierul Gării de Est, nu puteam uita recomandarea lui Gheorghe Pienescu:

– Dacă vrei să n-ai nicio surpriză, du-te la doamna Maria Manoliu. Tariful e 80 de bani pe pagină, pe care, la predarea manuscrisului, ţi-i restituim. Dar tu fii boier şi dă-i un leu de filă, după care capul nu te doare; n-ai să descoperi o singură literă greşită, ca să nu-ţi spun că, la transcrierea textelor, nu numai că îţi va aplica noua ortografie, dar nu va confunda niciodată o formă de limbă cu alta dictată de uzanţele vremii.

După un telefon prealabil, mă îndreptam spre locuinţa doamnei însoţit de Petre Pintilie, bucureştean prin adopţie, după ce-şi terminase osânda la Canal. În faţa casei de pe strada Amiral Murgescu ne aştepta un bărbat de vreo 60 de ani, de statură mijlocie, uscăţiv şi jerpelit, ca şi cum abia fusese scos din etuvă. Mai mult ca orice, mi se

www.dacoromanica.ro

împietrise privirea pe multele petice colorate de pe tot pantalonul ce-i conferea un aer de arlechin. M-am trezit când a intrat în vorbă, înroşindu-mi obrajii, ca şi cum m-ar fi prins cu mâna în buzunarul său:

– Vă plac nădragii mei? I-a bătut cu palma prietenește, adăugând: Sunt călduroşi, iar vremea-i aspră. V-aş invita înăuntru, dar n-aveţi măcar un scaun pe care să staţi. Am vândut tot ca să ne luăm cărbuni. Dacă învârţi de coadă în casă o pisică, n-are de ce să se prindă.

În loc să vorbească precum toţi oamenii, mitralia, luându-ţi posibilitatea să strecori un cuvânt. În plus, graseia c-un farmec deosebit, păstrând o uşoară coloratură moldovenească, perceptibilă pentru urechile unui bucureştean get-beget.

Ne-am despărţit lăsându-i câteva volumaşe de dactilografiat, peste care a plutit cu privirea uşor uimit:

– Rebreanu? *Nuvele*? Hm! L-am cunoscut personal; falnic bărbat, dar greoi. Mimi, nevastă-mea, l-a prins bine; la o petrecere i-a spus-o şi lui: „Ştiţi cum sunteţi dumneavoastră, domnule Rebreanu? Ca un stejar falnic care a căzut la examenul de botanică!“

Am zâmbit şi am tăcut, nedumerit pe cine am în faţă, urmând să revenim la o anume dată. Pe drum, Petre Pintilie mă întrebă:

www.dacoromanica.ro

– Ştii cine e? Nedumerirea din ochii mei îndemnându-l să continue: E Petru Manoliu, scriitor fecund în epoca interbelică, gazetar de prima mână, despre care, la începuturi, Lovinescu spunea că e cel mai talentat critic dintre tinerii de-atunci.

Îmi vorbea de Petru Manoliu într-o vreme când nici numele lui Lovinescu nu revenise în circulaţie, amintindu-mi cărţile publicate, revistele iniţiate de el, exemplara sa pregătire filosofică, fără să uite pe cei de care se ataşase, între care Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Emil Cioran sau Petru Comarnescu. Vorbele îmi alunecau pe lângă urechi, imaginea peticelor de pe pantaloni continuând să mă obsedeze.

Ajuns acasă, am căutat să aflu mai multe despre el, numai că sărăcia de instrumente biobibliografice mă împingea spre vechi surse, precum *Enciclopedia Cugetarea* a lui Lucian Predescu, de unde am reţinut date utile, sau *Istoria literaturii române* a lui G. Călinescu, mai generoasă, cu informaţii preţioase în capitolul *Noua generaţie. Momentul 1933*, subintitulat *Filosofia neliniştii şi a aventurii. Literatura experienţelor*. Mult prea sumar – adăugat, cu siguranţă, la sfârşitul marelui banchet –, discursul criticului nu-mi oferi destule informaţii, după cum n-o face nici cu alţi candidaţi la nemurire, precum Emil Cioran sau M. Blecher. Eterna soartă a tinerilor abia intraţi în joc,

www.dacoromanica.ro

cu care adesea se încheie „lista de bucate". Mai darnic s-a dovedit fişierul Bibliotecii Academiei Române, care, luat în seamă, mi-a umplut masa de cărţi. Între ele, patru romane: *Rabbi Haies Reful* (1935), *Tezaur bolnav* (1936), *Moartea nimănui* (1939), *Domniţa Ralú Caragea* (1939) şi o monografie *Creangă* (1939). Nu m-am grăbit să le citesc integral, nu pentru asta venisem în documentare, ci mai curând să ştiu de ce-şi duce crucea-n spinare. Nu puteam trece uşor nici peste puzderia de articole publicate de acelaşi autor în cele mai importante periodice ale vremii, legitimând, din toate punctele de vedere, un spirit creator. Frunzărindu-i cărţile şi, parţial, gazetăria, alungasem temerea că, prin ce scrisese, s-ar fi dovedit „ostil". Exceptându-i romanele – pentru gusturile mele de atunci mult prea încâlcite în latura lor metafizică –, publicistica mi se părea, dimpotrivă, bine aşezată, atingându-şi mai totdeauna ţinta. Oricum, bilanţul global nu-i justifica zdrenţele democrat-populare. Explicaţia mi-a dat-o acelaşi Petre Pintilie, care mi se părea că ştie totul şi ceva pe deasupra. Răspunsul a fost scurt:

– Puşcăria!

– De ce?

– De pomană. Obişnuieşte-te cu gândul că mulţi au cunoscut-o şi pe degeaba.

Cum ştiam că de temniţă mai avuseseră

www.dacoromanica.ro

parte şi alţii, pentru ca apoi să li se ridice proscrierea, că printre cei interzişi la tipar se număraseră cândva scriitori cu biografii încurcate, precum foşti legionari, excluşi din partid, aflaţi şi ei o vreme pe listele negre ale cenzurii – ca în cele din urmă să-i văd că zburdă voios în ţară şi peste hotare, cocoţaţi chiar şi în înalte funcţii ministeriale, obşteşti, ba chiar şi la patriarhie – l-am invitat pe domnul Petru Manoliu la o discuţie, convins că unde merge mia, merge şi suta. În drum spre Comitetul de Stat pentru Cultură şi Artă, l-am luat cu maşina, pentru a-l scuti să-şi plimbe peticele prin faţa celor de la Informaţii şi Registratură, portari şi secretare, care nu l-ar fi scutit de întrebări. Eram sigur că-i pot pleda cauza, ştiind de existenţa multor cazuri asemănătoare.

– Domnule Manoliu! Petre Pintilie ţi-a vorbit despre mine; ţi-a spus ce pot şi ce nu pot face. Pleacă de la convingerea că vreau să te ajut. Dar vorbeşte-mi ca la popă. Vreau să cunosc măcar ce ştiu cei care te ţin sub obroc. Nu de alta, dar când vor spune că ai omorât zece oameni, să-i pot corecta: doar unul. Deci: pentru ce ai fost condamnat şi ce pedeapsă ţi s-a dat?

– Pedepsit am fost, cu mult amar de închisoare, dar condamnat niciodată. Nu m-a judecat niciun tribunal, nicio instanţă, nu există un act de condamnare oficială.

www.dacoromanica.ro

M-au săltat de câteva ori de-acasă, m-au uitat în celulă, după care mă zvârleau afară. Bine şi-aşa, decât să-mi putrezească oasele p-acolo.

Să fi fost, să nu fi fost adevărat ce spune, nu ştiu până în ziua de azi, mai ales că, în literatură, mitomaniei i se mai spune şi ficţiune. În consecinţă, am insistat:

– Nu se poate! Un motiv, oricât de stupid, trebuie să existe. E imposibil ca în scenariul acesta, film mut de-ar fi fost, să nu fi intuit dumneata de unde ţi se trage năpasta.

– De ştiut ştiu. Dar cine mă crede? Şi, mai ales, la ce mi-ar folosi? Nu pot să mă lupt cu brontozaurii. Vezi pe cineva să şi-i ia pe ruşi în cap? Da, da, da! Pe ruşi! Că totul mi se trage de la Katin, de la povestea celor 4.300 de ofiţeri polonezi împuşcaţi în 1940 de sovietici. În 1943, când nemţii au descoperit groapa comună de lângă Smolensk, în pădurea Katin, am scris un serial pe tema acestui masacru. Atunci mi-am îngropat şi eu toate vederile de stânga.

Hopa! Când i-am auzit ultimele vorbe, l-am şi văzut scăpat pe jumătate. Întrevăzusem scorul de 1-1, de la care se putea rejuca partida.

Neîndoios, discuţia începută cu Petru Manoliu alunecase pe făgaşul deplinei sincerităţi. O convorbire similară avusesem cândva cu Petre Pintilie şi nu exclud ca, scăpat de necazuri, tocmai el să fi fost acela

www.dacoromanica.ro

care să-mi fi girat buna-credinţă. Evident, după atâţia ani, nu am pretenţia ca discuţiile purtate atunci să le reproduc acum întocmai, dar în privinţa fidelităţii conţinutului n-am niciun fel de îndoială. De altfel, existenţa mai multor documente ologrefe – între care şi scrisoarea reprodusă mai departe în subsolul unei pagini – le atestă autenticitatea.

– Despre ce „stânga“ e vorba, domnule Manoliu?

– Adevărata stângă trăieşte doar în partea inimii. Numai că, văzută din faţă, ea se află în dreapta dumitale.

– Sofism!

– Nici vorbă, cel puţin pentru cine îndrăzneşte să privească trecutul „aşa cum a fost“, fără a mai implica prezentul în vreun fel. De pildă, pentru voi, Griviţa Roşie e un simbol: roşie dintotdeauna. În realitate, ea a fost şi verde. Ca şi la Malaxa, ca şi la S.T.B.[1], Gaz şi Electricitate ş.a.m.d. De tinerii intelectuali nu mai vorbesc. Mărşăluiau cu toţii în aceeaşi direcţie, sătui până în gât de rotaţia aceloraşi partide istorice. Se căuta o altă cale, şi unii, şi alţii vorbind de nevoia unor oameni noi, animaţi de idealuri nobile. În momente decisive, se aflau pe aceeaşi balanţă. Ciondăneala despre clase şi rase avea să vină mai târziu.

[1] Societatea Tramvaielor Bucureşti.

www.dacoromanica.ro

– Şi dumneata pe ce taler te-ai aşezat?

– Eu? Pe niciunul. În publicistică, mi-am revendicat o independenţă totală, mesianică, niciodată cantonat în rigorile vreunui partid. Mereu de partea celor amărâţi, lipsiţi de apărare. Repet: până la Katin, când am închinat steagul. De altfel, ca şi Zaharia Stancu.

– Stancu?

– Da, Stancu. Nu ţi se pare curios că într-o vreme căzuse în dizgraţie? Ţăranul mersese şi mai departe: total dezamăgit, a dezvăluit numele adevărate ale colaboratorilor roşii din presa antifascistă, decriptându-le pseudonimele. Adevărat plocon pentru cei de la Siguranţă.

Fără să-şi propună, îmi dădea la mână probe în favoarea propriului dosar. Mi s-a părut deci firesc să-l întreb:

– Din ce-ai scris dumneata atunci, mai ai ceva ziare prin casă?

– Pe dracu'! Mi-au ridicat totul la percheziţie. E o minune că ne-a mai rămas maşina de scris, ca să ne câştigăm pâinea. Nu uşor: Mimi, nevastă-mea, are coloana spinării înţepenită şi nu-şi poate folosi degetele decât pe claviatură. Fără mine n-ar putea face nimic: eu îi dictez, eu manevrez maşina la capăt de rând, tot eu schimb hârtia; viaţă de câine, bucuros că nu-i în lanţ.

Am hotărât să mergem împreună la

Stancu. După alungarea lui Beniuc din conducerea Uniunii Scriitorilor (1966), fusese ales în fruntea breslei, dovedindu-se mai totdeauna un om de bine. Ca secretar al Consiliului Editurilor, aveam cele mai bune relaţii cu el – cum am mai spus –, fiind atent la solicitările sale, exprimate, de regulă, în urma diverselor audienţe acordate scriitorilor, pentru a interveni la o redacţie sau alta. Fără să coboare la nivelul editurilor vizate, găsise o cale scurtă, mai ales că pe drumul acesta mersesem de mult împreună. Îl cunoşteam de prin 1962, când, cochetând cu ideea unei morţi apropiate (avea să mai trăiască 12 ani până la trecerea Styxului), mă invitase împreună cu Sorin Arghir să ne ocupăm de ediţia postumă a operelor lui. În timp ce bea filtru după filtru de cafea, convenisem şi structura seriei de scrieri, el optând s-o începem cu poezia originală şi tradusă, urmată de proză şi publicistică. Cum al doilea compartiment îl vedea deschis prin *Desculţ*, a rămas interzis când i-am amintit de *Oameni cu joben*, roman cam pornografic. Efectiv i-a căzut ţigara din mână, ca şi cum nu l-ar fi scris vreodată.

– A fost un accident, ca multe altele în viaţa oricărui artist, carte pe care o puteţi omite, că nici la Brăescu n-ai reprodus romanele, mult prea veştejite faţă de schiţele lui satirice.

www.dacoromanica.ro

– Ba de ce nu, magister! interveni Arghir, care tocmai publicase o micromonografie a operei lui Stancu. E un roman scris cu nerv, la fel ca *Amantul doamnei Chatterley* şi, slavă Domnului, nimeni nu-l exclude pe Lawrence din literatură, iar opera a făcut epocă. Mamă, mamă, ce s-ar mai citi!

Cum între timp în braseria de la Athenée Palace apăruse şi Victor Eftimiu – mic, gras, crăcănat şi sprijinit în baston, dar însoţit de o superbă domnişoară de maximum 20-21 de ani –, Stancu schimbă cursul discuţiei:

– Păcat de-acest boier al spiritului. Bărbaţii adevăraţi trebuie să rămână în picioare până la moarte, nu să stârnească milă.

– E ceea ce şi face, magister. Mie nu-mi stârneşte milă, ci invidie. D-asta o să merg să-l şi salut, că fata-i de folos obştesc.

De-atunci, onorat de noua relaţie, aveam grijă ca în fiecare an să introduc sistematic reeditări din operele conului Zaharia, să mă interesez de soarta lucrărilor inedite, aşa cum nici el nu putea s-o facă mai bine, îndeosebi în privinţa fixării tirajelor. Cu alte cuvinte, calea putea fi bătătorită şi de la celălalt capăt al ei, mai ales când interveneam pentru alţii. Acum reveneam după câteva zile de când insistase să fac ceva pentru un gazetar de la *Sfarmă-piatră*, cândva

www.dacoromanica.ro

extrem de agresiv în susţinerea unor idei totalitare. Nu mi-am putut reţine uimirea:

– Dar v-a fost ostil dintotdeauna, domnule preşedinte, aţi consumat o tonă de cerneală unul împotriva celuilalt!

– Am luptat cu el cât timp a ţinut o spadă în mână. Dar azi, când duşmanul îmi bate la uşă să-mi ceară pâine, nu-l pot goni ca pe un câine!

I-am spus tot ce ne aduce la dânsul, fără să bag de seamă că, tiptil-tiptil, Petru Manoliu părăsise cabinetul. Stancu şi-a dat acordul, sfătuindu-mă să fac toate demersurile la Editura pentru Literatură Universală.

– Numai că acolo te izbeşti de Ilca Melinescu, în stare să-l sfâşie, dacă află de foiletoanele antisovietice din timpul războiului, deşi omul i-ar putea face nişte traduceri colosale. Mai curând renunţă la etnia ovreiască, decât la sacramentele bolşevice. Uită-te la picioarele ei: la Siguranţă i le-au băgat într-un cazan cu apă clocotită, dar a tăcut mâlc. Nenorocirea e că de-atunci vede în jurul ei numai duşmani.

– Nu-i şi cazul meu; mă ştie de pe vremea când, trimis de mama la farmacie, mă ridicam în vârful picioarelor să ajung la tejgheaua din dosul căreia vindea în prăvălie.

– Ea?

– Cu mâna pe inimă vă spun că da. Pe mama o durea întruna capul, aşa că eram

abonat la farmacia Vasserman din strada Ardeleni, colţ cu Moşilor. Îmi vindea pe datorie, mă trecea în condică, iar tata trecea din când în când să plătească. Aveam credit.

– Poate că îl mai ai şi-acum şi-i daţi lui Manoliu medicamentul de care are nevoie...

Pe acesta l-am găsit în curtea Uniunii din Kiseleff, plângând în hohote.

– Iartă-mă, domnule, iartă-mă!... E un ticălos. N-am mai putut răbda. Să dea el mâna cu dumneata şi cu mine nu? E un ticălos, un ţăran nenorocit. Să nu-mi întindă mâna?... Mie?... I-am fost adjunct la revista *Azi*, am colaborat ani în şir; mai mult: între 1935 şi 1937, am condus singur revista. Să nu-mi dea mâna, să nu mă recunoască?

– De ce vă necăjiţi? Poate că de vină sunt eu. Hodoronc-tronc, s-a găsit în faţa unui martor inoportun. Dovadă că n-a avut nimic contra revenirii dumitale în arena literaturii. Dimpotrivă.

Cu Ilca bolşevica – aşa cum era alintată de cei care nu îndrăzneau să-i calce pragul – m-am descurcat şi mai simplu. Mă obişnuisem să intru în cuşca leoaicei fără să mă zgârie defel. Respectam însă o condiţie primordială, de la care nu trebuia să te abaţi: să-i spui adevărul, să n-o minţi, să ştie exact despre ce este vorba. Înţelegere de la care nu m-am abătut. În prealabil, avusesem grijă să procur câteva pagini de

www.dacoromanica.ro

ziare din arhiva Bibliotecii Academiei Române, lăsând ca gaj depozitarului un pachet de „Kent“ şi cuvântul de onoare că le aduc intacte în 24 de ore. Treabă dificilă, fiindcă presupunea desprinderea câtorva foi dintr-o colecţie legată şi o reaşezare ulterioară, sacrilegiu motivat prin „salvarea unei vieţi“. În locul oricărei pledoarii, am rugat-o pe Ilca să citească foiletoanele despre mişcările sociale din 1933.

Le-a citit cu interes, răspunzându-mi, indirect, la o întrebare nepusă:

– În mod normal, acest autor ar trebui să primească o pensie din partea Federaţiei Internaţionale a Luptătorilor Antifascişti (F.I.A.P.). O primesc şi eu, ca fostă deţinută, dar şi alţii, care n-au făcut altceva decât să asculte prin pivniţe emisiunile radiofonice din Londra şi Moscova. De unde şi vorba: puţini am fost, mulţi am rămas.

Peste toată povestea masacrului de la Katin şi reverberaţiile acestuia în conştiinţa gazetarului a trecut fără niciun comentariu, făcându-se că n-aude, în timp ce frunzărea un proiect editorial.

– Îi dau să traducă *Muntele vrăjit* de Thomas Mann. Scap în felul acesta şi de Eugen Barbu, care lucrează cu negri, mai precis cu Andrei Deleanu, care mă f... la cap toată ziua (conjuga uneori verbul facerii şi desfacerii mai mult ca să şocheze, să-şi justifice pantalonii). Sparg încă un monopol

www.dacoromanica.ro

și mă bucur, mai ales că, în materie de traduceri, Barbu e priceput să tălmăcească doar din românește în grivițeană.

La aflarea veștii, lui Petru Manoliu nu i-a venit să creadă, repetând două vorbe, ca și cum le-ar fi auzit întâia oară:

– Thomas Mann..., Thomas Mann..., Thomas Mann!... Academie, nu altceva!

Și credea ce spune, căci, vizitându-l cu timpul acasă – acum cât de cât înzestrat cu noi veștminte –, l-am găsit la masa de lucru, verificându-și cadența frazei cu un ciocănel, la fel de important precum penița. Ca și cum ar fi scandat din *Eneida*, rostea textul german aproape silabisit, controlându-i ritmul cu ciocănelul, pentru ca apoi, citind din traducere, să folosească aceeași unealtă, cu scopul de a releva o cadență similară. Nu degeaba tot lui avea să i se încredințeze tetralogia biblică *Iosif și frații săi* a aceluiași autor.[2]

---

[2] După apariția *Muntelui vrăjit* – eveniment petrecut la sfârșitul anului 1967 –, aveam să primesc următoarea epistolă, datată *15 ianuarie 1967*. O reproduc pentru a da mai multă credibilitate amintirilor mele, **îndeosebi** fragmentului inedit, omis dintr-o mai veche relatare: *«Iubite domnule Gheran*, iată traducerea *Muntelui vrăjit*. E primul volum [exemplar, *n.n.*] și mă grăbesc să vi-l dăruiesc. Puținele cuvinte cu care-l întovărășesc nu spun nici a mia parte din recunoștința și dragostea ce vi le port. Fără dumneavoastră, fără ajutorul pe care mi l-ați dat cu atâta încredere, această „Summa" a unui geniu n-ar fi fost încetățenită în limba noastră. Acum, însă, veți putea în cunoștință de cauză – cu imparțialul dumneavoastră spirit critic – să vedeți dacă și cât am reușit. Vă

www.dacoromanica.ro

*

Moartea soţiei îl debusolează, izgonindu-l din casă la propriu. Trăind 73 de ani (1903-1976) şi răsplătit cu generozitate abia la sfârşitul vieţii, el încearcă să recupereze tot ce se mai putea recupera din vraiştea inimii, mult prea tăbăcită ca să-şi refuze tocmai acum plăcerea de a bate şi altfel. Peticirea sufletului se dovedise la început dificilă... Afirma peste tot că nu poate dormi în casa în care nu mai există Mimi, că tot

---

rog să fiţi încredinţat că de-a lungul muncii de câte şaisprezece ore pe zi, pe parcursul a doi ani, gândul de a nu vă dezamăgi m-a călăuzit cerându-mi să mă depăşesc pentru ca, astfel, limba noastră românească să dovedească somptuos că poate face faţă oricăror exigenţe supreme ale spiritului. Mă mângâi că măcar „atât“ va rămâne după mine, fiindcă Editura Tineretului nu se arată dispusă să tipărească pe Descartes. Mă folosesc, însă, de acest prilej ca să vă spun şi dumneavoastră ceea ce i-am afirmat domnului Buzatu: peste douăzeci de ani felul cum îl văd eu azi pe Descartes va fi un truism. Sânt perfect conştient de valoarea acestei cărţi, dar Editura Tineretului consideră că toate referatele „bune“ ce i s-au făcut sânt complezente. Regret doar că, datorită atâtor impedimente, nu voi putea fi în situaţia să vă ofer şi un *Descartes*. În ceea ce priveşte *Muntele vrăjit*, consider că şi traducerea mea ar merita, ca şi în cazul *Doctorului Faustus*, nu 800 lei coala, ci 900 lei. Dar, cum nu ştiu ce trebuie să fac pentru a realiza miracolul făptuit de Eugen Barbu, mă mulţumesc doar să vă spun că, în absolut, eu cred că *Muntele vrăjit* a fost plătit cu maximum de tarif şi persist în această iluzie, deşi realitatea mă dezminte.

Domnule Gheran, iubite domnule Gheran, vă mulţumesc pentru tot ce aţi făcut până acum ca să mă ajutaţi. Vă sânt şi voi rămâne recunoscător şi sper că voi primi un semn după ce veţi răsfoi traducerea./ Cu toată dragostea, *Petru Manoliu/* Telefon 35216, Str. Amiral Murgescu, no 20, /raion 23 August, Bucureşti.»

www.dacoromanica.ro

ce-l înconjoară îi aminteşte de Mimi, că în tăcerea nopţii aude paşii lui Mimi, după care urma un şuvoi de amintiri despre Mimi, până când un om de suflet de la Biblioteca Academiei Române, unde magistrul îşi făcea veacul, l-a luat o vreme în casa lui, să schimbe decorul, să uite de Mimi, să-şi poată reveni. Şi n-a trecut prea mult ca să-şi revină, de-a fost nevoit să se mute în Palatul brâncovenesc de la Mogoşoaia, devenit între timp casă de creaţie. Hotărârea n-o luase singur, ci împreună cu cel care îl găzduise. Uitându-şi cheile de la birou acasă, acesta se întorsese după ele, aflându-l pe nea Petrică în pat cu nevastă-sa, fiinţă generoasă, ce depunea toate eforturile să-l facă să uite de Mimi, profitând că era cu vreo 20 de ani mai tânără decât răposata.

Rememorând, activitatea pe lângă ministrul Culturii nu era obositoare. Dar nici atrăgătoare. Atras prea mult în bucătăria curentă a instituţiilor subordonate, în şedinţe şi hârţoage, demnitarul îmi acorda timp berechet să mă ocup de treburile mele, ştiindu-mă la biroul de manuscrise al Bibliotecii Academiei, aplecat pe slovele lui Rebreanu, ori în casa doamnelor Fanny şi Puia, cu aceeaşi preocupare. În rest program de voie, fără restricţii şi prejudecăţi în materie de condică, semnată de altfel diurn la bibliotecă şi, seară de seară, la Casa Scriitorilor, ambele situate în aceeaşi zonă.

www.dacoromanica.ro

Mă cuplasem editorial cu Nicolae Liu cu intenţia de a publica seria de opere ale marelui romancier. Cum trecusem cu brio examenul reproducerii integrale a nuvelisticii sale[3], anticipată de volumele închinate lui Gheorghe Brăescu[4], profesorul Alexandru Piru este cel care stăruise să editez întreaga creaţie rebreniană. Mi se părea însă o căciulă mult prea mare pentru capul meu. În plus, sobrietatea ardeleanului nu rima cu structura mea sufletească. Poate unde avusesem şi prilejul neplăcut de a-l fi auzit şi văzut la o conferinţă despre *Răscoala,* când vârsta mea, prea fragedă, mă împiedica să am discernământul necesar. Deşi mici, profesorul de română, Dumitru Mazilu, ne înşiruia pe două rânduri şi ne ducea la Ateneul Român, unde, din când în când, aveau loc întâlniri cu scriitori. Acolo s-au perindat Arghezi, Brătescu-Voineşti, Octav Dessila – scriitor de mare vogă în epocă – Camil şi Cezar Petrescu, Victor Ion Popa,

[3] Trei volume de nuvele şi povestiri, publicate, în 1963, la Editura pentru Literatură, în colecţia „Biblioteca pentru toţi". Luând ca pretext aprecierea lui Călinescu, potrivit căreia *Ciuleandra* ar fi o nuvelă mai lungă, am inclus-o în sumar, într-un op de sine stătător. La sfârşitul acestui tom, adăugam o serie de *Lămuriri asupra ediţiei* – enunţând în detalii criteriile de transcriere a textelor rebreniene –, reluate cu minime modificări în seria celor 23 de tomuri.

[4] Cf. Gheorghe Brăescu, *Opere alese* (două volume), Editura pentru Literatură, 1962. În anul următor am publicat şi o monografie consacrată aceluiaşi scriitor, la aceeaşi editură.

www.dacoromanica.ro

Ionel şi Păstorel Teodoreanu ş.a. Dintre ei, la anii pubertăţii preferasem să-l citesc în ascuns pe autorul *Medelenilor*, să fiu în apropierea „fetei cu miros de portocală“, multiplicată olfactiv în mai toate romanele lui. Îi măcinasem toată opera, adesea şi cu lanterna sub plapumă, la fel ca pe *Aventurile submarinului Dox*, ori *Excentric Club*, faimoase colecţii de aventuri, dar deloc senzuale. Deşi necitit, l-am ascultat cu plăcere pe Arghezi, cu toată vocea lui piţigăiată, fiind şugubăţ, fascinant în rostogolirea vorbelor acide. La fel pe Păstorel Teodoreanu, spumos ca o cupă de şampanie. Nu şi pe Rebreanu, extrem de sobru, mai grav decât un popă la înmormântare. Deşi citea – ceea ce presupunea cursivitate în expunere –, se proptea uneori în cuvinte, ca şi cum era nevoie să le împingă de la spate. Poate că şi acest mod greoi de a înainta în acţiune l-a făcut pe Arghezi să afirme, în *Cum se scrie româneşte*[5], că la citirea lui *Ion* n-a putut să treacă peste vreo 25 de file. După cum Aderca, entuziast lector al aceluiaşi roman, declara că autorul devine interesant doar după ce străbaţi 50 de pagini din operele lui. După mine, ambii exagerau, deşi nu mai puţin adevărat este că vioara artistului se transformă în orgă pe măsură ce înaintează în partituri.

[5] Cf. „Cuget românesc“, I, nr. 1, febr. 1922, pp. 99-104.

www.dacoromanica.ro

Cea mai mare greutate rămâneau însă blasfemiile aduse operei sale. După încetarea din viaţă a romancierului (1 septembrie 1944), corul sicofanţilor s-a întrecut în găsirea celor mai otrăvite invective, pentru a sărbători moartea „trădătorului de neam“. Cele mai turbate voci sunt ale lui Nicolae Carandino, Ion Caraion, Miron Radu Paraschivescu şi Ion Călugăru, oameni spălaţi, dar nu şi limpeziţi de zoaiele oportunismului. Carandino se va grăbi să ocupe scaunul rămas liber la Naţional, Caraion să înghită flăcări roşii, să ardă urmele credinţelor verzi, M.R.P. şi Călugăru aciuindu-se în redacţia organului *Scânteia,* cu care vor călări ani buni întreaga suflare culturală de valoare, în virtutea „artei cu tendinţă“, totuna cu gazetăria de partid. Vor trece aproape zece ani, până când Ov.S. Crohmălniceanu va izbuti să aducă la mal tripticul *Ion*, *Pădurea Spânzuraţilor* şi *Răscoala* – nescutite de ciupiturile moliilor –, restul creaţiei, dominantă ca întindere, fiind considerată un tribut adus ideologiei fasciste.

– Nae, sănătos la cap nu eşti, dacă te iei după Piru să te slobozeşti împotriva vântului – îmi spune Radu Albala. Omu-i luat cu pluta, dacă nu simte pe ce lume trăim. Tu ce crezi? Oare până acum noi să fi stat cu mâinile-n sân? Să nu fi încercat să reeditäm în „Opere alese“ şi altceva din

www.dacoromanica.ro

Rebreanu? De fiecare dată proiectele s-au izbit însă de zidul cenzurii, opacă la boli incurabile, socotite după diagnosticele lor: *Adam şi Eva*, roman metafizic, dăunător educaţiei materialiste; *Crăişorul Horia*, roman naţionalist, păgubitor instrucţiei internaţionaliste; *Jar*, roman bulevardier; *Gorila*, otravă legionară; dramaturgia, putreziciune erotică; publicistica, arsenal fascist.

– Uiţi, Radule, că nici *Ciuleandra* n-a fost etichetată altfel şi am tipărit-o, uiţi că între timp au apărut multe studii de reevaluare a operei, peste baremul fixat de Crohmălniceanu.

– Iar tu uiţi că una e să regulezi şi alta să scrii despre natalitate, ori cum se fac copiii.

– O fi şi cum spui tu, numai că la contractarea ediţiei critice m-am angajat doar cu îngrijirea textelor, nu şi cu alcătuirea aparatului critic. Lasă că la cenzură mai cunosc şi ceva oameni, că în grajdul ăla se află şi cabaline de rasă, în special muieri frumuşele, cărora, de fiecare 8 Martie, nu uit să le trimit câteva sticle de şampanie şi trufe, uite-aşa, de amorul artei, că un domn ca Rebreanu merită pe deplin. Lasă că pe una am şi cotcodăcit-o. Trăim în România, ţara tuturor posibilităţilor. Nu uita că şi acolo sunt oameni interesaţi să aibă plasament când îi mătură pentru lipsă de vigilenţă. Vezi cazul lui Vasile Nicolescu.

– Mai bine îl lăsai să zacă acolo, că-i un

www.dacoromanica.ro

cameleon de clasă, iar participarea ta într-un colectiv redacţional nu te scuteşte de griji. Pleci în larg, fără să ştii unde acostezi. Majoritatea ediţiilor critice au fost lansate şi abandonate. Unde pui că erau girate de personalităţi ca Cioculescu, Perpessicius, Rosetti, Tudor Vianu. Başca regula de a nu începe o ediţie academică, până nu vezi toate operele din cuprins tipărite separat. În câte volume o vezi?

– Douăzeci.

– În câţi ani?

– În şapte! Destul de mult. Nu o săptămână, cât i-a trebuit lui Dumnezeu să facă lumea.

– Numai că în a şaptea zi s-a odihnit. Tu însă ai nevoie de mai multă zăbavă înainte de a te apuca de lucru. Deocamdată zic să mergem la Jerca să bem o vodcă, să-ţi mai limpezeşti mintea, că, vorba ardeleanului: „nu-i tătă bună“. Tac-tu ce mai face?

Ce să facă. Trăgea targa pe uscat. Părinţii noştri, ambii cerealişti, făcuseră afaceri împreună, în câştig, pe când noi ne descurcam oarecum, dar şi în pierdere, unde aveam mână bună.

Socotisem greşit, deşi, ca mai totdeauna, pusesem răul înainte. Din dorinţa de a simplifica procesul elaborării, studiasem cu migală toate ediţiile academice începute şi abandonate, pentru a înţelege unde şi de ce

www.dacoromanica.ro

s-au oprit. Credeam sincer că un pitic pe umerii unui uriaş vede mai departe. Mai ales că prejudecata de a încredinţa mai toate seriile unor personalităţi consacrate, dar vârstnice, se dovedise a nu fi în consonanţă cu ritmul maratonului de lungă durată, unde doar tinereţea cercetătorilor era chemată să le asigure o respiraţie amplă, şi-aşa sugrumată pe drum de lipsa instrumentelor de lucru şi, în primul rând, a bibliografiilor analitice. Or, din acest punct de vedere, ne aflăm şi azi într-o situaţie ridicolă: în arhivele Ministerului de Interne există kilometri de dosare cu actele turnătorilor şi bravilor securişti, fără ca pe palierul culturii să se afle o înseriere similară cu creaţiile scriitorilor de acelaşi neam, risipite în noianul celor peste 50.000 de periodice ale tiparniţei româneşti (după alţii mai multe).[6] Oricum, grija stabilirii textelor şi

[6] Cifră reactualizată, după noile date ale Serviciului de periodice al B.A.R., prezentate pe site-ul instituţiei. Cândva, neinventariate, publicaţiile periodice erau estimate între 10.000 şi 20.000 (cifre vehiculate şi în publicistica mea). Enorm, depozit pentru a cărui consultare o viaţă de om este insuficientă. Din acest motiv, clienţii de bază ai bibliotecii se învoiau între ei, pe bază de reciprocitate: urmăreau în periodice o listă comună de nume şi, la sfârşitul zilei, schimbau fişe între ei. Dintre colegi, cel mai generos se dovedea a fi Dimitrie Vatamaniuc, care făcea aceeaşi treabă şi în lipsa noastră. Am căutat să-l răsplătesc cu aceeaşi generozitate, asistându-l redacţional la editarea biobibliografiilor *Agârbiceanu, Arghezi, Blaga, Slavici* şi a volumului *Fragmentarium*, cu manuscrise eminesciene.

www.dacoromanica.ro

alcătuirii aparatului de variante – pe baza comparării zecilor de ediţii antume, numeroaselor versiuni manuscrise, a colaţionării dactilogramelor şi paginilor tipografice – rămânea în sarcina mea. În rest, circulaţia cărţilor şi ecoul lor în epocă cădeau în atribuţiile confratelui. Ştiind că judecata obiectivă a operelor nu putea fi atunci decât vremelnică, am evitat să ne aventurăm cu redactarea unui studiu de sinteză, reluând, cu mici modificări, micromonografia profesorului Piru, care revenea în mare la judecata de valoare a lui Călinescu. Apariţia concomitentă a trei volume, în 1968, era un început promiţător, urmat, din păcate, de-o ruptură de ritm. Cert e că socoteala de-acasă nu se potrivise cu cea din târg.

– Sunteţi în centrală sau în oraş? mă întreabă, Zoica, una din secretarele domnului Macovei.

– La Academie.

– Vă convoacă la ora 13.

– Voi fi în carne şi oase. Nu ştii de ce?

– Nu!

Zoica mă informează de multe şi îmi acoperă lipsa când nu dă de urma mea. Odată m-a căutat şi în provincie, luând la rând comitetele judeţene de cultură şi artă, de la Alba la Vrancea, de m-a găsit tocmai în Vâlcea, unde i s-a spus că mă aflu la un motel vizavi de Mânăstirea Cozia, că omul

www.dacoromanica.ro

mai trage din când în când să se odihnească. Deşi, de regulă, îi spun cu discreţie pe unde umblu, să ştie unde mă poate găsi. La început, Zoia a fost secretara mea, după care, cum am relatat, i-am recomandat-o lui Balaci, să-l feresc de şulfe, apoi, nu ştiu prin ce minune, a alunecat la cabinetul ministrului. Ea frumoasă, eu nătâng. Când s-a pomenit părăsită de soţ, mi-a căzut în braţe, udându-mi cămaşa cu lacrimi. Fiecare avea ce-i lipsea celuilalt. Mă uitam însă disperat la uşă, să n-o deschidă careva, văzând că în anticameră nu-i nimeni. Ce să creadă? Cam bătut-o, c-am certat-o? Că ceva trebuie să se fi întâmplat între noi. E fată cuminte şi plânge de durere, iar eu, la fel de cuminte, o consolez cu vorbe. Din păcate, la fel şi mai târziu. Se piaptănă întruna, ca şi cum n-are altceva de făcut. Până când şi Dumitru Popescu, care lasă impresia de misogin, nu ezită s-arunce o privire în secretariat, când uşile birourilor rămâneau deschise. Atât, căci după câteva clipe îşi îndreptă privirea şi merge ţanţoş înainte, nu departe de consiliul nostru. Cu toate că stă cu ochii-n pământ, Zoica vede şi pozează fără prihană. Deşi mereu pieptănată, o va ciufuli un contabil cu buza răscroită şi cu vreo 20 de ani mai mulţi decât dânsa, care o ia şi de nevastă. Experienţa îndrăzneţului îşi spunea cuvântul. Proştilor ne revenea plăcerea să-i felicităm.

www.dacoromanica.ro

Domnul ministru e în toane bune, uşor îngrijorat după audienţele acordate unor oameni de cultură, eliberaţi din închisori după amnistia din primăvara lui 1964. De regulă, prima audienţă se obţine uşor, nu şi a doua, când s-ar cuveni ca domnul Macovei să dea un răspuns solicitărilor. Exceptând tergiversările, politeţea îl caracterizează. Părăseşte scaunul şi se aşază colocvial pe fotoliile din faţa biroului său, notează ce i se spune şi promite să se intereseze, să vadă ce poate face. Bieţii oameni, după schingiuirile de care au avut parte la anchete, după bastoanele şi sudalmele gardienilor, vorba caldă, binevoitoare şi zâmbetul domnului arhitect îi ridică deasupra norilor. La fel de zâmbitor îmi spune:

– Dacă domnii mă mai laudă prin cafenele, precis mă dau afară din guvern şi din Comitetul Central. Aşa că de mâine încolo îi vei primi dumneata.

– Domnule ministru, dumneavoastră nu umblaţi prin cafenele, baruri, pe la terase – pe la Casa Scriitorilor şi Casa Ziariştilor nici atât –, aşa că vorbele măgulitoare v-au ajuns la ureche pe aceeaşi linie ocrotitoare. Într-adevăr, sunt exacte. Întrebarea este alta: ce se poate face şi ce nu în astfel de situaţii! Ion Dumitrescu, preşedintele Uniunii Compozitorilor, a ridicat bariera şi a mers până la angajarea unora, ca Emil Manu, de exemplu. Nu şi Uniunea Artiştilor

www.dacoromanica.ro

Plastici, unde un pictor ca Gigi Tomaziu a rămas până mai deunăzi pe tuşă, fără drept să expună. De la caz la caz, Stancu i-a pensionat, cum s-a întâmplat cu Vladimir Streinu, Nicu Carandino şi alţii. Eu nu am calitatea să le dau dispoziţii, iar solicitanţii, ca să iasă de sub obroc, îşi pun nădejdea în dumneavoastră, ca instanţă superioară. Şi asta motivat: pe un gazetar de mare vocaţie ca Mircea Grigorescu abia l-a putut lua Ivaşcu la *Lumea* ca secretar tehnic. Să te cruceşti! Cine pe cine? Că însuşi Ivaşcu a fost clientul penitenciarelor. În redacţiile noastre nici vorbă de angajare. Te miri că rezistă Raul Şorban, dat afară c-a făcut puşcărie şi reprimit la ordin. Sion Bujor e un apucat care în niciun chip nu vrea s-audă de încadrarea vreunui fost deţinut. La mine a venit un coleg de liceu, Mihai Zoner, premiantul clasei, care dorea un post de redactor într-o editură. Cum să-i spun că angajarea este avizată de secţia de propagandă a Comitetului Central, totalmente refractară în astfel de cazuri? Mă văd zilnic cu el la Biblioteca Academiei şi nu-l pot ajuta. Cu greu a obţinut un post mărunt la Institutul de Istorie al Academie. Sper să nu vă spun o noutate, dar cu astfel de plasamente şi derogări se ocupă nenea Secu, „tunde oaia şi berbecu“. Gazeta *Glasul patriei* n-a fost înfiinţată de noi şi – surprinzător pentru naivi –, îl are ca redactor pe

www.dacoromanica.ro

Nichifor Crainic şi colaboratori cu duiumul din rândul foştilor deţinuţi, foaie adresată cititorilor de peste hotare, cu îndemnul de a se repatria. Capcană în toată regula. Un fost deţinut ca Ivasiuc, altminteri scriitor talentat, ajunge slujbaş la Ambasada Americană, deşi angajările românilor în instituţii străine se fac exclusiv prin O.D.C.D.[7], organism albastru. În schimb, o tânără absolventă de filologie – Doina Doru, fiica unui tehnoredactor şi vecin de bloc –, n-are voie să dea meditaţii de engleză unui plod al ambasadorului Japoniei. E vorba ca şi Aurel Martin – umil redactor de gazetă înainte de arestare –, să primească o funcţie superioară: director sau director general. Iată că se poate, numai că astfel de numiri nu s-au hotărât la noi. Ce să mai spunem de fostul vicar al Patriarhiei, şi el deţinut politic, care este trimis să conducă biserica românească din America! Acolo a înfiinţat o publicaţie, pe care o primim şi noi, adesea cu accente critice despre realităţile din ţară – a fost vizat, de pildă, ministrul de Externe Macovescu –, niciodată însă conducerea supremă. Dar, ca fost ambasador, am convingerea că toate astea le ştiţi mai bine decât mine.

– Atunci de ce mi le spui?

– Pentru că dumneavoastră m-aţi che-

[7] Oficiul de Deservire a Corpului Diplomatic.

www.dacoromanica.ro

mat, n-am venit din proprie iniţiativă. Pentru că mă băgaţi într-un joc impropriu calificării mele editoriale. Dar, pentru că n-am pus niciodată la îndoială onestitatea dumneavoastră, vă anunţ că singurul lucru pe care l-am făcut şi-l pot face este să dau de lucru unora pe numele altora, cum am făcut-o cu Alexandru Hodoş, după cum la fel a procedat şi Petru Dumitriu cu traducerile lui Ion Vinea din Shakespeare.

– Deci se poate! Nu contează calea, ci destinaţia!

Din nou vorbea în dodii. Să-mi fi spus simplu: „Şi asta vrei s-o fac eu?“ Că, de înţeles, l-aş fi înţeles. Bine însă şi aşa. Mai ales că după 1964 se dezgheţaseră apele în multe privinţe.

Ceea ce nu mă grăbisem să-i spun domnului ministru era că, de la mine putere, mai introduceam titluri şi, implicit, autori interzişi în planul editorial. Cine ce să zică? Erau atâtea instanţe care se dublau şi triplau în atribuţii, încât, la nevoie, mă puteam eschiva că nu ţin minte cine şi când mi-a indicat introducerea unei lucrări în plan.

N-am minţit însă pe nimeni. Preşedinţii uniunilor de creaţie mă cunoşteau, aşa că atunci când solicitările depăşeau perimetrul Comitetului, nu evitam, de faţă cu împricinaţii, să folosesc numele ministrului, solicitând bunăvoinţă în soluţionarea cazurilor.

www.dacoromanica.ro

Că unii vor fi luat rugămintea ca indicaţie, cu atât mai bine. Trăiam într-un stat birocratic, unde răspunderea – cum se spunea – este a mea, a ta, a lui, a lor, este a noastră, a tuturor.

Am rămas însă înfiorat de ce-mi auzeau urechile. Din cârciumă ştiam multe, în special de la Petrică Pintilie, cu care devenisem prieten, şi de la Ivan Deneş, recent eliberat, după o nouă încarcerare, numai că o vreme ambii nu-şi descărcaseră sacul. Au devenit mai vorbăreţi după ce s-au convins că între timp se cam desfiinţaseră restricţiile în privinţa activităţii oamenilor de creaţie cu caziere politice. Porţile rămăseseră baricadate la solicitările foştilor gazetari, cu precădere legionari, ori colaboratori la gazetele de extremă dreaptă.

– Tu fii atent ce vorbeşti cu ei, ce le spui – îmi atrage atenţia Deneş –, ascultă-i ce zic şi ţineţi pliscul. Mulţi dintre ei sunt atomi marcaţi. E de datoria lor să se spovedească cu ce aud mai deosebit. Dacă n-o fac de bună voie, sunt întrebaţi. Asta a fost şi condiţia la eliberare: să fie devotaţi patriei, s-o servească atunci când se impune.

– Cu tine s-a petrecut la fel? Ca să ştiu ce vorbesc.

– Tu întreabă-mă mai puţin şi ascultă ce-ţi zic! Decretul cu graţierea din primăvara lui 1964 a fost gândit şi elaborat încă de prin toamna lui 1963, la presiunea Occi-

www.dacoromanica.ro

dentului, condiţie ca România să revină în structurile civilizate ale Europei. Vreme de şase luni a existat o activitate febrilă în închisori, un freamăt fantastic, după un scenariu diabolic. Peste noapte ne-am pomenit cu inspecţii din afară, cu scurte interogatorii: cum te cheamă, cine eşti, de ce-ai fost condamnat, la câţi ani şi-aşa mai departe. Brusc, ni se vorbea cu „dumneata", nu cu „banditule". Ce ziceam se nota în carnet, după care auzeam: „Dacă, într-adevăr, aşa stau lucrurile, dumneata stai aici degeaba", ori „Prea mult pentru o abatere prea mică". Şi într-un caz, şi într-altul: „Nu-ţi promit nimic, decât că voi verifica şi voi reveni". În şase luni avea tot timpul. După care, „omul bun" se întorcea cu o propunere demnă de luat în seamă: să faci imediat o cerere de eliberare către şeful statului şi să completezi o hârtie, formular de mântuială, că de-acum încolo te angajezi să fii credincios patriei. În cazuri mai grave, se antedata, ca ei, chipurile, să poate susţine că de mult ai fost în slujba ţării. S-au găsit şi unii să întrebe: „Ce înţelegeţi prin servirea patriei?" „În primul rând să nu te ridici împotriva ei!" „Ce patrie?" „Republica Populară Română! Ştii dumneata alta mai bună? Nu te opreşte nimeni s-o aştepţi să te elibereze. Astălaltă, de bine, de rău, atât îţi poate oferi: să te întorci acasă între ai tăi, să munceşti cinstit şi să nu ridici braţul împotriva ei!" Discuţie

www.dacoromanica.ro

scurtă, precisă. Tu spune sincer: ce-ai fi făcut? Ai fi stat pe gânduri, în faţa singurei porţi deschise spre libertate?

– Lasă-mă dracului. Şi te scutesc să-mi spui ce-ai făcut tu, că de minţit tot m-ai minţi. Să mă ferească Dumnezeu de asemenea opţiuni. Nu pricep însă de ce foşti deţinuţi – dintre cei cu personalitate, nu inşi care-au spus bancuri la cârciumă, ori au înjurat stăpânirea în tramvai –, de ce, când s-au aflat peste hotare, liberi de orice constrângere, n-au rămas în lumea lor.

– Depinde la cine te referi. Dacă Mefisto i-a cumpărat pe aur şi dresat ca pe nişte prepelicari, nu doar că i-a ajutat să plece, ba chiar le-a facilitat „fuga“, cu sfatul să rămână acolo, să adulmece vânatul şi să latre împotriva comunismului, să bage zâzanie în colonia transfugilor. Ca la noi, la nimeni, amice. Politiceşte, tot exilul maghiar de după 1956 este în divorţ cu Budapesta, dar ambele tabere sunt în slujba Ungariei mame. Noi, urmaşii dacilor, rămânem cum i-a văzut Herodot: viteji, leneşi şi incapabili de unire.

– Noroc că eşti evreu, că nu te tragi din străbunii daci.

– Iar tu că nu te tragi din romani, căci trupele lui Traian proveneau din toate părţile Imperiului Roman, chiar şi din Africa. Poate d-aia unii români neaoşi sunt mai balaoacheşi, ca să nu-ţi amintesc de

www.dacoromanica.ro

„Iudaica“, legiune care s-a aşezat pe meleagurile Olteniei. Nu degeaba juveţilor li se spune şi „evreii românilor“. Vezi să nu fim rude care cumva. Deocamdată, repet: fii atent cu cine şi ce vorbeşti. Tăcerea-i de aur, iar gura bate curu'. Vorbă mare. O vreme, am stat în celulă cu unul care tăcea mormânt.

– Probabil până a intrat la pension.

– Asta-i şi problema: tăcea şi se gândea cine l-a turnat. La anchetă, unde îl luase pe „nu“ în braţe, i s-a pus la magnetofon o înregistrare, în care şi-a recunoscut vocea, cu referiri la o situaţie ştiută doar de el. Tăcea, tăcea şi-l chinuia aceeaşi întrebare: „Când şi cu cine avusese acea convorbire?“

– Un idiot. Omu' putea fi ascultat la telefon, ori înregistrat în propria casă.

– Asta nu anula întrebarea lui, că era un fragment dintr-o discuţie, nu cântase în baie când se bărbierea. A trecut ce-a trecut, până într-o noapte, când ne-a trezit din somn:

– „Ştiu cine m-a turnat, arză-l-ar focu' de popă, cu tot neamul lui cel adormit! “

– Care popă?

– Preotul de la biserica din Paris, sub patrafirul căruia m-am spovedit. Avea microfonul în crucea legată la gât sau vârât sub sutană.

– Băi Deneş, cum se face că în toate poveştile tale ne întâlnim doar cu preoţi

creştini, nu şi cu rabini? Măcar cu un haham, ori prin Ardeal nu se tăia nicio gâscă?

– Cum se face că eşti atât de deştept? Când ţi se întâmplă să gândeşti te doare capul ori doar transpiri? Cu excepţia episodului parizian, din tot ce-am zis n-am lezat defel memoria clericilor creştini, în special greco-uniţi. În rest, va fi funcţionat şi legea proporţiilor. Nu şi la Auschwitz, unde mulţi deportaţi ar fi preferat să zacă în puşcărie decât să fie cobaii lui Mengele şi să se transforme în fum.

– Crime oribile ce nu reclamă nicio vendetă. Te întreb: evrei existau îndărătul gratiilor? Că în fruntea galonaţilor erau cu duiumul. Vrei să-ţi spun câţiva?

– Nu-i nevoie, că maiorul care m-a condamnat la ani grei de muncă silnică se numea Emil Hirsch. Singura dovadă a etniei comune a fost reproşul unui anchetator c-o ţin langa c-o stupidă autoapărare, că nu procedez ca ceilalţi. Căci, pentru aceeaşi abatere, fusesem arestat cu încă doi confraţi, iar în boxă am rămas solo. Dacă mă dovedeam ceva mai suplu – ca să nu zic lepră –, poate că azi eram şi eu ca ei.

– La cine te referi?

– Povestea-i lungă; s-o lăsăm pe altă dată. Dar pentru că veni vorba de iudei, am să-ţi spun o păţanie cu un jidov, că nenorocitul nici acolo nu scăpase de alintări,

www.dacoromanica.ro

poate unde Dincolo Dumnezeu are grijă să ne aşeze pe naţii, ori pe culte. Parcă-L aud: creştinii la dreapta, mozaicii la stânga, mahomedanii la peluza din dreapta, brahmanii la aia din stânga, încet, încet, nu vă înghesuiţi. Cu noi, treacă să meargă, că la templu suntem mai uniţi. Dar să vezi lărmălaie la creştini, cu ortodocşi, catolici, romano-catolici, greco-catolici, protestanţi, reformaţi, evanghelişti, unitarieni, neoprotestanţi, baptişti, penticostali, adventişti, martorii lui Iehova, care mai de care să se aşeze în primele rânduri. Cred că până la urmă vom fi ordonaţi tot alfabetic, prin tragere la sorţi.

– Lasă Judecata de Apoi, că nu ştii unde treci sălbaticii, care habar n-au de Dumnezeu, de Budha, de Iisus, Mahomed sau Moise, de Sfântul Ioan Botezătorul şi mai puţin. Că n-or fi apucat toţi să mănânce din misionarii trimişi să le salveze sufletele. Vor fi fost printre ei şi impotenţi neprihăniţi, care au primit o săgeată în motoraş. Zi cu ovreiul din celulă.

Un amărât, numai piele şi os, care-şi trăgea sufletul. Puşcăria te abrutizează şi cu timpul te obişnuieşti cu imaginea oamenilor decrepiţi. Lui Ivan îi fusese greu să asiste la moartea primului condamnat. Pe urmă se mai obişnuise să vadă cum îşi dă duhul un om sau altul, ba chiar odată, când i se umpluse paharul, să-l şi invidieze. O vreme,

www.dacoromanica.ro

în încăperea mare, cu paturi suprapuse, se aflase şi un medic, de le mai uşura din suferinţă. Pe urmă l-au mutat la infirmerie. Văzându-l pe individ, apucase să-i avertizeze că mult nu mai are de trăit. Bărbatul nu ţipa, nu se jelea defel. Se chircise şi zăcea în tăcere. Ivan îi mai da din pâinea lui, şi-aşa puţină. N-o făcea degeaba. Îi oferea în schimb cinci ţigări, raţia de tutun, din perioada mai blândă a detenţiei. Ce-l minuna era credinţa individului în libertate, când toţi se aşteptau să închidă ochii pentru totdeauna:

– Ascultă ce-ţi spun: pentru pâinea asta, n-o să te uit niciodată. După ce mă eliberez vei avea parte de recunoştinţa mea. Îţi jur!

Poate în cer, că de la o zi la alta omul se simţea şi mai rău, până într-o zi când şi-a auzit numele strigat de-un gardian, cu porunca să-şi ia catrafusele şi să-l urmeze. Prăpăditul nu s-a putut da jos din pat, aşa că l-au cărat în pătură. Unde l-au dus Dumnezeu ştie, că şi-aşa încărca bugetul închisorii c-o porţie. După care vremea a trecut, a urmat graţierea şi apoi fericirea traiului pe sponci. Mult mai târziu, Ivan a aflat că domnul Iancu, camaradul de osârdie, nu murise. Cu milostenie, Securitatea l-a preluat din velinţa gardienilor, l-a îngrijit omeneşte şi livrat contra cost peste graniţă, fără nicio semnătură; a fost suficient doar ca banii să le fie viraţi prin bancă,

www.dacoromanica.ro

după care – cum spune francezul: „conturile perfecte întăresc prietenia!“ Omul fusese recuperat de departe şi expediat în condiţii civilizate – ras, tuns şi frezat –, iar el, ca om de onoare, nu şi-a uitat promisiunea pentru codrul de pâine: a făcut tot posibilul să-i ajungă la ureche lui Ivan că-l va strânge de pe drumuri, fie şi drum al socialismului victorios. Numai că tocmeala era dificilă; marfa nu se livra *en-gros,* ci la bucată, nu ca în cazul evreilor, saşilor şi şvabilor de rând, vânduţi la grămadă. Pentru un Ionel Jianu, critic de artă, ori Ivan Deneş, tânăr intelectual care ştia şi ce nu trebuie despre puşcăria eliberatoare, se cerea mai mult, iar târguiala dura. Aşa că bătrânul evreu din S.U.A. trebuia să găsească o soluţie temporară, convenabilă tuturor. Şi a găsit-o: ziarul *New York Times* oferea tânărului Ivan Deneş posibilitatea de a livra lunar cinci ştiri despre actualitatea românească, contra unei sume onorabile în dolari, transferabili legal în bani româneşti. Totul oficial, prin direcţia de resort a Ministerului de Externe. Adevărată afacere: patru ştiri bune despre România, într-un cotidian tipărit în milioane de exemplare şi răspândit pe trei continente. Târg rentabil pentru oameni responsabili, nu şi pentru slugile unui regim bazat pe frică.

Deneş nu mintea defel. Venise la mine cu oferta ziarului, după ce amicul din

www.dacoromanica.ro

America îi vorbise la telefon de condiţiile colaborării. Luase legătură cu externiştii noştri, fericiţi la prima vedere şi opăriţi la obligaţia de a viza ştirea proastă despre România. Pentru nimic în lume nu se încumetau să facă aşa ceva. Şi, de reţinut, nu toţi erau săraci cu duhul. Personal am vorbit atunci cu Francisc Păcuraru, scriitor onorabil, fost ambasador în Argentina şi purtător de cuvânt al Ministerului de Externe. Îl cunoscusem prin Petre Pintilie, care lucrase cu el şi cu Vasile Dumitrescu la *Glasul Ardealului*. După cinci ani de detenţie – eroare judiciară suportată de brăilean –, Francisc îl primise cu braţele deschise, pe când Vasile, devenit între timp director general al Agerpres-ului, înghiţise ipsos şi într-o audienţă, în loc de „Ce faci, Ricule?“ l-a întâmpinat cu „Despre ce este vorba, tovarăşe Pintilie?“, ca la plecare, aflând că trecuse doar să-l vadă, să-i paseze câteva hârtii de-o sută, cu degetul pe buze să nu scoată o vorbă, să nu se audă. Frică, frică, frică, teamă de toţi şi de toate. Francisc, gură spartă, m-a ascultat şi a înjurat.

– Am să vorbesc cu Macovescu şi, la nevoie, cu Sion Bujor!

Degeaba. N-au făcut nimic.

Povestea omului căzut la pat, netransportabil din pricina bolii, mi-a amintit de alte relatări cutremurătoare, auzite din gura comandorului Ion Coşoveanu, tatăl Crinei şi

www.dacoromanica.ro

al Doranei, care, presupun, mă vorbiseră de bine, câtă vreme dânsul mi se confesase într-un concediu la Olăneşti, cum refuzase s-o facă altora ce-l invitaseră în acelaşi scop. Stătuse în celulă cu doi unguri care se certau toată ziua. Fiecare îl acuza pe celălalt că zace în puşcărie din cauza celuilalt, după care se luau la bătaie. Într-una din zile, unul din ei s-a stins, s-a curăţat de bine şi de păcate.

– A murit, 'tu-i mame de turnetor! De la el se putrezit aice! vocifera ungurul cu năduf.

– Îl vezi? În maximum două zile crapă şi el!

Cel care-i adusese vestea era un fost comis-voiajor, acuzat şi condamnat pentru spionaj, om colindat mult în Orient.

– Ce te face să crezi?

– Semnele morţii apar din vreme. Trebuie doar să ştii să le citeşti. Nu în palmă, cum mă vezi că mă uit la unul şi la altul, deşi nici chiromanţia nu-i de joacă.

– Într-adevăr, în a doua noapte, şi-a dat sufletul şi al doilea ungur. Să vezi şi să nu crezi. Altă dată, când acelaşi voiajor mi-a dat o cană cu apă, s-a uitat la mâna mea şi mi-a zis: „Vai, ce palmă interesantă! Vrei să-ţi ghicesc?“ Mi-am tras iute mâna şi-am refuzat. Şi-aşa trăiam de pe-o zi pe alta.

În multe privinţe, comandorul mă luase ca un cobai. După atâţia ani de închisoare, îl

interesa cu siguranţă cum gândeşte un tânăr din generaţia ce venea din urmă. Încrezător în ziua de mâine, începusem să-i vorbesc de schimbările intervenite, de restabilirea valorilor. În înşiruirile mele, mă mândream cu faptul că puţini dintre vechii scriitori n-au fost editaţi, amintind pe Aron Cotruş, Radu Gyr şi Nichifor Crainic. La amintirea ultimelor nume, s-a întunecat:

– Tinere, va trebui să treacă o generaţie să şteargă urma ticăloşiilor. Să-ţi spun o întâmplare: peste noapte ne-am pomenit în închisoare cu o grămadă de copii. Să fi avut în jur 14-15 ani. Toţi, elevi la o şcoală profesională, citiseră o carte, *Tânăra gardă*, altminteri rusească, şi se gândiseră să facă şi ei o organizaţie asemănătoare. Copii! Cum s-a aflat şi ce-or mai fi dres nu ştiu, dar au fost vărsaţi iarăşi în temniţă. Auzeai peste tot: „mamă, mamă“, înghesuindu-se sub păturile noastre. Printre noi, se afla şi Radu Demetrescu, Gyr, cum e cunoscut de voi. Fiecare i-a învăţat pe de rost o poezie şi, ajunşi afară, băieţii i-au alcătuit un volum. A trecut ce-a trecut şi i-a prins, de ne-am pomenit iarăşi cu ei după gratii. În tot timpul ăsta, legionarii nu se lăsau de-ale lor. Ţineau adunări în fundul încăperii, numai că niciodată împreună; se strângeau separat: codreniştii, simiştii şi steliştii, acuzându-se reciproc de trădare.

– Ăştia din urmă cine mai erau?

www.dacoromanica.ro

– Adepţii lui Mihai Stelescu, disident legionar. Se retrăsese din legiune şi formase o mişcare proprie, „Vulturii albi“, transformată ulterior în „Cruciada Românismului“. Prin 1936 a fost căsăpit cu topoarele de legionari, când era internat la Spitalul Brâncovenesc din Capitală. Făcuse prozeliţi, de vreme ce existau şi în temniţă. Cum ţi-am zis, fiecare grupare ţinea şedinţă separat, iar eu, ţintuit la pat, auzeam fără să vreau tot ce vorbesc între ei. Singurul admis la toate şedinţele era Radu Gyr. Numai că ducea vorba, spunând fiecărei părţi ce zic unii despre alţii. Până într-o zi când i-am aruncat-o de la obraz: „Se poate, dom'le Demetrescu? Nici închisoarea nu ne-a vindecat de josnicie?“ De Crainic, ce să mai zic?!

– Se spune că poeziile scrise în închisoare sunt extrem de frumoase.

– Pot să fie capodopere, bătute în diamante, dar imaginea omului cocoşat, ghemuit la picioarele plutonierului, care-l punea să-i cureţe bocancii cu mânecile vestonului şi să-l înjure continuu pe Dumnezeu – fără să repete aceeaşi sudalmă, la fiecare periere, că altfel o păţea rău –, n-am cum s-o şterg din memorie.

Vai de capul lui – m-am gândit, îngrozit că soarta îl adusese în situaţia asta. După relatările altor deţinuţi, degradarea psihică

www.dacoromanica.ro

a poetului, nevoit să se umilească la fel pentru un polonic de mâncare, o explica prin hiperglicemia de care suferea, cu senzaţia de leşin şi pericolul de a intra în comă diabetică.

– Asta-i floare la ureche faţă de „experimentul“ de la Piteşti – avea să-mi povestească mai târziu Puiu Petrescu, prieten din copilărie, ieşit şi el la lumină după graţierea din 1964. Acolo bătaia făcea parte din programul zilei şi se aplica pe baza celor mai înalte standarde sovietice. Anton Semionovici Makarenko – fie-i ţărâna uşoară ca piatra de moară –, fundamentase cadrul ştiinţific al procesului educaţional, fixând cotonogeala ca ultimă treaptă a poemului său pedagogic. Era indicată ca metodă finală de redresare educativă, dar cum încarceraţii, consideraţi odioase lepădături ale unei lumi muribunde, se situau pe ultima treaptă a degradării sociale, se putea trece direct la folosirea ei. Numai că, în România, experienţa sovietică a fost practicată creator, cu un surplus de zel, pe care nici asiaticii nu-l dobândiseră: „bandiţii“ nu mai erau bătuţi de gardieni, ci puşi să se maltrateze între ei. O singură dată păzitorii ordinii sociale şi-au schingiuit în grup condamnaţii dintr-o celulă, până când nenorociţilor, scăldaţi în sânge, li s-a acordat o şansă: „Vreţi să vă lăsăm în pace? Mergeţi la etaj, luaţi pulanele astea şi bateţi-i p-ăia de vi-i

www.dacoromanica.ro

spunem noi! De nu loviţi ca lumea, nicio problemă, vă învăţăm noi cum se bate, dacă nu v-a fost suficient.“ De-atunci, planul de muncă al penitenciarului se alcătuia matematic: celula12 bate celula 14, celula 14 bate celula 2, în aşa fel ca fiecare bătut să bată, de jos în sus şi invers, până când şi celor de la infirmerie le venea rândul s-o încaseze zdravăn şi să rupă oasele altora, pe care tot ei trebuiau să le oblojească. Important era ca niciun deţinut să nu scape de binefacerile reeducării, devenind victimă şi călău în egală măsură. Marii regizori Boris Grunberg (alias Alexandru Nikolski) şi Timofei Bodnarenko (alias Gheorghe Pintilie, zis şi Pantiuşa), secondaţi de colonelul Czeller de la Direcţia Generală a Penitenciarelor şi de ofiţerul politic Iţicovici, şi-au găsit un executant român de nădejde în persoana studentului Eugen Ţurcanu, fost legionar, la rândul său deţinut, care şi-a alcătuit o trupă de ortaci cu grija reeducării prin interogatorii demenţiale, prin torturi şi pedepse abominabile. Îmi venea să vomit numai când mi s-a spus cum, la cea mai mică nesupunere, osânditul era obligat să mănânce din hârdăul cu excremente şi, dacă se eschiva, alţi deţinuţi trebuiau să-l înfunde cu capul în fecale, să-l ţină apăsat, să repete pedeapsa, până când, ameninţată să se sufoce, victima ceda. Executanţii – cum ţi-am zis – erau deţinuţii, care, dacă ar fi refuzat

ordinul, suportau acelaşi supliciu. Nu te mira că unii dintre foştii deţinuţi aveau să fie exportaţi cu misii democrat-populare peste hotare, revenind la mal ca soldaţi disciplinaţi ai regimului comunist. Nu contează că Ţurcanu şi ai săi au fost osândiţi peste ani la moarte, ca agenţi ai spionajului american şi misionari ai Gărzii de Fier, puşi să compromită regimul comunist. Fotografiile şi filmuleţele realizate de pe margine, înregistrările interogatoriilor luate de „educatori“, cu prilejul „experimentului“, au rămas şi, la nevoie, vorba lui Nenea Iancu: „Pac la *Războiul*“.

La fel de gravă mi se părea racolarea unor confraţi aflaţi în funcţii înalte. Despre unul, colaborator al Uniunii Scriitorilor, apoi promovat la partid în secţia de propagandă, mi se spusese c-a fost filat la Roma şi avut la mână cu o găinărie măruntă. Intrat în anchetă la Bucureşti, fusese eliberat la intervenţia lui Beniuc, dar că tot atunci băiatul a intrat în cantonament la Dinamo, cum se spunea pe şest celor angajaţi să servească patria din urmă. Altuia, surprins „fetiţă“ în cercul unor homosexuali puşi să-l ademenească, a fost propulsat diplomat de vază. Nu le dau numele, că oricând m-ar putea acţiona în judecată şi n-am putinţa să probez cu acte aflate şi azi în dosare secretizate. Şi-apoi cine îmi garantează că zvonul reflectă întru totul şi realitatea? Chiar şi

www.dacoromanica.ro

despre Ivan Deneş mi se atrăsese atenţia să fiu cu ochii-n patru, că băiatul a făcut parte din „educatori“ la Gherla, că, supus la grele încercări, a fost nevoit să cedeze. Şi totuşi, condiţiile în care a fost arestat, iar apoi condamnat la 20 de ani închisoare, erau exacte. Ca să nu greşesc, îl las pe el să se mărturisească:

> «În seara zilei de 20 septembrie 1957 trei prieteni – Constantin Chiriţă (*Cireşarii*), Titus Popovici (*Străinul*) şi cu mine (*Păpuşarul*) – ne-am instalat în aşa-numitul bar american al hotelului Athenée Palace: aflasem că în ziua aceea se putea bea pentru prima oară în România Cognac Metaxa. Chiriţă tocmai încasase un onorariu substanţial de la redacţia pentru copii a Radiodifuziunii.
>
> Seara târziu, nu mai eram în încăpere decât noi şi un grup de studenţi de la Institutul de Artă, când apărură doi străini. Unul îşi trăgea piciorul şi avea braţul în ghips. Cei doi s-au dus întâi la masa studenţilor, apoi au venit la masa noastră. Cel cu mâna în ghips ţinea o bancnotă de 20 de lire sterline şi întreba dacă nu cumva putem să o schimbăm în lei. Tocmai sosiseră de la Londra şi ar fi vrut să bea ceva. Le-am răspuns că nu schimbăm bani, dar, dacă au chef să bea, sunt bine-veniţi la masa noastră. Şi am comandat cea de-a doua sticlă.
>
> Astfel a început calvarul.

www.dacoromanica.ro

Cel cu mâna în ghips era lordul St. Oswald (Nostell Priory, Weakfield Yorkshire), conservator catolic, rănit la picior în războiul civil din Spania, unde luptase de partea lui Franco; dreapta era nevătămată, dar lăsase, înainte de călătorie, să fie bandajată în ghips, ca „să nu fie nevoit să dea mâna cu asasinii". Era membru în prima delegaţie parlamentară britanică venită să viziteze România.

Cel de-al doilea era Anthony Rhodes, strănepot al lui Cecil Rhodes, corespondent al cotidianului *The Daily Telegraph,* care însoţea delegaţia.

Toţi trei eram pe vremea aceea „opozanţi" înverşunaţi ai regimului. Învăluiţi în negurile cognacului, am dat deoparte prudenţa obişnuită şi am început să le relatăm celor doi amănunte relevante din cotidianul politic românesc.

Titus Popovici s-a întreţinut cu lordul în spaniolă, eu am vorbit cu Rhodes englezeşte. Chiriţă nu cunoştea nici engleza, nici spaniola – spre norocul lui.

Când, într-un târziu, barul american trebuia să se închidă şi am fost somaţi să plecăm, am luat un taxi şi ne-am dus la Titus acasă. Înainte însă ne-am abătut pe la mine, de unde am cules o sticlă de palincă unguréască – Titus nu avea nimic lichid acasă – şi un manuscris, intitulat *Angor pectoris*.

În zorii zilei, când ne-am despărţit, lordul a făcut un ocol pe la ambasada britanică, unde a lăsat manuscrisul. Câteva

www.dacoromanica.ro

zile mai târziu, *Angor pectoris* a plecat prin curier diplomatic la Londra.

A fost ziua de naştere a primului samizdat românesc. În acest sens – şi numai în acest sens – textul de faţă a devenit piatră de mozaic în istoria literară românească. Şi acesta este motivul care mă îndeamnă ca acum, la ceas târziu, să-l încredinţez tiparului, ca să rămână încă o urmă a celor ce s-au întâmplat în anii de restrişte.

Eu m-am întâlnit de două ori cu St. Oswald şi cu Rhodes.

Întors la Londra, St. Oswald n-a avut altă treabă decât să-mi trimită o telegramă acasă, cum că după primele contacte are mari speranţe să mi se publice nuvela în Anglia. Consecinţele sunt lesne de înţeles.

Chiriţă nu a fost incriminat de ancheta ulterioară, deoarece nu a participat la discuţii. Actele lui Titus au fost „separate din dosar urmând să facă obiectul unei anchete ulterioare", care nu a mai avut loc niciodată. Într-un moment de relaxare, spre sfârşitul anchetei, ofiţerul mi-a acordat graţia unei ţigări şi mi-a spus că sunt un tâmpit dacă nu urmez exemplul lui Titus, care, cu siguranţă, va ajunge la Academie: în cursul interogatoriului, s-a declarat de acord să „colaboreze". Până la ce grad a urcat în cursul deceniilor următoare, nu ştiu. Dar ştiu că a făcut mult rău altora.

Am revăzut un alt exemplar al tex-

www.dacoromanica.ro

tului în ziua procesului, 30 ianuarie 1959, pe masa maiorului Emil Hirsch, preşedintele completului de judecată al Tribunalului militar al Regiunii militare 2, unde, pe lângă numeroase elemente incriminatorii, constituia un corp delict major.

Am fost condamnat la 20 de ani de muncă silnică.»[8]

Azi cine pe cine condamnă? Şi cu ce credibilitate, în lipsa dosarelor secretizate, ori masiv triate? Şi-apoi, să fie colaborări singulare? Nu de alta, dar, între negru şi alb, persistă o mie de nuanţe de gri, pe care doar o pisică le poate distinge. Ca să nu spun că una e judecata de-acum, despovăraţi de teamă, şi alta de-atunci, când ţi-era frică şi de umbra ta. Darămite foştii deţinuţi, supuşi unei crunte opresiuni, groaznicelor schingiuiri?

O întâmplare îmi justifică întrebările, fie şi retorice. Mă aflam cu mulţi ani în urmă la Alba Iulia, împreună cu Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Marcel Petrişor şi Nedeea Burcă, invitaţi de Liceul Militar din localitate. La un moment dat, nu ştiu cum a venit vorba de Alexandru Ivasiuc şi-atunci mi-am exprimat îndoielile în privinţa neutralităţii lui – formulă eufemistică – faţă

[8] Cuvintele însoţesc cărticica autorului, *Angor pectoris*, subintitulată *Studiu psihologic*, apărută la Bucureşti, în 1980, sub auspiciile Editurii Meditaţii, text datat „Februarie-aprilie 1957“ (112 pagini).

www.dacoromanica.ro

de puterea din umbră a celor neştiuţi. Petrişor – implicat în procesul studenţilor din 1956 şi condamnat în acelaşi lot la ani grei de puşcărie – i-a luat apărarea, fapt ce m-a determinat să-i înşir motivele îndoielilor mele, deloc fragile. La cele amintite, menţionam modul cum fusese eliberat din lagărul de muncă de un I.M.S. al Miliţiei, după care restul condamnaţilor nu l-au mai văzut; de asemenea, insistenţa Securităţii de a i se da o funcţie responsabilă – după ce fusese mătrăşit din zona Uniunii Scriitorilor –, obţinută o vreme ca director al unei case de filme din Studioul Buftea ş.a. Nu pot uita replica lui Petrişor, pe care încerc s-o redau cât mai exact, mai ales că se află în viaţă şi mă poate amenda:

– După cele spuse de tine, ar trebui să fiu primul care să-l acuz. Înainte de proiectata manifestaţie din noiembrie 1956 – organizată după evenimentele din Ungaria –, a venit la mine să iau parte la acţiune. L-am întrebat cine mai ştie de ea şi, la auzul unui nume, l-am rugat să uite pentru totdeauna că mi s-a adresat. Manifestaţia a eşuat, iar el a fost arestat. Peste un timp, am fost la rându-mi priponit şi luat la întrebări în privinţa colegului meu. Am negat că-l cunosc, profitând de faptul că Ivasiuc fusese student la Filosofie, iar eu la Filologie. Am negat cu vehemenţă orice legătură, până într-o zi când m-au dus în beci, unde pe

www.dacoromanica.ro

ciment zăcea un om scăldat în sânge. Am crezut că mi-l arată să mă sperie, să ştiu ce m-aşteaptă. „Îl cunoşti?“ Efectiv nu-l cunoşteam, aşa c-am răspuns că nu. I-a turnat apoi o găleată de apă pe cap şi-abia atunci, deşi tumefiat de bătăi, l-am recunoscut pe Ivasiuc. „Tu îl cunoşti?“ I-a îndreptat cu piciorul capul spre mine şi a repetat întrebarea. Abia putând să îngaime ceva, nenorocitul a rostit: „E Marcel Petrişor“. După care m-au luat pe mine la poceală. La eliberare, m-am pomenit iarăşi vizitat de Ivasiuc. Înainte de a-mi spune un cuvânt, i-am retezat-o: „De ce mă mai cauţi? Nu ți-ajunge cât am pătimit?“ La care el mi-a zis doar atât, apropo de ce învârtea pe la Ambasada Americană: „Arată-mi un om care a avut de suferit din pricina activităţii mele de-acum!“ Ce să adaug? E loc de vreo acuză?

Am tăcut, auzind-o pe doamna Buşulenga, în timp ce-şi făcea cruce:

– Doamne Dumnezeule, fereşte-ne şi iartă-ne de păcate!

Doar cei care au pătimit şi s-au aflat în flăcările iadului concentraționar pot să dezlege nodurile existenţei lor, ce i-au făcut pe unii să cedeze în faţa celor mai sălbatice şi, arareori, „educative“ presiuni. Până când şi un om versat ca Petre Ţuţea – care a parcurs treptele marilor ispite de la stânga

la dreapta, cantonând în final alături de Eliade, Vulcănescu ş.a. – la sfârşitul detenţiei din Aiud a fost fascinat de conferinţele unui mare comandant legionar, ca Nicolae Pătraşcu, dresat să vorbească deţinuţilor de foloasele noii orânduiri socialiste. Ca şi alţii, Ţuţea a primit atunci hârtie şi creion să scrie în acest spirit, a bâiguit ceva în introducere şi cam atât. Căci, după sumarul manuscrisului, demonstra că tot în istoria filosofiei cantona, cu tributuri conjuncturale impuse de apăsarea puşcăriei.[9] O făcea şi la Casa Scriitorilor, unde, în anii din urmă, venea să mănânce. Când n-avea loc la masă, se retrăgea la bufet, unde, de regulă, stăteau şoferii Uniunii, cărora le spunea cu patos:

– Dumneata nu ştii la ce rafinament psihologic ajunseseră presocraticii!

– Aoleo, nea Petrică, ce spui?

Ce contează? Important era că el şi alţii reveniseră la matcă. În jur, se discutau vrute şi nevrute. Abia după Marea Revoluţie din Decembrie, gurile românilor aveau să se desferece. Numai că vorba lungă, sărăcia omului; la pălăvrăgeală nu ne întrece nimeni.

Important e că generalul Alexandru

[9] Manuscris de circa 120 de pagini (format A4), însemnări cu creionul, aflat azi în mâinile unui colecţionar.

www.dacoromanica.ro

Nicolschi (1915-1992), zis Şobolanul – care a condus întreaga operă de teroare (arestări, deportări, întemniţări), ca şi Timofei Bodnarenko (1902-1985), zis Pintilie şi Pantiuşa –, a murit de bătrâneţe în patul lui, într-o locuinţă somptuoasă, nicidecum pe vreun prici de temniţă, asistat medical de aceeaşi policlinică a spitalului Elias, frecventat astăzi deopotrivă de călăii şi victimele aceluiaşi regim concentraţionar.

Ca el, mulţi alţii.[10]

[10] La data „bunului de tipar", citesc în revista „22" din 15 nov. 2011 articolul *Cei mai scârboşi informatori,* scris de Neculai Constantin Munteanu. În vizor: Alex. Mihai Stoenescu, Nicolae Balotă, Ivan Deneş, Constantin Bălăceanu-Stolnici şi Emanoil Valeriu. Desigur, nu am calitatea să mă pronunţ în privinţa acurateţei informaţiilor oferite de autor. Ştiu doar că el însuşi a fost demascat pentru acelaşi păcat. S-a apărat, amintind că a fost şantajat din pricina deviaţiei sale sexuale, după cum la fel de adevărat e că şi-a plătit toate poliţele prin atitudinea exemplară de la „Europa liberă", când îl ascultam cu toţii. Nu cunosc cum, la rândul lor, s-ar putea apăra şi alţii, mai ales că unii dintre ei sunt în viaţă. Ivan Deneş e mort. Ceea ce ştiu este că nimic din relatările lui Deneş, referitoare la ancheta la care a fost supus, nu sunt inexacte. De la Constantin Chiriţă, implicat în povestea relatată de el, ca şi de la Francisc Munteanu, martor în procesul intentat, rezultă că prin atitudinea adoptată de el a rămas singurul acuzat, refuzând colaborarea cu Securitatea. În schimb, confratele Titus Popovici „s-a descurcat": nu degeaba avea să ajungă membru al Comitetului Central al P.C.R. şi al Academiei Române. Ce s-a petrecut ulterior cu Deneş în dosul zăbrelelor nu ştiu. Dumnezeu să-i ierte pe amândoi (mai ales că relaţiile personale avute de Titus cu Ceauşescu l-ar fi îndreptăţit să-l elibereze pe Ivan din temniţă).

www.dacoromanica.ro

XI. ÎNCURCĂTURI

„Când plouă la Moscova, la Bucureşti se deschide umbrela“ – se spunea pe vremuri, deşi sintagma „faci guturai“ ar fi fost mai potrivită. Asta până când luptele intestine din partidul bolşevic au îngăduit frăţiorilor din ţările satelit să reclame mai multă libertate, deşi, principial, toţi se aflau în aceeaşi horă. Cu un glonţ bine ochit, Hruşciov scăpase de Beria, criminalul numărul unu din lumea Kremlinului, numai că, la rândul său, va cădea victimă lucrăturilor din culisele puterii. Ţărănoiul se dovedise mai deschis la schimbări politice – în realitate, zugrăveală nouă pe aceleaşi clădiri igrasioase –, şi mai puţin la cele care priveau libertatea şi traiul omului de rând. Atent la confruntarea belicoasă cu adversarul american, ajunsese la performanţe uimitoare în industria spaţială şi handicapat în producţia bunurilor de larg consum. Devenise obicei ca, plecat în U.R.S.S., să te întorci cu un televizor, un aspirator de praf sau un spălător de rufe, dar şi fără

www.dacoromanica.ro

lenjeria din geamantan, de la chiloţi şi ciorapi, fără „kostium i palto“. Viaţa culturală prospera pe scenă, nu şi în tipar. Să nu uităm că excluderea lui Boris Pasternak din Uniunea Scriitorilor şi determinarea lui să refuze Premiul Nobel s-au petrecut pe vremea bătrânului Nikita Sergheevici, mai atent la cultivarea porumbului în pătrat. Înlocuirea sa cu Leonid Brejnev va aduce şi mai multă stagnare. Iluzia schimbării îl va conduce pe un scriitor sovietic – nu-i reţin numele – în arestul poliţiei. Asta în timp ce la Bucureşti, între 1964 şi 1968, asistasem la o destindere culturală. Şi în China poetului Mao, s-a jonglat pentru scurtă durată cu lozinca „Să înflorească toate florile“, adevărată cursă de şoareci, căci avea să fie reprimată prin faimoasa „Revoluţie culturală“. Uniunea Scriitorilor intenţionase chiar să trimită o scrisoare de protest la Moscova, dar a fost sfătuită de direcţia lui Leonea Răutu să-şi vadă de treabă, iniţiativa fiind cotată amestec în treburile interne ale unui stat străin. După eliberarea deţinuţilor politici, oficialităţile de stat şi de partid s-au mulţumit să repete, în stânga şi dreapta: „Aşa ceva nu s-ar fi întâmplat în România! Măcar să fi avut şi noi un candidat la Nobel“.

În acest climat de populism găunos s-a găsit şi Sever Dan să încerce publicarea amintirilor din închisoare. Amânat conti-

www.dacoromanica.ro

nuu de Mihai Gafiţa, pe motivul că lucrarea nu figurează în planul de apariţii pe anul în curs, autorul i-a răspuns jovial:

– Dragă, eu nu mă grăbesc să public cartea la Editura pentru Literatură. Puteţi s-o preluaţi ulterior. Mi se părea însă normal să apară mai întâi în ţară, întrucât mi s-a oferit şansa s-o tipăresc în Italia.

Gafiţa a ieşit la raport, iar Balaci l-a informat imediat pe Macovei. Ca urmare, a doua zi mă aflam în biroul domnului ministru, unde toţi trei citeam lucrarea la aceeaşi masă, pasând câte-o filă de la stânga la dreapta. Mă bucuram că sunt ultimul la rând, cu putinţa de a citi şi reciti diverse pasaje în voie. Cartea avea ca motto o mărturisire, pe care o citez din memorie: „Toate cele povestite au fost. Ca să le uit, le-am scris!“ Ceea ce suna frumos, numai că sfârşitul ultimei pagini era cutremurător: „Şi-acum să mi se desferece cătuşele de la mâini să pot aplauda o cuvântare despre libertate!“ Evident, cuvintele citate, ca şi cele dialogate, n-au pretenţia unei transcrieri desăvârşite, dar sensul acesta era.

Atunci l-am văzut pentru prima oară pe domnul arhitect cu haina aşezată de speteaza scaunului şi cu mânecile cămăşii suflecate, ca la tarabele târgoveţilor din piaţă. Masa de prânz ni s-a adus în cabinet, iar până seara terminaserăm lectura. De prisos să spun că întreaga naraţie respira

autenticitate, că autorul nu se ferise să spună lucrurilor pe nume.

– Ce facem, domnilor? a întrebat ministrul, îngrijorat că însemnările din penitenciar pot vedea lumina tiparului în Italia.

Cum Alexandru Balaci a dat din umeri, mi-am spus părerea ca editor:

– Dacă nu vrem ca jurnalul să apară mai întâi în Italia, există o singură cale legală**:** să fie contractat imediat şi acceptat provizoriu cu plata a 50% din drepturi. În felul ăsta, editorul român dobândeşte *copyright* în privinţa eventualelor traduceri. Şi mai e ceva**:** tipărit peste hotare, volumul poate fi interpretat ca un protest, publicat în ţară are valoarea unui act democratic, dovadă a schimbărilor mult discutate. *Tertium non datur!*

Cartea a fost acceptată şi avea să apară, numai că în pertractările lui Gafiţa cu Sever Dan a fost tunsă *à la garçon,* ceea ce l-a îndreptăţit pe autor să-i schimbe titlul, *Jurnal de noapte* devenind: *Dintr-un jurnal de noapte.*

O vreme, expresia „mătura nouă mătură bine“ părea să justifice speranţele în normalizarea vieţii publice, mai ales că apăruseră semne clare ale unui divorţ public dintre ce fusese şi părea să nu mai fie. Ancheta comandată de Ceauşescu în legătură cu procesul intentat lui Pătrăşcanu, culminat cu osândirea acestuia la moarte,

www.dacoromanica.ro

scosese la iveală multe monstruozităţi. Numai că noul conducător nu era interesat să dezgroape morţii de dragul aflării adevărului, cât pentru îngroparea monştrilor sacri ai partidului ce se aflaseră la data execuţiei în Biroul comitetului central al P.C.R. Şi, de unde Prâslea – cum i se spunea de greii partidului – plânsese la moartea predecesorului ce-l crescuse în branşă, acum ajunsese să afirme ritos că „Gheorghiu-Dej a avut mâinile mânjite de sânge“, acuzând indirect pe cei căruia îi fuseseră alături. Încetul cu încetul, semnele dezgheţului dispăreau, marotele artei cu tendinţă ameninţând să revină pe firmament, în favoarea mesajului prioritar de partid. Indirect, Comitetul de Stat pentru Cultură şi Artă devenise un zid al plângerii. Nu puţini confraţi profitau de relaţiile amicale cu cei aflaţi în conducere şi le băteau la uşă cu cele mai stranii litigii, solicitându-i să intervină în favoarea lor pe lângă autorităţile de stat. Uneori preferam să fiu ocolit, ca în următoarea împrejurare.

Intru în cabinetul lui Balaci pentru o semnătură, cer scuze că-l deranjez în discuţia ce-o poartă cu poetul A.B. şi dau să plec. Îmi cere să rămân, spunând interlocutorului:

– Prietene, cred că-i bine să asiste şi el la discuţie, că nota către Maurer el o va redacta, după un anume tipic.

www.dacoromanica.ro

Mult spus tipic, în realitate obligaţia ca relatarea să nu depăşească jumătate de pagină, maximum trei sferturi, în situaţii mai complicate. Poetul, un bărbat frumos, extrem de elegant, uşor exagerat prin podoabele de aur purtate cu ostentaţie, şovăie o clipă, după care se înnourează la chip şi reia povestea începută în lipsa mea.

– Domnule, după cum ştii, glumele în lumea scriitorilor sunt tradiţionale şi au farmecul lor. Deunăzi, primesc o citaţie de la judecătorie ca pârât într-un proces de paternitate. Am zâmbit şi l-am bănuit imediat pe colonelul Tăutu, campionul de netăgăduit al farselor. Mi-am văzut de treabă, numai că peste vreo lună se repetă aceeaşi figură. Evident, n-am luat gluma în serios şi mi-am văzut de treabă. A treia oară, citaţia era însoţită de un avertisment, iar un amic m-a sfătuit să mă prezint neapărat, că altfel pot fi adus cu miliţia. Printr-un amic avocat, am aflat că nu-i vorba de nicio glumă şi că, într-adevăr, am fost acţionat în judecată de o individă al cărei nume nu-mi spunea absolut nimic. Mult mai târziu, aveam să-mi amintesc că, totuşi, pe acea doamnă o cunoscusem cu un anume prilej, de faţă fiind şi Clara, soţia mea. Ei bine, domnilor, dacă sărutând mâna unei femei o poţi lăsa şi gravidă, în clipa când ţi-a fost prezentată, procesul ce-mi fusese intentat s-ar justifica întru totul. M-am gândit de zece ori şi n-am

www.dacoromanica.ro

ajuns la altă concluzie decât că-i mâna Securităţii. Ce urmăreşte, ce intenţionează să facă, habar n-am! Dar, dacă această presiune continuă, voi declara greva scrisului şi, la nevoie, mă voi adresa unor instanţe internaţionale.

Scurt, clar şi precis.

Ceea ce m-a impresionat în mod deosebit a fost jurământul că între el şi necunoscută n-a existat nicio intimitate, darămite o relaţie extraconjugală. Totalmente diferit de ce auzisem în Târgul Moşilor, unde mai tot ce se cumpăra şi se vindea era girat de-o juruinţă, de la „pe viaţa mea“ şi „să n-apuc ziua de mâine“, la „să-mi sară ochii“ sau „pe morţii mei“. Poetul B., nobil în scris şi în întreaga lui fiinţă, domn născut, iar nu făcut, nu putea coborî în lumea miticilor, aşa că găsise formula care, repet, pe mine m-a dat peste cap: „Jur pe hârtia albă pe care o am în faţă!“

De prisos să spun că l-am crezut. Poate fiindcă şi-n viaţa literară se manifestase solar, generos la conducerea unei reviste de prestigiu, neimplicat în potlogării de culise şi, în plus, prieten bun cu Petru Dumitriu, pentru care nutream o admiraţie deosebită.

Am redactat o notă scurtă către I.G. Maurer, pe atunci prim-ministru, semnată de ministrul Macovei: „Recent scriitorul A.B. ne sesizează...“ etc., etc. Ştiam că în asemenea cazuri autoritatea de stat este

www.dacoromanica.ro

foarte sensibilă şi eram optimist în soluţionarea cazului. Cu doi ani în urmă, când cenzura nu dăduse viză romanului *Risipitorii*, Marin Preda reacţionase oarecum la fel, făcând o petiţie către acelaşi departament şi rugând să i se ofere un serviciu în administraţie, întrucât s-a hotărât să se lase definitiv de scris. Pe vremea aceea, lucram la Centrala Cărţii şi mi-amintesc cum, la un sfârşit de săptămână, am primit un telefon de mai sus că lucrarea a primit viza de imprimare, cu indicaţia ca editura să meargă urgent la D.G.P.T., în strada Stanislas Cihoschi, să i se ştampileze filele manuscrisului.

În ambele situaţii, cele relatate poartă întru totul girul realităţii, prin însăşi prezenţa mea în miezul lucrurilor. Mai departe, relatarea se bazează pe informaţiile căpătate de la Alexandru Balaci, fără să pun la îndoială onestitatea lui, neavând niciun interes să fabuleze de florile mărului.

În urma sesizării transmise prim-ministrului, acesta a îndrumat conducerea C.S.C.A. să ia legătură cu Alexandru Voitinovici, la acea dată preşedinte al Tribunalului Suprem, dar şi veleitar în domeniul literaturii, unde, ca dramaturg, şi-a prescurtat numele în Voitin. Cu siguranţă, o atare invitaţie era consecinţa intervenţiei lui I.G. Maurer, el însuşi jurist. Informat asupra cazului, magistratul a oferit spre con-

www.dacoromanica.ro

sultare un dosar secret, cu scrisori ale lui A.B. către „necunoscuta“ ce figura în proces ca reclamantă, epistole de înaltă vibraţie lirică, prin care poetul, zămislit a fi mereu sub aura artei, o înnobila cu misiunea de a-i creşte un urmaş, fiind, la rându-i, om ca toţi oamenii. Ştiu că înlănţuirea acestor cuvinte sună caraghios, dar ridicol era şi scenariul celui care cocheta cu dumnezeirea. Din spusele lui Balaci, scrisorile nu fuseseră ataşate la dosar – cel puţin în acea fază –, motiv pentru care nedumerirea s-a cerut explicată.

– Nu s-au ataşat, fiind o obligaţie de onoare ce ne-am asumat-o faţă de doamna care l-a asigurat pe pârât că acţiunea din tribunal n-a fost iniţiată de dânsa, ci făcută la presiunea bărbatului cu care trăieşte.

Nedumerit de toată povestea, l-am întrebat pe profesor:

– Şi dacă poetul are dreptate? Cine garantează că epistolele îi aparţin? Sunt singurele falsuri de care aţi auzit? La Congresul P.S.D., Vasile Ionescu a citit o scrisoare compromiţătoare atribuită lui Titel Petrescu, pe care prezumtivul autor a contestat-o. Cine l-a crezut?

– Imposibil! Textele sunt scrise cu un asemenea har încât niciun plastograf din lume n-ar fi putut să le conceapă. Sunt ale lui mie în sută.

Ceea ce nu pricep astăzi este: de ce acest

www.dacoromanica.ro

epistolar se afla în seiful lui Voitinovici? Să fi primit o însărcinare specială, care l-a obligat să sară peste instanţe, ori A.B. venise la noi într-o fază ulterioară a procesului? Magistratul era – cum am spus – preşedintele Tribunalului Suprem, instituţie la care, procesual, nu se putea ajunge decât după epuizarea căilor de atac la judecătoria de sector şi la Curtea de Apel a Tribunalului Bucureşti. Dar ce nu se putea întâmpla în justiţie?!... Acelaşi Alexandru Voitinovici fusese mai înainte procuror general al Republicii, răsplata meritului de a fi condus instanţa supremă care l-a judecat şi condamnat la moarte pe Ion Antonescu. Numai că acum una n-avea de-a face cu alta.

Procesul s-a judecat, copilul legitimat, fie numele Domnului binecuvântat! Credincios promisiunii sale, ani de zile poetul n-a mai apărut în librării.

Discuţii de taină au loc la Balaci, fără oprelişti şi invocări de grade. Între vizitatorii obişnuiţi se află şi Mihai Şora. Plecat la studii în Franţa, l-a prins războiul în Paris, după care, odată cu înaintarea nemţilor, s-a retras la Grenoble. Se afirmase editorial la Gallimard, în redacţia căruia a şi lucrat, înaintea altor români din exil. Spre deosebire de prietenii săi Eugen Ionescu şi Emil Cioran, cu motive să nu se întoarcă în

www.dacoromanica.ro

România democrat-populară, Mihai a făcut imprudenţa ca, în 1948, să revină în ţară să-şi vadă tatăl. Deşi membru al Partidului Comunist Francez şi luptător în Maquis – cum am relatat în tomul anterior – a fost reţinut de autorităţi şi determinat să-şi cheme familia, fără să le ofere vreo explicaţie, că bieţii oameni au crezut că taica popa, socru şi bunic, o fi pe moarte. O vreme a lucrat la Ministerul de Externe, sub comanda Anei Pauker, după care a fost transferat la Editura în Limbi Străine, redactor-şef la Editura pentru Literatură, director în Ministerul Învăţământului şi Culturii, ca apoi să revină în vechea funcţie sub comanda lui Ion Bănuţă. Faptul că fusese prins cu arcanul în România va determina instituţia militarilor în civil să-l ţină în evidenţă, fără să i se îngăduie să plece nici peste gârlă, la Budapesta şi Praga, unde se înscrisese într-o excursie editorială. Confraţii săi, inclusiv câţiva subordonaţi, primiseră cu toţii vize în paşaport, nu şi el. Cam tot pe atunci, cărările pariziene erau bătute de câţiva „oameni de încredere“, cu regretul de a nu vorbi limba franceză şi păcatul de a nu cunoaşte problemele pentru care se deplasau. Un asemenea specimen era Crăciun, şeful relaţiilor externe din Centrala Cărţii. De la Paris se întorcea mereu revoltat că timpul nu i-a permis să găsească toate adresele caselor de editură unde s-ar fi cuvenit să ajungă:

www.dacoromanica.ro

– Oameni extrem de ciudaţi. Îi întrebam de străzi, de una, de alta, ajutat şi de dicţionar să nu greşesc, iar ei parcă se vorbiseră înainte că dădeau din umeri şi-mi ziceau acelaşi lucru: „Padetu, padetu“[1], expresie mai aparte de-a lor, că n-o pricepeam.

Altul, Ionaş, dintr-un serviciu economic, mai cunoscător în materie, era nedumerit că într-un restaurant a cerut puţină sare, iar chelnerul, şi mai nedumerit, nu l-a servit. (Băiatul ceruse „un peu sable“[2].)

Criticaţi că frecventăm edituri de mâna a patra, i-am spus mai-marelui Stoian – ce convocase toată conducerea operativă a Comitetului –, că oamenii trimişi peste hotare nu fac totdeauna faţă cerinţelor, cu fireasca întrebare**:** de ce nu-l trimitem la Paris pe Şora, care ştie la ce uşi să bată? Ideea a reluat-o Balaci, cu mai mult aplomb, fiind apostrofat:

– Şi dacă se face căruţă?

– Răspundem cu capul! Cum se duce, aşa se întoarce.

Cu această condiţie a şi plecat, pentru cinci zile, la un sfârşit de an, însoţind o expoziţie de carte românească. Mai interesante au fost discuţiile purtate înainte şi după deplasare lui Şora:

– Ce fac la Paris, de Crăciun, când toate

[1] De la fr. *pas du tout* (deloc).
[2] Puţin nisip (fr.).

www.dacoromanica.ro

editurile sunt închise? E ca şi cum nu m-aş duce.

– Deschizi expoziţia, după ce te-ai îngrijit să participe câţiva invitaţi mai deosebiţi, donezi cărţile Sorbonei, că altfel aducerea lor în ţară e mai scumpă decât preţul lor, şi te-ntorci acasă.

– Numai că de la Centrala Editorială am primit o listă de recomandări, cu titluri de cărţi propuse spre traducere. Ca să fac o treabă ca lumea, s-ar cuveni să stau cel puţin zece zile.

– Numai că banii de cazare şi diurnă sunt număraţi pentru cinci zile.

– N-am nevoie de bani; stau la Eugen Ionescu, fără probleme, că doar mi-e naş.

– În regulă, i-a replicat Balaci, fără să ştie ce cuie îşi bate în talpă, în zilele când ni se va reproşa că Şora nu se întoarce.

– O întrebare**:** pe Cioran am voie să-l vizitez?

– Da! i-a răspuns Balaci, deşi – sincer vorbind – atunci credeam că-şi depăşeşte mandatul. Era momentul când se făcuse mare vâlvă în jurul unei replici – „mi-e ruşine că sunt român“ –, scoasă dintr-un context în care Cioran amenda nesimţirea unor diplomaţi români, lipsiţi de reacţie la propaganda exilului maghiar în favoarea Ungariei Mari. Mai mult: din proprie iniţiativă anihilase ademenirea unor oameni

www.dacoromanica.ro

de cultură francezi de partea unor false credinţe.

Longeviv, Şora trăieşte şi poate relata marea aventură în care s-a lansat la Paris, unde, fără Eugen Ionescu, nu s-ar fi descurcat. Atunci, autorul *Rinocerilor* a dat un cocteil în cinstea editorului român, biroul său de lucru devenind un stand al tipăriturilor recomandate spre publicare. Prezentat elogios marilor editori parizieni, i-a fost dat s-asculte şi replica fostului patron de la „Gallimard“:

– Pe Michel Sora îl cunosc de mult şi-l preţuiesc cum se cuvine. Când lucram împreună, mi-a cerut să-l învoiesc câteva zile să-şi vadă tatăl şi, precum muşchetarii lui Dumas, s-a întors după douăzeci de ani. Rămân deschis şi-acum la propunerile sale, c-o singură condiţie: să-i aparţină lui, nicidecum altora.

Se ivise o cale, un drum pe care se putea merge în continuare, cu atât mai mult cu cât Mihai era redactorul-şef al unei edituri implicate în valorificarea creaţiei noastre literare, ştiind ce s-ar potrivi cititorilor francezi. Această cale nu doar că n-a fost umblată, a fost chiar obturată. Ajuns la Bucureşti, a avut parte de reproşuri şi sancţiuni, provenite de la nişte încurcălume ce s-ar fi vrut primordiali. Ofuscat, ambasadorul României din Paris, în loc să fie mulţumit că Eugen Ionescu devenise

www.dacoromanica.ro

gazda unei manifestări proromâneşti, reclamă că „n-a fost implicat în acţiune“, iar amintitul Crăciun, deranjat personal că nu însoţise expoziţia de pe malurile Senei, i-a imputat lui Şora suma de 5.000 de lei, reprezentând valoarea unor obiecte decorative, ce însoţiseră exponatele. Pentru că, din punct de vedere economic, trimisul nostru ar fi trebuit să fie mai clar în exprimare, ca de pildă:

– Dăruim Sorbonei această expoziţie, cu excepţia carpetei olteneşti de sub microfon, celor şase farfurii de ceramică, din Hurezu de Vâlcea, aşezate pe pereţi, ulciorului de Maramureş, a fluieraşelor de soc, mult cântă cu foc, precum şi a maramei de borangic, a cărei provenienţă am uitat-o, dar prezentă şi ea în actele contabile. (Delimitarea bunurilor n-ar fi afectat cu nimic şi posibila concluzie: *Vive la France et la Roumanie!*)

5.000 de lei, la vremea aceea leafa lui Şora pe-o lună şi jumătate. Bine că s-a găsit formula salvatoare: am propus să-l premiem cu 5.000, să încaseze banii de la casierie, după care, tot acolo, să-i verse în contul datoriei. Repet: Mihai trăieşte şi poate fi întrebat oricând de păţania asta.

Ceea ce enervase mai mult era deplasarea unui om care putea să intre şi să iasă nestânjenit în felurite cercuri, fără „acoperirea“ necesară. Altminteri, la deplasările colective, soluţii se găseau pe loc, când din

www.dacoromanica.ro

echipele călătoare lipseau ochii şi urechile de resort. După cum se ştie, nu pleca peste hotare nicio formaţie artistică din vreun judeţ fără măsuri de securitate. „Reparaţiile“ se făceau la vizionare:

– Taraful e bun, dar trebuie întărit pentru sonoritate. Mai băgăm un contrabas.

Başii erau de preferat, fiind scutiţi de cunoaşterea repertoriului. Dar şi dacă taraful ar fi fost înţesat de contrabasişti, apăreau alte necesităţi obligatoriu de rezolvat.

– Om de cortină aveţi?

– Ce cortină?

– Cortină de scenă, că nu cântaţi în piaţă. Ăl de vă oferă sala nu ştiţi dacă vă asigură şi maşinişti. Ca să nu spun că odată i-am găsit în grevă.

Maistrul de ceremonii era Vasile Florea, directorul relaţiilor externe, şcolarizat la Moscova, unde plecase solo şi se întorsese c-o rusoaică pursânge, de presupus ea însăşi contrabas la casa omului.

Urmăriţi erau şi cei din conducerea superioară, fără excepţii, în aşa fel încât se ştia mai tot ce se petrecea cu ei şi în jurul lor. Nu prietenii care frecventau casa lui Gogu Rădulescu mi-au vorbit de întâlnirile lor „secrete“, ci Victor Ciuhurezu, de la aceeaşi direcţie:

– Să-l vezi pe Zigu cum se plimbă printre mese, ca la el acasă; Gogu îl priveşte mai ceva decât pe Dobrogeanu-Gherea.

www.dacoromanica.ro

– Ai fost tu acolo să vezi?!

– Nu, dar ne-au spus băieţii, că lui Gogu îi place muzica lăutărească şi mai cheamă să-i cânte de inimă albastră.

Când i-am reproşat lui Mircea Zaciu că umblă prin vecini şi tace, s-a scuzat că nu era secretul lui, că i s-a atras atenţia să nu vorbească în târg. Secret? Secretul lui Polichinelle. Urmăritorii, ei înşişi urmăriţi, îşi făceau datoria, cu discreţia meseriei intrate în sânge. Mai toţi erau crescuţi la şcoala lui Pantiuşa, criminalul numărul 1 al Securităţii sovieto-române, de numele căruia se leagă soarta a circa 400.000 de arestaţi, condamnaţi la închisoare şi deportare, la instituţionalizarea fricii de la vlădică până la opincă. Insomniac, generalul Timofei Bodnarenko, alias Gheorghe Pintilie, nu-şi scutea nici propriile slugi să-i ştie de frică. În miezul nopţii, cerea ofiţerului de serviciu să-i convoace angajaţi din sistem, chiar şi cu grade mărunte. Reţin mărturia colonelului Filaret Ţintaru[3], exclus din Securitate de Gheorghiu-Dej şi reangajat de Ceauşescu:

– Să fi fost vreo trei noaptea când Pantiuşa m-a convocat pe mine şi pe Stan, amândoi locotenenţi. Ne-a ţinut în anticameră aproape un ceas, timp în care ne întrebam ce treabă urgentă are cu noi, dacă

[3] Personaj amintit în tomul anterior, p. 115.

www.dacoromanica.ro

ne lasă atâta vreme la uşă?! Când ne-a primit, avea biroul plin de dosare, peste care plutea lumina gălbejită a unei lămpi, singura aprinsă în toată încăperea. Ca şi cum n-am fi înăuntru, a rămas cocoşat peste hârtii, lăsându-ne în poziţia de „drepţi“, fără să ordone „pe loc repaus“. Într-un târziu, şi-a îndreptat privirea spre noi, a tras sertarul din faţa lui, de unde a scos un pistol pe care l-a aşezat alături. Ne-a privit lung şi, după câteva clipe de tăcere, a ridicat trăgaciul şi a catadicsit, în sfârşit, să ni se adreseze: „Când un ofiţer de Securitate trădează, tot ce i se cuvine este să fie împuşcat pe loc!“ A tras un glonţ pe ţeavă şi a îndreptat revolverul spre noi. Mă ştiam nevinovat, aşa că mă întrebam înfricoşat ce-o fi făcut Stan. Pintilie s-a uitat insistent la noi, rămaşi smirnă în faţa lui, după care, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat, a tras cortina cu un „Sunteţi liberi!“. Am mers cu Stan din Calea Victoriei până la cinematograful „Aro“ fără să schimbăm o vorbă. Ne era frică să ne privim şi-n ochi.

Că acest psihopat, criminal notoriu, s-a dovedit o sculă oarbă a dictaturii instaurate de puterea Kremlinului a fost deja dovedit. Mai greu de înţeles este însă traiectoria sa de viaţă după ce se părea că ne scuturasem de jugul moscovit. La plenara Comitetului Central din 1968 – când a fost reabilitat postmortem Lucreţiu Pătrăşcanu şi s-a

analizat asasinarea lui Ştefan Foriş[4] – generalul Pintilie a fost exclus din partid. În cursul anchetei întreprinse de comisia Patilineţ, însărcinată să cerceteze condiţiile în care se petrecuseră ambele crime, Pantiuşa, pensionat în anul 1963, mărturisise la interogatorii că participase direct la uciderea lui Foriş, în casa din Aleea Alexandru, dar şi cum, înainte de a-l omorî, îi săpase personal groapa în subsolul clădirii. De asemenea, fiindcă mama lui Foriş continua să-şi caute băiatul, i se legaseră pietroaie de picioare şi fusese aruncată în apa Crişului. Tot atunci ni se şoptea la ureche că fostul comandant al Securităţii a fost retrogradat soldat, de unde până atunci fusese generalmaior. Poate c-o fi fost şi aşa, dar, ajuns pe cai mari, Nicolae Ceauşescu îl va decora la semicentenarul partidului din 1971 cu Ordinul Tudor Vladimirescu, ca şi pe nevastă-sa, Ana Toma (fostă soţie a lui Sorin Toma), care a primit titlul de Erou al Muncii Socialiste. Sau, cum s-ar mai zice: morţii cu morţii, viii cu viii.

Stării de continuă nesiguranţă, de permanentă urmărire a telefoanelor, corespondenţei emise şi primite, valabilă pe toate palierele existenţei sociale, i s-a adăugat şi instabilitatea locului de muncă. Exista o

[4] Ştefan Foriş (1892-1946), inginer, fost secretar general al P.C.R. în ilegalitate (1940-1944).

www.dacoromanica.ro

obsesie a reorganizării, profilării şi reprofilării activităţii, a unificărilor şi revizuirii organigramelor, de unde pericolul reducerii de personal. La nivelul conducerii instituţiilor şi vieţii de partid a apărut o expresie-slogan: „rotaţia cadrelor“, impusă ca necesitate a unui nou stil de muncă, inovaţie ce presupune schimbarea periodică a unei treimi din personalul superior. Pentru administraţie, o atare fluctuaţie a cadrelor afecta major consolidarea unei experienţe deja acumulate. Cum în lipsa unei prese libere bancurile circulă voios, pe tema asta apăruseră şi glume:

– Ce-ai în desagă, moşule?

– Şoareci, tăicuţă, mai mici şi mai mari, cenuşii şi albi, de toate felurile.

– Şi de ce scuturi întruna desaga?

– De nevoie, c-altfel rod sacul la fund şi-şi fac de cap!

După atâtea critici că scriitorii îşi cam fac mendrele, că editurile au ajuns sat fără câini, trebuia aduşi duli pe care se putea conta. Pojocaru mă avertizase din vreme că bate vânt de înnoiri. Vestea şi-a găsit adeverirea în gura lui Balaci:

– M-a chemat azi la el Dumitru Popescu. Vorbea cu mine de la înălţimea unei catedre de mucava. Pe scurt: a sosit momentul să se facă schimbări şi în structurile de conducere ale Comitetului de Stat pentru Cultură şi Artă, ca instituţia să se transforme în

www.dacoromanica.ro

organism de partid şi de stat, să intervină mai eficace în viaţa literar-artistică, să se pună capăt liberalismului. Fiecare să scrie ce vrea, dar şi noi să publicăm cu discernământ politic doar ce se cuvine. Pentru asta se va înfiinţa o direcţie literară, cu oameni care să ia la puricat cărţile trimise în tipar.

– Asta înseamnă reînfiinţarea cenzurii! adaug eu.

– Bineînţeles. Îmi vorbea cu o suficienţă agasantă, ca spre sfârşit să mă consoleze cu numirea în funcţia de director la Accademia di Romania din Roma. Îmi vorbea de sus, de ziceai că mă numeşte papă la Vatican. Am refuzat şi i-am răspuns pe acelaşi ton, cu intenţia de a-l umili: „De ce vă faceţi probleme cu schimbarea locului de muncă? Şi-aşa am convenit cu domnul Maurer, când l-am condus în Grecia la casa regală, să lucrez la Comitet doar doi ani şi, iată, a trecut mai mult decât atât. Nu-i nicio problemă, cu atât mai puţin de protocol: n-o să mai apară pe cartea mea de vizită: „Vicepreşedinte al Comitetului de Stat pentru Cultură şi Artă“, ci: „Profesor doctor docent, şef de catedră la Universitatea Bucureşti“, ori „Membru al Academiei Române şi membru de onoare al Academiei Italiene“.

Cum atare numiri nu se făceau fără consimţământul lui Nea Nicu, profesorul a fost

invitat de comandantul suprem, unde rotatul a schimbat registrul la muzicuţă:

– Cum să nu merg, tovarăşe secretar general, acolo unde au fost Vasile Pârvan şi alţi cărturari de seamă? Problema e alta**:** la Roma am o seamă de prieteni, colegi de academie şi de scris, personalităţi proeminente ale culturii italiene, fapt ce reclamă un nivel superior de reprezentare şi de relaţii responsabile. Or, acum, aş intra în aria de preocupări a unui ataşat cultural mediocru – mi-a fost student şi ştiu ce vorbesc –, precum şi a unui ambasador căruia ar trebui să-i explic la fiecare pas ce şi de ce fac un lucru sau altul. Bătăi de cap care mă vor ţine în loc. M-a ascultat cu atenţie şi a spus că va da dispoziţii ca Accademia să dobândească un grad mai înalt de reprezentativitate, iar eu să ţin legătură directă cu Ministerul de Externe. Ceea ce este cu totul altceva. I-am vorbit şi de nevoia de a-mi selecta câţiva colaboratori pe care să pot conta. Te iau cu mine, ca secretar al Accademiei, şi plecăm în exil. Habar n-ai ce va însemna pentru viitorul tău o baie de cultură la Roma – şi încă de câţiva ani. În plus, tu ştii să conduci o maşină şi ne-am mişca în voie prin Italia – un adevărat muzeu, oriunde pui piciorul –, n-am fi întruna sub ochii albaştri ai şoferului. Apoi îţi dai doctoratul cu mine şi rămâi la catedră. Ani în şir am lucrat

www.dacoromanica.ro

împreună la editură şi-apoi în minister, uneori în condiţii de iad, aşa că ce urmează-i paradis.

– Şi Rebreanu?

– Lasă-mă cu Rebreanu în pace. Abia îl vei putea încadra ca lumea în cultura universală, ai ridica privirea la cer, n-ai sta cu ochii în jos, să ciuguleşti prin ogradă.

Cu Rebreanu, treacă să meargă. Dar la 40 de ani ai mei, aveam o iubită care făcea cât toată Roma. Când iubeşti, iubeşti! Uiţi de toate şi de toţi, nu te gândeşti la viitorul tău în detrimentul prezentului, nu dai vrabia din mână pe cioara de pe gard. Cioară? Nu ştiu cine a opus bietei vrăbiuţe imaginea croncănitoarei. S-o fi înlocuit-o măcar c-o rândunică. O visam ziua şi noaptea, făceam totul ca să-mi justific locul lângă ea, cât timp n-o puteam duce în faţa ofiţerului stării civile. Ajuns în Havana, o sunam la telefon în miezul nopţii, la ea fiind dimineaţă, să se trezească şi să plece la serviciu. Numai ca să-i aud glasul.

Şi-ajunge! Ş-aşa am vorbit prea mult în preajma unui cavou cu lespede de marmură.

– Dom'le profesor, o să vă dezamăgesc, dar n-am cum să vă însoţesc. Rămân în şatră. Ştiţi şi de ce.

– Treaba ta. Dar merită?

– E ultimul lucru la care mă gândesc. Mai devreme sau mai târziu, tot în groapă

www.dacoromanica.ro

ajungem. Important e să te bucuri de prezent, să nu renunţi la ce ai, de dragul a ce-ar putea să fie. Amintiţi-vă cum îmi vorbeaţi la Moscova despre Dolores. Ca până la urmă totul să fie fum şi amăgire.

– Şi-acolo ai căzut cloşcă! Ai uitat de Irina Timofeevna?! Joci mereu în aceeaşi piesă, doar că schimbi distribuţia.

– Că nu m-oţi fi luat atunci în serios! Decât să-mi pierd timpul prin editurile ruseşti, cu *„kak u nas, kak u vas, toje situaţia“*[5], mai bine la umbra nucului bătrân, c-o rusoaică, *krasivaia maladaia*[6], o *devuşka*[7] vaporoasă, care să-mi arate casele de lemn din jurul Moscovei, bisericile din curtea Kremlinului, dispusă să mă despăgubească şi pentru ceasul din vesta tatălui meu, şterpelit cu lanţ cu tot de glorioasa Armată Roşie, cu prilejul Marii Eliberări.

– Ăştia care vin pe urmele lor te vor înghiţi cu ornic cu tot.

– Şi-o să le rămân în gât.

– Mi-a zis Macovei că voi fi înlocuit cu Ion Dodu Bălan.

– Să fie sănătos. El are nevoie de mine, nu eu de el. Una-i să fi lucrat în redacţia unei reviste săptămânale de şaişpe pagini şi alta să răspunzi de macroeconomia tuturor editurilor şi librăriilor din România. E ca şi

[5] Ca la noi, ca la voi, aceeaşi situaţie (rus).
[6] Tânără frumoasă (rus).
[7] Fată (rus).

www.dacoromanica.ro

cum ai trece de la creşterea a două-trei capre din prispa casei, la păstorirea unei turme cu opt mii de oi. Nu ştie ce-l aşteaptă! Repet: îi plâng de milă şi vă dau mutările în plic de pe acum: unde şi când se va încurca, odată cu schimbarea anotimpurilor.

Frumoasă ţară ne-a dat Dumnezeu, dar şi multe lepădături. Dacă de-a lungul istoriei zicala „capul plecat sabia nu-l taie“ ne mai ajută să explicăm unele momente de laşitate şi trădare – cu scuza aşezării neamului la răscrucea drumurilor, în coasta a trei imperii –, convieţuirea nevertebrată a multor oameni de carte în vreme de pace nu se justifică defel. Omul mărunt, veşnic umilit, s-a obişnuit să rabde, cu speranţa oarbă că odată şi-odată îi va veni şi lui rândul să ridice capul. Te-ai fi aşteptat în schimb ca omul şcolit, ajuns pe-o treaptă superioară a ierarhiei sociale, să aibă mai multă demnitate. Nici bine n-a pus piciorul noul căprar în incinta Casei Scânteii şi directorii editurilor au făcut coadă la uşa lui să-l firitisească de bun-venit. Îmbrăcaţi de duminică, s-au înşirat să pupe papucul sultanului, fie el doar bulibaşă. Precipitata lui evoluţie i-a uimit pe mulţi, mai ales de când şi-a ornat cartea de vizită cu un superior grad universitar şi altul semiacademic, prin crearea unei academii în

papainoage de ştiinţe social-politice. La coadă stau şi câţiva scriitori, veniţi să-şi felicite confratele, cocoţat în fruntea bucatelor. Mă vizitează şi pe mine profesorul Piru, venit cu Grigore Traian Pop să punem de-o escapadă la Craiova, „cuibuşor de nebunii“. Vânzoleala de pe coridor îl face pe Grigore să-l atace direct pe conu Pirache:

– Dom'le profesor, cum v-aţi îndurat să-l ridicaţi pe Dodu pe aceeaşi treaptă universitară cu dumneavoastră? Daţi-o naiba de treabă! Profesor universitar? Dacă-l scuturi nu rămâne din el decât o gazetărie măruntă, cu multă lătrătură de partid ş-atât.

– Nu-i chiar aşa, dragă. S-a apucat să publice scriitori cu probleme; pe Goga, dragă, iar acum pe Cotruş. Să ştii că nu-i de colea.

– Ca el, câtă frunză şi iarbă!

– Nu te pricepi la politică, dragă, şi n-ai umor!

– Unde vedeţi dumneavoastră umor în toată bulibăşeala asta?

– Mai mult decât crezi. Ca şi dumneata, câţiva m-au criticat pentru c-am ridicat în grad o liotă de conferenţiari, câtă vreme alt'dată numărai pe degete profesorii universitari din Bucureşti, Cluj sau Iaşi. În particular, îmi imputau că mulţi sunt evrei, deşi, să ştii de la mine, ştiau carte, dragă. Or, mi-am zis: unde pot fi atâţia israeliţi încape ş-un ţigan.

www.dacoromanica.ro

– Lăsaţi-o, dom'le profesor, că-i ardelean din părţile Hunedoarei, de prin Vaideeni!

– Nu pronunţi corect, dragă: nu-i Vaideeni, că la origine-i *Vai-de-ei*. Ş-apoi cine ţi-a spus că pe balaoacheşi nu-i găseşti şi-n Ardeal? Acolo-s mai de rasă, li se zice „ţigani de mătase" ş-au nişte pălării cu boruri mari, că te scutesc de umbrelă. Sunt ţigani de soi, cum sunt sefarzii printre evrei, nu totuna cu galiţienii. Uite cum arată Albala, adevărat lord, faţă de Zigu Orenstein, un cocoşat puchinos ca un ceasornicar aplecat continuu pe maşinărie. Cum sunt, cum nu sunt, trebuie să recunoaştem însă că şi unii, şi alţii sunt solidari şi ştiu ce vor. Nu ca noi, care ne bucurăm de răul ăluilalt. Au o perseverenţă diabolică. Cine-ar fi zis, de pildă, că, după toată tărăşenia cu Arghezi, Sorin Toma ar fi avut îndrăzneala să pună piciorul la Universitate?! Nu la Politehnică, dragă, unde se pare că urmase ceva cursuri când era bunica fată, ci la Filologie. Ai auzit bine**:** la Filologie, unde-a mâncat lupu' oaia. Ei bine, n-ai să crezi**:** a dat examen cu mine şi l-am examinat foarte serios şi corect. Ei bine, i-am dat ovreiului nota 10; ştia perfect tot ce i-a căzut pe bilet şi, în plus, se plimba c-o rară uşurinţă în literatura universală. Deloc prost!

– I-aţi dat zece?

– Cum auzi! Ţiganii-s şi mai şi. Ia-te de unul, că într-o clipă se adună-n jur o sută de

baragladine, de te lasă-n izmene. Cu alfabetul sunt certaţi, c-au învăţat să facă bani din piatră seacă şi fără carte.

– D-aia au ajuns profesori universitari.

– Las-o baltă, dragă. Dodu nu-i om rău. Mi-a promis că mă duce la Ştefan Andrei. Ăsta din când în când mai dă o masă, iar pe la partid se-nvârte bine. Treaba la Externe merge pe bile. Olteanu-i amator de cărţi rare şi sare în ajutorul multora. Nu-i rău să-l vizitez şi eu.

– Ce-aveţi nevoie de el, când nu vă lipseşte nimic?

– Nu-i chiar aşa. Mă gândesc să-l rog s-o bage pe Gabriela Pintea în partid. Un telefon de la el face la Craiova cât nu te duce capul.

– Ce nevoie are ea să intre în partid?

– Da' eu şi Cioculescu ce nevoie aveam? Ne-au chemat şi ne-au invitat să semnăm o adeziune. Aici e politichia. După câte am tras, să nu-şi mai facă alţii nevoile în capul nostru. Aşa şi cu Gabriela.

Printre vizitatorii lui Dodu se numără şi Alecu Ivan Ghilia. În virtutea prieteniei ce ne leagă, trece şi pe la mine. Între mulţi confraţi, interesaţi îndeosebi de propriile interese, este un exemplar rarisim. Nu pierde ocazia de a face bine, deschizând uşa şi în folosul altora. Coborât de pe meleagurile Botoşanilor – din satul Ghilia, cu care şi-a lungit onomastica –, a fost studentul lui

www.dacoromanica.ro

Corneliu Baba, până când scrisul i-a devenit a doua profesie, mai apropiată de existenţa diurnă. Şi cum poligamia este interzisă, a rămas credincios literaturii, rătăcindu-şi paşii prin redacţiile revistelor *Contemporanul*, *Gazeta literară*, apoi ca redactor-şef la publicaţiile pentru copii, *Luminiţa* şi *Arici Pogonici*, ori director de studio cinematografic la Buftea. Romanul *Cuscrii* – scandalos la acea oră, că sărea peste baremele sanctificate ale epocii –, îl procopsise cu premiul Uniunii Scriitorilor şi al Academiei. Scriitor controversat, cultiva o frondă curajoasă în naraţiile sale, în concordanţă cu multe amărăciuni ale lumii rurale, fundalul unor frumoase poveşti de dragoste. Atipic printre noi, îşi împărţea timpul între masa de lucru şi biserică, precum un practicant fervent. Mergând pe scurtătură, îmi bătea la uşa casei târând după el un om necăjit, certat cu oficialitatea, cum fusese într-o vreme Constantin Chiriţă, zburat de la *Scânteia* în urma unui conflict cu Sorin Toma, ori mă lua după el la vreun scriitor căzut la pat:

– Mergi cu mine la „Salvare“, unde-i internat Octav Pancu-Iaşi. Nenorocitul a făcut un infarct după ce i-au respins o carte la Editura Tineretului. Ai să-i spui c-o să te interesezi de manuscris şi o să-i treacă nebunia din cap. Tot eşti doctor în literatură.

www.dacoromanica.ro

– Ai să râzi, nu-s. Am cele mai bune relaţii, pot zice prieteneşti, cu Piru, Ciopraga sau Zaciu, dar doctoratul nu m-a interesat, deşi susţinut cu ei ar fi fost o simplă formalitate. Prea mulţi doctori pe metrul pătrat şi, dacă o ţin tot aşa, în curând vor depăşi numărul bolnavilor.

Acu îi venise rândul lui Alecu să-mi poarte de grijă.

– Ai fost la Dodu?

– Nu!

– De ce?

– Pentru că era de datoria lui să mă cheme. Prilej de bune urări şi de întrebări. În primul rând, să mă fi întrebat care sunt problemele la zi, ce e bine, ce e rău, ce cred c-ar trebui făcut. Să se informeze de stadiul proiectelor aprobate ş-apoi să gândească cu mintea lui, că, oricum, l-aş fi trezit la realitate, în locul lozincilor de mântuială. De ce să-l vizitez eu? N-avea rost să îngroş şirul pupcurieştilor. Nişte nemernici. O dată nu i-a deranjat Balaci cu ceva. Dimpotrivă. Ei mă rugau pe mine să le obţin aprobarea să-şi ia nevestele cu ei, când mergeau peste hotare, ori să le vizeze diverse pantahuze, iar acum s-au dus în păr să-şi exprime bucuria c-au scăpat de-o povară. Ce să le fi oferit mai mult decât să-i lase în pace, să se descurce cum se cuvine cu editurile lor, să ţină spatele la toate criticile, îndreptăţite sau nu. Ce-ar mai fi trebuit să facă? Neam

www.dacoromanica.ro

de servitori, dispuşi să pupe mâna celui care-i bate.

– I-am vorbit lui Dodu de tine şi i-am zis că pe Balaci nu l-a durut capul, cât te-a avut alături.

– Nu doar pe mine, că oameni buni sunt şi la Centrala Editorială, ori în edituri, pe care aud că vrea să-i schimbe.

– Mi-a spus că ştie ce poţi, dar că-l persiflezi.

– Aiurea! Ce să am eu cu el, mai ales de când s-au strâns şuruburile şi va trebui să danseze legat de picioare. Toate oalele i se vor sparge în cap, lui şi noii echipe, că măsurile coercitive vor duce la creşterea presiunii în lumea literară. Mai devreme sau mai târziu va sări capacul de pe oala de noapte pusă acum pe pirostrii.

– Bă, nebun nu e, trebuie să-i fi făcut tu ceva. Când şi unde v-aţi întâlnit ultima oară?

– Ne-am văzut acu vreo două zile la WC, că el n-are cabinet cu dormitor, duş şi closet ca ceilalţi vicepreşedinţi. Eu stăteam în faţa oului sanitar, iar el a venit după mine să se uşureze de obligaţii. M-a văzut şi, zâmbitor, m-a întrebat ce mai fac. Întrebare prostească: el nu vedea ce fac?

– Şi ce i-ai răspuns?

– Ce să-i spun?! I-am zis amical: „construiesc socialismul“. Am tras fermoarul şi am plecat, că doar nu intra în caietul de sarcini să-l văd cum şi-o scutură.

www.dacoromanica.ro

– Promite-mi c-ai să te duci. Găseşti tu un motiv să-ţi faci drum la el.

– Bine!

Şi nu m-am dus, aşteptând să fiu chemat. Nu de alta, dar, fără să fiu invitat, nici la femei n-am dat buzna vreodată, darămite să umblu ca popa cu botezul, cu căldăruşa după el. De chemat, nu m-a chemat.

Aveam toate motivele să cred că schimbările poartă semnul provizoratului. Oricum, luate în grabă, măsurile n-aveau şanse să rânduiască lucrurile ca lumea. La operaţiile de rutină, nu zgândăreşti un neg, fără să te gândeşti că poţi stârni un cancer. În prima linie de partid dăinuiau şi oameni tineri, nou promovaţi, solidari cu contingentul lor, inşi ce nu-l vedeau cu ochi buni pe Dumitru Popescu, sosit ceva mai târziu în harem. Deşănţatul cult al personalităţii, declanşat şi susţinut de el până în pânzele albe, îl apropiase mult de inima preaiubitului conducător, obligându-i pe toţi ispravnicii din jur să i se prosterne la picioare, numai că durerile lor de genunchi îi făceau să-l aştepte pe Miticuţă din Teleorman la cotitură. Între altele, din trecutul neînfricatului partid reţinuseră că azi eşti şi mâine dispari, că o minimă înţelepciune te îndeamnă să nu te lepezi de cei cu care ai pornit la drum, că azi îţi sunt subordonaţi, iar mâine stăpâni. Mai ales de când cu

rotaţia cadrelor, un joc de alba-neagra ce ţinea şi de toanele padişahului. Or, Mitică-fără-frică, un solitar obraznic, umblând ca vodă prin lobodă, călca inevitabil şi prin străchini. Dispoziţiile sale, bune şi rele, nu puteau să anuleze un mai vechi sistem de relaţii, de care, ca nou venit, n-avea cunoştinţă. Privind în jurul său, aş fi spus precum Lăpuşneanu: „Proşti, dar mulţi!“, numai că nu toţi erau săraci cu duhul ori hoţi de drumul mare. Mai existau şi oameni cu doxă, pe deasupra şi cinstiţi, nu mulţi, dar verificaţi în toate privinţele, dovadă că unii dintre ei aveau să fie şi scuturaţi din pomul făgăduinţei.

Întâmplarea a făcut să fiu de faţă la discuţia pe care ministrul Macovei a purtat-o cu secretara Consiliului Aşezămintelor Culturale, Cornelia Filipaş, femeie simplă, dar de bun-simţ. În locul marilor festivităţi, paradelor costisitoare pentru cinstirea celui mai iubit fiu al poporului, se luptase şi reuşise ca în mai toate comunele din ţară să ridice un cămin cultural şi o bibliotecă. Venirea noii echipe la C.S.C.A. îi scrisese numele pe răbojul remanierilor de personal. Câtă vreme a trăit, ea mi-a interzis să-i pomenesc numele, deşi, în fugă, am amintit împrejurarea în tomul precedent. O reiau acum, când nu se mai află în viaţă, eliberat de povara prejudecăţilor, convins că lupta dintre bine şi rău nu presupune cotaţii

www.dacoromanica.ro

globale, părtinitoare, indiferent pe ce parte a barierei te afli. Creştin, mozaic, musulman, budist sau liber-cugetător, liberal, socialist, conservator, ori radical, din România sau Tanganyika, alb, negru sau galben, poţi fi deopotrivă un suflet curat, bun şi generos, ori un nemernic. În egală măsură, deştepţi şi proşti, cinstiţi şi hoţi. Nu firma sub care te-ai aflat sau te afli te condamnă sau te apără în faţa lui Dumnezeu, ci faptele tale, bune sau rele. Cornelia era o fiinţă luminoasă, devotată credinţei că nimic nu-i mai presus decât să-ţi dăruieşti viaţa în folosul celor mulţi, umili. Cu această smerenie, înălţătoare sau naivă, a şi fost îndepărtată din hora başbuzucilor, când a îndrăznit să spună Marelui Pitic şi ce nu dorea să audă.

Încercând să fie în pas cu noii culturnici, Macovei o invitase la un rămas-bun, în loc de preaviz. Prezenţa mea nu-l incomoda, fiind chemat acolo în legătură cu reclamaţia unei actriţe din Piteşti împotriva directorului de teatru. Artista, femeie căsătorită, fusese salvată după încercarea de a-şi fi pus capăt zilelor şi-acum, la îndemnul soţului, dorea să se răzbune pe cel care, sucindu-i minţile, o împinsese la gestul nefast. Treabă de ministru, pus să vegheze la bunul mers al culturii, guvernată în subsidiar şi de codul unei desăvârşite morale proletare.

www.dacoromanica.ro

– După cum veţi fi auzit, am fost criticaţi de conducerea de partid că reţinem prea multe cadre de bază în aparatul central şi lăsăm descoperite instituţiile subordonate. Acum, cu prilejul rotaţiilor de personal, ne-am gândit să vă transferăm la Comitetul de Cultură şi Artă al Municipiului Bucureşti, ca şefă de serviciu.

Retrogradare de trei niveluri, cu atât mai mare, dacă se avea în vedere că în funcţiile de preşedinte şi vicepreşedinte la Comitet se aflau nişte orfani de carte, nu scriitori, artişti, intelectuali mai răsăriţi, ci activişti desemnaţi de comitetul orăşenesc de partid. Cornelia n-a replicat în niciun fel, doar că şi-a dus mâinile la spate, observând că-i tremură. Calm, Macovei a adăugat:

– Vă rog să vedeţi în această mişcare un act de preţuire a muncii depuse, pentru care vă mulţumesc.

– Nu vă cred, domnule ministru. Dacă eu v-aş spune că drept mulţumire pentru activitatea depusă în fruntea ministerului vă transferăm ca preşedinte al sfatului popular din Ciulniţa, m-aţi crede?

– Remarc că nu sunteţi lipsită de curaj!

– Curaj? Ce înţelegeţi prin curaj? Curaj că stau de vorbă cu dumneata? Ştiţi cum arată temniţele din România? Nu vă impacientaţi, că nici eu n-am stat după gratii. Dar în timpul războiului, când cei care în-

www.dacoromanica.ro

cercau să ia legătură cu deţinuţii erau supuşi unor suplicii, ori arestări, s-au căutat patru copii curajoşi să meargă la Aiud, Gherla sau Caransebeş, să ducă haine şi de mâncare celor întemniţaţi, chipurile rude, în realitate necunoscuţi. Ei bine, mă mândresc c-am fost unul din cei patru copii, cu toată amărăciunea de atunci**:** copil orfan, crescut de un unchi care, în sărăcia lui, visa la o lume mai dreaptă. Dumneata ştii ce înseamnă să ţi se pună un rucsac în spinare, pe deasupra să fii şi fată, să porneşti dintr-o gară mereu bombardată, cu imaginea unui om văzut doar într-o fotografie? S-ajungi la temniţă şi să nu te pierzi când eşti luată la întrebări şi descusută, până când plânsul îl mai poate îndupleca pe cel ce te interoghează? Am să mă duc la cei cărora le-am dus pâine şi-o să le spun cum te porţi dumneata cu oamenii-oameni şi, dacă n-o să mă înţeleagă, o să-i scuip în ochi.

Nu ştiu ce va fi simţit atunci Pompiliu Macovei, dar mie mi se făcuse pielea ca de găină. Locuind cândva pe Făinari, îl cunoscusem şi pe unchi-su, după ce o adusese din Lechinţa Bistriţei. Amărât fusese înainte, amărât rămăsese şi-n zorii socialismului, acum şi-n vecii vecilor. Aş zice că nici domnul ministru nu se simţea bine, că, de unde stătuse până atunci liniştit la birou, venise acum să-i dea mâna.

www.dacoromanica.ro

– Îmi exprim nădejdea că vom mai avea prilejul să lucrăm împreună.

– Eu nu!

Şi-l lăsă pe Macovei cu mâna întinsă, fără să i-o mai strângă.

Cum pe vremea aceea încă mai aveam relaţii urbane cu domnul Macovei, mi-am îngăduit să-i tulbur tăcerea în care se cufundase.

– Dacă tot m-aţi numit consilier general, vă interesează părerea mea? Şi, fără să mai aştept vreun răspuns, i-am adăugat: Vă bateţi cuie în talpă. Dacă nu dumneavoastră, cel care a hotărât îndepărtarea ei. În comparaţie cu unii care ard gazul de pomană, lăutari ce pozează în oameni de cultură, ea este un om harnic ce se zbate pentru amărâţii de la sate, s-aibă şi ei o sală unde să joace, să se zgâiască la un film, să citească o carte. Şi-apoi nu ştiţi un lucru**:** prin 44-45, când tot U.T.C.-ul încăpea într-un blocşor din strada Slătineanu, iar Ceauşescu era acolo prim-secretar, ea s-a numărat printre puţinii lui instructori. Din conducerea de partid, Miron Constantinescu le era dascăl. N-au murit toţi. Tot pe-atunci, cu grad egal de instructor, era şi Niculescu-Mizil, azi ditamai membru al Comitetului Executiv, care se ocupa de tineretul studios. Ion Iliescu, acum secretar la propagandă, era şi el pe acolo, mai mititel, subordonat lui Paul Cornea şi lui Ion Florea, bărbatul Corneliei

www.dacoromanica.ro

Filipaş. E o întreagă încrengătură, un labirint în care te rătăceşti. Şi-apoi, femeia nu s-a mărginit cu ce i s-a predat la şcoala de partid, şi-a tocit coatele la Institutul de Ştiinţe Economice şi Planificare, unde a dat examene pe bune, n-a purtat discuţii tovărăşeşti cu Manea Mănescu. Iar sufleteşte, este de o cinste şi bunătate desăvârşită. N-a bătut la uşa ei vreun necăjit să plece cu traista goală. Rugaţi-vă să nu-şi facă un nod la batistă.

Plecând de la Macovei, urc la Cornelia, unde secretara, Marilena, opreşte pe toţi ce vor să ajungă la ea. Nu şi pe mine, care intru în voie. O găsesc plângând şi cu hotărârea de a nu părăsi biroul.

– E o prostie. Dacă te încăpăţânezi să rămâi în Comitet până nu ieşi mai sus la raport, coboară la mine, unde ai şi secretară, birou ca lumea, că ceilalţi consilieri, ca Florian Potra şi Arnold Hauser, ş-aşa nu vin decât să-şi încaseze leafa. În rest, n-ai motive de îngrijorare. Dacă ai fi o societate în faliment, eu ţi-aş cumpăra toate acţiunile.

– Du-te naibii. Eu nu ştiu de unde voi mânca o pâine, iar tu îţi baţi joc de mine. Ce-ai face în locul meu?

– În primul rând, n-aş ţine morţiş să revin pe aceeaşi funcţie. Dragoste cu sila nu se face. Pe de altă parte, noii promovaţi

miros a mort. Indicaţia, repetată din ce în ce mai mult în ultima vreme, să se termine cu dezmăţul din cultură şi artă, nu ţine. Tendinţa e să se strângă şurubul – şi ăsta n-are cum să nu crape. Ca de obicei, la urmă nu cel care a dat dispoziţia să fie strâns va răspunde de belele, ci sluga nepricepută, că „nu s-a orientat cum trebuie“.

– Şi ce să fac? Să stau cu mâinile în sân?

– Nu! Îi dai telefon lui Otobâcu, şeful de cabinet al lui Mizil, să te înscrie în audienţă.

Brusc, Macovei îşi schimbă decizia şi o numeşte inspector în corpul său de control, cu acelaşi salariu. Vechi diplomat, a înţeles de unde i se poate trage. Între timp, audienţa la Niculescu-Mizil întârzie. O sfătuiesc să revină la cabinetul său, cerându-i să-i comunice şefului că renunţă la convorbire. Va fi primită în aceeaşi seară, dar la ora 22. Când pătrunde în birou, ofiţerul de securitate aprinde luminile din cabinet, iar Mizil, orbit de cascada becurilor de neon, încreţeşte fruntea. „În clipa aia am îngheţat şi m-am oprit la mijlocul camerei“– îmi va spune a doua zi.

– Vino, vino, mă uit chiorâş la tine, că nu te văd bine.

– Nici eu nu mă văd. D-aia am şi venit aici.

Nu voi lungi povestea, spunând doar că la o primă evaluare a fost cooptată în

Comisia de Control Muncitoresc, aflată în subordinea lui Miron Constantinescu.[8]

Legenda Meşterului Manole ne-a urmărit şi ne urmăreşte continuu. Orgoliul românului îi trezeşte pofta nesăbuită de a dărâma înainte de a construi, obsedat ca istoria să înceapă cu el. Nu contează că zidurile de dinainte sunt groase de jumătate de metru, că au rostul şi trăinicia lor, important e să le culce mai întâi la pământ, să cureţe terenul, şi abia apoi să vadă dacă dispune de ce-i trebuie pentru o nouă construcţie, de cărămidă, de lemn sau din chirpici, după posibilităţi. La naţionalizare, fuseseră îndepărtaţi toţi vechii editori, înlocuiţi cu oameni noi, culeşi de pretutindeni. Nu conta că erau ageamii în materie. Importantă era schimbarea, să nu mai fie ce-a fost, după care „vom trăi şi vom vedea, patria vom apăra“. Trecuseră aproape

[8] Mai târziu, vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri, cu responsabilităţi peste competenţa şi posibilităţile ei de mişcare – aş zice ale oricărui demnitar: comerţul, sănătatea şi turismul. Doar Cultele lipseau din domeniile aceleiaşi armate de zi şi de noapte. A fost eliminată din Comitetul Executiv, din Comitetul Central şi din Consiliul de Miniştri, după ce a încercat să atragă atenţia iubitului conducător asupra scăderii masive a volumului de alimente destinate populaţiei, precum şi a nemulţumirilor din teritoriu, iscate de noua repartiţie. Avea să moară în condiţiile unui trai modest, în timp ce alţi colegi de partid îşi măritaseră fetele cu zestre de bogătaşi, cu gineri miliardari peste hotarul Marii Revoluţii din Decembrie.

www.dacoromanica.ro

două decenii până la refacerea breslei. Acum îi venise şi ei rândul să fie măcinată. Sunt ochiţi editorii mai vechi, cu experienţă acumulată. Unul din ei era Şora, care se descurcase perfect în sectorul redacţional pe care-l coordona, respectiv valorificarea patrimoniului naţional, plus răspândirea tezaurului universal prin restructurarea „Bibliotecii pentru toţi“. Clintit din loc e şi Dumitru Trancă, directorul general al Centralei Editoriale, transferat la Editura Enciclopedică şi Ştiinţifică. „Se scutură toţi trandafirii“, cum spune şi cântecul, mai toţi fiind înlocuiţi cu flori de plastic, ce nu trebuie udate. Printre cei care au zburdat în anii dezgheţului mă număr şi eu, alături de alţii cu funcţii mai mici, dar dubioşi din punct de vedere ideologic. „E timp de plecare“, cum zice alt cântec. Mă întâlnesc cu Şora, care-mi spune:

– Nu ştiu ce-ai de gând, dar eu mi-am găsit un loc sub soare, tot în domeniul cărţii, dar la Învăţământ, unde a venit un ministru nou, Mircea Maliţa, un ardelean de ispravă, un om subţire.

– Mihai Şora, astăzi, cu cât eşti mai subţire, cu atât te rupi mai uşor!

– Nu-l cunoşti. E pus pe fapte mari şi are proiecte colosale. Dacă vrei, poţi veni şi tu la minister.

Pe Mircea Maliţa îl ştiam din anii studenţiei lui, fără să-i fi fost apropiat, de

www.dacoromanica.ro

pe vremea când frecventa sediul U.T.M. din strada Nikos Beloianis, unde mai toţi purtam şepci ca şoferii. El tocmai se întorsese dintr-o delegaţie de studenţi ce vizitaseră Parisul, îmbrăcat cu un falaizer franţuzesc de ploaie, cu o pălărioară din acelaşi material, de la care nu-mi luam ochii. La 19 ani nu scapi nimic din tot ce contrastează cu decorul obişnuit. În plus, şlefuiala minţii n-aveai cum să n-o observi, fie şi din pricina distincţiei intelectuale ce-i înnobila discursul. Aveam să-l revăd, după ce terminase Facultatea de Matematică, director la Biblioteca Academiei Române, în mediul cărţii. Aşa că n-am şovăit, însoţindu-l pe Mihai Şora la una din şedinţele de pe strada Popov, totuna cu mai vechea şi noua stradă Berthelot. Cum nu o dată departamentul Culturii făcuse casă bună cu Învăţământul, nu mi-erau străine nici sala unde se ţinea adunarea, nici mulţi participanţi, pe care mă feresc să-i caracterizez în vreun fel, fie şi pentru că, în douăzeci de ani, nu se despărţiseră încă de şapca adolescenţei mele.

Mircea Maliţa – neschimbat. În zilele când mai toţi reformatorii îşi susţineau proiectele lovind cu pumnul în masă, când cuvântul *educaţie* se împerechea, precum câinii în văzul lumii, cu *politică*, *ideologie*, *marxism* şi *partid*, noul ministru, parcă intuind vidul din capul unora veniţi să-l asculte, încerca să se descurce, metaforic,

www.dacoromanica.ro

cu mijloace aritmetice. Astfel, vorbind despre nevoia revederii sistematice a programei şcolare – operaţie obligatorie, câtă vreme progresele ştiinţei şi tehnologiei, dobândite pe parcursul a cinci ani, anulează competitivitatea vechilor cunoştinţe –, s-a referit, inevitabil, şi la necesitatea trierii cunoştinţelor. Va fi fost impresionat de fruntea încreţită a unor participanţi la şedinţă, dacă a simţit trebuinţa unor exemple pe măsura luminăţiei lor.

– Tovarăşi, într-o sticlă de un litru nu încap mai mult de 1.000 de mililitri; tot ce încerci să introduci în plus se varsă pe dinafară. Nu te ridici la cer cu un balon, fără s-arunci din nacelă greutatea ce prisoseşte.

Să înţeleagă şi cursanţii şcolilor de handicapaţi. Nu şi toţi dascălii din Popov, căci în pauză, la bufet, m-am pomenit lângă un grup zgomotos, care nu se sfia să vânture replici de tipul**:**

– Voi aţi priceput ce-i cu litra şi balonul? Carevasăzică, ne facem cârciumari sau aviatori?

Am înţeles atunci că locul meu nu poate fi în Ministerul Învăţământului, deoarece rămâne în proprietatea celor care, cu cât vor pricepe mai puţin, cu atât vor moşteni mai lesne împărăţia cerurilor. Aşa că i-am spus prieteneşte lui Şora:

– Ascultă, Mihai: ăştia vă vor înghiţi cu fulgi cu tot. N-au mamă, n-au tată. Sunt

www.dacoromanica.ro

legaţi între ei ca-n „Lanţul Sfântului Anton“. Ei fac jocurile, nicidecum domniile voastre. Ascultă-mă pe mine, că-i cunosc. Au mâncat capul multor miniştri, deschizând mereu uşile şcolilor cu aceleaşi şperacle învechite.

Am avut gura pocită, întrucât, nu după multă vreme, atât Mircea Maliţa, cât şi Mihai Şora părăseau scena huliţi, spre bucuria aceloraşi trepăduşi.

Hotărăsc să rămân înregimentat în oastea lui Gutenberg, indiferent de redacţia în care ar urma să lucrez. Numai că – după spusele directorului de secretariat Pojocaru – Dodu Bălan doreşte să fiu repartizat cât mai departe de viaţa literară şi-mi fixează ca loc de muncă Editura Ion Creangă, cu poveşti pentru cei mici, cu arici şi şoricei, să aibă parte de ei, în vorbă şi ciorbă.

Îi trimit o scrisorică domnului ministru Macovei, prin care îl anunţ că execuţia a avut loc, şi-i cer de pe celălalt tărâm, „unde mai devreme sau mai târziu...“, să-mi acorde câteva minute.

Laş, ori ruşinat de ceea ce acceptase, face rătăcită scrisoarea. Dumnezeu să-l ierte. (Când, peste un an, va fi debarcat cu cântec şi retrogradat ca şef al Direcţiei Monumente Istorice, în loc să-l acuz – în plenara convocată special pentru destituirea sa, la care am fost invitat cu speranţa că-i voi trage scăunelul de sub picioare –, l-am

www.dacoromanica.ro

apărat, spre deosebire de cei ce stătuseră sluj în faţa lui. Oricum, o făceam degeaba, căci şireangul îi fusese deja legat de gât. Era însă un mod subţire de a-mi plăti o poliţă, de a-l croşeta frumos, în legea lui de vechi diplomat, două pe faţă, două pe dos.) La Editura Ion Creangă am refuzat să merg, spunându-i răspicat lui Anton Vârlan, şeful direcţiei de cadre:

– Toni, cel care a insistat să fiu secretar la C.S.C.A. este acum pe cai mari la partid. Pe vremea aceea, ca şef al unui sector din cadrul propagandei externe, a fost impresionat de albumele scoase la „Meridiane“, când nimeni nu credea să mai apară. Îl ştiu şi mă ştie, nu de ieri, de azi. Drept e că, de când e mare şi tare, nu i-am călcat pragul, dar pot s-o fac oricând, în contul zilelor când făceam foamea pe lângă aceeaşi cantină. Adevărat este şi că drumurile ni s-au despărţit, dar, crede-mă**:** dacă bat la uşa lui, zboară balaoacheşul mâncând pământul. Atrage-i atenţia să se potolească. Nu mă interesează niciun post de conducere. Nu-mi purtaţi însă de grijă, c-o să-mi reclam toate drepturile legale, că sunt mutat în interes de serviciu, nicidecum îndepărtat ca incompetent. Din punctul ăsta de vedere, transferul e mană cerească. Vine o perioadă de îngheţ cumplit şi venirea iernii ţi-o anunţă noii tăi şefi, care umblă cu paie-n gură. Se vor aduna nori negri deasupra lor,

www.dacoromanica.ro

deşi, miopi, cred c-au prins pe Dumnezeu de picior. Acum instituţia-i năpădită de metastaze, iar băieţii vor să se însoare cu ea pe viaţă. Nu mă deranjează gradul de ostaş. Cu mine încep toate cuvântările comandantului suprem**:** soldaţi, ofiţeri şi generali. Plec ca redactor, dar nu la „Ion Creangă“, ci la Editura Enciclopedică. E clar?

Ş-aşa a rămas. Cel mai bucuros a fost noul director, Dumitru Trancă, retrogradat la rândul său:

– Bătrâne, bine-ai venit, nu contează că ţi-au rupt epoleţii: în ochii mei rămâi acelaşi editor şi-ţi voi semna orice act prin care iei vreo decizie! Gândeşte-te la structurarea producţiei. Eu ş-aşa vreau s-o şterg de-aici. Plec la Externe.

Prima bucurie ce m-a aşteptat a fost liniştea aşternută în jurul meu. De unde de dimineaţa până seara suna telefonul ca la Gara de Nord, cu mulţi care se interesau ce fac, cum mă simt, dacă m-au lăsat durerile de cap, ce medicamente iau, cu cine m-am văzut şi când ne putem vedea – bineînţeles, fără să uite să-mi ceară ceva –, acum liniştea domneşte atotstăpânitoare.

A doua satisfacţie e că mă aflu între oameni de carte, unii mai vechi, precum Aurora Chioreanu, economistă, ştiută de pe vremea când, puştancă fiind, sărea câte trei trepte pe scările Editurii de Stat din Bre-

www.dacoromanica.ro

zoianu, Gheorghe Rădulescu, istoric cu doxă – ambii redactori-şefi –, Gheorghe Pienescu, împătimitul arghezofil, Gheorghe Firca, muzicolog respectat de confraţi, coleg de rară delicateţe sufletească, Victor Maşek, estetician cu dus şi-ntors în potriveala subtextelor, dar şi mulţi tineri spălaţi şi limpeziţi la minte, precum Gabriela Adameşteanu, Dinu Flămând, Nora Iuga, Marcel Popa şi mulţi alţii, care fişează continuu cărţi, dicţionare şi periodice, româneşti şi străine, pentru alcătuirea glosarelor în vederea publicării a două lucrări de interes naţional: *Enciclopedia României* şi *Marea Enciclopedie Română*, mori de măcinat în gol, dovadă că n-au apărut nici până în ziua de azi. Editura e şi un cimitir al elefanţilor, unde au fost depuse cu pioşenie moaştele lui Sorin Toma, pe aleea unei colecţii de răspândire a ştiinţei şi culturii, Septimiu Ijacu, fost externist pe la Comisia Dunării, acum îngropat în molozul glosarelor enciclopedice, urmând ca în apropiere să-mi sap singur locul.

Spre liniştea lui Pienescu, însărcinat cu partea literară a enciclopediilor amintite, îl asigur că nu-l voi concura defel, că nu-mi deschid nicio prăvălie pe uliţa lui. Pentru moment, mă gândesc să iniţiez câteva serii de instrumente de muncă intelectuală în domeniul literaturii, de tipul unor dicţionare de autori, cronologii, biobibliografii şi

www.dacoromanica.ro

indici bibliografici, de mare utilitate în cercetare.

A treia bucurie este că zilnic editura este frecventată de oameni de carte, de la universitari tineri, la membri consacraţi ai Academiei, colaboratori de marcă ai feluritelor redacţii, că poţi respira o atmosferă curată, eliberată de miasmele acrite din ministere, robite continuu altor „indicăţii“.

A patra satisfacţie şi nu ultima sunt vecinătăţile. În subsolul clădirii din Calea Victoriei s-au aciuit fraţii Chivu, mandatari vestiţi, cu un local pe a cărui firmă scrie „Mignon“, unde, în interes de serviciu, se poate mânca bine şi bea un vin pe cinste. Pentru mai multă intimitate, aici au loc discuţiile cu autorii, cu manuscrisul pe masă şi c-o licoare blândă care încălzeşte spiritele şi face „ca tot românul să prospere“. La terminarea serviciului, mergi după cumpărături în Piaţa Amzei, după ce ai aprins o lumânare la biserica de-alături pentru iertarea păcatelor, căci lipit de clădirea noastră e şi un cămin de studente, onorate când sunt invitate şi ele la masă. Ca pandant intelectual, la doi paşi se află Biblioteca Academiei Române, iar seara, după osârdie, te poţi retrage la Casa Scriitorilor. Schimbarea serviciului mă face să-l parafrazez iarăşi pe Brăescu: „Nu prietenii care mi-au dorit binele mi l-au şi făcut, ci duşmanii ce mi-au dorit răul“. Să le dea

www.dacoromanica.ro

Dumnezeu sănătate, motiv pentru care mă abţin să le fac portretele, mai ales că, de când mă ştiu, n-am aruncat cu piatra într-un câine mort.

Reiau mai regulat drumurile la Biblioteca Academiei, abandonată o vreme, de când cenzura s-a încăpăţânat să nu dea viză de imprimare pe textul integral al romanului *Ion*. A fost de acord să renunţe la multe ciupituri din vechile reeditări, nu şi la sintagma: *Răpirea Basarabiei*, titlul piesei în care doamna Herdelea şi-aminteşte în carte c-ar fi jucat în tinereţe. Le spun că n-am mandat de la Rebreanu să-i tund textele şi opresc ediţia de *Opere*. De unde iniţial publicasem trei volume cu Nicolae Liu într-un singur an, de doi ani ţin hora în loc. Până când şi Şora încercase să mă înduplece, susţinând întemeiat că o carte nu stă în două cuvinte. E adevărat, numai că nu vreau să creez un precedent. Azi admit să-mi taie două cuvinte, iar mâine mi se va cere să elimin un întreg alineat. Mă hotărăsc să merg la Gheorghe Pană, care e pe val, cu puteri nebănuite, iar cei de la Cenzură îl ştiu de frică încă de când era adjunct al secţiei de propagandă. Îl asistasem nu o dată la discuţiile intelectuale cu cei de la D.G.P.T.: „Hai, n-o mai frecaţi pe uscat şi daţi drumul la carte!“

Pe Pană îl ştiam de tânăr, de când să fi avut vreo 20-22 de ani, strungar adus la

Bucureşti în activul Uniunii Tineretului Muncitoresc de la o rafinărie din Ploieşti. Urmase sau urma să facă cursurile Universităţii Jdanov. Cred că aici i s-au oprit şi studiile, de n-o fi absolvit între timp şi alte forme de învăţământ, mai înghesuite ca durată, pentru nevoile dosarului. Mereu pus pe şotii, îşi îngăduia să facă şi lucruri după capul său, nu doar dictate. Şmecher, găsea mai totdeauna calea să împace şi capra, şi varza, cu grija de a nu călca pe picioarele unui om de carte de dragul unui funcţionar. Asta nu-l împiedica să fie cinic printre cei de-o seamă. Numit prim-secretar la judeţeana de partid Braşov, când a aflat că trei bonzi din Prezidiul Comitetului Central se întâlnesc în oraşul său, fără să fi fost anunţat în prealabil, a pus mâna pe telefon să-l anunţe pe Ceauşescu, chipurile că nu ştie cu ce protocol să iasă în faţă. Cum omul numărul 1 habar n-avea ce-i determinase pe cei trei să se vadă la faţă departe de ochii lumii, paranoia l-a făcut să vadă în băiat un om de încredere, aducându-l de-a dreapta sa. La Congresul X din 1969 îl trage şi pe el în Prezidiu.

Lichelismul a fost dintotdeauna la modă, fiind o cale sigură de promovare. Şi mai slugarnic, Emil Bobu, servitorind partidul pe la Suceava, a zăbovit noaptea pe scările casei de oaspeţi unde se odihnea neîntrecutul secretar general. Impresionat de

www.dacoromanica.ro

devotamentul celui care, alături de garda personală, zăcea să-l păzească, a fost întrebat de insomniac:

– Ce-i cu tine, Bobule? Du-te acasă şi te culcă!

– Dumneavoastră să daţi dispoziţie la Bucureşti. Aici eu răspund de datorii şi-mi cunosc obligaţia faţă de viaţa conducătorului meu.

Bine zis, frumos auzit, că în 1974, la Congresul al XII-lea al partidului, a fost săltat secretar al Comitetului Central, după cum, la congresul următor, din 1979, va fi tras şi mai sus, în biroul Comitetului Executiv. Înscăunat cu puteri discreţionare peste multe departamente, procurorul cu patru clase primare era adormit din naştere. La început, muncise cinstit într-o fabrică din Iaşi, de unde fusese selectat într-o şcoală juridică de doi ani, terminată ca şef de promoţie, calitate ce-l va propulsa la Procuratura Generală. Cu mintea leşinată, nu se putea compara cu Pană, neschimbat în felul său de a fi. Ştiind că nu cunoaşte limba rusă, luasem cu mine un exemplar din *Ion*, tipărit cu litere chirilice, aşezând pe la mijloc un bileţel de tramvai, ca semn de carte. Discuţie scurtă.

– Rău a ajuns cultura românească dacă un scriitor ca Rebreanu a rămas la discreţia unui prăpădit de cenzor şi la protecţia unui amărât ca mine. Îmi taie fără rost două

www.dacoromanica.ro

cuvinte, *Răpirea Basarabiei*, ca şi cum cartea ar sta în ele!

– Măi băiete, eşti nebun? Cum fără rost?

– Uite aici, în ediţia sovietică*:* expresia e tradusă aidoma. Şi nu degeaba: din roman nu rezultă cine a răpit Basarabia. Ruşii sau românii? Fiecare să creadă ce vrea. De ce să fim mai catolici decât papa?

S-a uitat ca mâţa-n calendar în exemplarul adus de mine şi a ridicat embargoul. Aşa că, spre dezamăgirea cenzurii, textul romanului se tipărea fără nicio omisiune.[9] După care discuţia a revenit la pălăvrăgeala de altădată, când jucasem în aceeaşi echipă:

– Tu ce mai faci? Tot la Comitetul de Cultură?

– Care Comitet? M-au dat afară!

– Cum te-au dat afară?

– Cum auzi! Pe uşă, în mod civilizat**:** nu m-au zvârlit pe geam. Rotaţia cadrelor n-au inventat-o ei.

---

9 Din ziua aceea, n-am mai avut vreo opoziţie la cenzură, convenind cu Elena Doxănescu de la D.G.P.T. reproducerea integrală a textelor, cu obligaţia ca în subsolul unor pagini litigioase să se facă amendările de rigoare. Aşa am procedat în cazul romanelor *Crăişorul, Gorila* şi al unor interviuri ale scriitorului, preferând să mi se impute mie inutilitatea adnotărilor, decât forfecarea operelor în cauză. De regulă, mă foloseam de afirmaţiile aceluiaşi autor, adesea contradictorii. Şi, totuşi, de-o omisiune n-am scăpat. E vorba de dedicaţia de pe romanul *Crăişorul*, făcută lui Iuliu Maniu. Marele ardelean murise în închisoarea de la Sighet, fără să se ştie până azi unde-i este mormântul. Rana era mult prea vie pentru a dărâma un tabu.

www.dacoromanica.ro

– Vorbesc acum cu Macovei.

– Te rog să n-o faci. Dacă vrei să-mi faci un serviciu, spune-le să aplice legea transferurilor în serviciu, care-i obligă să-mi asigure măcar vechiul salariu. Îi las pe ei cu grija a opt mii de oi, iar eu, ca redactor responsabil de carte, îmi păstrez câteva mioare, pe care le păstoresc cu grijă, le duc la verdeaţă, le tund, le iau după mine la „Fraţii Chivu“ şi, la nevoie, le car şi la bibliotecă. Dar, apropo: pe Macovei când îl schimbaţi?

– Ce-ai cu el? Deocamdată-i foarte bun. Trebuie revăzută legea drepturilor de autor? Trebuie! Trebuie făcută legea teatrelor? Trebuie! Vor fi vociferări în târg? Vor fi! Trebuie să răspundă cineva? Trebuie! Aşa că fii deştept şi nu-i purta de grijă.

Au trecut de-atunci 40 de ani. Între timp s-au schimbat vremea şi vremurile, dar rotaţia cadrelor continuă. Ca la moară, vin unii după alţii, îşi fac suma şi pleacă. Mereu avem tentaţia s-o luăm de la capăt, fără să terminăm nimica. Chiar şi la Jilava, premierul Dăscălescu mergea cu un dosar prin camera de spital, convocând Consiliul de Miniştri. L-o fi învăţat cineva să facă pe nebunul, să scape de puşcărie? Ori, într-adevăr, se mai vedea premier. Paşnic, dar luat la rându-i cu pluta, Gheorghe Pană mergea liniştit pe stradă şi, când întâlnea

un cunoscut, îi cerea cinci lei. După cum arăta, nu părea să-i lipsească. Oricum, mai cinstit decât mulţi alţi colegi de-ai lui, presăraţi în toate partidele, rotaţi şi rodaţi, îndreptăţind zicala: bordel nou cu ştoarfe vechi.

www.dacoromanica.ro

XII. FECIOARE ŞI SCORPIONI

– Îl vezi pe tipul ăla în jerseu, cu bască îndesată pe cap şi cu fularul înfăşurat în jurul gâtului, de zici că-i bolnav de gâlci? Ăla ce stă cocoşat peste grămada de ceapă!

– Ce-i cu el?

– E noul nostru coleg. Tu nu prea vii la serviciu, dar, cât ai lipsit, a călcat p-o coajă de pepene şi-a alunecat la noi.

– Nu-l ştiu. Nu cred să-l fi văzut vreodată.

– De zărit, l-ai zărit, dar nu în ipostaza asta. L-ai văzut în ziare şi la televizor, înconjurat de-o gardă imperială, cu coifuri de paradă, pe cai albi, într-o caleaşcă aurită, cu regina Elisabeta a Marii Britanii, alături de Ceauşescu, ambii cu faţa înainte, numai el înaintând de-a-ndoaselea, cu curul în *marche-arrière*, pe bancheta din faţă. L-ai văzut şi pe scările Palatului Buckingham, ba chiar şi la dejun cu alteţele lor, fără să-l tragă pe nea Nicu de aripă, când se ştergea la gură cu faţa de masă.

Era Sergiu Celac, fostul traducător al

www.dacoromanica.ro

preşedintelui nostru, translator din mai multe limbi, îndeosebi engleză şi rusă. După ce terminase Facultatea de Filologie din Bucureşti, secţia engleză, fusese recrutat în Ministerul de Externe, cu dosar beton: tata primar sau prefect pe la Craiova, după lovitura de stat din ’44, mama gruzină. De foarte tânăr a cunoscut o evoluţie diplomatică spectaculoasă, după care a fost împins în apropierea şefului cel mare, unde, şi după opiniile altora, a făcut treabă bună, ştiind ce să traducă şi ce nu din bâlbele oratorului. Potrivit propriilor spovedanii – târzii, căci ani în şir fusese mut –, mărturisea că după convorbirile din S.U.A. cu Jimmy Carter, acesta i-ar fi mulţumit personal pentru serviciile aduse. Cu siguranţă că discuţiile fuseseră înregistrate, iar cancelaria l-a informat pe preşedinte ce i s-a spus şi ce i s-a tradus.

Acum, cuminte, Sergiu culegea ceapă de ceapă, îndepărtând partea putredă de mijlocul care mai putea fi folosit la armată sau la vreo cantină. În jur, o putoare îngrozitoare, să te oblige să-ţi speli maţele c-o tărie, să-ţi mai taie din greaţă. Fără intenţia de a-l jigni, m-am apropiat şi i-am spus:

– Senior, păcat că n-am un aparat de fotografiat să-ţi fac o poză. Am lua bani buni pe ea la *New York Times* sau *Herald Tribune*. Nebuni cum sunt, ţi-ar vărsa niscai ceapă şi-n landoul coanei Elisabeta!

www.dacoromanica.ro

Transferul la munca de jos, acum şi voluntară – „să clădim o nouă ţară“ –, îi fusese semnat după ce Mihai Pacepa o roise definitiv şi irevocabil în Occident. Atunci fuseseră luate la puricat toate numirile şi avizările fostului adjunct al Direcţiei Informaţiilor Externe, care, între 1972 şi 1978, a fost consilier pe lângă Ceauşescu, după ce o vreme apucase să fie şi secretar de stat la Interne. Mare încurcătură de maţe, dacă nici după patruzeci de ani de la voiajul său în Occident nu s-au dat în vileag preliminariile intempestivei plecări. Fireşte, nu ne propunem să intrăm în amănunte, mai ales că tot ce-aveam de spus am scris în postfaţa *Moştenirii Kremlinului*, carte apărută la Bucureşti, în anul 1993. La data aceea, Dan Ciobanu, directorul editurii Venus, i-a trimis autorului comentariile mele, din iniţiativă proprie, primind un aviz sec: „Înţeleg că acesta este preţul publicării cărţii mele în România“, fără ca domnul Pacepa să se refere la întrebările incomode pe care orice cititor i le-ar fi pus. Nu de alta, dar, în ierarhia cazonă, nimeni nu dobândeşte gradul de general pe degeaba, cu alură de fecioară rătăcită în drum spre sfânta biserică. Ca şi alţii, virgina ajunsese ţaţă de bordel după un lung stagiu pe orizontală şi-n patru labe, între profesioniste de lux, încă din ziua când, înainte de-a termina facultatea de chimie industrială, fusese se-

www.dacoromanica.ro

lectată să practice spionajul. În meseria de bază n-a ţinut în mână nicio eprubetă, lăsând polimerii în grija coanei Leana, „doctoră şi ingineră“, cum îi plăcea să i se mai zică, titlul de membru al Academiei Române părându-i-se prea scurt. Că băiatul jucase la două-trei capete, în relaţiile cu K.G.B. şi C.I.A., ţinea de meseria lui delicată. Cert e că, alimentat cu informaţii secrete, şoptite oportun de ambele agenţii cu câteva zile înainte de a fi date oficial în vileag, i-a crescut prestigiul şi i-a facilitat creşterea în grad. A jucat o carte mare şi a izbutit să zdruncine din rădăcini infrastructura Securităţii, mai mult decât visase. Numai că plecarea s-a impus peste socotelile sale, deoarece, când nu se aştepta, Ceauşescu fusese informat de sovietici că în preajma lui se află un spion. Bine strecuraţi în reţeaua americană, ruşii dăduseră şi de această relaţie, urmând s-o nominalizeze. Rezolvarea sesizării fusese încredinţată tocmai lui Pacepa, consilier personal pe problemele securităţii naţionale. Fără această ameninţare de la o oră la alta, generalul ar fi avut timp să-şi asigure fiica şi ginerele (băiatul generalului Dămăceanu), printr-o croazieră, vacanţă sau scurtă plimbare, concomitent cu deplasarea lui, dacă nu chiar să-i însoţească oriunde-ar fi dorit. Motivând că pleacă în R.F.G să-şi plătească reţeaua, Pacepa a dispărut în beznă. Or, Dana Dă-

www.dacoromanica.ro

măceanu, graficiană la „Animafilm“, şi soţul ei au rămas zălog în ţară, supravegheaţi pas cu pas, doar-doar se va da de urma lui tetea, pe capul căruia se pusese o recompensă de un milion de dolari. Dracul a mai dat de el, neştiindu-se cum arată, de mai aduce la înfăţişare cu el, cu Popeye marinarul, ori cu vreo călugăriţă din vechiul schit. Scărmănaţi au fost toţi colaboratorii din preajma sa, prin dosarele cărora s-au aflat şi semnături de-ale lui, ori bănuiţi c-au avut legătură cu el. Atunci a căzut în dizgraţie şi Sergiu Celac, deşi în preajma lui Ceauşescu se dovedise foarte util, fiind agreabil şi în avionul prezidenţial, unde juca şah cu şeful, lăsându-se din politeţe şi înfrânt.

La editură, Sergiu a lucrat în serviciul de relaţii externe, procurând materiale referitoare la români pentru enciclopediile străine. Inteligent şi ordonat în tot ce făcea, s-a dovedit un bun coleg şi capabil în munca redacţională. Extrem de prudent, nu se lăsa furat de tentaţia de a vorbi mai mult decât se cuvine. În situaţii mai delicate, cu bătaie în actualitate, prefera să zâmbească şi să tacă. Rudimentari şi mitocani se dovediseră cei din armata nevăzută, care, nopţi de-a rândul, după venirea lui în editură, ne răscoleau sertarele, nu atât să caute ceva, cât mai de grabă să ne atragă atenţia că-s cu ochii pe noi. Altminteri, ce rost să fi avut răvăşirea actelor?

www.dacoromanica.ro

Între timp, în editură mă bucuram de un regim preferenţial, sub oblăduirea tacită a directorului, ca şi a celor doi redactori-şefi, de numirea cărora nu fusesem cândva străin. Luni de zile refuzasem să primesc leafa amputată, iar acum intrasem în drepturile salariaţilor transferaţi în interes de serviciu. Acelaşi Gheorghe Pană, devenit prim-secretar şi primar la Bucureşti, se oferise demult să mă garnisească în partid c-o funcţie care să mă ferească de haita din jurul lui Dumitru Popescu, pe care nu-l putea suferi, obsedat că se aşezase ca o bomboană pe colivă la spartul târgului. În mintea lui, rămăsesem acelaşi adolescent pe aceleaşi metereze din anii tinereţii. O întâmplare avea să fie de bun augur, nu atât pentru mine, cât pentru colegii mei. Fusesem invitat la sala de festivităţi a Palatului C.F.R., împreună cu Gheorghe Trandafir, director general al Centralei Cărţii, un ardelean de treabă, ştiind când să vorbească şi când să tacă. Ne cunoşteam de mult şi nu ne călcasem niciodată pe bătături. Dimpotrivă, era un om descuiat la minte, deloc robit lozincăriei uzitate. Semnaserăm de prezenţă şi ne aşezasem strategic pe ultimul rând, ca la prima urare – „Ceauşescu, P.C.R., bastion al păcii e“ –, când toată lumea se ridică în picioare s-aplaude, să ne înălţăm şi să plecăm. Stăteam la marginea rândului dinspre coridor, când, conform

www.dacoromanica.ro

unui protocol nescris, au intrat Gheorghe Pană şi Dumitru, primul secretar al sectorului 1, urmaţi, la doi-trei metri, de secretarii aceluiaşi sector, după care, distanţaţi la fel, membrii biroului de partid. Numai că trecând pe lângă mine „omul numărul trei în partid“, cum prin tradiţie era cotat primul secretar de la Bucureşti, mi-a dat ţărăneşte o palmă pe spate.

– Ce faci, bă?

– Nu la fel de bine ca dumneata. Eşti neschimbat!

– Pă dracu. Fost-ai, lele, cât ai fost!

După care m-a onorat iarăşi c-o palmă pe spinare:

– Treci şi tu pă la mine! N-aştepta să te chem!

Om m-a făcut în ochii cohortei. Cum adică: „treci pe la mine“? C-asta poate să fie şi de bine, şi de rău... Cine ştie ce-i trece ăstuia prin cap să zică despre noi?!

Din ziua aceea niciun coleg de-al meu n-a mai ieşit la muncă voluntară şi nici la manifestaţie. A fost suficientă o singură discuţie cu Săveasca, secretara cu propaganda pe sector:

– De unde douăzeci de oameni? Marea majoritate sunt în vârstă şi bolnavi. Mobilizaţi mai mulţi din Combinatul Poligrafic, unde sunt peste două mii de suflete. Efectiv le faceţi un bine; îi scoateţi din mirosul de

www.dacoromanica.ro

plumb şi cerneluri. Dacă insistaţi, vorbesc cu tovarăşul Pană.

– Nu, nu! Lăsaţi! Se aranjează.

Ba mai mult, m-au invitat şi la şedinţele de comitet, cu teme cultural-educative. Să te umfle râsul**:** la ordinea de zi – „Educarea educatorilor“. Că nu era suficient cât se scria în ziare, cât se vorbea la radio şi televiziune, de-ar fi doar aceste forme de propagandă. Venise timpul ca redactorii din presa scrisă şi vorbită să fie şi ei oţeliţi din punct de vedere politico-ideologic. N-am crezut niciodată că ispravnicii unor comite de partid să-şi critice oastea cum o făceau acolo în virtutea invitaţiei de a fi autocritici. Viorel Sălăgean, mai coerent în expunere, o făcea de la tribuna *Scânteii*, arătând că munca e spinoasă şi presupune un studiu aprofundat, pentru a-i scoate din inerţie pe cei ce se mulţumesc deja cu ce-au învăţat. Marxismul nu e o dogmă, ci presupune creativitate în aplicarea tezelor sale, în timp şi spaţii diferite. Vorbe de tinichea, rostite cât de cât gramatical. Dar podoaba de la Radiodifuziune, o hahaleră de zile mari, un ins împleticit la vorbă, sub nivelul unui reporter de mică publicitate, cu vânzări, cumpărări şi anunţuri funebre, s-a apucat să facă albie de porci personalul instituţiei, şi nu c-ar mânca prea mult rahat, ci, dimpotrivă, că nu prezintă cum s-ar cuveni minunatele realizări, obţinute sub conducerea

www.dacoromanica.ro

măreţului partid. Cinstit vorbind, nu lătrătura cu care eram obişnuit de dimineaţă până seara, din ziare şi de la radio, mă deranja, ci primitivismul omului. De mic învăţasem legea solidarităţii, bălăcindu-mă după ploaie la rigola străzii, alături de copiii din mahala – ei desculţi, eu la fel, dar cu sandalele în mână. De când jucasem sub tricoul unei echipe de maidan, eram trup şi suflet de partea ei. Şi acum, uite**:** râde ciob de oală spartă. De unde plăcerea, aproape perversă, de a-i contrazice:

– Când mă trezesc dimineaţa şi aflu de la radio ora exactă înseamnă că cineva s-a sculat înaintea noastră, comunicându-ne ultimele ştiri, aflate şi redactate de alţii în cursul nopţii. La cinci dimineaţa, călătorii din Gara de Nord cumpără de la chioşc ziarele deja apărute. Deunăzi s-au deschis şcolile, iar elevii şi-au găsit pe bănci manualele proaspăt ieşite din tipar. Plouă nu plouă, săptămânal apare un alt număr în „Biblioteca pentru toţi“, la preţul unui pachet de ţigări. Librăriile sunt doldora de cărţi, pentru unele făcându-se chiar cozi la vânzare. Dacă şi în alte domenii ale activităţii economice ar exista aceeaşi punctualitate şi abundenţă, ar fi excepţional. Personal, mă mândresc că sunt redactor.

Cu bun-simţ, dacă nu şi pentru inoportunitatea amintirii, aş fi uitat-o, de n-ar fi avut o urmare neprevăzută. Brusc, de la

www.dacoromanica.ro

masa prezidiului s-a ridicat Nicolae Gârceag, redactor-şef al ziarului *Informaţia Bucureştiului,* participant la conferinţă, în calitatea de membru al biroului de partid al Capitalei:

– Tovarăşi! Şi eu mă mândresc că sunt redactor. Dimineaţa, când nu o dată m-am întâlnit cu tovarăşul la „Cabinetul 2“, am simţit satisfacţia muncii şi mândria datoriei împlinite.

Ca şi cum n-ar fi fost de-ajuns, simţise nevoia să-mi rostească şi numele. Un şmecher de zile mari, „băiat de cartier“ de prin Griviţa, cu care n-aveam niciun fel de comerţ, darămite să colind cu el noaptea pe la vreun cabinet, nici măcar dentar. Ş-apoi ce să caut eu la coana Leana, dis-de-dimineaţă? Când, cu siguranţă, nici ea nu era sculată din somn, ostoindu-şi bătrâneţea. Şi la ce oră? La cinci, când nici copil nu m-am trezit din somn la cutremurul cel mare din 1940, de m-a lăsat mama să dorm sub salteaua acoperită cu moloz. Să mă scol în miezul nopţii şi unde să plec de nebun? Tocmai la coana Leana, savantă mondială, deşi, de când mă ştiu, fusesem certat cu chimia, fizica şi matematica.

În ochii băgătorilor de seamă, şarlatanul de Gârceag împuşca dintr-un foc mai mulţi iepuri: le dădea de înţeles că-i ceva mai mare decât s-ar crede, că nu degeaba face parte din biroul de partid municipal. Dis-

www.dacoromanica.ro

cret, nici nu rostise numele savantei, ceea ce făcea să i se remarce modestia. La rândul lor, colegii de breaslă trebuiau să înţeleagă că jumătatea de gazetă ce apare în buricul zilei nu-i chiar de colea, că-i prima zvârlită în focul evenimentelor, de unde şi existenţa unui sistem de relaţii cu totul deosebit. În plus, mă luase ca martor, dovadă, chipurile, că afirmaţia lui era exactă.

Dar şi eu... Nu păream a fi o cunoştinţă oarecare, un fitecine. Modest la rându-mi, nu suflasem o vorbă de „cabinetul 2“, cum din greşeală îi scăpase lui Gârceag. Nu era suficient că primul secretar pe Bucureşti mă invitase pe la dânsul, acum, hodoronc-tronc, se mai afla că şi noaptea umblu prin cabinete superioare, unde şi-acolo pot scăpa cine ştie ce vorbă, de la care, iarăşi, li s-ar putea trage vreun bucluc.

Oricum, pe zi ce trece, construirea socialismului se dovedeşte un şantier rentabil pentru mulţi aleşi, majoritatea numiţi, puşi pe căpătuială. Credinţele mor în faţa interesului personal. Excepţiile există, dar le numeri pe degete. Până când şi Gârceag nu se fereşte s-o recunoască, după ce se uită în jur să se asigure că nu-i auzit. La prima şedinţă de partid cade peste noi incognito. S-o fi aşteptat să-l vizitez la redacţie? Nu ştiu, dar mă podideşte râsul când, în pauză, după o intervenţie „mobilizatoare“, în care cuvântul „politic“ îi explodează în gură la

www.dacoromanica.ro

fiecare frază, îmi vorbeşte fără perdea, ca şi cum ne-am cunoaşte de-o sută de ani. Oful şi-l varsă pe olteni şi ţărani.

– Mai dă-i în mă-sa de juveţi. Până deunăzi veneau cu cobiliţa-n spinare, cu ridichi, ceapă, şi dovlecei, cu garniţe de lapte şi dulăpioare cu iaurt, de ţi se făcea milă cum săltau în mers sub greutate, în picioarele goale, iar acum s-au cocoţat în capul nostru. Se trag unul pe altul în sus şi se-ntind mai rău ca pelagra. Tu ştii de unde-i Croitoru[1]? Din Scorniceşti, sălaş transformat în Academie politică. Au dat cu toţii năvală în Bucureşti, că nu ştii cine-o să mai are pământul. În loc să-i lase să-l scarmene, să păzească oile şi să zacă pe cuptor, i-au mutat la bloc, că s-a întins Capitala ca o plăcintă. Se înmulţesc ca păduchii. N-a rămas niciun ţăran care să fi băut la cârciuma lui Briceag din Petreşti[2] fără trese pe umăr. Ia mai ducă-se dracului. Dac-ar apărea un ordin ca toţi marţafoii să se care la sate, ar fluiera vântul pe străzi. Eu îs băiat de birjar, de lângă Podul Grant, iar tata a dus în caleaşcă doar târgoveţi, când neam de neamul ăstora n-a pus piciorul în trăsură. Căruţa şi roaba le-au fost mamă şi tată. Iar acum nu se mai dau jos din auto-

[1] Secretar cu propaganda la Comitetul municipal de partid.

[2] Satul natal al Elenei Ceauşescu, unde taică-su, zis şi Briceag, avea o cârciumă.

www.dacoromanica.ro

mobile. M-am uitat în dosarul tău ş-am văzut că eşti din Târgul Moşilor. Eu îs din Cuţarida. N-avem voie să fim proşti, nici măcar în timpul liber, că-n rest suntem ocupaţi. Nu zici că duminica trecută m-au cărat geanabeţii la o baltă cu circuit închis, doldora de peşte. Sanchi, mergem la pescuit. Băieţii au tras direct la cherhana să ridice ploconul. Eu la volan, ei cu sticloanţa de ţuică pe genunchi. Lasă că v-o coace mândel, mi-am zis. Şi de unde se piliseră de dădeau la boboci, i-am trezit la datorie. Am răsucit cheia în contact, maşina s-a oprit, m-am dat jos, ridicat capota, scos fişa din delco – să nu dea scânteie –, şi ce să vezi? Pană de motooor! Ca s-o luăm din loc, i-am pus pe olteni să mă împingă, tată, nu glumă. Din când în când mi se făcea milă de ei, îi mai lăsam să-şi tragă sufletul, după care la treabă, băieţi, cu forţă şi nădejde. Apoi, iarăşi, puţină odihnă şi, din nou, repetir. Leoarcă i-am făcut. Când i-au lăsat geamparalele – c-aşa dădeau din picioare –, au zbughit-o de şmecheri c-un camion, lăsându-mă baltă cu toată pescăria. Să nu audă de peşte, c-abia se mai ţineau pe butuci, deşi mă oferisem să le dau câte-o punguţă, s-aibă ce pune-n tigaie acasă, căci le-am atras atenţia că la mine n-am un' să bag atâta marfă, iar pe căldura asta se-mpute. N-au vrut, n-au vrut. Pe gât nu le puteam vârî niciun baboi. Am lăsat să

treacă puţin timp, am pus fişa la loc, răsucit cheia şi valea! Peştele l-am împărţit încoace şi-n colo, plus ce s-a gătit şi intrat în congelator, să am până la revelion. Noroc c-au vomitat, c-altfel nu se alegeau cu nimic.

Zicala „Când tot răul e spre bine“ se verificase din nou, odată cu transferul în editură. Rămânea general valabilă: baţi la o uşă care nu ţi se deschide, pentru ca apoi să se prăbuşească zidurile peste cei dindărătul ei (cazul lui Iordan Chimet, refuzat cu delicateţe de Veronica Porumbacu să participe la o sărbătoare de Purim, unde, în afară de Mihai Petroveanu, se mai aflau soţii Gafiţa şi Baconski, cu toţii victime ale cutremurului din 1977); pierzi un tren şi afli că a deraiat la Chitila; plângi după o iubită rătăcită în ceaţă, şi Dumnezeu, bun şi înţelegător, te despăgubeşte cu două, una de zile mari şi alta de rezervă; izgonit dintr-o instituţie avariată de-o conjunctură nefericită, te pomeneşti, n-ai fi crezut, într-un mediu prielnic propriei tale dezvoltări. Adevărat noroc în ghinion, petrecut mai totdeauna la graniţa dintre tragic şi comic.

Nici viaţa literară nu este scutită de accidente similare, mai ales în privinţa tiparului. O carte nepublicată la timp este ca un coşciug uitat între pereţii casei în care a fost zămislită: până nu scapi de catafalc, n-ai loc de nuntă sau de botez. Ca editor, mi-a fost

dat să oficiez astfel de ritualuri şi la noua răscruce de drumuri, în preajma unor cărturari de aleasă condiţie intelectuală. Pe unul l-am cunoscut, indirect, din prima zi când am pus piciorul la Editura Enciclopedică şi Ştiinţifică, graţie unei lucrări căreia îi pierduse urma. După relatările sale, o predase demult la Editura Minerva (sau E.P.L.), de unde fusese mătrăşită din portofoliu şi transferată bezmetic cu intenţia de-a se descotorosi de ea. La rândul meu căzusem ca musca-n lapte într-un colectiv redacţional, preluat de la Editura Politică, aplecat – cum am mai amintit – peste *Marea enciclopedie română* şi *Enciclopedia României*, adevărate himere, atâta timp cât se resimţea lipsa instrumentelor pregătitoare, de tipul cronologiilor, bibliografiilor, dicţionarelor şi enciclopediilor domeniale.

Nimerisem într-un birou cât o hardughie, împărţită cu Gabriela Adameşteanu, Dinu Flămând, Andu Chiriacescu, Nora Iuga, Gheorghe Firca, Mihai Pădureleanu, Gabriel Marcusohn, încăpere în care mai târziu s-au aşezat, de asemenea, Victor Ernest Maşek şi Rodica Pandele, megieşi sub cupola artei cu cineastul Gheorghe Rado, de artele plastice ocupându-se Elena Hanciu, Smaranda Popescu şi Alexandra Teodorescu, unii plecaţi de mult în Franţa, Italia şi Israel.

www.dacoromanica.ro

Mi se oferise un loc privilegiat, lângă fereastra cu vedere spre Calea Victoriei, stând pe aceeaşi parte cu Mihai Pădureleanu, bărbat de-o rară distincţie sufletească, tobă de carte şi total inactiv, precum şi cu Marcusohn, fost ilegalist şi – se zicea – colaborator al lui Pătrăşcanu şi Roller, coleg tăcut şi posac, dar bun latinist. Nu mă pot lăuda c-am fost primit cu bucurie. Dimpotrivă, chiotele fetelor şi zbenguiala din redacţie se curmau brusc la intrarea mea în încăpere, dintr-o prudenţă dictată, cu siguranţă, de locul de unde proveneam. Nu mult, căci, odată cu dezlegarea limbilor, ne-am vărsat pâraiele în acelaşi râu. Vor fi contribuit, poate, şi vizitele multor confraţi, care veneau la mine ca la cimitir, s-aprindă o lumânare, între ei şi cunoştinţe comune, de unde puteau afla ce poamă eram. În plus, ne legau aceleaşi năzuinţe: Gabriela bătea la porţile prozei, Nora şi Dinu asaltaseră poezia, eu le ciocăneam capul toată ziua cu Rebreanu etc., etc.

Nu pot uita însă că în prima zi de activitate, aflându-mă în biroul cât o debara al bărbosului Pienescu, am văzut pe masa lui un imens manuscris de peste 1.400 de pagini: *Mihail Kogălniceanu*. O biobibliografie critică.

– S-a întors acum de la cenzură fără viză de tipărire.

Vorbind cu mai vechiul meu coleg şi

www.dacoromanica.ro

prieten despre toate şi nimic – revenind mereu asupra marotelor noastre**:** Arghezi şi Rebreanu –, frunzăream lucrarea pomenită, al cărei autor, Alexandru Zub, nu-mi spunea nimic.

La vremea respectivă, puţini ştiau rostul „îndolierii“ paginilor încredinţate tiparului. Mai precis**:** peste noapte, se hotărâse ca textele dactilografiate să fie încadrate într-un chenar cu 31 de liniuţe marginale, motivaţia oficială fiind, chipurile, stabilirea unui mijloc de calculare exactă a volumului cărţii, printr-o paginaţie-tip (31 de rânduri a 65 de semne). În realitate, noua grafică îngăduia cenzorului să marcheze cu un punct discret rândurile (pasajele) căzute în păcat.

Cum discuţia ameninţa să nu se mai termine, alunecasem cu privirea peste toate semnele cerberului. Multe, dar nu de speriat.

– Lasă-mă două săptămâni cu ceaslovul ăsta acasă şi ţi-l aduc cu „bun de tipar“.

– N-ai cum, Niculae. De două ori a fost la D.G.P.T. şi de fiecare dată s-a întors cum a plecat. Observaţii de detaliu nu s-au făcut, peste eticheta de „inoportun“.

Am insistat să-mi dea manuscrisul acasă şi-n cele din urmă am plecat cu balotul sub braţ, pentru ca apoi, la termenul fixat, să-l restitui însoţit de un referat în care argumentam rostul editării şi oportunitatea

www.dacoromanica.ro

câtorva intervenţii redacţionale. În prealabil, avusesem grijă să discut pe îndelete cu Elena Doxănescu de la instituţia amintită, o femeie care, pe parcursul anilor, îmi dovedise că ştie s-asculte şi peste lătratul câinilor din ogradă. Mi s-a părut normal ca, după primirea vizei, să-l chem pe autor la telefon, explicându-i toată situaţia.

– Aţi tăiat din text?

– Nu mi-am îngăduit. Au rămas în carte toate posturile bibliografice, numai că pe-alocuri am intervenit în adnotări, schimbând o bancnotă de o sută în patru a 25, mai uzuale. Vă aştept să veniţi de la Iaşi să vedeţi despre ce e vorba.

La Bucureşti avea să se convingă, surprins, că uneori schimbasem aceeaşi bancnotă de 100 în şase a 25. De pildă: adnotarea „Protest către Rusia ţaristă cu privire la răpirea Basarabiei“ o înlocuisem cu „Mesaj către Rusia vecină asupra unor probleme de vie actualitate“.

– Domnule, mi-ajung anii de închisoare pe care i-am făcut. Ştergeţi „de vie actualitate“.

Am revăzut apoi împreună textul, unde tradusesem din română în româneşte aceeaşi informaţie. Ocolisem cuvintele tabu de tipul „Basarabia“, precum şi tot ce-ar fi pus într-o lumină defavorabilă istoria marelui frate. Astfel, la capitolul dedicat relaţiilor româno-ruse, adnotarea unui titlu

www.dacoromanica.ro

care privea împuşcarea câtorva ofiţeri români de către militarii ţarişti, aflaţi în trecere prin capitala Prahovei, s-a redus la: „Despre incidentele din Gara Ploieşti“. Suficient pentru o notă încadrată într-un capitol privind relaţiile româno-ruse. Cititorul interesat asupra acestor raporturi va deschide ziarul şi va vedea despre ce este vorba. În rest, datele bibliografice se reproduceau integral.

Cartea a apărut în anul 1971, reliefând prin comentarea celor peste 8.000 de titluri profunzimea studiului şi, implicit, spiritul critic al unui istoric de largă respiraţie, ce debuta editorial spectaculos, oferindu-ne un etalon de cercetare aplicată.

– Şi-acum ce ne mai dai?

– Nu-i suficient, după ce *Kogălniceanu* a zăcut ani de zile în sertarele editurilor până i s-au îngălbenit foile?

Am insistat şi-mi place să cred că siguranţa intervenţiei mele a avut ecoul scontat:

– Vă dau un *Xenopol*!

– Când?

– Să zicem un an!

Aşa a fost, deşi, sincer vorbind, nu l-am crezut, fără să ştiu că autorul nu se dezlipea de la masa de lucru, oficiind de dimineaţa până seara în acelaşi altar al singurătăţii.

Nu ştiu prea bine de ce, dar atunci mi se părea extrem de tânăr, aflat miraculos în prelungirea unei sublime adolescenţe, cu

www.dacoromanica.ro

toţi cei 36 de ani înscrişi pe răboj. Avea o puritate neobişnuită în priviri şi un zâmbet dezarmant, cu care abia îndrăznea să te contrazică sau să sublinieze o idee ieşită din comun, mai mult ca o scuză, lăsând mereu comunicării o fereastră deschisă. Niciun rid nu-i marca trecerea prin infernul detenţiei, iar părul blond-auriu îi luminau şi mai pregnant trăsăturile juvenile. Doar fruntea, nefiresc încreţită continuu, îi trăda neliniştea interioară, făcându-te uneori să simţi că, deşi alături, cotrobăie cu mintea pe alte coclauri. Alergând mereu contra cronometru, se încăpăţâna parcă să recupereze un timp pierdut. Viaţă de sihastru, împlinită prin carte şi pentru carte, într-o lume ostilă celor hărăziţi să rămână în istoria neamului prin înălţimea minţii şi nu prin agoniseala lor.

– Şi-acum, că a apărut *Xenopol*, ce ne mai dai, Alexandre?

– Un *Pârvan*, boierule!

Apelativul, neobişnuit în epocă, intrase în vorbirea noastră pe uşa din faţă; vom fi fost noi subţiri la buzunare, dar boieria spiritului nu ne lipsea. După ce ne dumiriserăm de unde ne tragem în gândire şi ce vrem, nimic şi nimeni nu ne împiedica să ne considerăm mai aşezaţi decât toţi avuţii din jurul nostru, damblagii, atunci ca şi acum, pe cărările culturii.

– *Pârvan* să fie, Alexandre, dar, rogu-te, fixează-te bine la un număr de pagini, că

avem de-a face cu o administraţie bolnavă. Te anunţi cu o carte cât o cărămidă – e perfect; dar dacă te pune naiba să te programezi cu 300 de pagini şi dai 312, e jale. Lasă o marjă.

– Să zicem 400 de pagini.

Şi, bineînţeles, spaţiul s-a dovedit meschin, obligându-ne pe amândoi să tundem adnotările.

Primul care avea să valorifice aceste instrumente biobibliografice a fost autorul lor, semnând ulterior monografii prestigioase, precum *Mihail Kogălniceanu istoric* (1974), *Vasile Pârvan – efigia cărturarului* (1974) ş.a.

În istoria cărţii noastre, biobibliografiile lui Zub au oferit un prototip pe care, ca editor, l-am impus într-o colecţie de profil cu concursul lui D. Vatamaniuc (*Ion Agârbiceanu*, *Lucian Blaga* şi *Ioan Slavici* – ultimul tom în colaborare cu T. Bugnariu şi I. Domşa), Ion Bălu (*G. Călinescu*) ş.a. Era firesc ca existenţa unor atari instrumente de lucru să impulsioneze lansarea unor serii de *Opere*, lăsate acum în paragină. Apariţia monumentalei biobibliografii *Tudor Arghezi*, datorată lui D. Vatamaniuc, nu este altceva decât un ecou prelungit al activităţii de odinioară. Mă îndoiesc ca astăzi să se mai găsească vreun amator dispus să lucreze ani în şir de amorul artei, atâta timp cât se risipesc miliarde cu ediţii

www.dacoromanica.ro

aşa-zis bibliofile, majoritatea făcute la ciocan şi nicovală sub pulpana unor făptaşi cu luare de mână.

N-a fost niciodată cazul lui Zub, Vatamaniuc, Ştrempel, Bălu, Nestorescu-Bălceşti şi al altor cărturari de marcă, obişnuiţi să lucreze mult şi să numere mai puţin.

În raport cu legile economiei de piaţă, Zub este un personaj anacronic. Invitat pe vremuri peste hotare, el a revenit în ţară, spre tristeţea celor care până atunci nu-i acordaseră un paşaport. De-acolo s-a întors cu lăzi de cărţi, reviste şi documente, nicidecum cu o maşină de la cimitirul frecventat de mulţi ipochimeni. Neavând acasă loc de depozitare, le-a cărat la institutul unde lucra, să fie de folos şi altora. Oferindu-i-se sub regimul Convenţiei un post de ambasador, a mulţumit de intenţie şi a refuzat. Diplomaţi pe toate drumurile, nu şi oameni de ştiinţă de talia lui. Şi, ca să nu pară o vorbă aruncată în vânt, să ne imaginăm cum ar arăta cultura românească dacă toţi diplomaţii sau miniştrii noştri de ieri şi de azi ar fi lăsat în urma lor măcar o carte asemănătoare celor semnate de Zub sau de alţi confraţi, nuferi crescuţi în mocirla sfintei indiferenţe faţă de trecutul şi prezentul culturii, temelie fundamentală a oricărui edificiu social.

Păstrez în sertarele mele vreo 50 de epistole de la prietenul meu din dulcele târg

www.dacoromanica.ro

al Ieşilor. Mărturisesc că, iniţial, cu ele aş fi dorit să pornesc la drum, îmbogăţind o rubrică de evocări şi documente. Paradoxal, recitite azi, m-au întinerit şi îmbătrânit de la o scrisoare la alta. Parcă acum mi-au fost aduse de poştaş, numai că au poposit prea mult pe drum, îmbătrânindu-ne. Multe înscrisuri au valoarea unui jurnal intim şi, în joacă, am vrut s-o probez cu pasaje datate. Ar fi fost, totuşi, o nedelicateţe, atâta timp cât însemnările îi aparţin. Doar el şi-o poate îngădui şi – cine ştie? –, o va şi face cândva.

Între timp, credincios sieşi, tânărul de ieri a reuşit să-şi respecte multe dintre angajamentele cu care se împovărase singur, intrând pe poarta din faţă a Academiei Române, străin de subsolurile ei dubioase. Asistându-l de departe, mă bucur că sufleteşte a rămas acelaşi, întreaga lui evoluţie amintindu-mi de replica lui Lăpuşneanu:

„– De mă voi scula, pre mulţi am să popesc şi eu!“

Nimic din calităţile sale n-avea să-i lipsească viitorului coleg de Academie Dimitrie Vatamaniuc. Cum iniţial Editura Enciclopedică avea sediul la doi paşi de Biblioteca Academiei Române, ne vedeam zilnic, făcând parte din aceeaşi tagmă a călugărilor benedictini, aplecaţi de dimineaţă până seară pe slovele tiparului. El a

făcut un pas hotărâtor în desţelenirea presei interbelice, uriaşe. Lui îi datorăm – cum pomenisem în treacăt – câteva cercetări istoriografice fundamentale, precum biobibliografia *Ion Agârbiceanu* (1974) – cumulând 6.516 informaţii despre opera acestuia –, biobibliografia *Lucian Blaga* (1977), cu 8.780 poziţii similare, iar mai târziu biobibliografia *Tudor Arghezi*, cu 15.910 titluri, depistate în 577 ziare, reviste şi fonduri de arhivă. Numai cine n-a avut răbdarea să parcurgă o publicaţie de la primul la ultimul ei număr – uneori cu mai multe serii – nu-şi poate da seama ce presupune răbdarea de a foileta, ani în şir, mii de periodice, pentru ca în cele din urmă să faci bilanţul câtorva sute – enorm! – în care ai descoperit urmele paşilor pierduţi.

Pe bună dreptate se spune, metaforic desigur, că acolo unde pune Vatamaniuc piciorul nu mai răsare iarbă. Rade tot, lăsând puţine speranţe urmaşilor de a mai adăuga ceva documentării întreprinse. Desigur, este o exagerare, numai că în ea poţi întrevedea acribia fantastică a celui care, fără a-1 fi condamnat cineva, s-a întemniţat singur în bibliotecă, făcând parcă parte din inventarul ei. Aşa ne-am obişnuit să-l vedem la Biblioteca Academiei Române, cu stativul ziarului în faţă şi cu maldărul de fişe alături. Când i-am cunoscut şi soacra, pe cât de bună gazdă, pe atât

www.dacoromanica.ro

de guralivă, mi-am reamintit de dictonul latin *tertium non datur*, definitoriu pentru confundarea bibliotecii cu propria-i locuinţă. Extrem de generos, nu ezita să noteze şi pentru alţi confraţi diverse colaborări sau informaţii de care erau interesaţi. Posed şi azi zeci de fişe în arhivă, cu scrisul său, grafii sucite pe stânga şi pe dreapta, ce mă fac să regret puţinele cunoştinţe avute într-ale grafologiei.

Cu mulţi ani în urmă, dădusem un examen cu dânsul la Facultatea de Filologie a Universităţii Bucureşti. Pe cât de exigent, pe atât de bun. Exigent, pentru că îşi formula astfel întrebările pe bilete, încât n-aveai cum să te abaţi de la subiect, să găseşti un culoar spre un teritoriu cunoscut. Bun, pentru că, văzându-te că te îneci, îţi arunca un colac de salvare, la nevoie intrând în apă să te scoată la suprafaţă. Îşi fixa chestionarul plecând de la sumarul volumelor de versuri, povestiri sau eseuri, pe care ori le ştiai, ori ba. Din această pricină, am crezut că terminasem examenul înainte de a-l începe.

– Ce ţi-a căzut?

– *Au mai păţit-o şi alţii.*

– Şi?

– Cum au păţit-o alţii, o păţesc şi eu.

Numai că D. Vatamaniuc nu m-a lăsat să plec, m-a invitat să rămân, încercând să m-adune de nicăieri. Ce să zic? Din vorbă în

www.dacoromanica.ro

vorbă, după ce bătusem din poartă-n poartă pe uliţa lui nea Costache Negruzzi, *Păcatele tinereţelor* acestuia l-au determinat pe profesor să mi le ierte şi pe-ale mele. Mai ales când a auzit că ştiam câte ceva despre vodevilul *Doi ţărani şi cinci cârlani* – Dumnezeu ştie cum se lipise în memoria mea –, şi despre *Alexandru Lăpuşneanul,* al cărei motto – „Proşti, dar mulţi" – îl rostesc şi azi la tot pasul.

Iar timpul avea să treacă. Peste ani mi-am răscumpărat păcatele lucrând la editură pe manuscrisele lui D. Vatamaniuc, căutând împreună cele mai ascunse cărări spre o informare integrală, prin învăluirea cenzurii, gripată la auzul unor nume sau expresii tabu. Numai aşa am putut înşela vigilenţa unor cerberi la bibliografierea scrierilor religioase ale lui Agârbiceanu – omiţându-le titlurile, dar inventariate integral, cu denumirea periodicelor unde se află, cu data apariţiilor etc. –, la citarea lui Nichifor Crainic (pseudonim înlocuit de noi cu numele adevărat, Ion Dobre), a lui Radu Gyr (înlocuit, la fel, cu Radu Demetrescu) ş.a.m.d.

În epoca aplauzelor în cascadă închinate „măreţului corăbier", ne-a fost dat să reproducem o remarcă a lui Mihai Eminescu, din volumul *Fragmentarium*, ce te înfioară şi azi când o citeşti:

„De mult aud lăudându-se inteligenţa

www.dacoromanica.ro

extraordinară a românului, deşi poate nimic nu-i mai neadevărat decât această laudă. Căci pe ce se bazează o asemenea supoziţie? Un popor, căruia-i este silă de orice muncă ştiinţifică, a cărui prisos de inteligenţă se consumă în lucrarea desigur cea mai uşoară a minţii omeneşti, în suduituri sau ridicarea în cer a guvernanţilor săi, nu poate fi numit un popor inteligent."[3]

– Cam tare!

– Şi de fantastică actualitate, domnule profesor, dar îi dăm drumul, căci nu văd un cenzor care să îndrăznească să facă o asociaţie între remarca lui Eminescu şi iubitul conducător de azi.

Şi, de milă, de silă, cu privirea crucişă, cenzorul s-a îmbunat, iar îndrăzneala unora a dat curaj altora, care, la rândul lor, au adăugat domeniului bibliografic lucrări esenţiale. Perseverenţii acestui ingrat sector de cercetare rămân însă Alexandru Zub şi Dimitrie Vatamaniuc. Numai că între timp administraţia culturală de dinainte de revoluţie şi-a scăzut interesul pentru părţile „nerentabile", chiar dacă valoarea lor patrimonială presupunea cheltuieli minime de la buget, în comparaţie cu uriaşele pierderi provocate de susţinerea unor industrii parazitare. Din rău în mai rău, cercetarea bibliografică s-a volatilizat aproape total,

[3] Loc. cit., pp. 233-234.

www.dacoromanica.ro

de-atunci până-n prezent. Şi nu este vorba de neapariţia unor cărţi care, de când lumea, se pot edita şi postum, ci de consecinţele netipăririi lor. Între ele, întârzierea deliberată a marilor ediţii, a seriilor cu adevărat complete, nu făcute de azi pe mâine, fardate violent, să ia ochii finanţatorilor cu ifose cărturăreşti. Pentru că, odată ş-odată, va trebui să ne obişnuim cu gândul că în ţintirimul presei româneşti continuă să zacă un patrimoniu literar inestimabil, care, în multe cazuri, poate dubla creaţia edită a scriitorilor, cel puţin sub raport documentar.

De regulă, astfel de lucrări se pregătesc în cadrul unor colective, încadrate în institute special constituite. Peste hotare, ele au fost salutate cu salve de tun. Pentru *Voltaire, bibliographie de ses oeuvres* – publicată, la Paris, de George Bengescu, între 1882 şi 1890 – autorul a fost premiat de Academia Franceză încă de la apariţia primului tom, la propunerea lui Taine şi Renan. La doi ani după terminarea lucrării, Societatea de Istorie Literară a Franţei îl va alege membru, devenind coleg cu Émile Faguet, Ernest Lavisse, Jules Lemaître, Gaston Paris şi Émile Picot.

Prin valoarea lor, scrierile amintite nu sunt cu nimic mai prejos. Când va mai apărea vreuna la fel – alcătuită de un cercetător dispus să investească numeroşi ani de

www.dacoromanica.ro

muncă, risipiţi de amorul artei –, mulţi dintre noi vom fi departe.

Şi dacă tot mă aplecasem asupra instrumentelor de muncă intelectuală, am deschis şi seria indicilor bibliografici, în ajutorul cercetătorilor, scutiţi astfel de anevoioasa foiletare a diverselor publicaţii, îndeosebi a celor de lungă durată. Unele lucrări cuprindeau o arie tematică mai largă, precum *Reviste de filosofie şi sociologie,* alcătuită de Grigore-Traian Pop, două volume dense, solicitate şi de Mircea Eliade, prin Georgeta Dimisianu, cu prilejul vizitei efectuate de ea la Paris, semn că utilitatea unor atare bibliografii se resimţea şi la case mari. În aceeaşi ordine de preocupări s-a înscris şi lansarea unei serii de cronologii, botezate impropriu „dicţionare cronologice“, pentru a putea fi remunerate mai bine autorilor, cărţi cu deschidere spre literatura română, italiană şi americană. Tuturor acestor instrumente de cercetare urma să le adăugăm o serie de dicţionare literare, în afara celor bilingve deja existente. O primă încercare o făcuse D. Trancă, la plecarea sa în Occident, unde perfectase cu editorii Laffont-Bompiani traducerea dicţionarelor de autori şi de opere, cu îngăduinţa de a le îmbogăţi cuprinsul cu scriitori şi oameni de artă români. Ca să ne facem mâna, le-am fărâmiţat pe ţări, precum desfaci un pulover în bobine de lână, separate pe culori. Statis-

www.dacoromanica.ro

tică dezarmantă, în favoarea culturii franceze şi italiene, în detrimentul creaţiei literar-artistice a altor ţări, de mare tradiţie, spre pildă cea germană. Ne-am gândit atunci la profilarea unei serii de dicţionare mai organizate, pe baza unui criteriu editorial, fie şi arbitrar, dar echitabil. Pentru depozitarea informaţiei, am luat drept cadru cifra 100, denumind colecţia „Centum", pretabilă la antologări de autori, de opere, de state etc., etc. Colecţia a fost acceptată, dar nu şi denumirea, ca şi cum cifra ar fi fost nocivă. Important e că lansasem prototipul, prin *Scriitori francezi* (coordonator Angela Ion), urmat de dicţionare trase pe acelaşi calapod, cu autori greci şi latini (coordonatori N.I. Barbu – Adelina Piatkovski), iar mai târziu români (colectiv condus de Mircea Zaciu, în colaborare cu Marian Papahagi şi Aurel Sasu). În paralel, redacţia editurii păstra caracterul unui institut de cercetare, fiind concentrată asupra marilor sale obiective. Numai că, în cazul *Enciclopediei Române*, dorinţa elaborării unei lucrări pe criterii alfabetice se izbea de tentaţia realizării ei pe structuri tematice, cale mai lesnicioasă, bătătorită cu mulţi ani în urmă de Dimitrie Gusti, însărcinat de Carol al II-lea să realizeze o operă similară. Diversitatea opiniilor împărţise colectivul în două tabere, grupate în jurul celor doi redactori-şefi: Aurora Chioreanu,

www.dacoromanica.ro

cu vechi state editoriale, şi Gheorghe Rădulescu, istoric mai tânăr, dar care izbutise cu alţi colegi de-o seamă, precum Nicolae Nicolescu, Horia Matei, Marcel Popa şi Alexandru Stănculescu, să se remarce prin apariţia unor cronologii apreciate (*Istoria lumii în date*, *Istoria României în date* ş.a). Adesea, dorinţa adoptării uneia dintre cele două formule amintite era fisurată şi de orgoliul exacerbat al ambilor conducători de redacţie, generând conflicte colaterale.

Sincer vorbind, mă lăsa rece toată zăpăceala stârnită în jurul unei false probleme, ambele opţiuni fiind legitimate în istoria cărţii. Deşi, în condiţiile date, cu o cenzură care te obliga să elimini numeroase personalităţi din istoria ţării, evitarea unei enciclopedii alfabetice se dovedea mai potrivită, publicarea unui indice de persoane anulându-i oarecum lacunele. Aflat în afara jocurilor de culise din interiorul editurii, eram bucuros să-mi văd de treburile mele, mai ales că, fiind la doi paşi de Biblioteca Academiei, izbutisem să înaintez şi cu ediţia critică Rebreanu. Îi adăugasem încă două volume, romanele *Pădurea Spânzuraţilor* şi *Adam şi Eva* împreună cu dosarele lor. Dacă vreodată mă încântase locul ocupat în ierarhia editorială, acum eram vindecat complet. În sfârşit, îmi intrase în cap adevărul că, orice funcţie ai ocupa în administraţia culturii şi artei, nimic nu este mai

www.dacoromanica.ro

trainic decât ce laşi în urma ta. „Poţi sau nu poţi“, aceasta era întrebarea hamletiană, de neocolit când eşti tentat să dai vine pe alţii, apropo de neîmplinirile tale. Lecţia mi-o însuşisem perfect, deoarece în acele zile mi s-a făcut o ofertă ispititoare pentru mulţi confraţi. Venea din partea lui Constantin Părăluţă, numit vicepreşedinte al Ministerului Turismului, care m-a invitat să-i fac schema de organizare a unei edituri de sport şi turism, în calitate de viitor director. Schema i-am făcut-o, i-am mulţumit pentru aducerea-aminte şi oferta de a-i fi iarăşi colaborator, dar mi-am văzut de treabă:

– Cu administraţia am terminat-o. Dacă e ceva de capul meu, urmează s-o dovedesc. Şi nu gândeam deloc rău. Decât să fiu la cheremul unor imbecili, să fiu înjurat de pomană de confraţi pentru prostia altora, era de preferat să rămân în atelierul domnului Rebreanu, patron serios, mai viu decât mulţi muribunzi sus-puşi, să cantonez într-o lume mai apropiată ca spirit decât tot ce mă înconjura. În plus, rămăsesem singur pe coverta corabiei. De unde iniţial mă angajasem cu alegerea şi stabilirea textelor – exclusiv din creaţia edită a romancierului, nicidecum din periodice şi sertare –, acum îmi revenea şi grija alcătuirii aparatului critic. Nicolae Liu întârziase sistematic predarea notelor şi comentariilor, Lucică Raicu s-a retras, necunoscând laboratorul de crea-

www.dacoromanica.ro

ţie al scriitorului, dar, mai ales, din pricina voluminoasei arhive lăsate moştenire posterităţii, aşa că îndemnul „ajută-te singur“ rămânea singura soluţie. Contactul cu masa de lucru a scriitorului şi, inevitabil, cu viaţa literară din jurul său m-a smuls pe nesimţite din vacarmul lumii în care mă aflam, din ce în ce mai mică în gândirea mea. Ambele erau un eşapament prin care eliminam toate noxele orânduirii reale. Şi viaţa devenea suportabilă, mai ales că la capătul fiecărei zile mă refugiam la Casa Scriitorilor, cu aceeaşi clientelă stabilă, plasată şi în spaţiu, începând cu masa lui Eugen Jebeleanu, din stânga sălii, şi sfârşind cu masa lui Tudor George, vestitul Ahoe, postată pe ultimul rând, în dreapta, spre bufet. Mă număram printre cei ce frecventau seară de seară aşezământul, venind înfometat după închiderea bibliotecii. Ani în şir mi-am petrecut vremea acolo, însoţit de Valeria Dumitrescu, pe atunci studentă – alături de care am repetat cursurile de filologie –, şi poetul Nicolae Coban, colaboratori la copierea actelor din arhiva Rebreanu – folosirea mijloacelor mecanice de reproducere a documentelor fiind interzisă. Între cursanţii de drept, Nicolae Carandino, Ileana Mălăncioiu, Fănuş Neagu, Gheorghe Pituţ, Nichita Stănescu, Gheorghe Tomozei, Nicolae Velea, strigaţi la catalog ca la şcoală.

www.dacoromanica.ro

Dintre scriitorii „bătrâni“ mă ataşasem de Nicolae Carandino. Fost director al ziarului *Dreptatea*, făcuse aproape zece ani de închisoare, condamnat în procesul intentat fruntaşilor Partidului Naţional-Ţărănesc, în urma faimoasei încercări de a fugi din ţară, cu o avionetă de la Tămădău, în realitate o cursă a Securităţii. Zaharia Stancu îl ajutase să reintre în drepturi, pentru mine devenind o adevărată enciclopedie. Ieşind din slovele bibliotecii, pe cât de noi, pe-atât de fade, le învioram printr-un martor al timpului, oricât de subiectiv s-ar fi dovedit. Locuind în drumul meu, îl lăsam cu maşina pe strada Domniţei, colţ cu Moşilor, înspre Piaţa Sfântul Gheorghe. Graţie lui, trăiam paralel în două lumi, care, contrazicându-se total, dărâmau orice şablon. Vioi, Carandino avea harul de a te provoca la sinceritate şi, implicit, de a filtra realitatea cu bonomie. Grec la obârşie, era firesc să se fi apropiat de compatrioţii emigranţi. Între ei, Menelaos Ludemis, un fel de Panait Istrati, tradus în multe ţări. Spre deosebire de noi, omul primea din străinătate valută forte pentru traducerea operei sale, îngăduindu-şi să vină la Casa Scriitorilor cu un Mercedes personal – lucru neobişnuit la acea oră. În pofida faptului că şchiopăta bine de un picior şi sălta peste 50 de anişori, era mai totdeauna însoţit de domnişoare extrem de tinere, în virtutea tradiţionalei

ospeţii româneşti. Într-una din seri, ne-a înţepenit ochii cu o fată care bătea la fund orice Miss Europa: Ludemis târând piciorul grăbit spre singura masă liberă, regina, roşie în obraji, sfioasă după el. Nu se putea ca, a doua seară, Carandino să-l ierte:

– Ce-ai făcut, grecule, cu puştanca de ieri?

– Nicule, n-ai sa cresi. N-a vrut sa vina la mine niciun fel. Banuiesc c-avea un cuşur.

Între timp, la serviciu se produc schimbări: Dumitru Trancă se transferă la Ministerul de Externe.

– Firesc ar fi să preiei conducerea editurii, dar Ion Dodu Bălan nici nu vrea s-audă! îmi spune într-o zi.

– Şi nici nu mă interesează. Dacă aveam boala grandorii, acceptam propunerea lui Părăluţă. Deocamdată, sunt pe un făgaş bun. Important e să-mi ating ţinta, iar asta depinde numai de mine.

– Director interimar rămâne Aurora Chioreanu. E şi membră în biroul sectorului de partid şi-i pricepută la trasul sforilor. În plus, mai sunt oameni care te vor. Există o soluţie de-a ieşi din zona zoster a noii conduceri de la C.S.C.A.

Formula o agitase podoaba de Gârceag, care, de bine, de rău, rămânea la rându-i membru în biroul de partid al Capitalei. Atât i-a trebuit să afle că unii din mai-marii

www.dacoromanica.ro

săi mă ştiu din fragedă pruncie. Nu mi-am stăpânit gura:

– Ăsta e în stare să spună că-n tinereţe m-a văzut plimbându-mă cu Leonid Brejnev prin centrul Chişinăului – pe vremea când starostele Kremlinului era prim-secretar al Moldovei Sovietice –, dacă n-oi fi şi puţin rudă cu el, prin Gherasim Şutoskin, muscalul de la care părinţii mei au cumpărat casa din Făinari.

Simţindu-l „băiat de cartier“ – n-am zis golan, căci, în cazul meu, păcatele şi le mai spăla cu ochii de pisică prin care pătrundea întunericul – l-am rugat să mă înţeleagă, fiindcă ar fi imprudent să mă firitisească acum, după ce-a fost odată ca-n poveşti.

– Căţeii dintâi turbează, vrei să zici. Dar rasa merge mai departe! Tu ce crezi: ăştia de te-au scos din circulaţie latră cinstit ori sunt turbaţi? Trebuie să te chiorăşti bine, cu privirea ţintă la dialectica materialistă şi istorică! Ce zice ea? Zice că nu există materie fără mişcare şi mişcare fără materie. Asta înseamnă că nimeni nu stă pe loc: ieri ai fost pe cai, acum sunt alţii, iar mâine se schimbă iarăşi călăreţii. Important e să nu rămâi în picioarele lor, ori grăjdar, c-atunci dai în idealism şi te mănâncă gaia. Totul se schimbă şi se va schimba. Chiar şi structura de partid: e vorba să se facă un comitet pe edituri, iar tu eşti dintre membrii noi, primiţi după independenţa lui Nea Nicu din

www.dacoromanica.ro

balcon, aşa că, dacă vei ieşi la vot, te ungem secretar.

– Nu-s deloc nou, ieşit din găoace.

– Important e ce scrie pe carnet, nu de ce ţi-aduci aminte. Ce-a fost a fost, fuse şi se duse, prezentul contează şi, mai ales, cine te girează. Căci colacul de salvare nu-i zvârlit de mine, ci mai de sus. Se schimbă calimera. Şmecherii or să latre în van la lună, iar tu îţi vezi de treabă, că eşti organ ales, nu desemnat. Ştii ce-nseamnă asta? După directorul general al editurilor, devii omul numărul doi, cu deosebirea că pe Dodulică îl poate schimba oricând, pe tine nu.

– Asta s-o crezi matale. Că doar adineauri mi-ai spus că roata morii se-nvârteşte ţac, ţac, ţac, acum şi dintotdeauna.

Din clipa ceea, mă pândea şi pe mine un „cuşur“, numai că destinul ni-l mai croim şi singuri.

La începutul lui 1973, primeam o scurtă epistolă de la Mircea Zaciu, răspuns protocolar la un volum dăruit de mine din seria de *Opere*:

«Îţi mulţumesc pentru cartea trimisă şi pentru frumoasele gânduri pe care mi le împărtăşeşti. Probabil că ai aflat că am scris, la „cronica ediţiilor“, pentru revista *Manuscriptum*, un articol despre ediţia Dvs., respectiv despre volumul al V-lea, cu

www.dacoromanica.ro

unele referiri la „Dosarul“ romanului.[4] Mi-am permis să formulez şi câteva rezerve, care nu afectează valoarea întreprinderii. Regret că ritmul editorial al acestei valoroase ediţii nu ne va permite s-o urmărim în această viaţă, cel puţin nu de pe planeta Pământ...[5]

Vin acum cu o propunere: nu ai fi tentat să dai ceva la seria „Restituiri“ pe care o conduc la editura Dacia? Evident, din Rebreanu. Dacă cunoşti seria, poţi să-ţi dai seama cam ce ne-ar trebui sau ce ar putea avansa, înaintea apariţiei *Operelor*. Eu m-am gândit la un moment dat la *Amalgam*. Dar nu vreau să anticipez, te las să meditezi şi să-mi dai în scurt timp un răspuns, dacă accepţi principial şi ce ai propune. M-ar bucura să putem colabora. / Cu cele mai bune sentimente, *Mircea Zaciu»*

Scrisoarea avea să fie începutul unei corespondenţe de lungă durată, proză

---

[4] Dosarul, care depăşea cu mult volumul cărţii, reţinea atenţia prin geneza romanului *Pădurea Spânzuraţilor*. În plus, tomul 5 reproducea şi scrisorile lui Emil Rebreanu, prototipul operei, corespondenţă citită de scriitor înaintea elaborării ei. Documentele fuseseră transcrise împreună cu Valeria Dumitrescu şi conf. univ. Cezar Apreotesei, din Timişoara, care adăugase un lot inedit de epistole, precum şi o cronologie a vieţii lui Emil, întregul aparat critic îngăduind cercetătorilor să dezlege controversatul raport dintre realitate şi ficţiune.

[5] Scepticism explicabil prin numeroasele ediţii critice începute şi abandonate, dar şi premonitoriu, în ce-l priveşte pe M.Z. (a murit în anul 2000, când ediţia de *Opere* ajunsese la vol. 20; peste cinci ani era încheiată).

www.dacoromanica.ro

epistolară în stare să completeze pe-alocuri şi să nuanţeze notaţiile jurnaliere încredinţate de profesor tiparului între 1993 şi 1996. Implicit, ea fixează şi începutul unei îndelungate colaborări editoriale consemnate în paginile *Jurnalului* său, ca şi în dedicaţia aşternută pe primul tom, la 5 noiembrie 1993:

«Prietenului niciodată dezminţit, statornic şi mereu alături în planuri himerice, această carte incomodă, în care se va regăsi în fel şi chip (uneori şi ca personaj), împreună cu solidaritatea şi prietenia lui *Mircea Zaciu*»

Între timp, trecuseră 20 de ani, petrecuţi împreună pe un şantier de zidărie enciclopedică, lipsiţi adesea de cele mai elementare instrumente de muncă intelectuală, care, la rândul lor, trebuiau făurite din mers. Proiectele, la început supradimensionate, se bazau pe un soi de muncă voluntară, animată de speranţe mereu prelungite, în care întreprinzătorii îşi asumaseră toate riscurile, fără să beneficieze de un minim ajutor material. De aici sentimentul nemărturisit că lucrăm la producerea unei bombe atomice într-o sifonărie.

La data primelor epistole, nu-l cunoşteam personal pe Mircea Zaciu. Propunerea lui de a îngriji volumul *Amalgam* în colecţia „Restituiri“ mi s-a părut minoră, supunându-i atenţiei alte titluri: *Crăişorul* – blamat,

www.dacoromanica.ro

la vremea respectivă, ca roman ultraşovin – şi un volum de *Caiete*, adunând în paginile lui însemnările tânărului din Prislop, anii săi de ucenicie literară. Ambele propuneri le-a receptat cu interes, ideea unui volum *Rebreanu avant Rebreanu* părând, totuşi, a-i fi mai aproape de suflet. Ca şi mie, de altfel.

M-am aşternut pe treabă şi, pe la mijlocul lui 1974, am expediat la Cluj manuscrisul. Cert e că profesorul a fost încântat de ispravă, propunându-mi să vin la o „lansare de carte", prilej de a ne cunoaşte mai bine. Cum lucrarea se afla sub tipar, evenimentul urma să se petreacă pe la sfârşitul lui 1974. Numai că, stupoare, pe la finele lui noiembrie, începutul lui decembrie, la Bucureşti se răspândeşte o veste-fulger: „A murit Mircea Zaciu!", ştire ce a colindat deopotrivă mediul universitar şi scriitoricesc.

În realitate, era vorba de încetarea din viaţă a politologului Zahiu, la rândul său profesor universitar, numai că de ştiinţe sociale, nu de literatură, timişorean de obârşie, nicidecum clujean, deces regretat de însuşi Mircea Zaciu: „Am încă senzaţia că a murit în locul meu".

Senzaţie deloc neobişnuită în momente de descumpănire sufletească, mai ales la acei luptători condamnaţi să piardă o cursă încă înainte de a pune piciorul pe stadion.

www.dacoromanica.ro

Şi, metaforic vorbind, Mircea Zaciu avusese parte de asemenea „întreceri“. Drept e că nu de puţine ori lua lucrurile în tragic, chiar şi când nu se cuvenea. Născut mai aproape de Viena şi mai departe de Istanbul, se simţea bine în hainele sobrietăţii sale, alimentate şi de un orgoliu nemăsurat, rareori îngăduindu-şi să glumească. De altfel, şi când râdea, o făcea cu bărbia în piept, ruşinându-se parcă de îndrăzneala lui. Fără să-şi propună, îmi lăsa impresia omului „încălţat“ rătăcit printre prea mulţi desculţi.

După un an de corespondenţă asiduă, ne-am văzut la faţă în Cluj, la librăria „Dacia“, în jurul *Caietelor* – Rebreanu, abia tipărite. Peste vorbirea lui despre „uzina“ romancierului, m-a impresionat dragostea cu care era înconjurat de câţiva tineri confraţi, aleşi şi cultivaţi anume, în vederea pregătirii unor lucrări de sinteză puţin obişnuite.

La „ordinea zilei“: alcătuirea unui „dicţionar-tezaur“, al cărui glosar urma să adune numele tuturor scriitorilor ce-au publicat chiar şi o singură carte. Gaură în cer, pe care nici faimoasa bibliografie a lui Gheorghe Adamescu nu izbutise s-o umple, fără a mai vorbi de *Bibliografia românească modernă*, inexistentă la acea dată. Cum mă izbisem personal de lipsa instrumentelor de muncă la elaborarea *Enciclopediei României*, mi-a fost uşor să argu-

www.dacoromanica.ro

mentez greutăţile întreprinderii, pledând pentru o inevitabilă selecţie. Şi astfel s-a ajuns, într-o primă etapă, la un glosar de circa 800 de personalităţi literare, amplificat pe parcurs, treabă efectuată de mai tinerii Marian Papahagi şi Aurel Sasu, singurii „locotenenţi“ care au rămas alături de profesor, la bine şi la rău, de la început până la sfârşit. În rest, echipa s-a schimbat continuu, spre disperarea coordonatorilor, care speraseră că angajamentele luate de colaboratori trebuiau să fie şi respectate. Nu degeaba, enervat peste măsură, acelaşi Mircea Zaciu avea să-şi plângă soarta, până la caricaturizare, cu gândul la cei „încurcaţi“ de el pe şantierul *Dicţionarului*: „Peste 50 de oameni, care – unii măcar – şi-au pus un soi de speranţă mistică în apariţia acestui op care, pentru ei cel puţin, reprezintă o lansare la apă. Pentru mine, poate o intrare la apă. Nu mă tem totuşi de reacţii, cât de faptul că am ajuns să comand un soi de armată de strânsură, de peste 50 de ipochimeni, de toată mâna, cum se întâmplă, şi că niciodată n-am putut stăpâni haosul de informaţie ce domneşte în sfânta noastră literatură.“

Rândurile sunt datate la 18 februarie 1983, când primul tom din *Dicţionar* (literele A-C) se afla spre finalizare, urmând ca în martie al aceluiaşi an să fie predat editurii, în speranţa tipăririi imediate.

www.dacoromanica.ro

„Dacă nu, Dumnezeu cu mila, am să zic că i-am fost dator diavolului cu munca asta, şi basta! Nu am intenţia să-mi fac nervi şi de aici înainte, destul am pătimit rugându-mă şi umilindu-mă la fiecare colaborator aproape“ – mi se confesase, anterior, la 5 februarie 1983.

Din păcate, habar n-avea în ce moară intrase.

Deşi luptător, angajat continuu pe un front deschis sau subteran, lui Mircea Zaciu nu-i plăcea să piardă. S-ar putea spune că nimeni nu se bucură când i se năruie un vis, numai că lui, mai mult decât altora, îi rămânea un gust amar după o înfrângere, căutând şi găsind explicaţii nu doar în strategia „duşmanului“, ci şi în trădarea sau pasivitatea unor prieteni. Aşa se face că şi după aşezarea sa definitivă în Germania nu contenea să reproşeze chiar şi celor mai apropiaţi colaboratori din colectivul *Dicţionarului Scriitorilor Români* – e vorba de Aurel Sasu şi Marian Papahagi, plecaţi cu burse în S.U.A. sau Italia – scurtcircuitarea lucrării. Eu însumi nu scăpasem de insistenţele sale. Nu uit că, după apariţia primelor tomuri din tripticul biografic *Rebreanu*, am abandonat redactarea ultimului volum, *Glorie şi amurg*, pentru a scoate la suprafaţa mării *D.S.R.*, scufundat mai întâi de autorii ce întârziau în mod repetat predarea articolelor. Nu-l puteam refuza,

www.dacoromanica.ro

flatat fiind şi de marea încredere ce-o manifestase constant în prietenia noastră. Nu mai departe, aflându-mă în sanatoriul de nevroze din Predeal, îmi scria, între altele, din Cluj, la 29 iunie 1980:

„De când ai fost internat şi ai părăsit Bucureştii, mă simt foarte rău că nu te mai pot vedea şi nu putem să ne întâlnim ca alte dăţi, întâlniri care-mi făceau atâta bine şi mă remontau totdeauna. De altă parte, faptul că te-ai îmbolnăvit m-a afectat enorm. Nu-ţi închipui cât de mult şi de des mă gândesc la Dumneata, scump prieten, cu care puteam discuta orice, la care găseam totdeauna un sfat înţelept şi experimentat şi care m-ai ajutat de atâtea ori să ies din impasurile mele. Nu-ţi mai spun că, pentru *Dicţionar*, absenţa Dumitale e pentru mine aproape fatală. E ca şi cum mi s-ar fi tăiat mâna dreaptă. Nu cred şi nici nu pot concepe să mai pot scoate versiunea nouă fără ajutorul Dumitale.“

Nu puteam să nu intru în joc, deşi calvarul n-avea cum să se oprească, reamintindu-mi dictonul *Errare humanum est, perseverare diabolicum!* N-o spun cu cinism, ci ca unul care, atunci şi mai târziu, m-am aflat pe aceeaşi baricadă. De altfel, nici n-aveam cum, atâta vreme cât şi colectivul clujean mă adoptase cu toată experienţa anterioară, preluând structura şi normele dicţionarelor deja amintite, inclu-

www.dacoromanica.ro

siv *Scriitori români*, cu participarea aceloraşi coordonatori.

La vremea respectivă, toţi cei ce ne aflam pe aceeaşi corabie – mă refer la anul 1978, când apăruse volumul *Scriitori români*, mostră de indiscutabilă seriozitate a viitorului *D.S.R.* – suportasem loviturile din umbră ale micilor confraţi de breaslă, deveniţi mari ispravnici multilateral-dezvoltaţi, în virtutea zicalei: „În ţara orbilor, chioru-i împărat“. Obişnuiţi să li se spună „Maestre“ în administraţia de stat şi de partid – de altfel, ca şi acum –, le-a căzut tavanul în cap când nu s-au găsit în paginile *Dicţionarului*. Complotul mediocrităţii avea să aplice mai târziu chitanţa libertăţii de gândire ce ne-o asumasem în selectarea valorilor. E stupid să fi dat vina pe „cabinetul 2“ de la C.C. al P.C.R., unde dormita o ţaţă, care, certată cu alfabetul şi tabla înmulţirii, abia putea face faţă obligaţiilor sale „academice“. Trist, dar adevărat: loviturile au venit, pe întuneric, din interiorul breslei scriitoriceşti, de la poeţii şi prozatorii „cu scăzământ“, cum îi denumise cândva Tudor Arghezi. I-aş nominaliza, dacă între timp unii din ei n-ar fi murit, plătind cu lungi suferinţe trecerea pe alte tărâmuri. Dumnezeu să-i ierte (că are ce ierta)!

Fiind, la rândul meu, într-o structură de stat – supusă prin definiţie „dispoziţiilor superioare“ –, puteam fi întrebat, atunci, ca

www.dacoromanica.ro

şi acum, unde mi-a fost locul, dacă am avut vreo opţiune diferită de cea „oficială“. Până la Judecata de Apoi, îmi îngădui să reproduc dedicaţia lui Mircea Zaciu pe amintitul volum:

„Lui Niculae Gheran, prieten al nostru prin toate intemperiile acestui *Dicţionar*, fără ale cărui nopţi albe această carte n-ar fi apărut, dragostea frăţească şi recunoştinţa lui *Mircea Zaciu*.“[6]

Judecând cu mintea de azi, atunci era momentul „să ne ridicăm de la masă“. Într-un fel, recuperaserăm parţial „capitalul“ investit. Însuşi Mircea Zaciu se obişnuise cu gândul de a stopa orice efort suplimentar. Nu total. Poate şi pentru faptul că se baza pe tenacitatea lui M. Papahagi şi A. Sasu, mai puţin sceptici. Cert e că alerta avea să continue, timpul să se risipească, precum banii jucătorilor de cărţi, pierduţi aiurea, în speranţa cartoforilor de a-şi reface buzunarul.

Ce-a urmat se ştie. Deopotrivă din paginile introductive ale *D.S.R.* şi, mai ales, din informaţia lui Mircea Zaciu, furnizată în *Jurnal*, excesivă, aş zice obsedantă. Cel puţin în raport cu alte aspecte de viaţă, trecute pe planul doi.

[6] Dedicaţie contrasemnată de Aurel Sasu şi Marian Papahagi, care o şi datează: „24 ianuarie ’79 – ziua Unirii cu Bucureştiul“.

www.dacoromanica.ro

Amintesc, totuşi, două momente definitorii pentru relaţiile mele cu Mircea Zaciu şi colaboratorii săi. Când, după eşecul multor memorii, audienţe şi pertractări sterile, susţinute de clujeni, oficial şi în particular, s-a hotărât topirea zaţului celor două volume din *D.S.R.* – ucaz primit de la Comitetul de Stat pentru Cultură şi Artă –, am refuzat să întocmesc tradiţionala „motivare“ şi, cu atât mai mult, s-o semnez. Nu era un act de curaj; să fi vrut cineva şi n-avea cum să mă retrogradeze mai mult decât o făcuse anterior. Aşa se explică de ce C.S.C.A. a fost nevoit să-şi motiveze singur decizia, aprobând-o tot el în acelaşi timp. Mai mult decât atât: înainte de topirea zaţului, am cerut, împreună cu Gheorghe Pienescu, pe propria noastră răspundere, să se efectueze în tipografie toate intervenţiile autorilor pe vechile „şpalturi“, modificări extrem de numeroase, cu gândul de a obţine un nou rând de „pagini“, curate, martor sentimental (şi nu numai) al anilor pierduţi în van. E de notorietate că, abia după aceea, zaţul, refăcut, s-a dat la topit, spre uimirea directorului de tipografie, Manole, care anterior mă luase în serios, impresionat, poate, şi de barba albă a colegului Pienescu. (Posed şi-acum acest exemplar.)

Din acel moment, n-am mai făcut nimic. Nu e vina mea că, în timp ce „pacientul“ se afla la morgă, rubedeniile lui mai umblau

www.dacoromanica.ro

cu aspirine în buzunar, în speranţa obţinerii unui medicament miraculos în spiţeria lui Gogu Rădulescu. Între timp a murit Zaciu, s-a dus pe cealaltă lume şi Papahagi – prieten de rară condiţie intelectuală, pe deasupra şi lucid în hăţişul relaţiilor sociale de care ne izbeam – şi a rămas pe covertă doar Aurel Sasu, sub a cărui supraveghere aveau să apară şi ultimele două volume, adevărat supliciu.

Din rău în mai rău. Vizita efectuată de Ceauşescu în China i-a produs o impresie colosală, încântat să vadă la faţa locului măreţia revoluţiei culturale. „Cărticica cu citate“ din gândirea lui Mao – ghidul de zi şi de noapte al chinezului, dornic să ştie încotro să se îndrepte în viaţă, pe stradă şi la serviciu – îl fascinează, tentat să-i afle şi un corespondent neaoş. Avantajoasă este şi construcţia de locuinţe – lipsite de bucătării, ce duc la un consum necontrolat –, ca şi a marilor cantine, economicoase, cu un regim raţionalizat, convenabil exportului de produse alimentare. Cu gândul la sănătatea oamenilor, este invitat doctorul Mincu să întocmească un program nutriţionist ştiinţific, cu mâncare mai puţină şi mai mult elan muncitoresc. În climatul aspiraţiilor asiatice, cărticica lui Mao este înlocuită cu broşurica *Tezele din iulie*, chintesenţa noilor strategii. Subtitlul te scuteşte să le ci-

www.dacoromanica.ro

teşti: „Propuneri de măsuri pentru îmbunătăţirea activităţii politico-ideologice, de educaţie marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii“.

Gârceag avea dreptate: materia e în continuă mişcare: caii sunt aceiaşi, se schimbă doar călăreţii. Dornic să curme rătăcirile liberaliste ale anilor de dezgheţ, partidul nu-l iartă nici pe Pompiliu Macovei, locul arhitectului fiind luat de Dumitru Popescu, pozarul călărind concomitent două mârţoage, la partid şi la C.S.C.A. (aici din 1971 până în 1976, când va fi înlocuit cu Miu Dobrescu, un nimeni despre care Ion Bănuţă spunea că în trecutul odios fusese pedagog pe la o şcoală profesională, schimbat şi el cu Suzana Gâdea, profesoară universitară, specializată metalurgic în domeniul cazangeriei). Toţi simt nevoia unor proteze şi-s dublaţi cu oameni familiarizaţi în domeniile culturii şi artei, precum Dumitru Ghişe, despre care nu se putea spune că era prost, ci doar obedient faţă de superiorii din partid, ori Ion Brad. Acesta, după doi ani de îngheţ, face pe dracu-n patru să nu aplice schema de reorganizare a teatrelor, deloc avantajoasă majorităţii actorilor, şi se salvează cu un transfer în diplomaţie, ca ambasador la Atena. Catastrofa cea mare o provoacă Mihai Dulea, la obârşie economist, fost activist, de un stângism feroce, preţuit de Coana Leana pentru duritatea lui

www.dacoromanica.ro

în raporturile cu masa creatorilor. Mai versatil şi cu ifose cărturăreşti va fi Traian Ştefănescu, de profesie jurist, obraznic cu propriii subalterni şi controlat în relaţiile cu scriitorii şi artiştii.

La edituri, marfă de camion. Cu excepţia lui Mircea Sântimbreanu, inteligent şi tolerant, toţi o apă şi-un pământ, înfiinţarea direcţiei literare – am mai spus-o – fiind totuna cu reînvierea cenzurii. Pe fondul degradării nivelului de viaţă, din ce în ce mai precar, mişcarea de trupe din sistemul instituţiilor culturale nu mai conta. O adunătură de oameni, care niciodată n-au lucrat o zi în edituri, ori să fi scris vreun necrolog, îi aflăm în Direcţia literară, condusă de Radu Constantinescu, om spălat şi limpezit, dar străin de editorlâc. La nivel superior, ierarhia ispravnicilor de partid şi cotele apelor Dunării au un numitor comun**:** cresc şi descresc de la o zi la alta. Pe derdeluşul puterii, alunecă Ion Iliescu şi, din secretar cu propaganda, ajunge director de editură. Îmi spune că iniţial i s-ar fi propus să preia o ambasadă într-o ţară fierbinte, pe un alt continent, dar c-a refuzat din pricina bolii soţiei, care nu suportă schimbarea climei. El şi-ar fi manifestat dorinţa să lucreze în imperiul lui Gutenberg, vizând, presupun, singurul post liber rămas în urma morţii lui Valter Roman, care avusese un statut special, fiind

www.dacoromanica.ro

încadrat ca şef de secţie în aparatul Comitetului Central. În aceeaşi noapte este nominalizat în conducerea Editurii Politice D. Ghişe, iar el întronat la Tehnică, în locul lui Tomuţă, de mult interimar.

În perspectivă, schimbări spectaculoase. Într-una din zile mă cheamă Cornelia Filipaş, la fosta ei locuinţă din Piaţa Lahovari:

– Îţi spun ceva, dar să taci mormânt. Ieri m-am întâlnit pe culoarele Comitetului Central cu Elena Ceauşescu. Surpriză mare: „Ce faci, Cornelia? Ce-i cu tine p-acilea?“ M-a deşurubat total. Cum să-i spun? Lenuţo, ca altădată? Nu-mi venea, aşa c-am uitat de Lenuţa Petrescu, nepieptănată şi şleampătă. „Ce să fac, tovarăşa Ceauşescu? Lucrez la Comisia de control muncitoresc, la tovarăşul Miron.“ „E o funcţie prea mică. Te fac vicepreşedinte la Consiliu!“ Aşa că de la Consiliu am plecat, la Consiliu mă întorc, de unde ne-a dat afară pe amândoi. Îţi promit că primul lucru pe care îl voi face este să te aduc îndărăt.

Oricum, nu m-a bucurat. Pe fondul sărăciei multilateral-dezvoltate, nu era vremea niciunei promovări. O ştia la rându-i. Vizitat de ea în casa Valeriei Dumitrescu, aveam s-o întreb între patru ochi:

– Eşti mulţumită de noua isprăvnicie?

Nu mi-a răspuns imediat, ca şi cum tăcerea o scutea să vorbească. Se pare că tinereţea noastră de odinioară, idealurile

www.dacoromanica.ro

terfelite în picioare n-o lăsau să tacă, aşa că mi-a răspuns scurt:

– Suntem toţi nişte căcaţi!

Sinceritatea acestei femei, nativ inteligentă, o va şi costa, fiind marginalizată, ca şi alţi colegi care au îndrăznit să mişte în front. Nu degeaba prof. univ. Tocaci (fratele fostului deputat liberal) mă avertizase: „Spune-i prietenei dumitale să fie mai atentă la ce şi cu cine vorbeşte. Deunăzi s-a confesat şefului Direcţiei Sanitare a Capitalei, călcând pe cioburi!“ I-am transmis mesajul, chiar şi convorbirea lor. Şi-a asumat-o în totalitate, numai că nu pricepea cum a fost înregistrată, pentru că afirmaţiile le făcuse în curtea policlinicii Vitan, iar doctorul cu care a discutat nu poate fi bănuit c-a dus vorba mai departe. Şi, totuşi... „Nu cerceta aceste legi!“, câtă vreme şi gemetele din dormitoarele caselor de protocol ale conducerii de partid şi de stat erau înregistrate.

M-a deranjat insistenţa ei de a-mi repara statutul în sistemul editorial – ceea ce se va şi întâmpla, cu prilejul alegerilor din partid – pentru a nu rămâne la cheremul başbuzucilor ce trosneau din bicele proletcultismului stalinist la Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste. Îl înţeleg acum şi pe Gârceag, care, „Hopa-Mitică“, va fi în picioare oricând şi oricum. (Aflu că în decembrie 1989 tuna din balconul unui comitet

www.dacoromanica.ro

judeţean de partid împotriva lui Ceauşescu). Sunt sătul până în gât de politică, de-atunci şi până în ziua de azi, fugind ca de dracu de tutela oricărei tarabe politice. Într-o fază iniţială, sunt aşezat pe-o treaptă organizatorică superioară altor confraţi, precum George Bălăiţă, Domokos Géza, Valeriu Râpeanu, directori de editură, ori Elvica Hauser, şefă de redacţie, viitori membri ai C.C. ai P.C.R. Până în preajma Congresului, când primesc un pomelnic de chestionar de la direcţia de cadre a Comitetului Central, cu o puzderie de întrebări, la care, să mă fi dat şi peste cap, n-aveam cum să răspund. Nu mă refer la cele care mă priveau direct, ci pe părinţi, pe fraţii şi surorile lor – vreo 12 –, la surori, la soţie, la socri, cumnaţi şi cumnate, la veri şi verişoare – peste 50 de suflete –, la profesiile avute de fiecare, la apartenenţa politică, veche şi nouă, la averea trecută şi actuală, majoritatea rubedenii anonime, aflate în viaţă sau la cimitir. Să fi trăit mama şi tata şi tot nu m-ar fi putut ajuta. Spre ruşinea mea, nici datele lor biografice nu le cunosc cum mi se cere. De ce-au murit ştiu, nu şi anul naşterii şi al morţii, decât cu aproximaţie. De unde să le iau? Singura soluţie ce-mi trece prin minte este să fac un drum la „Reînvierea“, ţintirim aflat la marginea Oborului. Şi-aşa n-am aprins de mult o lumânare la căpătâiul lor. Numai că afară-i

www.dacoromanica.ro

un ger cumplit, care ţine oamenii în casă. N-am însă încotro. Noroc că am maşină şi mă pot deplasa repede.

La cimitir, ţipenie de om. De unde zilnic abia poţi intra pe poartă din pricina ţigăncilor cu flori şi lumânări, a cerşetorilor de profesie, roşii în obraji din pricina paharelor băute spre iertarea păcatelor, a femeilor bătrâne, ce nu întind mâna, dar îs bucuroase să le dai un ban, să nu mai fie nevoite să împartă cu morţii undelemnul din candele, ba chiar şi a unor preoţi cu anterie uzate, popi fără parohii, dispuşi să rostească o rugăciune la mormânt sau să sfinţească o danie, acum nu-i nimeni, în afară de mine şi formularul ce trebuie completat pentru partid. Mă îndrept pe aleea principală care duce la capelă şi de-acolo, puţin la dreapta, unde se află cavoul familiei, cândva al unor muscali, navetişti prin viaţă, până au venit alţii să le ia locul, mulţumiţi că şi ei vor fi înghesuiţi într-un săculeţ la picioarele altora. Singur în cimitir şi cu morţii din capelă, unul sau mai mulţi, care s-au eliberat definitiv, fără să-i invidieze nimeni. Dimpotrivă. Noroc că încă-i lumină, c-altfel mi-aş fi luat tălpăşiţa. E cumplit de frig, iar viforniţa mă face să-l simt şi mai tăios. La mormânt, gheaţa s-a făcut mantie în jurul monumentului şi nu pot să citesc nicio literă cioplită. De-aş fi mistic, aş zice că-i un sfat de Dincolo să-mi

văd de rosturi, că-i timpul să-mi vină mintea la cap. Nu mă las şi rad cu o cheie gheaţa de pe piatra funerară, să pot citi şase ani de naştere şi de moarte ai mamei, tatălui şi surorii mele, ultimul bilanţ al existenţei lor şi al tuturor, de la sărac la împărat, amintiţi de-a valma la slujba de înmormântare. Pe măsură ce insist cu zgâriatul, îmi îngheaţă mâna, ba dreapta, ba stânga, puse amândouă la treabă. Mănuşile nu mă ajută, parcă-s menite să conserve şi mai abitir îngheţul, motiv pentru care le vâr în buzunar şi suflu în palme. Revin. Merge greu, dar înaintez. În sfârşit, izbutesc cu datele Lenuţei, sora cea mare, moartă la 16 ani în 1936, ale mamei, decedată la 56 de ani în 1948, tata la 84, în 1974. Pasta din pix şi-a pierdut vâscozitatea şi refuză să scrie, aşa că datele le memorez, fiind apropiate de ce aproximasem eu. Este iarnă şi a început să se întunece, deşi-i doar după-amiază. Fac o cruce şi mă grăbesc să părăsesc cimitirul, cuprins de ruşine. „Rău ai mai ajuns, băiete, dacă acum, când în tot cimitirul nu zăreşti un câine, umbli îngheţat pe aleile lui.“ Nu ştiu dacă vorbele-mi aparţin, ori dacă nu mă prind din urmă.

Efectiv mi-era ruşine de mine. Să mă nasc la oraş, din părinţi veniţi de la sat, care prin munca lor cinstită ajunseseră oameni aşezaţi, cunoscuţi şi recunoscuţi pentru râvna, cinstea şi nobleţea lor sufletească, să

www.dacoromanica.ro

ajung slugă la nişte analfabeţi. El ca el, dar ea sub nivelul Marişkăi, jupâneasa noastră, care măcar ştia să gătească, vorbea două limbi şi cânta frumos. Mai mare ruşinea. M-am jurat să fac tot ce-mi stă în putinţă să mă regăsesc, să las şi eu ceva durabil în urma mea, să mă lepăd de Satana, cum zice popa la botez. Şi-acum...

Ajuns acasă, m-am aşezat pe scris, completând cu ce ştiam chestionarul, dar şi cu „n-am cunoştinţă“, în dreptul unor rubrici. Le las libertatea să cotrobăie prin sate şi oraşe, printre vii şi morţi, prin cârciumi şi cimitire, să umble şi să descopere bune şi rele, câte în lună şi stele, care, mai toate, n-au nicio legătură cu viaţa şi credinţele mele. N-am ce pierde, decât praful de pe tobă. Ajuns la capătul întrebărilor, văd că mi-a rămas spaţiu alb pe faţa şi versoul copertei, posibilitate de a răspunde şi neîntrebat la ce gândesc. Păstrez şi-acum în arhivă slovele de atunci, copiate pentru orice eventualitate, din care reţin sensul unor afirmaţii:

„Din întrebările puse, nu rezultă de nicăieri dacă sunt capabil în profesia aleasă sau fac umbră pământului degeaba. De asemenea, nu rezultă dacă sunt un om cinstit sau o secătură.

Consider că Partidul Comunist Român are nevoie de oameni întregi şi în producţia de carte, nu doar în aparatul de conducere.

www.dacoromanica.ro

Mă înclin în faţa celor care mă lasă să-mi îndeplinesc ca lumea datoriile profesionale, să duc la cap proiectele personale la care sunt angajat!“

– Nenorocitule, ţi-ai făcut-o cu mâna ta. Listele pentru C.C. sunt de mult făcute, iar chestionarul era o simplă formalitate. Prin adaosul tău, nu faci altceva decât să le bagi degetele în ochii. Devii subiect de discuţie, chiar şi pentru cel sau cei care ţi-au susţinut candidatura. O să te şteargă de pe lista deja întocmită – îmi spune Paul, prieten din copilărie, aflat şi el la *Informaţia Bucureştilor*.

– E treaba lor. Să mă şteargă unde vor, ca să nu zic altfel. Papa comersant. N-am ce pierde!

Congresul s-a ţinut, iar George Bălăiţă, Domokos Géza, Elvica Hauser şi Valerică Râpeanu au fost botezaţi membri plini şi „suplianţi“ – cum le zicea Nea Nicu – ai noii conduceri. Primele adunări de partid n-aveau cum să fie anulate, aşa că zarurile au rămas cum fuseseră măsluite la început, până la noile alegeri, când m-am recuzat la propunerea de a rămâne mai departe în funcţie.

– Sunt bolnav, tovarăşi. Ori activez şi mă aveţi pe conştiinţă, ori nu fac nimic şi vă încurc.

L-am propus în locul meu pe Vasile Văcaru, fericit să se afle în treabă, spre nemulţumirea şi reproşurile directorului general, Gheorghe Trandafir:

www.dacoromanica.ro

– Amărâtul ăsta mă reclamă peste tot că nu-l chem la şedinţele operative de la ora opt, în calitatea lui de vicepreşedinte al Comitetului de conducere.

Reproşuri primesc şi de la Georgeta Dimisianu – fată îndrăzneaţă, care pune suflet în ce face, până îi iese prin piele:

– Rău ai făcut că te-ai recuzat. Important e ca-n toate funcţiile să se afle oameni de treabă.

La fel îmi reproşează şi Ion Iliescu, ocolit ca Antarctica de toţi oficialii Comitetului şi căruia îi fac un serviciu încă de la venirea în editură. Intru în cabinet şi-l invit să iasă pe coridor, chipurile să-i arăt ceva. Pe sală îi spun:

– Discutăm aici pentru că biroul dumitale e conexat la sistemul energetic naţional. Şi-aşa s-au luat măsuri suplimentare**:** de la sector mi se transmite să pun secretar la Editura Tehnică pe X; dimpotrivă, comitetul orăşenesc îl indică pe Y, iar de jos, de la Suzana Gâdea – organ de stat şi de partid – este indicat Zet. Profit de bâlbâiala lor şi-l înscăunez pe Ganea, om serios. Pentru asta, va trebui în prealabil să-l retrag dintr-o funcţie superioară[7].

– Şi tu ce faci?

[7] Ceea ce şi fac, spunându-i lui N. Ganea, secretar organizatoric la comitetul de partid, să nu se supere, că în viitor se va mai întâlni cu Iliescu. Nu degeaba, după decembrie 1989, îl va lăsa director în locul său.

www.dacoromanica.ro

– Nu-mi duceţi grija. Mă retrag, beneficiind de aprecierea lui Pană: „E nebun, da'-i d-al nostru". Mă ţine minte de când făceam foamea, la cantinele din Călăraşi şi Cantilli. „Al nostru"... Dumnezeu ştie al cui mai sunt! În realitate, încerc să fiu al meu, să depind de mine, să fac ceva ca lumea, că de compromisuri sunt sătul.

Nu s-a bucurat. Oricum, mai puţin decât Vasile Văcaru, trecut mai târziu cu arme şi bagaje de partea celor care vor prelua puterea în stat. Recunoscător, când avea să ajungă şeful grupului majoritar din Parlament, Vasile mi-a propus un post de senator. Am refuzat. Ajunsesem cu ediţia critică Rebreanu la volumul al 15-lea. Mult a fost, destul a rămas!

– Ţara arde şi baba se piaptănă!

Mă pieptăn şi acum, deşi păr nu prea mai am.

Apa trece, pietrele rămân.

www.dacoromanica.ro

XIII. CLOPOTNIȚA CIMITIRULUI

– Ce-i cu tine, Herşcule? Ai devenit insomniac, de când l-ai băgat în groapă pe Ceauşescu?

– Ce să-ți spun?! Iu l-am băgat în gropă?!... Să vroi să fac aşa civa şi nu mă lasă leja, că tablele lui Moise sunt ş-ale tale. Ci scrie acolo? Să nu ucizi! Şi-ncă-n ziua de Crăciun! Aşa bucurie ortodoxă nici la duşmani. Ş-asta nu-i osândă: abia l-or scăpat di diabet şi di griji. Mata ci crezi? Ăsta dormé liniştit cu milione de guri nesătule ş-atâta cuvăntări pi capul lui?

– Să-l fi iertat creştineşte?

– N-am zis asta!

– Că legea talionului n-am inventat-o noi: ochi pentru ochi, dinte pentru dinte.

– Dipinde cum o aplici, că exista ş-o cale mai cuşer, să-i placă şi lu' Dumnezeu, la mozaici şi creştini, ortodocşi sau catolici.

– Care, Herşculețule? Poate te facem papă!

– Fără mişto di lot în balon, că ştiu ci zic.

www.dacoromanica.ro

Omu' trebuia judicat şi după alte leji fătate di el. Să-ţi spun căteva**:** leja spaţiului locativ, care-l condamna la o garsonieră, pi el şi pi nevastă, să steie cu Leana academişana cur în cur, diminaţa, la prănz şi sara, cu tot confortu' di closet şi duş, ba chiar şi la balcon, di unde s-ajite măna ca la tribună, nu di alta, dar s-aibă şi prostime puţină distracţie, să vină şi din provincie: „Hai să videm şi noi pi nibun!"

– Ar fi fost pelerinaj, Herşcule!

– Şi cari-i diranju' personal? Alfel, di-l faci victimă, muţi pelerinaju-n viitor, să-i caute gropa ca lui Bălcescu, Codranu, Maniu, că istoria-i mai aprope di mister, dicăt di ralitate. Dar n-am terminat cu lejile. Om bătrăn, c-o nevastă mai mare cu doi ani, ave nevoie di asistenţă medicală. Ci-i rău în asta? Cătă vreme există leja asistenţei sociale, cu control piriodic! Cini l-ar fi împedicat să se scole di căndse crapă di ziuă, să steie la codă la policlinică, să prindă unu' din douăzeci di bonuri la medicu' curant? Se trezeşte mai tărziu, să fie sănătuhăz**:** „Înscrierile pi azi s-or terminat, mai ie şi măine-o zi!" Şi dacă tot ii treaz, s-aşeze la altă codă că, în afară de punga cu fraţii Petreuş – doi puişori morţi înainte di termen –, pote apucă niscai ouă sau civa brănzică, nu multă, fie şi sărată, că n-o văzut-o di mult cum arată. Oricum, să nu vie acasă cu traista golă, s-aibă ci găti.

www.dacoromanica.ro

– Asta-i treaba nevestei. N-o lăsa făr' atribuţii!

– Cini o lasă? Dănsa să fi fost repartizată la o facultate di chimie, să explice cine-s polimerii, di undi vin şi ci vor di la noi. Iu zic că un aşa curs rentabiliza totă Politehnica, mai civa ca la teatru, că se pute vinde bilete di intrare c-o lună 'nainte di spectacol: *Cona Lena şi polimerii*, melodramă mută-ntr-un act ş-o pauză. Mai vrai şi alte leji? Că-ţi zic o sută. Pi scurt: trebuia lăsa-ţi-n viaţă, să trăiască aşa cum or fericit ţara şi poporu'. Pentru ei, nu cunosc pidapsă mai mare, că picau din cer, fără paraşută, din Primăverii în plină iarnă, cu lumănări aprinse-n casă, că-i tăiată lumina, şi-ncălziţi la aragaz, că-i frig în odaie.

– Bă, Herşcule, nu cred altfel decât tine şi, ai să râzi, poate nici cei care l-au trimis la moarte. Mă întreb însă: de ce-au făcut-o?

– Vai di mini şi di mini! Ti ştiam om dişteptat! Cum di ci? Ca să tacă! Îl vezi pi nibun surdomut? Aici era vorba di bani mulţi. Or, di necrezut, cel mai iubit fiu al poporului n-avé o lăscaie-n buzunar. Ci să facă cu banii? Asta nu-nsamnă că nu ştia cine, căt şi cum îs manevraţi. Cini să-l judice? Ăsta, dac-apuca să latre, trăja tot tribunalul după el.

– Orice revoluţie are păcatele ei!

– Care rivoluţie? Ieri dai cu bomba-n mulţime – cum urlă ăştia din Timişora –,

iar apoi ti aşezi în frunte la armată şi Ministerului di Interne? Asta-i adevărata prublemă. Dovadă că, după ci-or pactizat cu poporul, or murit mai mulţi omeni. Di ci? Ca să-şi justifice rosturile în rivoluţie. Haloimăs! Ş-asta că suntem un popor de adormiţi. O spune şi cântecul tradiţional: „Diştaptă-te, române, din somnu' tău di morte!“, variantă naţională la „Sculaţi, voi oropsiţi ai vieţii!“ Ci vină am iu ca evreu, că nu mi-i somn?

– Dacă nu-i revoluţie, ce-a fost vârtelniţa asta? Că „epoca de aur“ s-a dus învârtindu-se.

– Dacă vrai, poţi să-i zici „Epoca di arginţi“. S-o-ntors sacu' pi dos. Di nu muré atăţia omeni nevinovaţi, i-aş fi zis carnaval. Mata ştii c-am fost şi anticar, comerţ fin di marfă sinsibilă. Asta-i rivoluţia lui Lionida. Cum zice grecoteiul ăsta, di ni-o scris istoria în avans? O fost „cu voie di la poliţie“!

– De presupus, putem presupune orice. Bani n-avem, imaginaţie gârlă.

– Iu nu presupun. Cujet. Se zice că-ntr-o picătură di rouă poţi să vezi tot ceru'. Ei bine: cujetă şi mata. Îl ştii pi Mişu croitoru? Cum să nu-l ştii, bine-nţeles! Băiatul lui, de-i zicem Jack Spinticătoru' – c-a-nţepat în premieră, în aceeaşi zi, două minore di la Şcolă di pi Sfăntu' Ion-Moşi, di s-au bătut nibunele-ntre ele – ei bine, băiatu' face acum parte din trupele M.A.I., bun ca mili-

tar de pază, dar şi ca civil, nicisar la aplauze sau di-nşirat pe Calea Victoriei, când boierul se retrăja acasă. Ei bine, în ziua cu manifestaţia din Piaţa Palatului, când nea Nicu o luat-o-n cur, Jack Spinticătoru ş-ai lui or primit ordin să se retragă-n cazarmă, nainte ca iureşul să-nceapă. Cum ixplici aşa civa? Să-l păzeşti pi nebun ani în şir, metru cu metru, iar acum, cu aşa poveste di la Timişora, să-l uiţi-n balcon la aşa o serenadă?! Di când lumea, serviciile de siguranţă au legături 'ntre ele şi, când o căzut rejimul în Germania, Polonia, Cihoslovacia, Ungaria, era clar că ni vine rândul, c-o asemene afacere nu se tocmeşte fără aprobarea dinozaurilor, ruşi, americani ci-or fi. Nimeni nu clintea-n faţa lui Ceuşescu. Di unde atăta curaj, să-l laşi singur în ploie, cu „alo, alo"? Ordinul o fost limpede: „Uşchiţi-o acasă cu tot divotamentul faţă di conducătoru' suprem!"

– „Cum le potriveşti mata, bobocule, mai rar cineva!"

– Ci boboc? Eu privesc totu' cu ochi di comerciant. Nu spune c-am făcut negoţ di zdrenţe, că printre borfe era şi marfă de la solduri. Sănătos să fii mata, căţi păduchioşi, cari au luat marfă pi datorie di la mini, o să-i vezi milionari. La un ţurăs atăt di mare, se fură ca-n codru.

– Iar presupui.

– Iar cujet. Dacă familia-i patria mică –

aşa cum se zice –, ţara-i o prăvălie mare. Indiferent dacă are sau nu vad bun, chiar şi-n stare de faliment i se face inventaru'. Nimeni nu primeşte nici măcar un debit di tutun făr' control: ci marfă-i în prăvălie, ci-i di dat, ci-i di primit. L-oi văzut pi careva să facă predare di afaceri? Le-or trecut pi numele lor, cu clienţi cu tot! Cini mai gistionază facturile, conturile-n bancă? Se tot caută dipunerile iubitului conducător. Îl vezi umblând din bancă-n bancă, pi tote continentele, cu parola lui? Astea or fost în măinile unor omeni speciali. C-ăştia n-or fi nibuni acu să spună ci i-or fi întrebat răposatu'. Ciugulesc cu toţii din hoit, iar măine o să-mi facă concurenţă di comerţ ambulant**:** o să vândă totu' la vechituri. Cini fixază preţu'? Unde alunecă 'nvoiala di-nceput, nu ci se varsă la urmă? Dumneata vezi-ţi di treburile matale, că la comerţ îs mai doctor dicât bănuieşti. Da' cinstit.

– O fi cum zici, dar, deocamdată, pentru mine libertatea de-a vorbi este balsam.

– Libertatea de-a pălăvrăgi ii şi-n curtea spitalului di nibuni. Nimeni nu ti contrazice dacă zici că eşti Napolion. Ba unul – care-ţi mai cere o ţigară, di ti vede 'ncliftat –, îţi spune că ti ştie din campania rusască. Important nu-i la cine ti-nfoi, ci cu ci t-aleji în urma lătratului.

– Măi Rudel, mi-ai făcut capul calendar. Te-ai lăsat de zdrenţe şi te apucaşi de poli-

www.dacoromanica.ro

tică, treabă ce nu mă mai interesează. S-o facă generaţia de vine după noi.

– Generaţia degenerată.

– Zi-i cum vrei. Fiecare epocă a avut crezurile ei, bune sau rele: liberale, ţărăniste, legionare, comuniste, pe calapoadele fiecărui încălţat, că „talpa ţării“ a fost şi rămâne masă de manevră. E vremea ca ăi vechi să se retragă la depou, să-i lase şi p-ăştia de după noi să-şi ducă crucea-n spinare.

– Crezi că-i lasă careva?

– E treaba lor. La anul şi la mulţi ani ş-o căruţă de ţigani!

– Vrai să zici romi, viitoru’ di nădejde al ţării. Văd că la regulat şi natalitate v-o luat ’nainte, iar în comerţ ni ţine locu’.

– Hai, nu te plânge, că revoluţia, de-i zici carnaval, l-a aşezat în fruntea guvernului pe Petre Roman, care nu-i ţigan.

– Şi cu-n tuciuriu era mai bini? Ci ti diranjază?

– Nu naţia mă deranjează, ci vorbele lui. Face ce face şi n-apare o dată la televizor fără să amintească baricada pe care s-a aflat în decembrie. „Baricadă, baricadă, baricadă“. Dacă tot o ţine aşa, a venit timpul să-şi schimbe numele în Petre Baricadă. Dar, ştii ceva? D-asta m-ai trezit din somn? Nu puteai să mă toci la cap ceva mai târziu?

– Nu, fincă o apărut o ştire nemaipomenită la ziar. Ascultă: „Adănc necăjiţi, prietenii anunţă ’ncetarea din viaţă a bunului

Puiu Matache, camarad di nădejde, cu suflet di aur, în urma unui stupid accident. Ceremonia funerară va avea loc peste trii zile la cimitiru' Renviere, alee 14, parcela 25".

– Nu se poate. L-am văzut mai ieri la „Măgura Oltului"; am stat şi vorbit cu el la aceeaşi masă.

– Mie-mi spui? Care di şaişpe ani sunt comisionarul lui di amor?

– Ce amor?

– Amor di dragoste, cum ci amor? Omu' iubeşte 'n sicret pi fata unui fost cărciumar di ţară, fujit d-acolo di chiabur ci era, fată mignonă şi delicată ca un nufăr di mocirlă, o amărătă di dactilografă, pi care o luat-o-n creştere şi-o dus-o la facultate, a-nzestrat-o cu carte şi casă pi bulivard, di-o făcut din căcat bici. Multă vreme or stat 'mpreună. Apoi o părăsit-o, probabil di bună ci era. Aici iaste civa mister, care-mi scapă.

– Nu ştiu nimic. Cum să fi murit însă, aşa, deodată?

– Iu cred că omu' şi-o pus capăt zilelor, or' mai curănd să-l fi călcat vro maşină.

– Şi când îl înmormântează?

– Asta-i balamucu'. La ziar nu zice nimic. „Piste trii zile" pote să fie azi, măine sau poimăine, după data decesului. Naiba ştie când o murit! „Prietenii" pomeniţi la ziar – care-or fi ăia? nu mă-ntreba – o fi vreun pilangiu care o aflat di veste la timp, numa'

că beat, nu s-o fi trezit nici până acum. Iu m-am hotărăt să iau civa măncare-n traistă şi să m-aşez la locu' fixat din cimitir, în aşteptarea coşciugului, că ştiu poziţia. Merg, suspictez şi-ţi dau alarma, să baţi toba la tilifon, să vină ş-alţii.

– Cine să vină, Herşcule? Că în ultima vreme era ocolit ca Antarctica.

– Treaba-i di conştiinţă! La căţi bani o risipit el din ci-o avut ta-su, căţi or băut şi măncat di pi urma lui, s-ar cuveni să vină şi clientela din barurile Parisului.

– Du-te cu Dumnezeu. Te-aştept să-mi spui.

Zburdalnică vârstă are bărbatul când ajunge la 50 de ani. Dacă femeile intră în panică şi se agită la menopauză, masculul abia trece o graniţă văratică, promiţătoare în toate privinţele. Părul grizonant al femeii, deloc urât, o îngrijorează şi fuge la coafor să-l mascheze, cu grija rădăcinilor albe. La bărbat, cununa argintie îl înnobilează, dând fiori chiar şi adolescentelor, semn de maturitate deplină. Bărbatul nu se înfioară, dimpotrivă, se avântă în larg cu toate pânzele sus.

Puiu Matache, odraslă de viţă veche, fusese simbolul boemei de odinioară, căruia îi alunecaseră banii printre degete fără să bage de seamă. „Are balta peşte!" apuca să răspundă la vreun reproş camaraderesc, to-

când c-o risipă adorabilă averea părinţilor, moşii întinse, căpătate la rândul lor de la bunici, cu lacuri, păduri, conace şi bani în bancă. Invidiat şi de Scarlat Calimachi, „prinţul roşu“ – pe cât de nobil, pe atât de scăpătat –, n-a refuzat să verse parale în visteria Băncii „Decebal“ din Deva lui Petru Groza. „Bani pentru sărmani“ – i-au spus –, nici vorbă de „Ajutor Roşu“, deşi, după afirmaţiile de mai târziu: „De dat, tot le-aş fi dat, indiferent de culoare“. Avea să-i prindă bine după măreţul 23 August, când răsturnările istoriei l-au găsit mai proletar decât toţi amărâţii soartei. Câtă vreme a existat Partidul Naţional Popular – sucursală mascată a aceluiaşi Partid Comunist – n-a dus-o rău alături de Mitiţă Constantinescu, un mare economist, care, prin 1934-1935, apucase să fie şi ministru de Finanţe. După bolşevizare, alunecase, ca şi alţi liberali sau ţărănişti, precum Alfred Alexandrescu, Nicolae Lupu sau Gh. Tătărescu, spre coliva puterii, salvându-şi pielea, spre deosebire de alţi miniştri ce-aveau să se stingă în închisori. Pe Matache nu-l interesase politica. Ca student la Paris, frecventase corect Sorbona, dar cu nesaţ „Moulin Rouge“, unde, seară de seară, avea masa lui, înconjurat de-o puzderie de invitaţi, între care şi câţiva viitori barosani ai Republicii Populare Române. După desfiinţarea P.N.P., o vreme l-a luat Petrunjenaru-Moţu la Consi-

www.dacoromanica.ro

liul de Miniştri, după care l-a plantat la Protocolul de Stat, ca fost sprijinitor al P.C.R. din anii ilegalității. Poliglot şi agreabil, se dovedea util în compania delegațiilor străine, cu atât mai mult cu cât vechile sale peregrinări europene îl făceau credibil în fața oaspeților. Nu se bătea cu pumnu-n piept, dar se bucura că şi de data asta roata destinului se învârtise bine. Nu-i lipsea nimic. Deşi burlac convins, dobândise şi-o familie, din cauza unei femei ce se încăpățânase să-i pună un şuşoi în brațe. Cinstit, o avertizase: „Nu te încăpățâna! Copilul o să aibă tată, tu bărbat niciodată!“ A făcut însă greşeala de a se căsători, deşi, în astfel de ocazii, e de-ajuns să-ți recunoşti odrasla, să-ți asumi toate obligațiile, fără să-ți obturezi viața. Drept e că nimeni şi nimic nu părea să-l deranjeze, cel puțin în comparație cu alți semeni de-ai săi. Fiecare ins căsătorit târăşte după el un lanț invizibil, suficient să se mişte şi pe de lături. Al lui era nemărginit, numai că se oprea în fața oricărui oficiu de stare civilă. Nefiind musulman, lanțul rămânea lanț.

Să fi vrut, şi Dumnezeu nu-i putea încredința o funcție mai potrivită. De petreceri avusese parte, de petreceri avea ş-acum. În afara convorbirilor politice, la care, de regulă, nu participa, colora programele străinilor cu deplasări în țară, cu popasuri discrete în baruri şi separeuri, case din afara

circuitului public, după nevoile oaspeţilor, dar şi personale. Spre surprinderea lui, Protocolul de Stat nu era doar de zi, ci şi de noapte, grijuliu la preferinţele de aşternut ale domnilor şi doamnelor interesate. Fete proaspete, frumoase, încercate în probe atletice, dar şi băieţi bine dotaţi, cunoscători de limbi străine, semnaseră contracte de colaborare, cu permisiunea unei ocrotiri suplimentare în marile hoteluri şi a schimbului de valută.

„Băieţii cu ochi albaştri“, care se plimbau pe culoare ca la ei acasă, ştiau din vreme hobby-ul fiecărui oaspete, preferinţe traduse sec la alcătuirea programului de activitate: „gurmand“, „afemeiat“, „băutor“ (de whisky, de vodcă, de vin ş.a.), „cartofor“, ori, la cucoane, ceva mai complicat: „fire libertină, amatoare de artă“ sau „fire închisă, complexată, dar disponibilă (cu bărbat bătrân, gras)“. În galantarul Protocolului, actori, actriţe, pictori, pictoriţe, cântăreţi şi cântăreţe, nu totdeauna de noapte, dar agreabili şi agreabile la mese festive. Între ei, Puiu răsfăţat de soartă. La vizita unei mari actriţe de cinema, a însoţit-o peste tot, chiar şi în budoar, unde, după o petrecere stropită cu multă licoare, au simţit nevoia să se retragă. Un cuvânt n-a spus nimănui, fiind sigur că l-ar fi socotit mincinos. „Aia, bă?“ „Chiar ea! Că tot acolo o are!“

Natalia era altceva. Mică de statură, cu

www.dacoromanica.ro

ochi de asiatică, cu o piele albă, sidefată, părea să vină dintr-o altă lume. Se împrietenise cu secretara lui Matache, mai mult pentru a frunzări volumele omagiale, trimise de edituri, potrivit listei „depozitului legal“.

– Fii atentă cu şeful meu, că-i băgăreţ, ţi-o trage când nu te-aştepţi!

– Poate altora, nu mie! Uite-aşa-l dau peste cap!

Atât a trebuit s-audă domnul Puiu. Cum nu ducea lipsă de delicateţuri de alcov, nu se gândi o clipă să treacă peste plăcerea jocului nevinovat. Şi, cum obişnuia ca la terminarea programului de lucru să le ia pe fete cu maşina lui şi să le lase în drumul său, o dată le-a propus să meargă pe jos, în întâmpinarea primăverii, venită brusc, ca o zi de vară. A avut grijă să ia cu el şi un pachet de cărţi, plimbat dintr-o mână-ntr-alta. În Floreasca s-au despărţit de secretară, iar mai târziu, când au ajuns în centru, s-a oprit în faţa unei vile, cu o curte mare.

– Mi-ar face plăcere să continuăm discuţia. Numai că am o rugăminte**:** să urcăm o clipă la mine, să las cărţile astea, că mi-au rupt mâinile!

După care a împins cu piciorul uşa masivă de fier, mergând până la mijlocul curţii, în dreptul unui rond cu flori, de unde a rupt un ghiocel şi i l-a oferit, revenind în stradă.

– Ce faceţi? Nu lăsaţi cărţile acasă?

www.dacoromanica.ro

– Ba da, dar nu locuiesc aici. Am vrut doar să văd dacă mă însoţeşti.

Replici ar fi existat o mie, dar nu la 20 de ani ai ei. S-a înroşit, antrenată repede de el în povestirea întreruptă.

Şi a fost ziua întâi.

Ca şi cum nu era de-ajuns, a doua zi domnul Puiu i-a dat un telefon acasă, propunându-i să se deplaseze la cofetărie, la doi paşi de casa ei, că are o surpriză pentru dânsa. Întâlnirea a avut loc, numai că el n-a venit singur, ci însoţit de un tânăr, puţin efeminat, dar arătos nevoie mare. Mai greu de observat era paupertatea lui spirituală.

– Am ţinut să vă prezint. Sunteţi doi copii frumoşi şi meritaţi să vă cunoaşteţi, fie şi în glumă, de dragul unei fotografii. N-aveţi nicio vină că nu staţi în acelaşi bloc, că n-aţi învăţat la aceeaşi şcoală, că nu v-aţi întâlnit pe aceeaşi pârtie de schi. Nu-s peţitoare, dar îs bine intenţionat, după cum, sper, nu v-aţi pierdut umorul. Maurul şi-a făcut datoria.

A mai stat puţin, a achitat trataţia şi i-a lăsat pe frumoşi să discute ce vor, fără martori. Plecă liniştit, contând pe inteligenţa ei, fată ce-i plăcea să citească, dar şi pe infatuarea lui, opac total la literatură.

Şi a fost ziua a doua.

Discret, Puiu n-a spus nimic secretarei sale de joaca măgarului tomnatic. Inutil, că Natalia apucase să i se spovedească.

www.dacoromanica.ro

– Nu-i supărată pe dumneavoastră, ci pe dânsa. Cum a putut să fie atât de toantă? Pe deasupra, să şi tacă! Singura ei satisfacţie e că l-a jumulit pe domnul prezentat de dumneavoastră, un imbecil – aşa-l consideră – ce s-a grăbit s-o invite puţin la el, repede, c-are ş-alte treburi.

– Las' c-o-mpac eu.

Generos, Puiu a socotit că cel mai bun leac pentru liniştea fetei ar fi să-i dea prilejul să-l refuze şi pe el. N-are ce pierde. Şi cu primul drum în comun s-a oprit în dreptul adevăratei case, unde, din ziua căsătoriei formale, locuia singur.

– Eu aici stau şi te invit să ne simţim bine.

„Urmează refuzul şi satisfacţia orgoliului scuturat de povara remuşcărilor" – gândea Puiu. Numai că Natalia n-a spus nimic, urmându-l c-o linişte suverană. În casă, ea pierduse orice trac, cotrobăind prin bibliotecă, mai mult decât şi-ar fi îngăduit într-un lăcaş public. În preajma cărţilor avea ce să facă, avea ce să spună, ca şi cum s-ar fi aflat în jurul unui altar unde dreptcredincioşii se supun aceleiaşi dumnezeiri. De data asta, Puiu începuse să se simtă stingher, stare observată de fată, pisică ce-şi adulmeca vânatul. Pe nesimţite, preluase frontul beligeranţei, sigură pe dominaţie. Odată cu venirea serii, fără să şovăie, s-a vârât în aş-

ternut, fără cuvinte, pentru ca abia într-un târziu să-i spună:

– Asta pentru c-am vrut eu!

Şi a fost ziua treia.

Te-ai fi aşteptat ca vizitele să se-nteţească. Nici vorbă. Tonul indiferenţei l-a dat Natalia. La drept vorbind, nu se petrecuse mai nimic, în afara unui „Magna cum laude", obţinut de fată fără efort, datorită unei construcţii ermetice de tip asiatic, necunoscută muritorilor de rând. La Paris, Puiu Matache avusese parte de asemenea bizarerii, în preajma unor coreence. De aici şi legenda ce plutea în jurul ei. Se născuse la ţară, în familia unui cârciumar: tatăl mic şi îndesat, ţigănos la înfăţişare, o mamă frumoasă, albă, doi fraţi şi-o soră, ştanţaţi pe tiparul tatălui, trandafir alb între lalele negre. Toţi, copii pe cât de izbutiţi, pe atât de contrastanţi la pigmentaţie şi grupă sangvină: fraţii şi o soră „B1", numai dânsa „O", raritate în chirurgie, potrivită oricărui tip de intervenţie. O babă din sat îi spusese că fusese înfiată din pruncie. Fata moşierului Cosiceanu, ataşată de presă la legaţia română din Tokio, rămăsese grea pe de margini şi născuse la conacul din Gutimanu. Ca să spele ruşinea copilului de pripas, boierul s-ar fi gândit să-l dea de suflet, c-o pungă de aur alături, unui ins mai înstărit, aflat în persoana cârciumarului, om aşezat, cu gospodărie acum rotun-

www.dacoromanica.ro

jită binişor în faţa notarului din sat, care, cu acelaşi prilej, a trecut-o în registrul naşterilor pe cârciumăreasă ca mamă a fetiţei. Adevăr adevărat sau vorbe de clacă.

Totul a mers pe roate până la venirea comuniştilor, când hula îndreptată împotriva chiaburimii l-a pus pe fugă pe nea Ionică cu odrasle cu tot, condamnaţi altfel să slugărească pentru achitarea cotelor de cereale, mai mari decât produceau. În gospodărie a rămas doar biata femeie, cu grija fetiţei, speriată de bătăile-n uşă la miezul nopţii:

– Scoală, chiaburoaico, şi vino la muncă, nu sta pe cuptor, că te ia mama dracului.

Rămasă singură în odaie, îşi aştepta mama să vină de la strânsul recoltei, privind la flacăra lămpii cu gaz, singura în stare să-i ia din spaima întunericului. La şcoală învăţa de zece, dar când băieţii şi fetele au devenit pionieri, a fost singura din clasă care n-a primit cravata roşie, ca fiică de chiabur. De-atunci a cuprins-o o teamă nefirească de necunoscut, nevoia de a-şi asigura ocrotirea în preajma mai-marilor ei. Circumstanţă atenuantă a unor posibile deviaţii comportamentale.

Puiu Matache a ajutat-o să-şi continue studiile, să treacă peste handicapul dosarului de cadre respins la admiterea în facultate, ba chiar să obţină şi mici colaborări externe, în afara bursei de studii. Încurcat

c-o prezentatoare de modă de la „Romarta“, o lăsase în pace. Nu şi dânsa, care, când s-ar fi aşteptat mai puţin, l-a atacat ca ultimă soluţie de ieşire din impas:

– Sunt gravidă!

Nu ştirea în sine îl nedumerea, ci responsabilitatea pe care i-o atribuia indirect. Or, dacă în povestea asta ar fi fost implicat cu temei, sarcina s-ar fi văzut. Nu era cazul.

– Dacă ai venit la mine să te ajut, o fac bucuros. Cu o condiţie: să nu mă consideri tâmpit. Cine-i domnul?

– Un prieten, doctor. Îmi dă şi el o mie cinci sute, dar n-are mai mult. Până la cinci mii, că ăsta-i preţul, e mult.

Puiu i-a dat cât îi mai trebuia, deloc intrigat de ce păţise şi fără s-o judece în vreu fel. Numai că păţaniile – nu de aceeaşi natură – se ţineau lanţ. Când nu era medic, era un biet lector de marxism de la facultate.

– Alt idiot nu ţi-ai găsit? Să fi fost măcar profesor de gimnastică! Ce te-a atras la el?

– Era deosebit de grijuliu. Zi de zi, nu uita ca în recreaţii să mă viziteze, atent la ce fac şi să-mi aducă sandviciuri. În plus, fără să-l rog, intervenea şi la alţi colegi pentru mine.

– Tu chiar eşti toantă? Tot la profesori de marxism…

– Nu totdeauna, că şi alţi universitari

interveneau la dânsul pentru protejații lor; se serveau reciproc.

Altădată, un individ a făcut pe dracu-n patru să-i ajungă sub ochi câteva poze cu Natalia fotografiată nud. De şantaj? De răzbunare? De prostie? Sau toate la un loc. Dumnezeu ştie!

Jenată că s-a aflat, la început a negat**:**

– Sunt poze făcute, probabil, în vestiar, la Facultatea de Drept, unde mergem la sală.

Dar cum decorul nu aducea a vestiar, a lăsat ochii în jos:

– Liana-i de vină. Ea m-a dus la ăsta acasă, împreună cu prietenul ei. Nu eram singură, de ce să mă feresc? Ea s-a retras, tam-nisam, într-o cameră alăturată cu domnul ei şi m-a lăsat cu nenorocitul ăsta. Un imbecil!

– Imbecil, imbecil, dar şi fotograf amator. Că te-a scos în poză mai crăcănată decât eşti în realitate!

„De toate am fost în viaţă, dar femeie nu“ – îşi zicea adesea Puiu, nepricepând de ce o femeie frumoasă poate ceda cu lejeritate în faţa primului venit. Că nu totdeauna legile comerţului îşi spun cuvântul în materie de profit. Nevasta din umbră – oficială în acte, inexistentă *de facto* – îşi făcea datoria. „Dacă vrei să ştii mai multe despre vrăbiuţa care ciripeşte pe lângă tine, aruncă-ţi privirea, când ai timp, pe dosarul ăsta. Măcar

Cristina Vasiliu – pe care ai părăsit-o, ofuscat când ai aflat că te înşală, – te păstra de inimă, jumulind un director de petrol, pe altul de la Clubul Diplomaţilor, flatată şi de curtea unui ataşat de ambasadă. Primii o doriseră şi de nevastă, oferindu-i casă, maşină la scară, iar al treilea flori şi daruri. Asta te face de râs. De la foto-model, ai ajuns la futo-model."

Întotdeauna informaţiile soţiei erau beton armat!

Îi răspundea cu aceeaşi vulgaritate:

– Fofoloanca bună o mai afli şi pe gard. De-oi lua locul lui Ceauşescu, ministrul Securităţii te fac. Pân-atunci, stai în banca ta ş-aşteaptă învierea morţilor ce va să vie, amin!

Ce nu înţelegea era de ce îl durea fiecare ispravă nefericită a fetei. Ce treabă are el cu fundul ei? Să fie sănătoasă pe unde şi-l plimbă. Numai că o curiozitate maladivă îl împingea să afle cât mai multe despre trecutul dânsei. Poate incitat că nu era doar frumoasă, ci şi o fiinţă mai aparte, cultă, cu mult peste mediocritatea de care se izbea zilnic. Ce-l interesa pe el că, dactilografă fiind, a trăit cu şeful serviciului, o pocitanie, pe deasupra şi însurat? Sau cu Ovidiu, directoraş tot de pe acolo! Cu un fotbalist, mai târziu cu un amploaiat de la Televiziune sau că şi-a dat ochii peste cap în faţa unui mascalzone ce se recomandase drept conte?!

www.dacoromanica.ro

Ce-l interesa c-a împărţit acelaşi amant, alt doctor, cu nevasta unui securist, dansatoare la un ansamblu folcloric? Vorba Verei Lungu:

– Fir-aţi ai dracului de nenorociţi! Vă culcaţi cu toate ştoarfele, paraşute de-o noapte, atraşi de lungimea picioarelor, după ce le-aţi cântărit sânii şi şoldurile, le-aţi numărat dinţii şi mirosit transpiraţia, iar acum vă şifonează că ditamai artistă de operă s-a culcat c-un şofer! Care ar fi după voi femeia perfectă?

– Verocika, dacă o dai pe ţigăneşte, îţi răspund scurt: cea mai straşnică muiere din lume este aia la care-ţi sar nasturii de la pantaloni.

– Atunci dă-mi voie şi mie ca într-o pauză de răsfăţ să-mi aleg tăria necesară. Ia-o ca un moft, nu neapărat ca necesitate, că eu nu te-ntreb de ce preferi vodca în loc de vin.

Dumnezeu ştie ce-o mai fi şi iubirea, tradusă în fel şi chip în poezie, pictură, pe scenă şi pe stradă. În cele din urmă, se rezumă la nevoia de a sta mereu cu cineva alături, să-i simţi lipsa continuu.

Şi pe nesimţite s-au pomenit alături încă din anii studenţiei ei, când o implicase în mersul unei lucrări personale care-l preocupa de mult. La terminarea Universităţii s-a zbătut s-o ştie cât mai aproape. Apoi s-a îngrijit să dobândească o casă frumoasă, în

plin centrul Capitalei, să-i facă un nume. Ba începuseră să-şi petreacă şi vacanţele împreună, la munte, la mare, dar şi în străinătate, la Soci, staţiunea preferată a lui Hruşciov. Acolo Puiu însoţise o grupă de ziarişti, neinteresat de plaja adorată de Natalia, sensibilă la curtea asiduă a unui gazetăraş. Ăsta venise c-o farfuză apetisantă din redacţia unde lucra, bine croită, prima care s-a grăbit să-l informeze la Bucureşti de menţinerea legăturii amorezilor de pe litoralul Crimeii.

– Şi de ce-mi spui?

– Uite-aşa. D-a dracului. S-o facem şi noi. Că n-om fi proştii lor.

– Facă-se voia ta, că tot şi toate se hotărăsc în Cer.

Şi tot Dumnezeu a hotărât ca Puiu Matache să-şi ia catrafusele să se mute la vechea adresă, mai ales că nevastă-sa divorţase între timp şi se căsătorise c-un jurist, cărat mai tot timpul în străinătate. Nu degeaba se grăbise să-i spună fostei soţii:

– Ascultă, madam: dacă şi tu ai fi fost plecată întruna peste hotare, nu să zaci loco pe răbdarea mea, să-ţi simt respiraţia în ceafă şi când te afli la o sută de kilometri, tu crezi c-aş fi fost de acord cu divorţul? Te-aş fi aşteptat întotdeauna cu masa întinsă şi cu un geamantan nou, să pleci mai departe.

Şi-apoi tot voia Domnului a făcut să cunoască o fată şi mai frumoasă decât

www.dacoromanica.ro

Natalia, poate unde era mai tânără decât ea, pe deasupra cu har literar. Semăna cu Ingrid Bergman şi venise la el ca la Mecca. Falimentată în amor prin moartea iubitului ei, părea să nu mai aştepte nimic de la viaţă.

– Ajută-mă să-mi câştig cinstit o pâine şi să învăţ la universitate.

Şi a fost ca Puiu Matache să ia din nou şcoala de la capăt, urmând a treia oară aceeaşi facultate, precum părinţii cu mulţi copii, obligaţi să deschidă abecedarul şi să repete: „*Ana are mere*. Cu **A** mare şi **a** mic“!

După care veni şi Marea Revoluţie din Decembrie, cu întreaga ei regie, de-aproape şi de departe, scenă de pe care n-au lipsit actori cu roluri bine învăţate, civili şi militari, codoşi bătrâni şi tineri imberbi, spectacol de sunet şi lumini, dar şi cu mulţi spectatori striviţi la ieşirea din stadion. Puiu nu s-a aflat nici pe rampă, nici în arenă. Nu-i venea să creadă ce vede şi aude. Mai ales când a observat că în noua piesă sunt distribuiţi aceiaşi actori, vechi politruci în altă vestimentaţie. Rar o voce nouă luată în seamă. În febra schimbărilor de decor, cu legi noi, mai ales de vânzări şi cumpărări – făcute în numele unui popor înzestrat cu multe bănci şi farmacii –, Puiu Matache n-avea dureri de cap. Dimpotrivă, se văzu

www.dacoromanica.ro

asaltat de oferte, odată cu descoperirea unor averi ale părinţilor de care nu ştiuse când se lupta să le mântuiască.

Ş-acum, hodoronc-tronc, să se sinucidă. Imposibil. Dacă, într-adevăr, s-a stins din viaţă, a fost numai dintr-un accident.

– Ce faci, Herşcule? Ne înţeleserăm că dai telefon.

– Dai telefon căND ai nivoie sau vrai civa. Iu nu vroi nimic. Dicăt să zic că Matache o nibunit d-a binele. Nu-i nici mort, nici sănătos la minte. Stai să-ţi spun. Am fost la cimitir, cum o fost vorba. Exact la aleia şi poziţia fixată din jurnal. Acolo, ci să vezi? O cruce! Pi cruce, cu litere mari: **PUIU MATACHE** şi didisubt **1919-1989**.

– Înseamnă că l-a îngropat ieri sau alaltăieri.

– Asta s-o crezi mata, nu şi Herşcu Rudel. Că mie banii-mi lipsesc, nu mintea, c-am mai multă dicăt toţi diştepţii ăştia din guvern – ci să-ţi zic ci diştepţi sunt - cari ni promit luminiţa di la capătu' tunelului, totuna cu lumănarea di la căpătăiul răposatului. Lăngă mormănt, ci să vezi? O bancă! M-aşez pi ia şi repet în gănd: *1919-1989*. Adică şaptizeci di ani. Nu-i o vărstă di care să ti plănji. Păcat totuş di el! Om ca Matache mai rar. Mă şterg di năduşală şi mă uit la corona mare di pi mormănt. Chiar o minune di flori. „Da' cini o trimis?“ –

mă-ntreb. Chiar, cini? M-aplec să citesc panglica – civa cu „ultim omaji“ – şi rămăn trăznit. Ci crezi că văz? Să mor d-a binele!

– ?

– Pământ! Pământ tare! Bocnă! Uscat di ani şi ani di zile, ca şi cum pi Matache l-o-ngropat odată cu Tutankamon!

– Bă, nu cred!

– Să fii sănătos! Iu nu zic „crezi şi nu cerceta“, că nu-s creştin. Du-te şi vezi! Intrare liberă. Nu ti costă parale.

– Chiar că merg. Hai şi tu, că fac cinste. Urcă-n maşină. Mai zi-mi ceva de iubita lui Puiu.

– Cari din ele? Aia din trecut, asta d-acu, ori nicunoscuta di măine?

– Tragi a rău?

– Di ci? Vini una, dispare alta. E leja progresului. Marfă nouă, marfă veche, marfă plimbăraţă. Că ci-i vechi la mini' ii nou la tini. Ascultă ci-ţi spune un veritabil nigustor di vechituri, cari li-o vândut ca noi di fiecare dată, fără reproş. Ca ăştia cu revuluţia: prăvălie veche, undi nici marfa, nici vânzătorii nu-s noi.

În apropierea cimitirului, nu cotim bine pe Maşina de Pâine, când, în colţ, la găzărie, îl zărim pe Puiu Matache!

– Lume nouă, lume veche! Ne venişi în întâmpinare? Dumnezeu să te ierte, nea Matache, să-ţi fie ţărâna uşoară!

– Dumnezeu să vă aibă-n pază acum şi-n

vecii vecilor, că din pământ suntem făcuţi, în lut ne întoarcem.

– Da' direct, fără repetiţie jenerală!

– Da' de ce, Herşcule? Nu-i bine să se bucure şi răposatul de pomana lui, să tragă cu urechea la ce se zice despre el, eventual să spună şi el un cuvinţel?

– Ci cuvănţel să mai zică, dac-o dat ortu' popii?

– Eu ştiu? Poate un „La revedere!", dătător de speranţă, nicidecum un „ultim omagiu". Nu strică s-aminteşti întristatei adunări că azi boceşte pe unul şi că mâine toţi vor juca în aceeaşi piesă.

– Iu zic să ti laşi di filosofie, să profiţi c-ai murit, că nu-ţi mai trebuie bani şi poţi da doi-trii mici ş-o bere di pomană. Asta după şucărul şi bataia di joc ci-ai făcut cu mini, convocat la cimitir, d-am perdut şi clienţi!

– Şi dacă mă vedeai întins pe năsălie era mai bine?

– Iu zic s-o laşi mortă şi să merjem vizavi la han, pănă nu-l dărămă şi p-ăsta, să ni bucurăm că trăim.

– Ce han, omule? Am rezervat toată grădina pe Colentina, „La stejarul verde" – sau verdele te deranjează politiceşte?

– Nu mă diranjază nimic; fuse şi se duse, mai ales că di morţi nu se vurbeşte dicăt di bine. Ş-apoi nu vezi? Verdele l-or preferat şi eculogiştii di la noi**:** Dolfi Drimer şi Toma

Maiorescu, băiatu' bătrănului Maier. Ci vrai să spui? Şi di ci o grădină la „Stijar", când la o masă mai iaste loc d-o personă?

– Măi Rudel, aici îi toată tristeţea. Când m-am urcat în clopotniţa de la intrarea cimitirului, am făcut-o să văd mai bine cine vine, dar mai ales cine lipseşte de la mormântarea mea. Stăteam alături de portar c-o ladă de bere şi cu registrul în faţă, să le bifez prezenţa. Pe ăi de la serviciu nu i-am pus la socoteală, că mă vedeau viu, nici pe vecinii din bloc. Dar ăilalţi?

– Grişală di expresie. Cu nume di Matache-s mulţi. Uite-n carte di tilifon.

– Da' nu şi Puiu, că la comemorări şi prenumele apare întreg: Dumitru, Vasile sau Agamemnon.

– Mai ales Agamemnon, nicidicum Agamiţă. Uiti c-am ajuns la „Stijar".

Grădina, umbrită de verdeaţă, părea să sfideze aerul funerar pentru care fusese pregătită, prin floricelele zâmbitoare, alăturate albului imaculat al feţelor de masă, bine scrobite, cu tacâmuri aşezate corect în dreptul veselei, singură lumânarea din dreptul acestora putând să amintească mesenilor ce-i adunaseră laolaltă. Dar, cum există în uzanţe un *dîner aux chandelles*, se poate accepta şi un prânz la lumina lumânărilor. Se aşezaseră toţi trei la o masă în centrul grădinii, atacând o cinzeacă rece de ţuică de Văleni, adusă special de Matache, când se

abătuse din drumul spre podgorii, bătut pentru un vin de ispravă. Ca să nu le scadă pofta de mâncare, folosiră ca aperitiv puţină brânză grasă de oaie, la o roşioară bine pârguită, trei felioare din salam de Sibiu, câteva măsline Volo şi un pateu mititel cu ciuperci.

– Am avut grijă să mor într-o zi de dulce, să-mi placă şi mie la gust, nu să vă înghesui maţele cu pilaf, sarmale cu orez şi varză călită, vorba ceea: să mănânci şi să caşti. Deşi, dacă o gospodină ar şti ca-n sărmăluţe să vâre şi nişte ciupercuţe cărnoase, tocate mărunţel, cu ceapă înăbuşită, verdeaţă, puţin bulion – fără economie la piper, să-ţi stârnească setea –, şi, separat, s-adauge de sufletul mortului şi nişte fasole-icre, bătută cu usturoi, ornată deasupra cu ceapă prăjită, pregătită crocant, nu fleoşcăită să-ţi ungi cizmele pe vreme de zloată, se schimbă calimera. De data asta meniul l-am alcătuit să ţină hangul cu un vin de cursă lungă**:** am ras din program ciorba fierbinte, să nu vă umfle burta în locul unui traminer, viţă nemţească, vin nearomat, dar tare şi rezistent la drum întins. Pentru cucoane am luat special de la Pietroasele o tămâioasă dulce, vin gros, ca undelemnul, licoare parşivă ce te face să uiţi la nevoie de fidelitate. N-am renunţat la sarmale şi mămăliguţă, cu grija împăcării vitelor între ele, că fără porc şi

www.dacoromanica.ro

puțintică oaie-s fade. Bineînțeles, piperate şi cu ardei verde alături, fără smântână pe ele, ceea ce nu-l împiedică pe bucătar s-o ignore la fiertul bucatelor, să mai ia din asprimea verzei acre. Ar fi actul întâi al piesei culinare. În pauză, traminerul are grijă de tămâioasă, cu gândul unui promițător „Bruderschaft“, tradus uneori, în loc de „fraternitate“, prin „de-a mama şi de-a tata“. În actul doi, în farfurii aterizează un rasol alb de vită – nu friptură cancerigenă, în care să-ți rupi dinții –, rasol cu hrean şi câteva legume, că stomacul are nevoie şi de fibre, să nu te constipi. Pe parcurs şi în pauză, traminerul continuă să atace tămâioasa, ba chiar îi şi fură un sărut prin încurcarea paharelor. După cheltuiala asta de timp – aparent multă, dar rostuită pentru cei care au ritm în rostogolirea vinului şi a vorbei –, se recomandă ceva uşor, să te îmbie să mănânci, să rezişti, să nu ieşi din cursă prin abandon sau, şi mai grav, să te împleticeşti la mers ori în vorbire. O comandă potrivită ar fi un peşte la grătar, un medalion de nisetru sau o burtă de crap, scăldat în lămâie – sau, între bărbați, cu usturoi –, doamnele putând renunța în favoarea unui şalău cu sos meunier. Acum este momentul ca traminerul roz şi tămâioasa gălbuie să se predea, lăsând oaspeților să-şi unească forțele într-un aligote sau

www.dacoromanica.ro

riesling alb, dar şi mâinile masculilor obraznici pe genunchii doamnelor timide. Că nu le dă mâna să ţipe, tocmai la sfârşitul parastasului, când, prinos adus răposatului, se pot face că nu bagă de seamă, ocupate de coliva cu multă nucă, îndulcită cu miere şi stropită cu rom Jamaica.

Pe Matache îl întrerupse chelnerul, nedumerit de ce întârzie invitaţii la masă.

– Ăştia suntem, frate. Trei, Doamne, şi toţi trei. Bine ş-aşa, că era să vin singur!

– Strâng lumânările?

– Cum să le strângi?! Abia acum îşi au rostul. La mese se află sufletele prietenilor pierduţi. Unii s-au grăbit să moară înaintea mea. Alţii, cadavre vii. Te rog, lasă grădina deschisă şi serveşte întru pomenirea lor pe toţi ce s-aşază la masă, dacă le place meniul oferit de pomană. Aprinde deci toate lumânările şi Dumnezeu să-i ierte.

– Şi să le ierte, nea Puiu, că-s şi cucoane!

– Dumnizeu să ti ierte şi pi tini, c-ai făcut aşa o zăpăceală. Nibunie curată! Dumnizeu să mă ierte şi pi mini, c-am fost un tămpit să nu bag di seamă că faci mişto. Ci-o fost o fost. Da' văz că nu ti opreşti. Acu dai drumu' la grădină ca la cinimatograf. Nu zic să faci parastas cu dar, ca la nuntă, da' dacă tot faci aşa o pomană, fă-o la casă di bătrăni. Să ti ţină minte totă viaţa.

– Nu-i timpul pierdut, că ş-aşa am o so-

coteală cu tine. Mort d-a binelea şi nu credeam ca la mormântarea mea să te prezinţi doar tu, ca apoi să chemi şi pe alţii. Dar cum se face că n-ai şters-o în Israel?

– Să nu crezi că nu m-am gândit! Mai ales di când ăştia o ţin langa cu işirea din tunel. Di la ’nceput, lojică grişită. Ca să ieşi din tunel, trebuie mai ’ntăi să intri. Or iu nu intru, nu-mi place-ntunericu’, să-mi păzesc mereu buzunaru’. Ai să vezi ci n-ai văzut la-nghisuiala asta ci mangleală se porneşte. *Erste Klasse*.[1]

Încet, cu paşi nesiguri, oamenii ocupară mesele din grădină, cei mai mulţi veniţi din restaurant, la povaţa chelnerilor. Lumânările, aprinse ca la denie, le frâna oarecum avântul, dar, odată cu servirea antreurilor şi a ţuicii, îşi regăsiră starea prin: „Să fie primit“ şi „Să-i fie ţărâna uşoară“. Cum nu se făcea economie la sticle, vinul aluneca lesne, descreţindu-le fruntea. Din când în când, îşi aduceau aminte de ce se află acolo şi mai vărsau câteva picături pe pietrişul din grădină, cu un cinstit „Dumnezeu să-l ierte!“

– Să te ierte, nea Puiu, şi pe noi de toate păcatele. Da’ nu pricep ce te-a-ndemnat să faci tot halimaiul ăsta, tocmai acum, când zici că puteai să ai o viaţă scutită de cazna vârstei.

[1] Clasa întâi (germ.).

www.dacoromanica.ro

– De schimbat nu s-a schimbat mai nimic. Ieri au căzut capetele unui Ludovic, Brâncoveanu sau Antonescu, acum al lui Ceauşescu, mâine, cu siguranţă, ale altora. Cad ca la popice. Oamenii însă rămân aceiaşi. Doar timpul trece. Am zăbovit 70 de ani pe pământ, ca să mă-ntorc de unde am plecat, în capitalism. Ce te face să crezi că peste altă jumătate de secol aceeaşi roată a istoriei nu se rostogoleşte iarăşi, odată cu tăierea altor capete? Precum femeile, omenirea are ciclurile ei şi rămâne gravidă când s-aşteaptă mai puţin. N-ai de unde şti dacă naşte un geniu sau un monstru.

– Deocamdată, sorţii ţi-au surâs, de zici că alte averi s-au ivit la orizont. Montmartre tot la Paris se află, iar boema e în floare la Bucureşti mai abitir ca altădată. Crucea de Piatră, din colţul străzii de pe Calea Dudeşti, s-a spart în ţăndări, de-o regăseşti ca spirit peste tot: acum şi în politică, nu doar prin locante.

– Târziu, băiete. Am ajuns ca ăla din anecdotă, care-a construit pe banii lui un mare W.C. în centrul Capitalei, să se slobozească toţi în norocul lui. De aici ideea falsei înmormântări şi a pomenii de pe urmă. Cui să las tot ce-am primit şi voi primi? Foştii prieteni, Dumnezeu să-i odihnească, mi-au luat-o, cum spuneam, înainte. Erau şi mai bătrâni. Rămâneau femeile, adevăratele femei, marile iubiri, nu cele de-o noapte. Am

www.dacoromanica.ro

ars lângă ele ca o torţă. Şi m-au ars. Cu şi fără regrete. Ei, şi? Muierea rămâne cea mai frumoasă ispravă a lui Dumnezeu, pe care îl şi concurează prin însuşi rostul ei. Ne naşte şi ne paşte. Aia veche s-a dus după băiatul unor covrigari, nişte bişniţari de duzină, îi în elementul ei. Asta mai nouă s-a cărat după unul mai bătrân decât mine, om de carte, şi ea în elementul ei.

– Ascultă ci spune Herşcu Rudel, ca bilanţ: afemeiat ai fost, afemeiat o să mori, aşa că nu ti grăbi să-ţi plănji di milă. Ai perdut două, ţi-au mai ras nouă, din douăjdouă. Traji cu puşca şi ia foc, păsărică treci la loc. Undiţă să ai, că di prins să prinde.

– Urât cuvânt, Herşcule. Mă crezi că în viaţa mea n-am agăţat o femeie? Când mi-a plăcut vreuna, m-am pierdut în faţa ei, fără să ştiu de unde să încep. Mi-a bătut inima şi-n preajma unei prostituate; o oră de-am stat lângă ea, sângele mi-a mers şi la creier, socotind-o floare. Dacă, totuşi, a fost să rămân lângă unele, li s-a datorat mai mult lor, c-au simţit alături alergătorul de cursă lungă. Şi-acum, uită-te în jur**:** vezi vreuna din ele?

– Nu lua lucrurile-n trajic, că mai sunt ş-alte parastase. Acu n-ai ştiut să procidezi. Ascultă pi Rudel, cu cinci mii di ani di comerţ în spate, c-abia pot să-l car în spinare**:** când vrai civa, fie şi o cerere di primărie, dă

di-nţeles celui ce ti adresezi ci căştigă **el** di pi urma dorinţei tale. Totă viaţa-i un comerţ şi nimeni nu-i dispus să piarză timpul di pomană. Niciodată nu-i tărziu. Dacă tot ti-ai hotărăt să fii mort, dă un afiş mare la ziar, ca din partea unui cabinet di avucat: „Referitor la moartea subită a lu domnu Puiu Matache – numele cu litere di-o şchioapă, să-l vază cititorul încă înainte de-a apare ziarul – anunţăm că dischiderea tistamentului urmează s-aibă loc în ziua de..., la ora..., pentru foştii prieteni şi prietene apropiate di suflet. La cererea decedatului, plicul sijilat se va disface la «Stijaru verde»“ – sau unde-ţi convine. Şi, ca să nu ti pomeneşti cu tote babetele pi cap – rujate, coafate, cu pirucă şi miros di naftalină – mai scrii acolo: „Totodată, la indicaţia răposatului, să vină şi domnişora cunoscută la «Ambasador», anu' acesta“. C-acolo e bătaia peştelui, la braserie şi-n holul hotelului, pi lei şi pi valută. Şi nu ti mai urci în clopotniţă. Plăteşti masa la grădină şi, di vizavi, di la plăcintărie, ti uiţi cini vini, cini pleacă. Li laşi să se-nghesuie-ntre ele, babe şi tineret, dacă mai găseşte vreun loc la masă.

– Şi cine să fie avocatul cu testamentul?

– Care avucat? Niciun avucat. Îi laşi s-aştepte, cum i-ai aşteptat şi mata la cimitir. Care tistament? Ci moştenire? Trii mici, un cărnat ş-o halbă di bere li-ajunje!

– Glumă, glumă, dar mă gândesc ce-a fost şi viaţa asta?! A fost sau mi s-a părut că e?

– Nea Puiule, eu am să-ţi spun o poveste, fără să insist asupra posibilei morale. Prin ’68, însoţeam o expoziţie de cărţi în Cuba. Cum nu exista o cursă directă, avionul l-am luat din Praga. În ziua aceea, la aceeaşi oră, noi decolam, iar ruşii aterizau să înăbuşe mişcarea de eliberare. De la Havana, n-aveam cum să mă întorc cu cehii, linie aeriană suspendată. Puteam veni doar cu ruşii, zburând peste Magnitogorsk. Alternativă păcătoasă. Cum, după multe amânări, ţineam să plec acasă, am folosit „aviostopul“ în rate: cu destinaţia Canada, apoi Irlanda, după care Germania, cu un popas în Ungaria. Obţinusem prin agenţia comercială a Ambasadei Române din Cuba o foaie de la Tarom, prin care se angaja să suporte cursele aeriene la care voi apela. Trebuia să fiu tâmpit să mă grăbesc la întoarcere, fără a zăbovi pe alocuri. A fost cea mai colorată călătorie din viaţa mea, vagabondând în necunoscut. Aşa că la Gander, în Canada peninsulară, am nimerit într-o sală de cinema, unde-am vizionat *Docteur Jivago*, în jurul căruia se iscase un întreg scandal. Filmul, o producţie „Metro-Goldwyn-Mayer“, nu era titrat, aşa că limba engleză – folosită de Omar Sharif, în rolul medicului, şi de Julie Christie, în Lara – mi-era necunos-

cută. Am văzut filmul de două ori şi am lăcrimat apoi de fiecare dată când, întors la Bucureşti, l-am povestit şi repovestit prietenilor. Între timp, odată cu schimbările noastre de decor, am văzut şi versiunea românească a aceluiaşi scenariu. Stupoare. Nimic din ce înţelesesem eu din film n-avea legătură cu opera lui Pasternak. Absolut nimic, zero tăiat. Linii paralele, ce nu se întâlnesc vreodată, deşi adesea şerpuiesc enigmatic ca-ntr-o şaradă. Aşa-i şi cu dragostea. Nu tot ce ni se pare e şi adevărat. Iluzia rămâne iluzie.

– Tu ce zici, Herşcule?

– Ci să zic? Totă viaţa-i o iluzie. Ţi se pare că eşti, fără să exişti. Crezi că vezi şi di fapt ieşti orb. Totu' apare şi dispare, mai civa dicăt la Josefini. Uiti popa, nu ie popa! Ti naşti ca să mori. Absolut dijaba. Totă viaţa i-un haloimăs. Niciun căştig şi nicio pagubă. Trece!

Între timp, lumânările de pe mese se stinseră. Doar vinul ce curgea la vale părea să le continue menirea, spălând păcatele celor duşi Departe, ca şi pe ale altora rătăciţi mai pe aproape. Încurcarea sticlelor de traminer şi riesling împleticise şi limbile unor amatori, care nu ştiau că băutura are disciplina ei, pe care trebuie s-o cunoşti de mic – de când pe genunchii tatălui îi turnai

în pahar cu grija de a nu fi gol –, să ştii să bei, niciodată mai mult decât poţi. Deşi grădina era închisă înspre stradă, pe uşa ce da din restaurant se strecurară doi lăutari mărunţei, unul c-o pălărie trasă pe ureche, altul ca Molotov, cu nasul turtit:

– Uite c-a venit şi conducerea de partid şi de stat! Ăştia seamănă leit cu…

– Taci dracului din gură, că ne găsim beleaua.

Herşcu dădu să-i alunge.

– Lasă-i, Rudel, să cânte. Lasă-i! Suntem o naţie de cântăreţi. De la *Trăiască regele*, am dat-o pe nemţeşte cu *Lili Marlene*, apoi pe ruseşte cu *Suliko* şi *Katiuşa*, ca azi să revenim de la *Internaţionala* la *Deşteaptă-te, române*. Dumnezeu ştie ce-om mai cânta şi mâine. Cântaţi, bă, cântaţi, că ţara arde şi purceaua-i moartă-n coteţ!

www.dacoromanica.ro

CUPRINS

CUVÂNT-ÎNAINTE 7

I. BUNE ŞI RELE..... 11
II. CĂPRĂRII 62
III. ACASĂ.....103
IV. PE LOC REPAUS! 134
V. BÂRFE ŞI NU PREA 166
VI. PROCES-VERBAL 207
VII. BUNĂ DIMINEAŢA, LUME! 241
VIII. CĂLĂTORII SPRÂNCENATE.....283
IX. MUTAŢII.....342
X. LA MATCĂ.....401
XI. ÎNCURCĂTURI 452
XII. FECIOARE ŞI SCORPIONI 506
XIII. CLOPOTNIŢA CIMITIRULUI.....565

www.dacoromanica.ro